STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00933

GEZAMELTE DRAMEN

Peretz Hirschbein

•

in honor of
Natalie Jacobs & Leonard Prose in honor of their marriage October 9, 1998

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol
of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from
a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights
in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain
or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.
If you hold an active copyright to this work – or if you know who does –
please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

געזאַמעלטע דראַמען

פון

פרץ הירשביין

פיערטער באנד.

אַרויסגעגעבען פון די ליטעראַריש־דראַמאַטישע פעראיינען אין אַמעריקא.
ניו־יאָרק 1916.

Copyright by Peretz Hirschbein
1916

אינהאלט פון פיערטען באנד:

חוה

נבלה

די ערד

צווישען טאָג און נאַכט

אויפ'ן שייד וועג

חוה

פערזאנען:

אליה, א דארף־שניידער.

מנוחה, זיין ווייב.

יואל, זייער זוהן.

חוה, מנוחה'ס א פלימעניצע, א יתומה.

דער רב.

זלמן, גבאי.

גאלדע, א שכנ'טע

חיים'טשע

בערטשע

נחום'טשע

ע ר ש ט ע ר אַ ק ט.

ביי אליה דעם שניידער.

אַ שמאָלער, נידריגער צימער. צוויי קליינע פענסטער־לעך אין דער רעכטער וואַנד. לינקס — אַ טיר אויף דער גאַס אַרויס. דאָס מעבעל בעשטעהט פון אַ טיש, אַ פּאָר בענק־לעך, אַ גראַטקע, אַ פּאָליצע מיט פערשטויבטע ספרים א. ד. ג. אין הינטער־גרונד זעהט זיך אַ צווייטער צימער שעהנער אויפ־גערוימט. די טיר, מיט אַ גלעזערנע שייבעל, איז אָפען און עס זעהט זיך אַ פּלייצקע פון אַ הילצערנע בעט. ביים זייט אַ פענסטער און נעבען איהם אַ טישעל. פאר נאַכט. סוף זומער.

א ל י ה

זיצט ביים טיש, וואָס שטעהט נעבען פענסטער און נעהט אַ פּוי־ערשע סערמיגע. ס׳ווערט טונקעלער און איהם איז שווער צו נעהען, ווישט ער דעם טוי פון די שויבען אונטערברומענדיג אַ ניגון׳דיל.

מ נ ו ח ה

קומט אַריין פון דער גאַס. אויפ׳ן קאָפּ אַ טוך. זי טראָגט אַ בגד אויפ׳ן האַנד. צו אליה׳ן:

וואָס בלענדסטו זיך די אויגען? וועסט מאָרגען ענדיגען.

א ל י ה

וואָס טראָגסטו אַזוינס?

מ נ ו ח ה

צו פעררירכטען. אַ נו אדרבה, טרעף וועמעס עס איז?

בעווייזט איהם אַן אַלטען קאַפּטען.

א ל י ה

טאַטע.

אטלעס! כ׳קען שווערען — דעם רב׳ס שבת׳דיגער אויבער־בגד — צו פערריכטען?

מנוחה

אין די עלענבויגענס אויסגעריבען... פרעגסטו גאר נישט ווי איך קום אהין?

אליה

כ׳טראכט עס טאקע.

מנוחה

צופריעדען.

פרעג שוין בעסער גאר נישט.

אליה

מסתמא יואל, וואס?

מנוחה

איך בין פערבייגעגאנגען דאס בית־מדרש געסעל, הער איך מען רופט: „מנוחה! מנוחה!" כ׳קוק מיר אום — די רבי׳צין שטעהט אין פענסטער און רופט. כ׳האב מיר פערשעמט: אזא הילוך ווי איך געה; טאמער פרעמדע מענשען דארט.

אליה

וואס זשע האט זי דיך געדארפט?

מנוחה

הערסטו דאך. רוימט זי מיר איין א סוד אין אויער, אז יואל איז דארט ביי זיי. שוין אפשר זעקס שעה זיצט ער פערשפארט מיט׳ן רב אין איין חדר און לערנען. נו וואס זאגסטו, אליה?

אליה

וואס זאל איך זאגען? וואס קען א פראסטער מענש זאגען? ער בלייבט א וויילע שטיל, א צופריעדענער שמייכעל צוגיסט זיך איהם אויף זיין פנים. בעקוקט נאך אמאל דעם רב׳ס בגד. דעם רב׳ס שבת־דיגער מלבוש... ווייסט אז אין דעם מלבוש געהט ער שבת צו דער תורה?

מנוחה

איך בין דאָרט אַ ווײַלע געשטאַנען. כ'האָב געהערט זייער בײַ־דענעם קול. ער האָט דעם רב איבערגעשריען. אַזוי ווי מיט אַ הייזעריגקייט האָט ער גערעדט; אַזוי צוהיצט און דער רב האָט אַלץ פּער'גאָפ'ט אונטערגעכאַפּט: „יאָ, און וואָס ווייטער, וואָס ווײַטער"...

אליה

קענסטו אפשר כאָטש אַ פּאָר ווערטער איבערזאָגען פון זייער לערנען?

מנוחה

ווי רעדסטו אַזאַ נאַרישקייט? ווי קום איך דערצו?

אליה

און וואָס האָט די רבי'צין גערעדט צו דיר?

מנוחה

קענסט זיך גאָר ניט פאָרשטעלען ווי זי האָט גערעדט מיט מיר... טאַקע עפּעס פון גאַנצען הארצען. געזעהן ווי אַ מענש ווינשט מיר גוטס.

אליה

טאָ צינד מיר טאַקע אָן דעם לאָמפּ.

מנוחה

זי צינדט אָן דעם הענג־לעמפּעל, וואָס בײַ אליה'ן איבער'ן טיש.

„געבענשט זאָל זיין די מאַמע" — האָט זי געזאָגט פון רב'ס וועגען.

אליה

בעקוקט פאַר'ן לאָמפּ די קאַפּאָטע.

אַטלעס, ווי עס גלאַנצט! זעהסטו, מנוחה, אין די עלענבויגענס דורכגעריסען; פון קלערען קומט עס! שטענדיג אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף די הענד.

מנוחה

דער רב מוז האָבען אַ גרויסען שטערן... און יואל'ס שטערן... הערסט, אליה, מיר דוכט זיך צייטענווייז, יואל'ס שטערן לייכט...

די שכינה זאָל עס לייכטען? וואָס זאָגסטו, אליה?

א ל י ה

איז פאַר׳עסק׳ט מיט דער קאַפּאָטע.

ווי דין דער אַטלעס איז! דינער נאָך ווי זייד. געוואוינט צו האַל־טען צווישען די פינגער פויערשע סערמיגעס... הערסט, מנוחה? מען וועט בעדאַרפען קויפען גאָר אַנדערע נאָדלען. ס׳איז ביי מיר גאָר אַזאַ דינע נאָדעל ניטאָ. ס׳מוז נאָך געווים זיין דער חופּה־מלבוש. רבנים צו דער חופּה נעהט מען אַזוינע בגדים.

מ נ ו ח ה

און אונזער יואל׳ן?

א ל י ה

וואָלט נאָר האַלטען דאָביי. הערסט, מנוחה? איך נעה דאָך מיין גאַנצען לעבען פויערשע סערמיגעס, נאָר פאַר איהם, פאַר מיין קינד.

מ נ ו ח ה

געזונד און שטאַרק זאָל ער מיר נאָר זיין!

א ל י ה

פאַר מיין קינד וואָלט איך אַליין מיט מיינע אייגענע הענד גע־נעהט. פון די דינסטע אַטלעס — און אַליין. זאָל ער געדענקען. פערשטעהסט, אַז דער טאַטע זיינער האָט איהם גאָר ניט געקענט געבען; נישט מזכה זיין איהם כּאָטשע מיט אַ פּסוק חומש — איז צו דער חופּה... אריינגנעהען איהם אין זיין אויבער־בגד, אין די נעט, אַלץ וואָס אַ טאַטע טראָגט אין האַרצען.

מ נ ו ח ה

נאַרישער מענש איינער.

א ל י ה

ביזט אַ קינד, מיינסט אַז כ׳בין אַן עם־הארץ, נישט געלערענט און נישט פערשטאַנען.. ס׳איז אָבער פאַרהאַן אַזוינס וואָס אפילו אַ פּראָסטער שניידער קען פיהלען. אַלץ איז דאָך פון גאָט. פער־שטעהסט, אַלץ: און איך, און דו, און אונזער קינד וואָס מיר

האבען...

מ נ ו ח ה

געזונד און שטארק זאל ער מיר נאר זיין!

א ל י ה

אלץ איז פון גאט. און אז גאט איז פארהאן — ווייסטו דאך. וואַרים ווי איז עס געשיקט? דאצו קען איך דאך א שניידער אויך זיין. מיט מיין שניידערשען שכל — דו פערשטעהסט?

מ נ ו ח ה

זי קוקט איהם אן פערוואונדערט.

און צו דער חופה?

א ל י ה

זאג איך דאך דיר, אז איך מיט מיין שניידערשען שכל, געפיהל, זעה עס אלץ. אין דעם אטלעסענעם מלבוש, אין די נעט וועל איך איהם מיין געדאנק ארייננעהען. און כ'וועל טראכטען פון גאט וואס האט מיר אזא ליכט איבער מיין קאפ אנגעצונדען... הא, מנוחה? פערשטעהסטו וואס מען רעדט צו דיר?...

מ נ ו ח ה

אפשר ביזטו גערעכט.

א ל י ה

וואס איז שייך גערעכט? אימעצער זאגט דען, מיר זיינען אונגערעכט? איז דא א גאט אויף דער וועלט — איז דאך אלץ פון איהם! איז דען שייך גערעכט און אונגערעכט? א אידענע פערשטעהט נישט.

מ נ ו ח ה

וואס ווילסטו פון מיר? וואס פערשטעה איך דיר דא נישט? ווי דען, אלץ פערשטעה איך, אלץ.

א ל י ה

טא וואס זשע שטעהסטו ווי א גלאמפ, ווי דו וואלסט גאר נישט וויסען, וואס מען רעדט צו דיר?

מנוחה

מיט טרערן אין די אויגען.

א נארישער געדאנק דרומעלט זיך מיר אין קאפ.

אליה

וואס ווידער? וואס פאר א געדאנקען? האסטו זיך איינגעהערט, וואס מען האט גערעדט צו דיר? ס'איז דא א גאט? זאג!

מנוחה

ווי פרעגסטו גאר אזוינע ווערטער?

אליה

איז דא, מיין איך — מיינסטו — וויל איך זאגען, שוין! אוים געדאנקען!

מנוחה

ווילסט אפילו נישט אויסהערען.

אליה

ס'איז דען פארהאן פון וואס צו הערען? אז דו וויינסט שוין, איז דאך שוין נארישקייט, טא וואס האב איך דא צו הערען?

מנוחה

באשר מאנסלייט קענען נישט וויינען! כ'וויים נאך נישט ווען ס'איז בעסער. ווייבער וויינען פאר גליק, אז דער וואס אין הימעל זאל אויסהיטען פון אונגליק... ווענ יג אונגליקען איז פארהאנען אויף דער וועלט...

אליה

וואס פלוידערסטו? דאך געקומען מיט א ליכטיג פנים און איצטער — זעה, דו וויינסט דאך...

מנוחה

אבער הער־זשע אוים, איצטער גיסען זיך מיר די טרערען און כ'וויים אליין נישט פאר וואס... ביי נאכט, ס'איז שטיל און שטוב כ'ליעג אין בעט, קוק זיך ארום אין דער פינסטערקייט און איך זעה גאר נישט ארום זיך... פונקט יעמאלט, ווען מיט די אויגען קען איך גאר נישט זעהן ווערט מיר אין מיין קאפ אזוי קלאר... און יעמאלט פרעג

איך ביי זיך אליין: „מיט וואָס, מנוחה, זאָג מיר, מיט וואָס האָסטו פערדיענט ביי גאָט, אז ביי דיר, אין דיינע ווינקעלעך זאָל די זונן לייכטען? אז פון דיינע גערערעם זאָל אַ שטיק ליכט ארויסקומען? מנוחה, אונטער דיין הארצען...“ און כ׳ווייס טאַקע נישט פאר וואָס — קוק איך אויף יואל׳ן און זעה ווי זיין צורה לייכט, פרעג איך מיר אליין: איז עס דיין קינד? פאר וואָס קומט עס דיר? און מיר דוכט זיך, אז אָט, אָט...

א ל י ה

וועסטו אפשר שווייגען?!

מ נ ו ח ה

זעהסטו דאָך! דו אויך... כ׳לייען דאָך פון דיין פנים, דו טראַכסט אויך דאָס אייגענע...

א ל י ה

מיר מעגען זיך טראַכטען, אז ווערט ביי גאָט זיינען מיר נישט — און גאָט׳ס חסד איז גאָר עפּעס אנדערש. זיין חסד איז שוין אַ קאָפּ גרעסער פון דיין ווייבערשען שכל... אָט בעסער ברענג מיר אַ דינע נאָדעל מיט דינע פאָדעם און כ׳וועל מיר זעצען פאַרריכטען דעם רב׳ס בגד.

מ נ ו ח ה

שטעהט פערטראַכט.

א ל י ה

וואָס האָסטו זיך פערטראַכט?... זעה, וואָס איז מיט דיר?

מ נ ו ח ה

רבונו של עולם! היט מיר איהם איין... נאָר דו! — נאָר דו...

א ל י ה

ביזטו דאָך אַ נאַר, ביזטו דאָך אַ פערד׳ל. אַ מאַלאַדיעץ ביזטו זיך, נאָר פאר אזוינע שטות׳ערייען קומט דיר גט...

מ נ ו ח ה

ווישט די טרערען.

נאַרישקייטען, אליה, נאַרישקייטען. ס׳האָט זיך מיר נאָר אזוי אויס־

גערוכט. כ'וועל אַנלעגען א פייער און מאַכען פאר איהם אַן עסען. דאַס טעלער'ל פון הימעל, א חלק פון מיין גן עדן כ'וואָלט קענען פאר איהם אַראָפּנעהמען.

מאַכט פייער אין אויוועז.

א ל י ה

וועלכער איז געשטאַנען פערטראַכט — ברעכט פּלוצלונג אויס מיט אַנ'אונגעלומפּערטען געלעכטער.

כא—כא—כא—אליה! דו ביזט א טפש און דו האָסט א ווייב א טפשה, כא—כא—כא!

מ נ ו ח ה

וואָס איז אליה?!

א ל י ה

גלעט זי.

עה, דו נאַרישע אשה! ביזט מיין ווייב, מיין כשר'ער זיווג, אונטער־געשריבען פון דעם ערשטען טאָג נאָך. הערסטו, ווען מיר זיינען נאָך ביידע אויף דער וועלט נישט געווען און גאָט האָט א קוק גע־געבען אויף אליה'ן מיט מנוחה'ן און א זאָג געטהאָן: אָט זאָל אליה מיט מנוחה'ן לעבען א וואוילען טאָג! זאָלען זיי! זאָלען זיי.... זאָ־לען זיי האָבען א זוהנעלע, וואָס די שטאָדט זאָל זיך מיט איהם בענטשען; וואָס דער רב זאָל פאר איהם אויף די שפּיצען פינגער שטעהן... פערשטעהסטו נאַרישע אידענע, וואָס מען רעדט צו דיר? וואָס קוקסטו מיר אַזוי אָן? מיינסט, כ'בין, חלילה, נישט ביים קלאָרען זינען? — קלאָרע דבורים! וואָס, נישט? עס ברענט דער פייער אין אויוועז, נעהם שטעל עפּעס צו אַזוי... אז — עה, דו מנוחה, נאַריש קינד, וואָס וויינסטו? וואָס וויינסטו?

מ נ ו ח ה

וויינט זיך פונאַנדער. כליפּעט.

וואָס זאָל איך טהאָן?... וואָס זאָל איך טהאָן?

א ל י ה

טפשה מיינע, וואָס איז מיט דיר? וואָס ווילסטו טהאָן?

מנוחה

עס שרעקט מיר, עס קלאפּט מיר דאָס האַרץ. אליה, מיר זיינען עס נישט ווערט.

אליה

ווערט ביי גאָט! ווערט! שוין איין מאָל געזאָגט. צי דאַווען איך נישט? כ'פּערשטעה אפילו נישט דאָס וואָס כ'דאַווען — אָבער מיין כונה... אַלץ ליעגט ביי מיר אין האַרצען, פּערשטעהסט אין וואָס די נפקא מינה בעשטעהט? דער רב, אָדער אזוי גלאַט א למדן, איז אַלע געדאַנקען ביי איהם קלאָר, ער זאָגט און ווייסט וואָס ער זאָגט, ער קען אפשר ארויסזאָגען אמאָל וואָס ער פּיהלט אויך, און ביי מיר ליגט עס אין האַרצען ווי א גרויסער קנויל פּערוויקעלט; און דער עיקר איז עס אין רעכטען מיטען ווי א קניפּעלע... און דאָס קניפּעלע קען איך נישט אַרויסרעדען, און דאָס אייגענע ביזט אויך... נאָר מען בעדאַרף נישט. — גאָר נישט נישט, אין גאַנצען איבעריג, אַט דאָס קניפּעלע איז פאַר דעם וואָס אין הימעל קלאָר, ער ווייסט וואָס אין דעם קנויל טהוט זיך... פּערשטעהט זיך, מיר זיינען ווערט.

מנוחה

שטעלט צו וואַסער אין אויווען.

אליה

וואַשט די הענד.

אַט, וועל איך באַלד דאַווענען מעריב, וואָס נאָך? מנחה אויך געדאַ־ווענט צו דער צייט, אפשר נישט מיט מנין — אָבער גאָט ווייסט אַלץ.

ס'הערט זיך רעדען הינטער'ן טיר.

מנוחה

כ'לעבען אימעצער געהט אהער.

אליה

דעם רב'ס קול, הערסט?

מ נ ו ח ה

און יואל׳ם קול דערקענסטו נישט? יואל מיט׳ן רב!

א ל י ה

טהוט אָן שנעל זיין קאַפּטען.

דער רב מיט איהם.

ס׳עפענט זיך די טיר און אין שטוב קומען אריין דער ר ב גרויז־גראַה, מיט אַ שטריימעל אויפ׳ן קאָפּ. נאָך איהם י ו א ל. ביידע האַלטען אין רעכטען מיטען רעדען אין תורה, צוהיצט. זיי שטעלען ניט אָב זייער שמועס וועהרענד זיי געהען אַריין.

א ל י ה

כאַפּט זיך אַרויס פריהער.

אַ גוטער נ׳אָבענד, רבי!

טרעט אָב אין אַ זייט.

ד ע ר ר ב

אויטאָמאַטיש.

אַ גוטער אָבענד — אַ גוטער יאָהר! ער בלייבט שטעהן מיט יואל׳ן אין מיטען שטוב — ווי זיי וואָלטען גאָר ניט שפּירען, אַז זיי זענען אין אַ צימער. א ל י ה און מ נ ו ח ה שטעהען אין אַ זייט מיט גרויס דרך־ארץ.

ד ע ר ר ב

צו יואל׳ן צוהיצט.

און די ערד: פרעגט זיך וואָס בעדייט? און אַלץ וואָס איבער דער ערד... און דער הימעל און אַלץ וואָס אין הימעל — אַט וואו דאָס רעכטע פּינטעלע שטעקט... קענסטו אפשר א פסוק זיך דערמאהנען, יואל?

י ו א ל

די הימלען דערצעהלען דעם כבוד פון גאָט און פון אַלע זיינע וואונדער־ווערק דערצעהלען די הימלען.

ד ע ר ר ב

אַט, דאָס מיינט מען מיין קינד! דאָס מיינט מען...

יואל

צו וואָס גראָבט מען טיפֿע גראָבענס ביים זייט וועג? וואָרום ס'איז גלייכער אין אַ טיפֿען גראָבען אריינצופֿאַלען איידער פֿון גלייכען וועג אראָבצוגעהן.

דער רב

צופֿריעדען.

גאָט'ס ווערטער אונטער דיין צונג, מיין קינד; גאָט'ס חסד אויף דיין קאָפּ. ער ווענדט זיך אין דער זייט וואו אליה און מנוחה שטע־הען פֿערגאַפֿט. אין די געדערעם ביי דער מוטער, ווען דאָס קינד ליעגט נאָך אין אַ קנויל פֿערוויקעלט, ברענט אַ ליכט ביי איהם צו־קאָפּענס. וואויל איז צו דעם ועמען דאָס ליכט פֿון חסד לייכט איהם דאָס גאַנצע לעבען... וואָס ס'דו יואל עפּעס זאָגען אויף דעם?

יואל

עס שיינט די זון ביי טאָג; עס שיינט די לבנה און שטערען ביי נאַכט. פֿונקלען זיי אַלע מיט ליכט און לויטערקייט. פֿונקעלט פֿון זיי אַלעמען ארויס דער אמת... און פֿונ'ם אמת ווינקט זיין חסד... עס שפּראָצען די גרעזער פֿון דער ערד ארויס און פֿערוועלקען: זאָל עס דער מענש זעהן; צום טרוקענעם גרעזעלע בויגען זיין קאָפּ און זעהן — וואו דער אָנהויב איז און וואו דער סוף איז... דער אָנהויב איז — אמת; און דער סוף פֿון אַלעמען איז ווידער — אמת, און צווישען אָנהויב און סוף איז חסד... אמת און חסד, דאָס איז דער גארטעל וואָס הילט אונז אַלעמען איין... דאָס איז דער שנור וואָס קניפּט די הויכע הימלען מיט דער שפּל'דיגער ערד. ווער עס רייסט די פֿעדעם, וואָס בעהעפֿטען הימעל מיט ערד, אויף איהם איז גע־זאָגט געוואָרען: צוליעב דעם זינד ווערט דאָס ליכט איינגעטהאָן..

דער רב

האַלזט יואל'ן.

וואויל צו די אויערן וואָס הערען אזוינע ווערטער. וואויל צו די אויגען וואָס זעהען אזוינס, נישט נאָר אין פּלפּול אליין, אין חידושי תורה איז אַלץ פֿאר דיר אָפֿען — אין די סודות פֿון גאָט מיט זיינע

מענשען אויף דער ערד קוקט אויך אריין דיין ליכטיג אויג... פלוצלונג
וואו זיינען מיר, יואל?

יואל

ביי מיר אין דער היים. דאס איז מיין פאטער און דאס איז מיין מוטער.

דער רב

שמייכלענדיג צופריעדען.

דאס ליכט פון דער יוגענד האט מיך געצווינגען און געפיהרט און כ'האב אליין ניט געפיהלט.

אליה

צו מנוחה'ן.

צינד נאך אן א ליכט לכבוד דעם רבי'ן.

מנוחה

צינדט אן נאך א קליין וואנד-לעמפעל.

יואל, מיין קינד, זאל דער רבי זיצען.

אליה

זאל דער רבי זיצען.

דער רב

ער קוקט זיך ארום, שאקעלט מיט'ן קאפ.

צי דען נאר אין די הויכע פאלאצען איז זיין נאמען?... אין דער נידער, אין דער פינסטערניש...

אליה

ער שטעלט נעבען רב א בענקעל.

זאל דער רבי זיצען, מיין קינד, זאל דער רבי זיצען.

דער רב

ווי ער וואלט זיך וועלען אן עפעס דערמאהנען, צופריעדען.

אט דאס איז עס. דאס איז עס... זעץ זיך יואל. זעץ זיך מיין קינד.

ער זעצט זיך.

יואל

זעצט זיך פערטראכט,דער קאפ אראבגעלאזען.

מ נ ו ח ה

כ׳וואָלט עס געוועזט וויסען אז אזא גאסט וועל איך האָבען ביי זיך אין שטוב.

ד ע ר ר ב

פלוצלונג, מיט אַ געהויבענער שטימע צו אליה׳ן.

זעצט זיך, מחותן!

א ל י ה

וואָס מיינט דער רבי?

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה׳ן דעם דאָרף־שניידער. נו, וואָס שווייגסטו?

א ל י ה

ווי פערלאָרען.

כ׳בין עס נישט ווערט, רבי.

מ נ ו ח ה

ס׳איז נישט נאָך אונזערע פערדיענסטען.

ד ע ר ר ב

איז עס בעוואוסט וועמעס זכות ס׳איז גרעסער? א יגיע כפים, א מענש וואָס האָרעוועט מיט׳ן ביטערן שווייס... נו, רבי אליה. וואָס שווייגט איהר? מיין פרומע און עהרליכע אסתר או זיואל.

א ל י ה

זאָל מיין קינד זאָגען.

ד ע ר ר ב

און וואָס זאָגסטו, מיין קינד?

י ו א ל

רעגט זיך, ענטפערט ניט

ד ע ר ר ב

דער רב וויל זיך מתחתן זיין מיט אליה דעם שניידער. ער וויל זיין טאָכטער אסתר מיט אליה דעם שניידערס זוהן זאָלען צו דער חופה געהן... אלע שווייגען. אפשר בין איך עס נישט ווערט? אפשר

מיין קינד נישט ווערט?... וואָס זשע שווייגט איהר?

א ל י ה

כ׳האָב עס מורא איבער מיין מויל ארויסצוברענגען.

מ נ ו ח ה

כ׳האָב עס מורא פון מויל ארויסצורעדען.

ד ע ר ר ב

אין וואָס בעשטעהט די מורא?

א ל י ה

מיט אַ מענשען זאָל זיך נישט טרעפען, אזוי, נישט נאָך זיינע ווערטען נאָך. אז מען פערדיענט נישט, איז נישט, רבי.

ד ע ר ר ב

וואָס זאָגסטו, יואל? ווי האָבען מיר געלערנט? זאָג, יואל, ווי האָט די תורה געזאָגט?

י ו א ל

משמים הביט ה׳ ראה את כל בני האדם.

ד ע ר ר ב

ווייסטו, אליה, דעם טייטש דערפון? קלאפּט אליה׳ן איבער׳ן פּלייצע ווייסטו אליה, דאָס וואָס דיין זוהן האָט איצטער געזאָגט?

א ל י ה

זאָל מיר דער רבי פערטייטשען.

ד ע ר ר ב

פון׳ם הימעל לוגט גאָט אראָב און ער זעהט א ל ע מענשען... אַלע, אַלע! הערסט, אליה, אַלע מענשען! אַל—לע!

מ נ ו ח ה

זי קושט יואל׳ן.

מיין קינד! מיט וואָס האָב איך עס פערדיענט ביי גאָט, מיין כשר קינד...

י ו א ל

נאָך דעם ווי עס שטעהט „אנכי ה׳ אלהיך“ — איך בין דיין גאָט — איז דערנאָך געזאָגט געוואָרען: „כבד את אביך ואת אמך“.

מ נ ו ח ה

מיט שמחה.

איך ווייס, מיין קינד, וואָס עס בעדייט. איך ווייס, מיין קינד, וואָס עס איז!

א ל י ה

מיט מעהר דרייסט.

איך האָב, רבי, גערעדט מיט דער טפשה מיינער, האָב איך. אז דער עיקר איז דער קנויל וואָס ליעגט אין הארצען פערוויקעלט... א דין, זאָג איך, דער רבי זאָל לעבען, זאָג איך, קען אַלץ ארויסרעדען אויף קלאָר, ער ווייסט שוין דעם געדאַנק אויף קלאָר, נאָר ביי מיר אין הארצען איז עס ווי א קנויל, רבי... איהר פערשטעהט? איך בין עס נישט ווערט רבי... נישט ווערט אפילו אייער אטלעסענע קאַפּאָטע, אין וואָס'ערע איהר געהט צו דער הייליגער תורה, בין איך נישט ווערטה מיט מיינע פינגער אָנצוריהרען. איהר פער־שטעהט? איך נעה סערמיגעס פאר פויערים מיט א גראָבע נאָ־דעל, מיט ווייסע שאַרע פאָדעם — ווי קום איך צו אַטלעס? אזוי טענה איך, איך שריי, וואָס זאָגסטו, יואל מיין קינד, וואָס זאָגסטו?

מ נ ו ח ה

רעד דו, מיין קינד. רעד פאר דיין טאַטען, פאר דיין מאַמען. דיין שכל איז בעלויכטען פון דער הייליגער תורה.

י ו א ל

כ'האָב געוואָרט וואָס מיין טאַטע און מיין מאַמע ווע‏לען זאָגען.

א ל י ה

דו, זאָג, זאָג.

מ נ ו ח ה

נאָר דו, דו.

י ו א ל

מיין הארץ איז נאָך ווי ביי א קינד יונג, כ'וויל נאָך ביי דער תורה זיצען.

ד ע ר   ר ב

וואויל, וואויל. וועסט קענען תורה לערנען, ביי מיר אין מיין שטוב. דיין בעשערטע פון גאָט, מיין טאָכטער, וועט אויף די שפּיצען פינ־גער ארום דיר אומגעהן, זי זאָל דיר חלילה דיין געדאנק נישט אי־בערמישען... בן שמונה עשרה לחופּה איז געזאָגט געוואָרען... און דו ביזט שוין ווייט אריבער...

י ו א ל

אבער ווען מיין הארץ גלוסט תורה לערנען.

שטיל. אַלע קוקען צו איהם.

ד ע ר   ר ב

ר' אליה, וואָס זאָגט איהר?

א ל י ה

איך בין א פּראָסטער שניידער.

י ו א ל

כ'האָב נאָך קיין מאָל נישט געטראכט... *ער געהט צו אליה'ן.* איך וויל טאַטע דו זאָלסט רעדען פאר מיר, בעט, טאַטע, דעם רבין ער זאָל...

מ נ ו ח ה

צי דען קען איך זאָגען י א אָדער נ י י ן, אז דער רבי האָט זיך אזוי נידריג אראָבגעלאָזען. איך בין דאָך א אידענע; נישט מעהר ווי א אידענע — וואָס וויים איך צו זאָגען?

א ל י ה

מסתמא איז דאָך עס אלץ פון גאָט, אלץ פון גאָט — קען איך דען איבערמאכען? אזוי טענה איך מיינס.

ד ע ר   ר ב

אַליין מיט זיך, פערטראַכט.

די תורה... די תורה — יאָ די תורה — די הייליגע תורה... אין קאָפּ מוז מען עס ווי געהערעג איז איבערלעגען.

א ל י ה

רבי, איך בין גרייט צו טהאָן אייער ווילען!

יואל

ווי ער וואָלט זיך וועלן ווערן.

ווילט איהר... אויב איהר ווילט.

מנוחה

קען איך דען נישט וועלן?

ס'קלאפט אימעצער הינטער דער טהיר.

אליה

אימעצער געהט אהער, מנוחה.

דער רב

אפשר דער שמש מיך רופען?

מנוחה

עפענט די טיר.

חוה

קומט אריין. שעהן געוואקסען, פול מיט בעוועגונג, זי קוקט זיך אַרום, שמייכעלט צופריעדען, אַלע קוקען איהר אָן פערוואונדערט.

גוט נ'אָבענד! איהר דערקענט מיך טאקע נישט?

מנוחה

כ'קען שווערען — חוה! טאקע חוה! אליה, דאָס איז דאָך חוה, ווי קומסטו אהער?... נאָכ'ן קול האָב איך זי דערקענט.

זיי קושען זיך.

חוה

צו אליה'ן.

און וואָס מאַכט איהר, פעטער? איהר האָט מיך נישט דערקענט? כאַ־כאַ־כאַ, קיינער נישט דערקענט. און דאָס ביזטו יואל'קע... דו האָסט מיך אויך נישט דערקענט, אהאַ, יואל'קע, כ'האָב געזאָגט אז כ'וועל נאָך אמאָל קומען אהער — געהאַלטען וואָרט!

אליה

צום רב.

דאָס איז מיין שווענגערינ'ס, זאָל זיין אין גן־עדן — אַ טאָכטער, איהרע אַ שוועסטער'ס. קליינוויז ביי מיר געוואַקסען.

מנוחה

א קיילעכדיגע יתומה. גאר א פיצעלע געלאזען די מאמע איהרע.

חוה

צופריעדען אויפגערעגט.

צוועלף יאהר בין איך אין גאנצען אלט געווען, ווען איהר האט מיך אבגעפיהרט צו דער מוהמען, נאך גאר א קליינינקע געווען, אמת יואל? מיר פלעגען זיך ביידע בעהאלטען אונטער'ן בעט, געדענקסט? שבת צו נאכט'ס איידער מען פלעגט אנצינדען ליכט פלעגען מיר זיך שפילען אין בעהעלטעניש, האסט מיך איין מאל פון אונטער דער מוהמעס פערענע ארויסגעשלעפט, כא—כא—כא, געדענקסט, יואל'קע?

דער רב

ביי אייך רעדען אלע אזוי הויך?

חוה

פערשעמט

יואל

איך בין נאך דעמאלט אין חדר געגאנגען.

דער רב

צו הויך, פע, מיין קינד...

אליה

רבי, דאס איז נישט פון געוואוינשאפט.

חוה

איך בין דאך, פעטער'ל, שטענדיג א שטיפערקע געווען. איהר געדענקט, ווי כ'פלעג אייך די בארד אויסרייסען, — פערפלאנטערען אייך די פאדעם.

מנוחה

מיט דרך־ארץ אביסעלע, מיין קינד, דאס איז דאך אונזער רב, דו זעהסט גאר נישט, צוליעב יואל'ס זכות דער רבי ביי אונז אין שטוב.

חוה

טרעט אָפּ אין אַ זייט האַלב פערשעמט האַלב פערוואונדערט.

רעד איך דען אזוי הויך?...

דער רב

געה איך דערווייל א היים, און דו, יואל מיין קינד, און דו, יואל מיין קינד, ווייסטו, אז צוויי וועגען זיינען פאַרהאַנען... געדענקזשע, צוויי וועגען זיינען פאַרהאַן. — א גוטע נאַכט! א גוטע נאַכט!

ער קושט די מזוזה, געהט אַרויס, אַלע קוקען איהם נאָך אויסער יואל וועלכער זיצט ווי צומישט.

חוה

דאָס איז עס דער רב. כ'האָב איהם דערקענט.

אליה

דער רב איז עפּעס טרויעריג אוועק.

מנוחה

איך בין עפּעס ווי צומישט, און ווייס נישט וואו כ'בין אין דער וועלט. זי פאַלט נאָך אַמאָל חוה'ן אויפ'ן האַלז. ביזט דאָך ס'איינציגע וואָס איז מיר איבערגעבליבען נאָך כיענעלען... דאָס איינציגע...

קושט זי.

חוה

אָבער זעהט סאַראַ גרויסע איך בין אויסגעוואַקסען! שטעל זיך יואל וועלען מיר זעהן ווער איז גרעסער...

מנוחה

ווייסט, מיין קינד, דער רב — אונזער רב, עפּעס נישט קיין קלייניגקייט, ער איז דאָך געוועזן ביי אונז און איז אוועק אומעדיג.

חוה

איך בין אזוי צוטראָגען אז כ'האָב איהם גאָר נישט אָנגעקוקט ווי ער האָט אויסגעזעהן.. יואל וויל גאָר עפּעס נישט קיין קוק געבען אויף מיר.

יואל

שעמעוודיג.

וואו ביזטו געווען די גאנצע צייט?

חוה

הא הא, וואו כ׳בין געווען די גאנצע צייט, כ׳האב אלץ געווארט. אז כ׳וועל גאר א גרויסע אויסוואקסען, איהר וועט מיך שוין נישט דערקאנען — יעמאלט וועל איך קומען צו אייך, איהר וועט מיך אנקוקען, אנקוקען און דערנאך מיט אמאל: חוה! דאס איז דאך חוה.

מנוחה

ווייסט חוה׳לע וואס דער רב האט דא געטהאן?

יואל

רעד נישט, מאמע!

אליה

מיינע אויגען האבען געקוקט און גאר נישט געגלויבט.

מנוחה

אפשר מאכען דיר אן עסען?

חוה

ניין, כ׳וויל נישט עסען, כ׳בין זאט מיט אייך אלעמען, אז איך וואלט אייך דערצעהלען ווי כ׳האב געבענקט אהער צו אייך... ווי כ׳האב אייך שוין אלעמען געוואלט זעהן... ווי איך האב צו דיר יואל׳קע געבענקט. — און דו ווילסט גאר נישט אפילו א קוק געבען אויף מיר... מוזט שוין גאר גוט קענען לערנען... אויף דיין שטערן איז אנגעשריעבען.

אליה

דער רב וויל נעהמען יואל׳ן פאר אן איידעם.

חוה

איבערראשט. ווערט בלאס.

יואל׳קע אזוי גיך? גאר נישט געווארט אויף מיר...

יואל

געהט אויף און אָב, וואַרפט צושראָקענע בליקען צו חוה'ן.

חוה

יואל, יואל... פערגעסען חוה'לען. געדענקסט, מיר האָבען דאָך אמאָל אין טאַטע־מאַמע געשפּיעלט, דער פעטער האָט אונז ביידען מיט'ן בעזעם ארויסגעטריבען פון אונטער'ן בעט, (זי שטעלט זיך נעבען איהם) איהר זעהט, ביידע איין גרויס! ביידע איין גרויס!

אליה

ער ווינקט אונצופריעדען צו מנוחה'ן.

יואל

ווענדט זיך צום טיר, ער וויל אַרויסגעהן.

מנוחה

וואוהין אזוי שפּעט?

יואל

איך געה אין בית־המדרש אריין, כ'וועל שוין דאָרט בלייבען לער־נען אויף אַ גאַנצע נאַכט.

חוה

דו אנטלויפסט פון מיר? און איך האָב געמיינט, יואל'קע, דו וועסט דערזעהן דיין חוה'לען.. וועסט זיך דערפרעהען... אזוי לאַנג נישט געזעהן, אָך יואל'קע. —

מנוחה

וואו וועסטו שוין היינטיגע נאַכט געהן אין בית המדרש אריין. וואו ס'דו שוין געהן? אַט בלייב שוין דאַ לכבוד דעם גאַסט!

אליה

דו האָסט דאָך נעכטען אויך אַ גאַנצע נאַכט געלערנט. וואו ס'דו שוין געהן אזוי שפּעט? ס'אי דאָך איבער דיינע כוחות.

יואל

טאָ רופט דעם רב אהער... געהט רופט צוריק דעם רב.

מ נ ו ח ה

האַלזט חוה'ן.

עפּעס מיין קינד שרעקט זיך פאַר דיר, דאָס ביזטו דאָך חוה... מיין שוועסטער'ס יתומה — — טאַ וואָס שרעקט ער זיך...

ח ו ה

קום יואל! די מוהמע זאָגט, דו שרעקסט זיך פאַר מיר, וואו ס'דו געהן אין בית־המדרש אריין? קום צו מיר, צו חוה'לען, קום, לאָמיר ווידער, קליינע, קליינע קינדערלעך זיין. האַ?...

צווייטער אקט.

בײַ אליה דעם שנײַדער.

אליה און מנוחה זיינען ביידע שטאַרק פֿער־עסק'ט ביים באַק־אויוועז, קוקען ביידע אין אויוועז אַריין מיט פערגאַפּטע פּנים'ער. אין דעם צימער, אינ'ם הינטער־גרונד, זעהט זיך דורך דער גלעזערנער טיר — יואל, ער שאָקעלט זיך איבער דער גמרא מיט גרויס התמדה, פֿון צייט צו צייט רייסט זיך דורך זיין געזאַנג — ער לערנט.

מנוחה

קוקענדיג אין אויוועז.

גאָר קנאַפּ הייוועז געלעגט אין די בולקעס, קיין עין־הרע, וואַק־סעז פון אויוועז אַרויס.

אליה

ס'כאַפּט ברוינעז, כ'האָב מורא, האָסט צופיעל האָלץ געלעגט.

מנוחה

קיין בייז זאָל נישט זיין, כ'וועל האַלטעז אביסעל אָפֿעז דעם טי־רעל.

אליה

וועסט איהר אויך מיטגעבעז א פּאָר בולקעס?

מנוחה

הוה'ן מיינסטו?... וואָס וועלעז לייט זאָגעז? א יתומה; ווי טרייבט מעז זי?

אליה

ווער זאָגט, טרייבעז? וואו זי איז געוועז פֿריהער, א היז זאָל

זי זיך פאַהרען איצטער אויך. איך בין אַ פּראָסטער מענש, כ'טאָר עס פון מויל נישט אַרויסרעדען. פערשטעהסט?... איך זאָג דיר — מען טאָר זי נישט האַלטען... פערשטעהסט?

מ נ ו ח ה

האָט מען זי אפשר מיט אַן אַנדער דרך געקענט אָפּשיקען צוריק. אַ יתומה...

א ל י ה

איך טאָר עס נישט, פערשטעהסט? דער רב האָט ווי אַנגעוואוינ־קען: „אַ קול פון אַ אשה“ האָט ער געזאָגט. — ביי אייך איין שטוב, אַ כשר קינד, זאָגט ער, ס'קען נאָך חלילה אַ פּלעק פאַלען, זאָגט ער. — פערשטעהסט?... מען האָט עס מיר געגעבען צו היטען, מיר, דעם שניידער, האָט מען געגעבען אַן אוצר צו היטען — טאָ וואָס זאָל איך טהאָן? ס'איז גאָר נישט אונזערער; און מיר מוזען היטען.

מ נ ו ח ה

כ'האָב אפילו קיין בייז נישט געזעהן.

א ל י ה

זי איז דאָך איהם אויפ'ן קאָפּ געקראָכען... עפּעס אַ קליינינקייט איז עס ביי דיר אַ פרעמדער אוצר... מען קען גאָר גרינג געשטראָפט ווערען

מ נ ו ח ה

ווישט די טרערען.

זי איז ערגעץ אוועק גאָר אומגעגעסען. יתומה מיינע, עפּעס דאָס האַרץ זאָגט אַזוי.

א ל י ה

כ'האָב דען איהר געזאָגט אַזוינס בייזעס עפּעס? כ'האָב איהר געזאָגט ווי דער אמת איז; מיט אַ שכל האָב איך איהר געזאָגט. פאַר יואל'ן, האָב איך געזאָגט, ס'שאַדט צו דער תורה — האָב איך איהר געזאָגט, דו ביזט שוין אויסגעוואַקסען, זאָג איך, גלייכער ווייטער ביי דיין פעטער יענקעל זאָלסטו זיין.

מ נ ו ח ה

בעמערקט אימעצען אין פענסטער.

א ל י ה

דוכט זיך גאָלדע געהט, שלים צו די טהיר ביז דו וועסט ניט פער־שטעלען דעם אויוועז מיט'ן ברעטעל.

מ נ ו ח ה

פעררינעלט די טהיר.

אָבער זעה נאָר, שטענדיג, ווען מען בעדאַרף זי נישט וואקסט זי אוים. מען קלאפּט. ווער איז דאָרט?

ג אָ ל ד ע

עפענט, מנוחה לעבען!

מ נ ו ח ה

באלד, גאָלדעשו, כ'האָב מורא דער אויוועז זאָל נישט אויסקיהלען.

א ל י ה

זי האָט גאָר קיין צייט נישט.

מ נ ו ח ה

רעד שטילער אביסעל... האָט קיין פאראיבעל נישט. גאָלדעשו, כ'עפען די מינוט.

פאַרעט זיך מיט דער לאָפּעטע אין אויוועז, פערמאַכט איהם און עפענט די טיר.

ג אָ ל ד ע

קומט אַריין.

גאָט העלף אייך!

מ נ ו ח ה און א ל י ה

א גוטער יאָהר.

ג אָ ל ד ע

איהר האָט זיך מנוחה'שו קיין עין־הרע פעררוויטעלט.

מ נ ו ח ה

היינט דוקא א היץ אויף דער גאַס.

גאָלדע

עס שמעקט ביי אייך אין שטוב. יואל'ס געזאַנג רייסט זיך דורך. דער זוהן זיצט דאָרט? גאָטעניו! אז דו ווילסט אָנטהאָן א נחת דער מאמען. — איז האָטש דער טאַטע צופריעדען?

מנוחה

שטעהט די הענד הינטער די זייטען.

זיצט, גאָלדעשו, וואָס ט'איהר עפּעס זאָגען גוטס?

ווינקט צו אליה'ן.

גאָלדע

איהר באַקט בולקעס, שוין אויף שבת, מסתמא.

מנוחה

גאָט איז מיט אייך, ווי קומט עס, אויף שבת? היינט איז דאָך נאָך ערשט דינסטאג.

גאָלדע

ס'וואונדערט מיך טאַקע.

מנוחה

מיט אַ שמייכעל.

האָט איהר דאָך, מסתמא, געהערט אין שטאָדט?

גאָלדע

וועמעס מזל ס'איז ווערט ביי גאָט.

מנוחה

עפענט דעם אויווען.

גאָלדעשו, איהר ווינשט דאָך מיר קיין בייז נישט. — זייט זשע מוחל.

גאָלדע

זאָל עס מיר גאָט ווינשען, וואָס כ'זעה אויף אייך. קוקט בייגעריג אין אויווען. קיין עין־הרע! קיין בייז אויג! יעדער בולקע ווי די ליכטיגע זונען...

אליה

פערמאַך, פערמאַך; קיהלסט אויס דעם אויווען.

ג אָ ל ד ע

כ׳מיין מנוחה׳שו, זיי זענען שוין פאַרטיג.

מ נ ו ח ה

עסקט זיך מיט דער לאָפּעטע אין אויוועז.

פרעגט איהר גאָר נישט גאָלדעשו, וואָס כ׳באַק עפּעס בולקעס אין מיטען העלען מיטוואָך?

ג אָ ל ד ע

דער גוטער יאָהר ווייסט אייך, אז איהר דערצעהלט נישט, נאָך וואָס זאָל איך פרעגען? אפשר פאַר אייער פלימעניצע? מע זאָגט איהר שיקט זי אָפּ צוריק א היים.

מ נ ו ח ה

מענשען האָבען צינגער. הערסט, אליה? מען רעדט שוין. גאָט בעוואָהר, גאָלדעשו.

א ל י ה

וואָס האָסטו מורא צו דערצעהלען.

ג אָ ל ד ע

איך שלאָג זיך גאָר נישט אָן, גלאַט עפּעס — א צו גרויסער רויך געגאַנגען היינט פון אייער קוימען, געמיינט די סאַזשע זיך פער־קלייעט.

מ נ ו ח ה

בעוויזט צו יואל׳ס זייט.

אָט פאר וועמעס וועגען, צוליעב וועמען די מאַמע פערמאַכט נישט קיין אויג ביי נאַכט.

ג אָ ל ד ע

וואָלט דער וואָס אין הימעל יעדע מאַמע בענטשען מיט אזא אוצר, ווייסט איהר דען וואָס איהר פערמאָגט? ווייסט איהר דען וואָס די שטאָדט רעדט?

מ נ ו ח ה

פון דעסטוועגען, א מאַמעס האַרץ איז שטענדיג אין וואונדערן. ס׳שרעקט מיך פאַר מיין אייגענעם גליק, טראַכט איך מיר: מע

דאַרף דאָך מיט עפּעס פערדיענען ביי גאָט.

א ל י ה

שא, זי האָט זיך שוין צופלאַפּעלט.

מ נ ו ח ה

ער איז אפילו גערעכט, נאָר א אידענע איז שוין אזוי. א האַרץ הויבט אמאָל אָן צו נאָגען און ווייסט אַליין נישט פאַר וואָס; ווייסט אַליין נישט פאַר וואָס זיך צו כאַפּען. זאָג איך צו איהם: לאָמיר אָפּבאַקען א ביסעל בולקעס און צוטיילען, ס'איז דאָך פאַר־האַן ווּעמען, ברוך השם צו געבען — זאָל גאָט נישט שטראָפען פאַר די רייד.

א ל י ה

האָט מען דאָך דיר געזאָגט: ווילסטו וואָס טהאָן — זאָל קיינער נישט וויסען!

מ נ ו ח ה

האָסט דאָך מיר אַליין געהייסען, און פאַר גאָלדען בעדאַרף איך דען סודות האַלטען?

ג אָ ל ד ע

צוטומעלט.

איך בין נאָר געקומען פרעגען: אפשר וועט רבי אליה איבערנע־מען מיין מאַנס שבת'דיגען קאַפּטען... כ'וואָלט געוועזט וויסען...

מ נ ו ח ה

אַך, וואָס רעדט איהר? וואָס רעדט איהר...

א ל י ה

זעה ס'זאָל דאָרט נישט צוגעברענט ווערען אין אויווען.

ג אָ ל ד ע

איך געה שוין אוועק. וועט עס רבי אליה קענען מאַכען אויף שבת?

א ל י ה

כ'וועל קענען, כ'וועל קענען. איהר וועט אזוי גוט זיין ברענגען פאַר נאַכט צו.

גאלדע

שפירט זיך ניט בעקוועם, דרעהט זיך, קוקט זיך אַרום און געהט אַרויס גאַר נישט זאָגענדיג.

מנוחה

האָט אפילו „א גוטען טאָג" נישט געזאָגט.

אליה

זאָג מיר, וואָס האָט זי דאָ געוואָלט? גערעדט, געבעבעט און גע־קוקט... אויסגעשמעקט, וואָס האָט זי געוואָלט?

מנוחה

זאָל איך אזוי וויסען פון שלעכטס, ווי כ'וויים וואָס זי האָט דאָ געוואָלט, א רויך — זאָגט זי, האָט זי א צו גרויסען געזעהן געהענדיג פון אונזער קוימען.

אליה

איז עס איהר דאגה?

מנוחה

האָט זי זיך אפשר דערוואוסט פון חוה'ן ?

אליה

דער גוטער יאָהר ווייסט וואָס זי האָט געוואָלט, אפשר טאַקע חוה? זי האָט עפּעס גערדראַליעט מיט איהר. זעה, ווי ס'האָט זיך שוין צוטראָגען איבער'ן שטאָדט, ווער האָט זי געטריבען ווער? כ'מיין טאקע אין אמת'ן — זי איז געווען א קליינע, האָט נישט געהאט ביי וועמען צו זיין, איז עפּעס אנדערש געוועזן, זאָל איך זי אפשר חתונה מאכען? א קשיא אויף א מעשה — אפשר מיינט זי טאקע יואל'ן... ס'פעהלט מיר נאָך מעהר נישט.

מנוחה

זי וואָלט איהם געוואָלט — פאר וואָס נישט?...

אליה

טפּשה! רעד עס גאָר פון דיין מויל נישט ארויס, דערמאהן עס נישט, כ'וויל עס פון דיר נישט הערען.

מ נ ו ח ה

וואָס האָב איך דען געזאָגט?

א ל י ה

וואָס דו האָסט געזאָגט איז איבריג. אָט נעהם ארויס די בולקעס פון אויוועז און צוטראָג עס גלייך וואו מע בעדאַרף.

מ נ ו ח ה

אין גאַנצען?

א ל י ה

פאר זיך דאַרפסטו דען לאָזען?

מ נ ו ח ה

אפשר חוה'ן מיטצוגעבען, אויב זי פאָהרט —

א ל י ה

לאָז מיך צורוה!

מ נ ו ח ה

זעה, וואָס ביזטו אזוי אויפגעבראַכט? זי נעהמט ארויס פון אויוועז בולקעס. זעה נאָר, אליה, צי מיר האָט זיך אויסגעדרוכט? אין אוי־וועז זענען זיי געוועז שענער, זאָלסטו געזונד זיין, אליה, זענען נישט עפּעס ווי קלענער געוואָרען?

א ל י ה

מאַך קיין שהיות נישט, טראָג עס שוין אוועק און צוטייל ווי מען האָט גערעדט.

מ נ ו ח ה

גאָר אָבהענדיג.

מיר קלעפּען זיך נישט די הענד.

א ל י ה

האָסט זי נישט געדאַרפט אריינלאָזען.

ער נעהמט צו ביי איהר די לאָפּעטע, נעהמט אָרויס איינציגווייז די בולקעס פון אויוועז, בלאָזט זיי, ווישט זיי אָרום און לעגט זיי אין אַ קערבעל אָריין.

מנוחה

ווישט איבער יעדע בולקע מיט'ן שירץ.

ווי די זון בעווייזט זיך מיר אויף א ווײלע — לויפט באַלד דורך א שאָטען אין מיין שטוב.

יואל'ס טרויעריגער גמרא־ניגון צוקייקעלט זיך איבער'ן שטוב, זיי הערען זיך אַ ווײלע איין.

אליה

טראָג איהם אריין אַ פרישע בולקע.

מנוחה

זאָל ער בעסער גאָר נישט וויסען וואָס ביי אונז טהוט זיך, כ'וועל נאָר א פאטשיילע כאפּען אויפ'ן קאָפּ און צוטראָג שוין, און טאַמער קומט חוה?

אליה

דאָס וועל איך שוין אליין, האָב קיין מורא נישט.

מנוחה

און דו פערגעס נאָר נישט אז דו האָסט צו טהאָן מיט א קיילעכדיגע יתומה, דאָס איינציגע וואָס איז מיר פון מיין שוועסטער געבליבען.

אליה

ביזט א בהמה! וואָס מיינסטו, וועל איך מיט איהר טהאָן? כ'וועל זאָגען, ביי אונז איז ענג און גאָר נישט.

מנוחה

ווישט די טרערען.

געדענק זשע... און אפשר זאָלסטו איהר גאָר נישט זאָגען, אפשר דוכט זיך דיר נאָר אוים, ס'קען דאָך אויך זיין, זי דעקט אריבער דאָס קערבעל מיט אַ טוך. שוין אין טיר. געדענק זשע אליה הערסט?

געהט ארויס.

אליה

קוקט איהר נאָך אין פענסטער, פער'גנב'עט זיך אויף די שפּיצען פינגער צו יואל'ס טיר און הערט זיך צו זיין לערנען, אַ זיסע צופרי־

דענקייט צוגיסט זיך איבער זיין פנים. פלוצלונג, ווי ער וואָלט זיך אָן עפּעס דערמאַנען — איילט ער אויף דער גאַס אַרויס און קומט גלייך צוריק, רעדט צו זיך אַליין „אַ שאָד נישט אָנגעזאָגט, נישטאָ וועמען אין שטוב צו לאָזען", ער נעהמט זיך צו זיין אַרבייט נאָר ער וואַרפט יעדע ווײַלע אַ וועק און קוקט אין פענסטער.

יואל

געהט אַרויס פון זיין צימער, ס'היטעל אַרויפגערוקט, שטאַרק פערטראָגען, קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט אימעצען זוכען.

אליה

זוכסט עפּעס?

יואל

געהט צו צו אליה'ן.

וואָס נעהסטו אזוינס, טאַטע?

אליה

אַ וואונדער, דו זאָלסט פרעגען.

יואל

איז עס אַ וואונדער?

אליה

אַט, אַ דאגה האָסטו, סערמיגעס נעהט דיין טאַטע, ס'וועט שוין בלייבען פאַר דיין טאַטען אליין. בעסער דערצעהל מיר עפּעס פון דעם וואָס אין די היילינע ספרים איז געשריעבען, פון דעם וואָס דו רעדסט מיט'ן רב.

יואל

אַ פּלפּול מיינסטו?

אליה

דאָס איז דאָך געווים נישט פאַר דיין טאַטען צו בענעהמען. דערצעהל עפּעס פון דעם וואָס מגידים זאָגען פאַר'ן פּראָסטען עולם.

יואל

הימעל און ערד האָט גאָט בעשאַפען, זיינען זיי אָבער ווייט איינער פון אַנדערן, בענקען זיי איינער צום אַנדערן און קענען

זיך קיין מאָל נישט דערנעהענטערען, טהוען זיי ביידע תפלה פאַר גאָט ער זאָל זיי בעווייזען א וואונדער און הימעל מיט ערד צוזאמענ־ברענגען. האָט גאָט די מענשען בעשאפען, זיי זאָלען אויף דער ערד ארומגעהן און שטענדיג צום הימעל ווענדען זייערע אויגען, צום הימעל די הענד אויסברייטען און צום הימעל זייערע תפלות שיקען און דורך די תפלות ווערט די ערד מיט די הימלען אינאיינעם פער־קניפּט.

א ל י ה

בלייבט זיצען מיט דער נאָדעל אין דער האַנד. דער קאָפּ אראָב־געלאָזען.

א שאָד, וואָס די מאַמע איז נישטאָ, זי וואָלט עס גאָר גוט בענר־מען.

י ו א ל

און וואו איז חוה?

א ל י ה

די מאַמע האָט איהר געזאָגט, אז ביי אונז איז אביסעל ענג.

י ו א ל

איז ביי אונז קנאַפּ אָרט פאַרהאַנען? כ'וועל פאַר איהר אָבטרע־טען מיין געלעגער.

א ל י ה

אָט מיש זיך נישט אין אזוינע זאכען, מיין קינד.

י ו א ל

איז זי שוין אוועקגעפאָהרען?

ער געהט אום אויף און אָב.

א ל י ה

זי וועט אוועקפאָהרען, זאָל זי זיך פאָהרען געזונדטערהייד.

י ו א ל

נאָך היינט וועט זי אוועקפאָהרען?

א ל י ה

מען ווייסט נאָך נישט.

יואל

זעצט זיך נעבען אליה׳ן.

וואס וואלסטו געטהאן דעמאלט, טאטע, אז די הימלען זאלען זיך דיר אראבלאזען אויפ׳ן רעכטען קאפ און די ערד אונטער דיינע פיס זאל אלץ זינקען טיעפער?

אליה

איך בעדארף גאר נישט טראכטען פון אזוינע זאכען וואס זיינען ביי גאט אין די הענד.

ביידע שווייגען.

יואל

צוויי וועגען זענען פאראן: איינער א שמאלער און דער אנדערער א ברייטער; פאר דיר, טאטע, איז דער ברייטער און פאר מיר דער שמאלער.

אליה

עה, וואס ווייסט דיין טאטע? דיין טאטע נעהט סערמיגעס, וואס רעדסטו מיט איהם אזוינע ווערטער.

יואל

ווייסט נישט טאטע וואו חוה האט זיך געהאדעוועט די גאנצע צייט?

אליה

שווייגט.

יואל

ווייסט טאטע וואס כ׳וויל דיר נאך דערצעהלען?

אליה

דערצעהל אזוינס, וואס זאל זיין דיין טאטען גרינג צו בענעהמען, עפעס פון דעם וואס ס׳טהוט זיך אויף יענער וועלט, דארט, אין יענע ווינקעלעך. וואס זאגסטו? נישטא דארט קיין פויערים מיט סערמיגעס, נישטא קיין שניידערס מיט נאדלען אין די לא־צען... וועסט דאך מסתמא פון שטוב נישט ארויסגעהן? כ׳וועל נאר א לויף טהאן דער מאמען וואס זאגען. אויב דו וועסט לער־

נען זאָלסטו דיין טהיר לאָזען אָפען, און טאָמער קומט ווער זאָלסטו זאָגען אז מען קומט באלד.

יואל

ענטפערט נישט, ער געהט אַריין צו זיך און פערמאַכט די טיר.

אליה

ס'איז צו מערקען זיין אונרוהיגקייט, ער טהוט אָן זיין קאפּטען געהט שטיל צו יואל'ס טהיר און עפענט זי פאָרזיכטיג.

זאָל זיין אָפען ביז כ'וועל קומען. טאָמער פרעגט ווער זאָלסטו זאָגען מען קומט גלייך.

געהט אַרויס.

יואל

ער הויבט אָן לערנען מיט גרויס חשק ביי דער גמרא, זיין געזאַנג צוגיסט זיך איבער'ן גאַנצען שטוב. דאָס געזאַנג רייסט זיך פּלוצלונג איבער. ער גיט אַ ציטער, ווי אימעצער וואָלט איהם הינטען אַרום איבערגעשראָקען. ער געהט אַרויס אין דעם פאָדערשטען צימער, בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב פערקלערט, ער הויבט אָן צו רעדען. פּונקט ווי נעבען איהם זאָל שטעהן אַ צווייטע פּערזאָן.

ווער האָט דיך געבראכט אהער צו פערפיהרען מיך פון גלייכען וועג?

ער קוקט אין פענסטער מיט טיעף פערבענקטע אויגען.

חוה

קומט אריין. זי איז בלאס, די אויגען פערוויינט, זי בלייבט שטעהן נעבען טיר די אויגען צו דער ערד געזונקען.

יואל

קעהרט זיך אָב מיט'ן פּלייצע צו חוה'ן, מאַכט אייניגע טריט פאָראויס צו זיין חדר און בלייבט שטעהן.

חוה

רעדט שטיל, ניט אויפהויבענדיג די אויגען.

מאכסטו געדעכט דיין טאַטען מיט דיין מאַמען?

יואל

שווייגט.

חוה

איהר שטימע ציטערט.

זיי טרייבען מיך ארוים פון שטוב. זיי ווילען נישט, דו זאלסט מיך זעהן. יואל, אויב דו ווילסט די תורה לערנען טא לערען זי; נאר בעט ביי דיין טאטען און דיין מאמען זיי זאלען מיר לאזען זיין ביי אייך אין שטוב, איך זאל נישט דארפען שטעהן הינטערן פענס־טער. כ׳האב זיך דערוואוסט, דער רב וויל דיך פערקנס׳ען מיט זיין טאכטער. דו ווילסט נישט.

יואל

לערנען וויל איך.

חוה

כ׳האב געוואוסט, אז דו ווילסט תורה לערנען, דעריבער בין איך אזוי לאנג צו אייך נישט געקומען, אבער...

יואל

געהט שנעל אריין צו זיך אין צימער. צושאקעלט זיך איבער דער גמרא ארויסגעבענדיג קולות, וואס זיינען מעהר עהנליך צו אויסגע־שרייען פאר טיעפען וועהטאג איידער צו א ניגון פון דער גמרא.

חוה

שפארט זיך אן ביים זייט פון יואל׳ס טהיר און הערט זיך צו.

יואל

די מאמע וועט באלד קומען.

חוה

לערען, לערען די תורה און איך וועל נאר צוהערען צו דיין שטימע.

יואל

וואס גיט דיר מיין קול?

חוה

דאס גאנצע לעבען גיט מיר דיין קול וואס קלינגט ביים לערנען די תורה... ווען כ׳בין נאך א קליין קינד געווען האב איך זיך צו דיר

געצויגען. געדענקסט ווי מיר האָבעןביידע געוואַקסען... האָט מיר אָבער דיין מאַמע ווייט, ווייט אוועקגעשיקט. בין איך אין דער פרעמד געוואַקסען און מיט מיר איז דיין לויטערער פּנים געוואַקסען. אַז איך בין גרעסער געוואָרען האָב איך אַלץ אַ וועג געזוכט ווי אַזוי צו קומען צו דיר... דו האָסט דאָ די תורה געלערנט און איך האָב דאָרט שטענדיג פאַר זיך אַליין אַ ליעד געזונגען, אַליין פאַר זיך פלעג איך זינגען און מיר האָט זיך אויסגעדוכט: דו ווערסט אַ ווײַלע שטיל ביי דער גמרא און הערסט זיך צו, און אַז איך ווער שטיל קומסטו צו געהן און גלעטסט מיר איבער מיינע האָר, קוקסט מיר גלייך אין די אויגען אריין, זאָגסט גאָר נישט און איך פערשטעה שוין, דאָס ווילסטו כ'זאָל ווידער זינגען... זינג איך ווידער.

וואַקסט אַ־בלום אין גרינעם גאָר־טען,
וואַקסט און ווייסט נישט ווער זי איז;
זינגט אַ פויגעל אין די צווייגען
קלינגט זיין קול איהר האָ־ניג זיס...
וואָר־זשע ביזטו פויגעל ליעבער?

י ו א ל

אויב דו ועסט נישט שווייגען וועל איך באַלד אָנהויבען שרייען ביז מענשען וועלען אָנלויפען!...

ער געהט אַרויס אין דעם פּאָדערצימער פאַרביי חוה'ן, געהט אויף און אָפּ.

ח ו ה

און אַז מענשען וועלען זיך צוזאַמענלויפען וועל איך צו זיי זאָגען: אָט איז מיין חתן און מיין געליעבטער, ברענגט די חופּה אהער, טהוט מיר אַ שלייער אָן, זאָל אונז די גאַנצע שטאָדט צו דער חופּה פיהרען

י ו א ל

ווען דו ביזט אַ קליין קינד געווען און ביי אונז אין שטוב געוואַקסען, האָב איך געמיינט דו ביזט מיינע אַ שוועסטער, איצטער ד'ערקען איך דיך נישט. איך וויל דו זאָלסט זיין חוה... מיינע

א קליינע שוועסטער... ווי דעמאָלט, אַ שוועסטער.

חוה

זי ציהט זיך צו איהם, בלייבענדיג זיצען אויף איהר אָרט. דאָס געזיכט דריקט אויס טיעפע ליידען.

יואל

וואָס האָבען מיר געלערענט? ווי האָבען מיר געלערענט? א בוים אז ער וואקסט ביים זייט וועג און דו געהסט אין מיטען וועג — נישט קעהר דיינע אויגען אין א זייט — נישט זאָג: ווי שעהן איז דער בוים! ווי פיין איז דער בוים! וועה צו דעם וואָס קעהרט אָפּ אויף א רגע זיין הארץ... וועה, וועה — —

חוה

יואל, כ'וויל דיין שוועסטער זיין. יואל, פערטרייב פון זיך נישט דיין עלענדע שוועסטער, זי קאָן אָהן דיך נישט לעבען. האָב איך מיין טאַטען פערלאָרען, מיין מאַמען פערלאָרען — טרייב מיך דו נישט פון זיך. איך ווייס נישט וואָס אין דער הייליגער תורה שטעהט. צי דען איז דאָרט געשריעבען, אז אויב אַ עלענדע שוועסטער גאַרט צו איהר ברודער, שטאַרבט פאַר איהם, זאָל ער זי פערשטויסען פון זיך? זאָג מיר, שטעהט אין דער הייליגער תורה אזוי געשריבען — וועל איך פון דיר אוועקגעהן, ווייט, ווייט אין דער וועלט אריין — און וועל אין דער שטיל וויינען — און קיינעם, קיינעם וועל איך נישט זאָגען וואוהין איך געה און וואָס איז מיין געוויין. כ'וועל אלעמען דערצעהלען, אז כ'האָב אמאָל א מאַמען געהאַט איז זי יונג געשטאָרבען, ווען כ'בין נאָך אַ קינד געווען, קיין שכל נישט געהאַט צו וויינען, איצטער בין איך אויסגעוואַקסען און האָב דערפיהלט אז א עלענדע יתומה בין איך, אָהן א היים און אָהן א מאַמען. זאָל איך פון שטוב ארויסגעהן? זאָל איך? טאַ לאָז מיר כאָטש ביז נאַכט וואַרטען, ווען ס'וועט פינסטער ווערען, קיינער זאָל נישט זעהן ווען כ'וועל פון שטאָדט ארויסגעהן.

יואל

חוה, חוה... ווייַן נישט, וויין נישט...

ח ו ה

נעהמט צאַרט אַרום זיין קאָפּ, ער ווערט זיך ניט.

נאָר ביז נאכט זאָלסטו מיר לאָזען דאָ פערבלייבען, נאָר ביז נאכט. כ׳וועל פון שטאָדט ארויסגעהן, קיינער זאָל נישט וויסען וואו מיין געביין איז אהין געקומען...

י ו א ל

צושטריים.

בלייב ביי אונז, מיין געלעגער וועל איך דיר אבטרעטען, אליין וועל איך זיך אין בית־המדרש בעהאַלטען.

ח ו ה

קושט זיין קאָפּ דורשטיג און שטיל.

י ו א ל

ציטערט, ציהט זיך צו זיין צימער, שעפּטשעט.

חוה, די גמרא וויינט... די תורה וויינט... לאָז מיר, חוה...

ח ו ה

כ׳בין ביי אייך אין שטוב געוואקסען... נעבען דיר געוואקסען... א קליין קינד געווען...

י ו א ל

פון וואנען ביזטו געקומען?

ח ו ה

איך וויים נישט. איך וויים נישט... מיר האָט זיך געדוכט, איך וואקס ערגעץ אליין אין א טיעפען טהאָל און קיין וועג פון איהם ארויסצוגעהן איז נישטאָ. און פויגעל פליהען דורך, אין דער הויך איבער מיין קאָפּ זינגענדיג און פערשווינדען, זינגען און פער־שווינדען. און אמאָל האָט זיך דאָס זינגען צו מיר פון יענעם זייט טהאָל געטראָגען און כ׳האָב אהין נישט געקענט דערגרייכען, פער־שטעלט געווען פון אַלע זייטען... האָט זיך מיט אמאָל דער טהאָל אויפגעהויבען און כ׳האָב דיך דערזעהן — און דיין קול האָט עס אזוי שעהן געקלונגען...

יואל

שעפּטשעט.

וואו בין איך?...

חוה

מיר דוכט, איך שטעה אין גרינעם גאָרטען און בוימער און בלומען ארום, און דו שטעהסט אין מיטען גאָרטען און דאָס ליכט פון דיין פּנים שטראהלט און בעלייכט אלץ ארום, אלץ ארום.

יואל

איז עס דעמאָלט דיין געשטאלט געווען? איז עס דעמאָלט דיין שאָטען געווען, אין די פינסטערע נעכט — אין דעם אַלטען בית־מדרש?... כ׳בין פאר מיין ליכט געזעסען, אלץ ארום מיט שאָטענס בעדעקט; האָט זיך פון צווישען די ספרים א ליכטיגקייט בעוויזען, בעלויכטען אלץ ארום. און אין מיטען בית־המדרש האָט זיך דאָס גע־שטאָלט בעוויזען, א הייליג געשטאלט, וואָס האָט אלץ ארום בעלויכטען... אז מיין קאָפּ איז מיעד אויף דער גמרא גע־פאלען, די אויגען פערמאכט, דעמאָלט האָט מיינע גליעדער פון אלע זייטען א ליכטיגע ווארעמקייט ארומגענומען, און פון אָרון־קודש ארויס פלעגט צו מיר א לויטער געשטאלט ארויסשיינען, און אויף דעם האָט די שכינה גערוהט, אין אלע ווינקעלעך איז ליכטיג גע־וואָרען... נאָר ביי נאָכט איז עס געווען, נאָר ווען כ׳בין מיעד גע־ווען איז עס געשעהן; נאָר ווען כ׳פלעג... קום, דו הייליג געשטאָלט! קום פון וואנען דו ווילסט; קום פון וואנען דו קענסט. מיר איז ווידער פינסטער אָרום. איך בין מיעד און מיר איז פינסטער. בעוויז זיך ווידער צו מיר — פון די הייליגע ספרים אָרויס; פון די לויטערע ווערטער אָרויס... אָדער כ׳וועל מיינע אויגען פעסט פערמאכען און לויפען אין בית המדרש אריין...

וויל זיך בעפרייען פון איהר, נאָר ס׳זעהט אויס ווי ער האָט גאָר זיינע כוחות פערלאָרען.

חוה

יואל, יואל...

לאָזט זיך אַראָפּ צו זײַנע פֿיס, פֿערדעקט איהר געזיכט מיט איהרע הענט.

י ו א ל

ווי איהם וואָלט פֿעהלען לופֿט צום אָטהעמען, שעפּטשעט: „צו־ריק, צוריק"... ער אײַלט צו זיך אין צימער אַרײַן, ער בעהאַלט זײַן קאָפּ אויף דער אָפֿענער גמרא. זײַן גאַנצער קערפּער שווידערט.

ח ו ה

גלײַכט זיך לאַנגזאַם אויס. איהר געזיכט, פֿערדעקט מיט די הענד: געהט שטיל אַרויס פֿון שטוב.

י ו א ל

הויבט אויף זײַן קאָפּ, ברייט אויס זײַנע הענד, ווי ער וואָלט בײַ אימעצען בעטען רחמים. געהט אַרויס אין דעם פֿאָדער־צימער, בלאַס און מיעד, קוקט צום אָרט וואו חוה איז געזעסען, רעדט לאַנגזאַם, פֿער־קלערט, זײַן קול ציטערט.

וואו איז דאָס ליכט?... וואו איז דאָס ליכט?...

א ל י ה

קומט אַרײַן פֿרעהליך. בעמערקענדיג יואל'ן טרעט ער אָפּ אין אַ זײַט מיט גרויס דרך ארץ, שטעהט אַ ווײַלע אין אַ זײַט, קוקט מיט פֿאַרכט צו יואל'ן ניט רעדענדיג קיין וואָרט. ער זעצט זיך שטיל צו זײַן טיש, פֿרובט זיך פֿערנעהמען מיט זײַן אַרבייט.

י ו א ל

געהט צו אליה'ן, ניט אויפֿהויבענדיג די אויגען, פֿאַלט אליה'ן אויפֿ'ן אַקסעל ווי אַ קליין קינד, רעדט מיט אַן אײַנגעהאַלטענער שטימע.

העלף דײַן קינד, ס'האָט דעם וועג פֿערלאָרען.

א ל י ה

ביזט געוואָרן פֿרום: פֿרימער פֿון דײַן טאַטען.

י ו א ל

בעט רחמים פֿאַר דײַן קינד ס'זאָל צוריק דעם וועג געפֿינען...

א ל י ה

וואָס קען וויסען אַ שניידער וואָס נעהט סערמיגעס?

י ו א ל

דיים פון מיר מיינע קליידער אראפ, כ׳האב קיין כח נישט...

א ל י ה

דערשראָקען.

דיין טאטע איז אן עם־הארץ... ער ווייסט נישט...

י ו א ל

צוריים מיינע קליידער אויף מיר... דאס געשטאלט איז פערשוואונדען... דאס היילינע געשטאלט...

וויינט אויף אליה׳ס אקסעל.

א ל י ה

קוקט צו איהם פערלאָרען.

דריטער אקט.

אַ קלײנער בית המדרש. שפּעט בײ־נאַכט. רעכטס, אין מזרח־װאַנד, אַן אָרון קודש מיט טרעפּלעך ארױפצוגעהן צו איהם; אַנ׳עמוד װאו ס׳ברענט אַ גרױסע געלע יאָהרצײט ליכט; נעבען איהר דערברענען אַ פּאָר קלענערע ליכט. אין מיטען בית המדרש אַ בימה. בײ די װענד טישען לאַנגע, איבער זײ הענגען לאָמפּען אױף שטריקלעך, נעבען די טישען — בענק. אין מזרח—שטענדערס. אין דער מזרח װאַנד פון בײדע זײ־טען אָרון קודש צו צװײ פענסטער, אין דעם הינטערגרונד — דרײ פענסטער. לינקס אַ טיר אױף דער גאַס, נעבען טיר. אַ האַנד־פאַס, פון בײדע זײטען טיר הױכע אױװענס. אױ־בען, איבער דער טיר ציהט זיך אַ פערמאַכטער באַלקאָן מיט גראַטעס — אַ װײבערשע שול, די פענסטערלעך פון װײבער־שול זענען פערהאנגען מיט רױטע, װײסע פאָרהענגלעך. ס׳איז גאַנץ שטיל. דער בית־מדרש איז אין שאָטען אײנגעהילט. ס׳הערט זיך דאָס מאָנאָטאָנע בעזאַכטע טיקען פון דעם גרױ־סען שאַפקע זײגער, װעלכער שלאָגט שפּעטער אַביסעל, מיט אַ הײזעריגען קלאַנג — עלף. ערגעץ װאו גרילצט ארױס אַ גריל פון אַ שפּאַלט ארױס און װערט װידער שטיל. פון האַנד־פאַס טריפט אָהן אױפהער דאָס װאַסער, טריפט און קלינגט אָפּ אין דעם פּוסטען בית מדרש. אױפ׳ן באַנק אױף דער בימה שלאָפט דער אַלטער אונטער־שמש אין אַ קנױל אײנ־געדרעהט. אױבען, אױפ׳ן װײבער־שול הערט זיך אַ גערױש פון אַ טיר עפענען און שפּעטער אַביסעל טריט.

חוה

בעװײזט זיך אין אַ פענסטערל פון װײבער־שול. פון דער

דונקעלהייט טוילט זיך אַרוים איהר בלאס געזיכט. זי בייגט זיך אַרוים אויפ'ן בית מדרש און איהרע אויגען, בענקגיש־פולע, זוכען נייגעריג אויף אַלע זייטען. רופט שטיל:

יואל, וואו ביזטו?... יואל, וואו ביזטו...

עס דערהערען זיך טריט און אַ שמועס הינטער דער טיר. אין בית־המדרש קומען אריין דריי יונגע בחורים: ב ע ר ' ט ש ע, ח י י ם'־ט ש ע און נ ח ו ם ' ט ש ע, געהען אַלע צו דער הינטערגרונד וואנד.

ב ע ר ' ט ש ע

דער מיטעלסטער פענסטער פון דער צפון וואנד קומט גלייך אוים אנטקעגען אסתר'ס פענסטער.

קוקט אין פענסטער.

ח י י ם ' ט ש ע

ניטאַ יואל. אזוי וואַלט ער נאָך איצטער געלערנט מיט התמדה.

נ ח ו ם ' ט ש ע.

אַט, אויפ'ן שטענדער, נעבען ארון קודש, ליעגט זיין גמרא, ער האָט נאָך גאָר ניט לאנג געמוזט זיין דאָ. פערקוקט אין ספר. ס'גאָר דער רמב"ם.

ח י י ם ' ט ש ע

אַ סימן אז ער איז נאָך דאָ געווען פריהער אביסעל; ביינאַכט לערנט ער שטענדיג דעם רמב"ם.

נ ח ו ם ' ט ש ע

אַ שאָד וואָס כ'האָב איהם ניט געזעהן היינט ווי ער זעהט אוים.

ח י י ם ' ט ש ע

ער לערנט פוסקים, דער רב וועט איהם געבען סמיכה היינט אויף די תנאים. מע זאָגט, ס'וועלען זיין נאָך רבנים אויף די תנאים, אלע וועלען איהם פארהערען און די סמיכה חתמה'נען.

ב ע ר ' ט ש ע

קומט אהער, קומט אהער! אסתר האָט ארויפגעצויגען דאָס פאָר־האנגעל פון איהר פענסטער און קוקט אויף דער גאס ארוים.

בײַ די װערטער בעװײַזט זיך חוה װידער אױבען. בלײַבט דאָרט אַזױ, די גאַנצע צײַט פֿון זײער שמועס, צוהערנדיג זיך אָנגע־שטרענגט.

ח י י ם ׳ ט ש ע

ער קוקט אין אַ צװײטען פֿענסטער.

אַט איז דער גאַנצער בית־הרב. די טישען פֿערשפּרײט מיט שבת־דיגע טישטוכער, דער רב שפּאַציערט אום אונטער׳ן האַנד מיט זלמן דעם גבאי. אַט, האָט די רביצין אװעקגעשטעלט אַ פֿלעשעל משקה אױפֿ׳ן טיש...

ב ע ר ׳ ט ש ע

זי קוקט נאָך אַלץ אַרום; זעה, װי זי איז בלאַס.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

פֿון דער לבנה איז זי בלאַס.

ב ע ר ׳ ט ש ע

זעה, זי װישט די אױגען.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

װײסט, אַז אין בית־המדרש איז ליכטיג קען מען נאָך אונז בעמער־קען אַז מיר שטעהען אין פֿענסטער און קוקען, רוק זיך אַביסעל אַן אַ זײַט.

ח י י ם ׳ ט ש ע

די רביצין האָט אװעקגעשטעלט אױפֿ׳ן טיש אַ טעלער מיט שװאַר־צע לעקאַך...

ב ע ר ׳ ט ש ע

זעהסט, װי זי איז אומעדיג...

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

האָסט גאָר נישט גערעדט מיט איהר?

ב ע ר ׳ ט ש ע

מיט װעמען?

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

מיט אסתר׳ן. אפשר קוקט זי עם דיך אום?... שעמסט זיך פֿאַר

מיר? נאר, פאר מיר האסטו זיך נישט וואס צו בעהאלטען, איך ווייס דאך אלצדינג, פאר מיר מעג מען אלצדינג דערצעהלען.

ח י י ם ' ט ש ע

די רביצין האלט אין איין דערלאנגען צום טיש.

ב ע ר ' ט ש ע

זעה נאר, ער בעלעקט זיך אזש דארט, ט'באלד די שויבען אויסשלאגען.

נ ח ו ם ' ט ש ע

פאלג מיר, געה ארויס, זי ווארט עס אויף דיך, קוקט דיך אויס, פערגנב'ה זיך אזוי ביים וואנד ועסטו ארויסקומען גלייך צו איהר פענסטער.

ב ע ר ' ט ש ע

וואס איז די פעולה, אז איהר פענסטער איז פערמאכט.

ח י י ם ' ט ש ע

וועסטו שטילערהייד אנקלאפען, וועסט זעהן זי וועט דיר עפענען דעם פענסטער.

ב ע ר ט ש ע

האסט דען געהערט פון וואס מיר האבען גערעדט?

ח י י ם ' ט ש ע

כ'ווייס אליין, אז איהר פלעגט זיך טרעפען אויפ'ן ווייבער־שול.

ב ע ר ' ט ש ע

און מעהר ווייסט קיינער ניט?

ח י י ם ' ט ש ע

אפשר ווייסט נאך ווער — נאר איך האב קיינעם נישט דערצעהלט. קוקט, זי האט געעפענט דעם פענסטער. פאלג מיר בערטשע געה ארויס.

נ ח ו ם ' ט ש ע

פאלג מיר געה ארויס, האב קיין מורא נישט.

ב ע ר ' ט ש ע

פערצווייפעלט.

כ'וויל זי גאָר נישט זעהן, זי וועט באַלד אָנהויבען וויינען. ביז נעכ־טען האָט זי נאָך גאָר נישט געוואוסט, אז מען וויל זי פערקנס'ען מיט יואל'ן.

נ ח ו ם ' ט ש ע

זי מוז נישט וועלען, ווייל זיין טאַטע איז אַ שניידער.

ח י י ם ' ט ש ע

פאָלג זיך, געה ארויס צו איהר; זאָג איהר אין דער שטיל, זי זאָל נישט וועלען. זי זאָל בעטען נאָך אויף אַ פּאָר וואָכען אָבלעגען. געה, נאָר.

שטופּט איהם.

ב ע ר ' ט ש ע

איהר זאָלט דאָ אויף מיר וואַרטען.

ער געהט ארויס אויף די שפּיצען פינגער.

ח י י ם ' ט ש ע

אָט, וועלען מיר באַלד זעהן ווי ער וועט זיך דורכ'גנב'ענען ביים וואַנד צום פענסטער, קום. זיי איילען אין דער זייט פון ארון־קודש, קוקען אָנגעשטרענגט אין די פענסטער, געהענדיג פון איין פענסטער צום אַנדערן.

ח י י ם ' ט ש ע

מיר דוכט, דער רב געהט ארויס, דער רב מיט זלמן דעם גבאי, ער וועט איהם נאָך כאַפּען. זיי זייגען ארויסגעגאַנגען!

נ ח ו ם ' ט ש ע

אָט איז ער, מען וועט איהם כאַפּען... אָט, איז ער אנטלאָפען גע־וואָרען! זעהסט, אסתר האָט זיך דערשראָקען און אראָפּגעשפּרונ־גען פון פענסטער. אוף! ווי זי האָט זיך דערשראָקען... זי האָט געמוזט געבען אַ געשריי.

ח י י ם ' ט ש ע

ער האָט באַלד בעדאַרפט ארויסגעהן, ווי נאָר זי האָט דעם פּאָר־האַנגעל אראָפּגעצויגען.

ס'הערט זיך רעדען הינטער'ן טהיר.

נ ח ו ם ׳ ט ש ע

טרעט אַב פון פענסטער.

דער רב געהט אהער! מיט זלמן דעם גבאי, וואָס קענען זיי עפּעס געהן אהער? אפשר האָט מען אונז בעמערקט קוקענדיג?

דער רב, נאָך איהם זלמן גבאי, קומען אריין.

ח י י ם ׳ ט ש ע

קום ארויס צו איהם, מיר וועלען איהם זאָגען, ער זאָל אין פענסטער אנקלאַפּען.

ד ע ר ר ב

דאָ איז דער בעסטער אָרט, די רבי׳צין דארף גאָר אזא שמועס נישט הערען... וועגען אזוינע זאַכען זאָל מען גאָר אין בית־מדרש אַברעדען... ווער לערנט עס נאָך אזוי שפּעט?

ח י י ם ׳ ט ש ע

דאָס זיינען מיר, רבי, מיר געהען שוין א היים.

ד ע ר ר ב

וואויל, וואויל, קינדערלעך, מע ווייסט, אז איהר לערנט א סך, מען ווייסט.

ז ל מ ן ג ב א י

ביים עמוד.

א שעהנע יאָהר־צייט ליכט, ריינער וואקס.

ד י ב ח ו ר י ם

צוזאַמען.

א גוטע נאַכט, רבי!

געהען אַרויס.

ד ע ר ר ב

א גוטע נאַכט — א גוטער יאָהר! עפּענט אויף דעם ספר וואָס ליעגט ביים ארון־קודש אויפ׳ן שטענדער. דער רמב״ם: אַך, דער רמב״ם — זאָג איך, נאָך א יאָהר, נאָך צוויי, וועט מיט איהם די וועלט אויף זיין, ס׳איז נישט קיין קלייניגקייט.

ז ל מ ן

אָבער נויטהען א שטאָדט, רבי, קען מען נישט. ס'איז נאָך צו פריה. זאָל זיך דער רבי לעבען הונדערט און צוואנציג יאָהר; שטאָדט האַלט אייך מיט יראת הכבוד, מיט'ן גרעסטען דרך־ארץ. אז אייער־רער אן איידעם וועט בלייבען נאָך אייך איבער הונדערט אין צוואנציג יאָהר און וועט ווערט זיין צו פערנעהמען אייער שטוהל — וועט דעמאָלט קיינער נישט האָבען דאגעגען: דער בית־הרב זאָל זיך בלייבען ווי געוועזן און דער כסא אויף דער אייגענער...

ר ב

איהר ווייסט ווער יואל איז?

ז ל מ ן

קיין סמיכה האָט ער נאָך אויך נישט, ווי קען מען עס פערלאנגען פון א שטאָדט אז מען זאָל איהם ארויסגעבען א כתב? ס'איז שווערלעך.

ר ב

היינט צו די תנאים, בלי נדר, היינט וויל איך זאָלען זיין די תנאים, זאָל איהם שטאָדט פערהערען. איך וועל איהם סמיכה ארויסגעבען פאר שטאָדט — פאר גאנץ שטאָדט. היינט, וויל איך זאָל דער פונדאמענט געלעגט ווערען, מיין כסא זאָל בענייט ווע־רען. דאָס וועט זיין דער נדן וואָס די שטאָדט וועט מיין קינד דער־לאַנגען.

ז ל מ ן

שטאָדט האָט בדעה במזומנים דעם נדן פאר אייער טאָכטער צו גע־בען.

ר ב

איהר פערשטעהט. אז שמואל הנביא איז געוואָרען „א בא־בימים“... איהר פערשטעהט? א בא־בימים... דער כסא ווערט אַלט, מוז מען איהם בענייען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן.. מיט דער ־עה פון גאנץ שטאָדט, כ'וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלוה... איהר פערשטעהט? א בא בימים... דער כסא ווערט

אלט, מוז מען איהם בענייען, נישט חלילה אליין מיין איך צו טהאָן... מיט דער דעה פון גאנץ שטאָדט, כ'וויל חלילה נישט קיין מחלוקת. שלום, שלוה... איהר פערשטעהט?

ז ל מ ן

מען מוז די זאך גוט בעטראכטען.

ר ב

איך וועל זאָגען, ווי דער חסיד יסוד עולם: את שור מי לקחתי? האָט אפשר. חלילה, שטאָדט טענות צו מיר? דרייסיג יאָהר גע־דיענט, עהרליך, מיט אמת געדיענט.

ז ל מ ן

רבי, איהר דארפט עס נישט רעדען, איהר טאָרט חלילה קיינעם נישט חושד זיין פאר אזוינע כונות. ווייסט איהר רבי, טהוט אליין אָהן הסכם פון שטאָדט.

ר ב

וואָס הייסט?

ז ל מ ן

כ'מיין איהר אליין זאָלט איהם ארויסגעבען א כתב.

ר ב

כ'פערשטעה עס גאָר נישט, און דאָס קהל ה'? און שטאָדט? א רודה זאָל איך זיין? ניין, ניין! ישמרני ה' — זאָל מיך גאָט איינ־היטען!

ז ל מ ן

כ'מיין, שטאָדט וועט גאָר נישט האָבען געגען דעם — אי"ה ער וועט זיך וואקסען ביי אייך אין שטוב. מען וועט פערגעסען אָז זיין טאַטען דעם שניידער...

ר ב

שטאַרק אויפגעבראכט.

נישט, נישט! דאָס נישט: א יגיע כפים, גרעסער ווי א למדן. הס־מלהזכיר. כ'קען עס נישט הערען, א י ך ב י ן ז י ך מ ש ד ך

מ י ט א ל י ה ד ע ם ש נ י י ד ע ר. איך, דער מרא דאתרא.

ז ל מ ן

כ׳האָב גאָר נישט געמיינט, רבי, חלילה. איך, פערקעהרט, כ׳זאָג שטענדיג, נישט דער בוים — נאָר די פּירות.

ר ב

געהט אום הין און צוריק שטאַרק אויפגערעגט.

נישט נישט... כ׳האָב נאָר געוואָלט מיחד זיין מיין ווילען צו דעם ווילען וואָס לעבט אייביג, נאָר דאָס אליין... נישט נישט...

ז ל מ ן

כ׳וועל געהן איבערשמועסען מיט נאָך עטליכע בעלי־בתים אפשר וועט מען בעדאַרפען שיקען נאָך א פּאָר רבנים.

ר ב

נאָך רבנים?

ז ל מ ן

זיי זאָלען זיי ביי די תנאים און אויך ביים פערהערען.

ר ב

צופריעדען נאָר דאָך אויפגערעגט.

דאָס יאָ. פּאַר מיר א גרויסער כבוד. מסכים, מסכים, אויך מסכים. רבנים זאָלען זיין, זאָל די גאַנצע וועלט וויסען. זאָל מען הערען און שטוי־נען, הערען און שטוינען! די וועלט וועט מיט איהם קלינגען. דאָס יאָ...

ז ל מ ן

זאָל מען אפשר אָפּלעגען ביז מאָרגען?

ר ב

איך וואָלט שטאַרק בעגערען היינט, שטאַרק בעגערען, עפּעס א רעיון טרייבט מיך איך זאָל עס טהאָן היינט... אפשר קען מען פון די נאָהנטע קהילות נאָך א פּאָר רבנים... ס׳אי נאָך פּאָר האַלבע נאַכט. א רעיון שטויסט מיר, כ׳זאָל דוקא היינט.

ז ל מ ן

וועל איך געהן איבעררעדען מיט שטאָדט, כל זמן דער עולם שלאָפט נאָך נישט.

ד ע ר ר ב

איך וועל געהן מבשר זיין — דעם מחותן מיינעם. געהן מבשר זיין.

ז ל מ ן

כ'וועל אייך אונטערפיהרען, רבי.

געהען ביידע ארויס.

ד ע ר א ל ט ע ר ש מ ש

כאַפּט זיך אויף, קוקט זיך אַרום, קראַצט זיך דעם קאָפּ, רעדט צו זיך אַליין.

הא־הא, שטארק איינגעשלאָפען, קיין נפש נישטאָ. גענעצט, רופט, ארומשלאָפענדיג זיך אַרום בימה. יואל, הא?... ער שוין אויך נישטאָ. ווער זשע האָט געקענט די לאָמפּען אויסלעשען?

זינגט מיט אַ ציטערנדע, הייזעריגע אַלטע שטימע.

אם אדו—ני לא יב—נה ב—ית
שוא עמ—לו בו—ניו בו;
אם ה' לא יש—מור עיר —
שוא שקד שומ—מר.

ער קוקט אויפ'ן זייגער און זינגט אונטערקנאַקענדיג מיט די פינגער.

שוא שקד שומ—מר שומ—מר... שוין באַלד צוועלף דער זייגער...

זוכט עפּעס אין עמוד־קעסטעל.

י ו א ל

קומט אריין, צוטראָגען. זיין אויבער־בגד אָבגעשפּיליעט. ער לאָזט זיך גלייך צו זיין אָרט, אין ווינקעל נעבען ארון־קודש.

ח ו ה

בייגט זיך טיף אַרויס פון פענסטער.

ש מ ש

ווער געהט? ווער אי? הא, יואל? אויף א גאנצע נאכט מסתמא?

י ו א ל

שוויַיגט.

ש מ ש

דער וויפיעלטער משמד שוין היינטיגע וואך? ווארט, מיין קינד, כ׳וועל דיר א גוט לעמפעל אַנציַינדען. ער ברענגט אַ לעמפעל פון דעם אַנדערן זייט ארון־קודש, ווישט מיט׳ן פינגער די גלאָז, צינדט עס אָן און הענגט עס אויפ׳ן וואנד איבער יואל׳ן, קוקט יואל׳ן אין פנים אַריין. די תורה, די תורה נעהמט צו די כוחות אַ־אַ, די תורה...

י ו א ל

צושטרייט.

דער רב געוועז דאָ?

ש מ ש

כ׳קען דיר, מיין קינד, נישט זאָגען. מיאוס פערשלאָפען.

י ו א ל

הא, קיינער נישטאָ....

ש מ ש

צופיעל, מיין קינד, איבער דער מאָס, ס׳פנים דיינס בלייך.. פערקוקט אין דעם ספר. האָווא, האָווא, אַז אַרענטליכער איד דיין טאַטע... אַ רב ווייסט וואָס ער טהוט.

י ו א ל

מאַכט קלײנ דעם פייער פון לעמפעל.

ש מ ש

פאר וואָס פערלעשסטו דעם פייער?

י ו א ל

קוקט זיך אַרום.

איהר זעהט גאָר נישט אין בית המדרש?

ש מ ש

וואָס מיינסטו ?

י ו א ל

כ'מיין, איהר זעהט גאָר נישט ?...

ש מ ש

וואָס זאָל איך זעהן ? דעם ארון קודש זעה איך; דיך זעה איך.

י ו א ל

הייסט עס גאָר נישט...

זעצט זיך, שפּארט אָן דעם קאָפּ אויפ'ן ספר.

ש מ ש

דאַרפסטו אליין נישט בלייבען אויב עס שרעקט דיך. עס שרעקט דיך, וואָס ? ביזטו מיעד, מיין קינד ? ביזטו פערשלעפערט, שפּאַר זיך צו אביסעל אויפ'ן בימה און דערנאָך וועסטו לערנען ביז טאָג.

י ו א ל

ווי פריהער צושטרייט.

דעם ארון קודש פערשליסט איהר ?

ש מ ש

ניין; וועט דען ווער גנבע'נען, חלילה, די תורות פון ארון־קודש ארויס ? אָט, דרעמעל זיך דורך אביסעל — א גוטע נאכט, מיין קינד, א גוטע נאכט.

געהט צום טיר.

י ו א ל

פערשליסט די טיר פון דרויסען !

ש מ ש

וואָס רעדסטו פאר א נארישקייטען ?

י ו א ל

כ'וועל סיי ווי אויף דער גאַס נישט ארויסגעהן.

ש מ ש

רעדסט נארישקייטען, ווי פערשליסט מען עס א מענשען ?... א גוּ־טע נאכט !

געהט אַרויס.

יואל

ער מאַכט ווידער גרעסער דאָס פייער. ער קוקט זיך אַרום, ווי ער וואָלט נאָך אימעצען שפּירען אין בית המדרש.

חוה

גאַנץ שטיל.

שרעק זיך נישט, יואל; איך בין נעבען דיר.

יואל

פערוואונדערט, ניט וויסענדיג פון וואנען דער קול געהט. ער דרעהט אינסטינקטיוו אראָב דעם פייער אין לעמפּעל און בלייבט זיצען פערשטיינערט.

חוה

דו לערן, לערן. איך וועל די גאנצע נאכט וואכען איבער דיר.

יואל

ער מערקט חוה'ן. בלייבט זיצען אונבעוועגליך איינגעגראָבען אין ווינקעל נעבען ארון קודש.

חוה

איך בין עס, חוה. אנטלויפסט פון מיר, בעהאלטסט זיך פון מיר. געדענקסט, האָסט דאָך מיר געהייסען איך זאָל בלייבען נעבען דיר. כ'זאָל פון דיר נישט אוועקגעהן...

יואל

חוה...

חוה

ביי איך אין שטוב איז מיר פינסטער אָן דיר. ביז דו וועסט מיך נישט אוועקטרייבען וועל איך אַלץ זיין נעבען דיר.

יואל

וואָס ווילסטו פון מיר?

חוה

דו שרעקסט זיך אזוי, דו ציטערסט... קיינער איז נישטאָ, כ'וועל צו דיר אראָבגעהן.

יואל

חוה... ניין, נישט דו ביזט עס. ניין. ווער האָט אין בית המדרש אזוי פינסטער געמאַכט?

חוה

אהע־ נעהנטער, צו מיר קום. נעהנטער, אהער קום, כ'וועל דיר אין פּנים אַנזעהן. און דו וועסט מיר זיין נעהנטער, קום צו מיר. זי ציהט איהרע הענד. אזוי נאָהנט בין איך פון דיר און דו דער־קענסט מיך נישט.

יואל

ער פערדעקט זיינע אויגען.

בלייב דאָרטען.

חוה

איך וועל צו דיר אראָבגעהן. איך וועל זיך ביי די טרעפּ פון ארון קודש זעצען און דו וועסט לערנען.

יואל

בלייב דאָרטען, בלייב דאָרטען...

חוה

איך געה צו דיר, איך געה צו דיר.

פערשווינדט.

יואל

דו וועסט פאַלען!

ניט מערקענדיג חוה'ן מעהר אין פענסטער הויבט ער זיך אויף און נעהמט מיט שנעלע טריט ארויסגעהן פון בית המדרש, נאָר אין יע־נער רגע לויפט חוה אריין. ער פאַלט אין איהרע אָרעמס.

חוה

יואל, מיין ליעבסטער; יואל מיין שעהנסטער, וואָס שרעקסטו זיך אזוי?

יואל

ציטערט.

וואו בין איך?

ח ו ה

מיט דיין חוהן. איך וויל דו זאָלסט מיך אַזוי ליעב האָבען ווי דו האסט ליעב די תורה.

י ו א ל

רעד עס נישט.

ח ו ה

קושט איהם.

נאָך איין ווייליע אינאיינעם מיט דיר. היינט דאַרף ביי דיר תנאים זיין מיט אסתר'ל דעם רב'ס, היינט. אָט באַלד. לאָז מיר נעבען דיר בלייבען. שפּעטער וועל איך שוין נישט טאָרען. שפּעטער וועל איך שוין נישט זיין. וועסטו הערען ווי קליינע קינדער וויינען; קינדער וואָס קענען נאָך נישט רעדען, וויינען, זאָלסטו וויסען, אַז דאָס וויינען זיי עס אויף אונזער מזל און אויף אסתר'קעס. זי וועט מען אויך מיט געוואַלד צונעהמען פון איהר געליעבטען... זי וועט אויך וויינען אין דער שטיל און קיינער וועט נישט הערען; קיינער וועט נישט וויסען... מען האָט אַוועקגעשיקט, רבנים זאָלען קו־מען. דו וועסט א דרשה זאָגען צו די תנאים און אסתר'קע וועט זיצען אין דער שטיל און וויינען און קיינער וועט נישט וויסען פאַר וואָס זי וויינט.

י ו א ל

ס'דוכט מיר כ'בין פון אַ בריק אין אַ טיעפען וואסער אריינגעפאַ־לען און דאָס וואסער טראָגט מיך אַלץ ווייטער פון ברעג, אַלץ ווייטער פון דעם בריק.

ח ו ה

ווערגט זיך מיט די טרערען.

ווער רייסט דיך אָב פון דער תורה? בין איך שולדיג? לאָז איך דיר נישט?

י ו א ל

ש־ש־ש, רעד נישט. מיין טאַטענס שטוב איז שטענדיג געווען ליכ־טיג ווי אין גן־עדן, ווי פרייטאָג ביי נאַכט אין בית המדרש. שטענדיג

איז געוועזן ליכטיג ארום מיר. מיין טאַטענס שטוב האָט מיר שטענדיג ווי א בית־המקדש בעלויכטעט. איצטער איז פינסטער... טהו תפילה פאר מיר, חוה, איך זאָל זיך צוריק צו מיין פריהערדי־גער היים אומקעהרען. ס'זאָל זיך צו מיר צוריק דאָס פריהערדיגע ליכט אומקעהרען...

חוה

זי וויינט אין דער שטיל.

יואל

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

חוה

ער וויל זיך פון איהר בעפרייען.

נאָך איין ווײלע לאָז מיר זיין לעבען דיר. נאָך איין ווײלע... ווי די תורה האָב איך געמיינט ווּעסטו מיך ליעב האָבען; ווי די תורה וועל איך דיך ליעב האָבען... דו וועסט די תורה לערנען און איך וועל דיינע ליכטיגע אויגען קושען. איז דיר פינסטער ארום? האָסטו די תורה פערלאָרען?... האָט דיך די תורה פערשטויסען? קעהר זיך אום, יואל. אָט דאָרט איז דיין אָרט; אין ווינקעל, נעבען ארון קודש... דאָרט ברענט דיין לאָמפּ. זי פיהרט איהם צו זיין אָרט. מאַכט גרעסער דעם פייער. עפענט איהם אויף זיין ספר. אָט איז דיין הייליגער ספר... אָט איז דיין אָרט ווידער... ליכטיג וועט דיר זיין...

זי געהט ארויס מיט שנעלע און שטילע טריט פון בית המדרש. לאָזט אויפגעפּראַלט די טיר הינטער זיך.

יואל

עס שווידערט איהם פון קעלט. קוקט מיט ברייט געעפענטע אוי־גען צום טהיר, ווי נאָך אַ צויבער־בילד וואָס פערשווינדט פון איהם. מיט אונטערגעבראָכענע טריט לאָזט ער זיך געהן צו די טרעפּלעך וואָס פיהרען צום ארון קודש. ער קלויבט זיך ארויף העכער ביז צום ארון קודש. זיינע אויגען זענען נאָך אַלץ צום טיר געווענדט. ער פּליאָנ־טערט זיך מיט די הענד אָן פּרוכת: ס'זעהט אויס ווי ער וואָלט זיך ווע־

'לען דערקלויבען צו די טירלאך פון ארון־קודש און עפענען. די פיס ברעכען זיך איהם אונטער, ביז ער לאָזט זיך אין גאַנצען אראָב אויף דער ערד. שטיל. ס'הערט זיך נאָר דאָס טיקען פון זייגער. ערגעץ גרילצט אַ גריל.

ע נ ד ע.

נבלה

1906

פ ע ר ז א נ ע ן:

א ב ר ו ש, א געוועזענער פערד־הענדלער.
ב ר י י נ ע, זיין צווייטע ווייב.
ר י י ז ע ל, ברײנע׳ס טאָכטער.
מ ע נ ד ע ל } אברוש׳עס קינדער פון זיין ער־
נ ח מ ה } שטער פרוי
ש פ ר י נ צ ע, אברוש׳עס ערשטע ווייב.
ג י ט ע ל.
ב ע ר י ל ח ז י ר.

ערשטער אקט.

ביי אברוש'ן.

אַ קעלער־וואוינונג פון איין צימער. אַ רונד־געוועלבטער שווארצער סופיט. די פענסטער קליין און איינגעבראָכען אין דער וואנד. ביי־טאָג איז דאָרט אויך האלב פינסטער. ניט ווייט פון טיר שטעהט אַ שווארצע הרובע. אין ווינקעל שטעהט אנ'אַלטע הילצערנע בעט. ביי די וועגד איז געמאַכט געוואָרען פון ברעטער טאַפטשאַנעס צום שלאָפען. די טיר עפענט זיך אין א פינסטער הייזעל, וואו עס שטעהען טרעפ ארויסצוגעהן. אַ האלב צובראָכענער טיש, א פאַר בענקלאך. אויפ'ן וואנט א פאַר אָבגעבראָכענע בילדער אָהן רעמלאך. פורים צייט. נאַכט. דעם קעלער בעלייכט אַ קליין פעררויכערט לעמפעל, וואָס הענגט אויפ'ן וואַנד.

א ב ר ו ש

ליגט אויף אַ געלעגער שכור, אין די זאכען, זיין כראָפען הערט זיך איבער'ן גאנצען שטוב.

ר י י ז ע ל

א מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מאָגער. די האָר אין אונרדנונג די מלבושים, ווי זיי וואָלטען הענגען אויף איהר. אויך איהרע באָר־וועסע פיס — צוריסענע קאַלאָשען. זי זיצט אויף אַ געלעגער און פלעכט זיך די האָר. נעמט ארויס פון קעשענע אנ'איינגעוויקעלט בריוו'ל און פרובירט לעזען פאר'ן לעמפעל.

א ב ר ו ש

הויבט אויף דעם קאָפ. ניסט.

ר י י ז ע ל

בעהאלט דעם בריוו'ל, געהט צום טיש.

א ב ר ו ש

רעדט מיט א הייזעריגען קול.

הא ? וואס זאגסטו ?

ר י י ז ע ל

קיינער רעדט ניט צו אייך: ס׳חלום׳ט זיך איהם.

א ב ר ו ש

די ערד האט שוין צו גענומען די מאמע דיינע ?

ר י י ז ע ל

שפייט אוים מיט עקעל.

א ב ר ו ש

אין דער מאמען דיינער זיצט א גלגול פון א וואלד גזלן: אין דער מאמען דיינער. . . וואו איז זי געגאנגען, דיין מאמע, וואו ?

ר י י ז ע ל

ענטפערט איהם ניט. ברומט א ניגונ׳לע אונטער׳ן נאז.

א ב ר ו ש

וואס ברענסטו אומזיסט אוים די קעראסינע, וואס ?

ר י י ז ע ל

איהר קענט ניט שלאפען ?

א ב ר ו ש

זאג דיין מאמען... זאג דיין.... זאג....

ס׳הערט זיך ווידער זיין כראפען.

ב ע ר י ל ח ז י ר

א געזונטער בחור. געלע האר. די היטעל אן א זייט. זיין געזיכט איז שטענדיג פרעהלעך. קומט פארזיכטיג אריין.

א הא ! די פופע איז אין שטוב ! געווארט אויף מיר, הא ?

ר י י ז ע ל

קערט זיך אב. רייסט ארוים איהר האנד.

געה, גאר אהען רחמנות דריקסטו !

ב ע ר י ל

ע, ע, רייזעלע — בעריל האָט פיינד אומזיסט צו פּראַצעווען גיב דיין האַנט, שרעק זיך ניט. כ'וועל מעהר ניט דריקען. עס געהט נאָך ניט קיין בלוט ? ווייז וועל איך אַ קוש געבען, וועט ווערען די האַנט צוריק געזונד.

ר י י ז ע ל

קאַקעטיש.

האָסט אין איהר אַ גרויסען חלק אריינגעלעגט ?

ב ע ר י ל

קוקט איהרע שפּיצען פינגער.

אַך, ווי זיס, ווי זיס! ציילט איהרע פינגער. איינס... צוויי... דריי.... פּופּע ! דו ווילסט אַ פינגער'ל ?

ר י י ז ע ל

קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

בעוויזט אויף איהר מיטעלסטען פינגער.

אַט אויף דעם פינגער, גוט ?

ר י י ז ע ל

קויף וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

אָבער אַ קיילעכדיג פינגער'ל, גלאַט, אָהן אַ שום שטיינדעל ?....

ר י י ז ע ל

פערדרייטעלט זיך.

קויף, וועסטו זעהען.

ב ע ר י ל

קוקט אָן רייזלען מיט אַ ערענסט פּנים.

ר י י ז ע ל

וואָס ביזטו אזוי אומעטיג געוואָרען ?

ב ע ר י ל

וואָלסט זעהן, פופע, ווי כ'האָב היינט געקנאַטעָן צוויי מוזשי־
קעם !

ר י י ז ע ל

היינט ?

ב ע ר י ל

בייטאָג.

ר י י ז ע ל

פאר וואָס ?

ב ע ר י ל

זיי האָבען זיך געבעטען.

ר י י ז ע ל

בעסער זאָג מיר, בעריל, ווען וועסטו קויפען דאָס, וואָס דו האָסט
געזאָגט ?

ב ע ר י ל

דו לאכסט . . .

ר י י ז ע ל

איך לאַך גאָר ניט. קויף, וועסטו זעהן.

ב ע ר י ל

א פייער אויף זיי ! מען האָט פאר דיר אָנגערעדט ? טפו,
ימח־שמם זאָלען זיי ווערען.

ר י י ז ע ל

אויף מיר ביזטו אין כעס ?

ב ע ר י ל

שווייגט אומעדיג.

ר י י ז ע ל

בעריל ?

ב ע ר י ל

„בעריל חזיר“ כ'פערשטעה... מען האָט דיר אָנגערעדט און דו
הערסט זיך צו...

ר י י ז ע ל

איך? אויף מיר ביזטו אין כעס ? זאָג, בעריל ! נו, וואָס איז מיט'ן רינגעלע ?

ב ע ר י ל

שפּאַצירט אום שטיל.

ר י י ז ע ל

בערעלע, דו שרייבסט אַליין בריעף ? דו קענסט שרייבען ?

ב ע ר י ל

איך ?.... איך שרייב אַליין, אודאי שרייב איך אַליין.

ר י י ז ע ל

דו האָסט א פיינעם האנדשריפט. נעהמט ארויס פון קעשענע אַנ'איינגעוויקעלט בריוו'ל. דאָס איז דיין כתב, בערעלע ? אוי בערעלע....

ב ע ר י ל

אויף מיין נאמנות, איך שרייב אַליין, א פייער אויף זיי !

ר י י ז ע ל

וועמען שילסטו דו ?

ב ע ר י ל

איך ווייס וואָס איך שילט ; איך וועל שילטען און — איך וועל נאָך דעם שארבען אויך שפּאַלטען — זיי וועלען ביי מיר שרפ'נען !.... דו האָסט געלעזען ?

ר י י ז ע ל

א שווערע האנדשריפט. נאַ לייען מיר איבער, וואָס דו האָסט געשריבען.

ב ע ר י ל

עפענט דעם בריוו'ל.

נאָך וואָס זאָל איך לייענען ?

ר י י ז ע ל

איך וויל וויסען, וואָס דו האָסט דאָרטען אָנגעשריבען ? דיין נאָמען „בעריל" האָב איך גלייך דערקענט, עפּענדיג, האָב איך

דערעזעהען. אַט איז ער... אמת ?

ב ע ר י ל

גיט איהר דאָס בריוו'ל.

נאַ, דו ווייסט אַליין וואָס אין דעם איז געשריבען... דו ווייסט, רייזעלע ?

ר י יז ע ל

דו ווילסט בעריל זיין א גוטער ?

ב ע ר י ל

ווער האָט דיר געזאָגט, אז איך בין א שלעכטער ?

ר י י ז ע ל

אזוי, ; איך פרעג גלאט אזוי.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען ?

ר י י ז ע ל

פאַר מיר.

ב ע ר י ל

פון דיינעטוועגען וועט „בעריל" אַלץ טהאָן: אויב רייזעל וועט נאָר הייסען.

ר י י ז ע ל

זעהסט, איך בין באָרוועס.

ב ע ר י ל

האָסט גאָר קיין שיך ניט ?

ר י י ז ע ל

כ'האָב ניט. די מאַמע האָט זיי פארקויפט ; אפשר האָט זי זיי בעהאַלטען.

ב ע ר י ל

וואָס הייסט ?

ר י י ז ע ל

איך זאָל ניט קענען ארויסגעהען פון שטוב. און איך וויל בשום אופן ניט שלעפען זיך אין די גאסען מיט די קווישען פיש.

ב ע ר י ל

א בייזער יאָהר אויף דער מאַמען דיינער!

ר י י ז ע ל

נו, וואָס?

ב ע ר י ל

שיך ווילסטו? וועסט האָבען שיך!

ר י י ז ע ל

מיט קנעפּלאַך?

ב ע ר י ל

אפילו געשנירטע, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

וועסט אויסגעבען מעהר ווי דריי רובעל?

ב ע ר י ל

נעהמט ארויס זיין טייסטעריל.

זעה וויפיעל געלד, ס'וועט נאָך סטייען אויף שיך.

ר י י ז ע ל

פון וואנען האָסטו עס אזוי פיעל געלד?

ב ע ר י ל

נעהם דיר, אויב דו ווילסט.

ר י י ז ע ל

די גאנצע געלד?

ב ע ר י ל

אפילו אין גאנצען, אויב דו ווילסט — איך בין „בעריל" דו פערשטעהסט! איך בין „בעריל חזיר", איך . . . איך האָב געלד, איך האָב אלץ, אלץ האָב איך.... איך בין „בעריל חזיר"! רייזעל זאָג, דו ווילסט א זייגער מיט א גאָלדענע קייט?

ר י י ז ע ל

וואו וועסטו נעהמען?

ב ע ר י ל

איך וועל קריגען, אויב איך וועל וועלען — דו ווילסט ? אבער זאג !

א ב ר ו ש

כאפּט זיך אויף. זעצט זיך אַנידער אָהן ווערטער.

ר י י ז ע ל

אַט האָסטו דיר, קוק איהם נאָר אָן.

ב ע ר י ל

א, ר׳ אבא....

א ב ר ו ש

מחום... מחום... מחום...

ב ע ר י ל

וויפיעל מאָהל האָט איהר היינט קידוש געמאַכט ?

א ב ר ו ש

קראַצט זיך אין קאָפּ.

בעריל ?

ב ע ר י ל

איהר האָט מיר ניט דערקענט ?

א ב ר ו ש

ב׳האָב דיר דערקענט... קריכט אראָב פון געלעגער. דאָס געזיכט שמו־ציג און מיט האָר בעוואַקסען. כ׳האָב דיר שוין דערקענט : מחום... מחום... זי איז נאָך ניטאָ ?

ב ע ר י ל

אויף ועמען וואַרט איהר ?

א ב ר ו ש

אויף דער ארורה מיינער; אויפ׳ן גלגול מיינעם. בעריל שטיפּט מיט רייזלען. די מאַמע איהרע. בערעל ? דו האָסט מיט איהר עסקים! דו האָסט... זי איז ניט בעסער פון דער מאַמען איהרער. די ערד האָט זיי געדאַרפט ביידען אין איין טאָג פערנעהמען. ביידען אין איין טאָג... „יענע" נו, טענה׳ט, אז זי האָט אָנגעטהאָן מיינע

תחתונים ; זי איז מיך מפרנס. כא־כא־כא, זי איז מיך מפרנס! פערשטעהסט ?... און איידער איך האָב זי דערקענט בין איך דאָך פון הונגער אויסגעגאנגען — פון הונגער — פערשטעהסט ? וואָס זאָגסטו, בעריל, הא ? ווער בין איך ? דוכט זיך דער אייגענער אברוש וואָס פאר צוואנציג יאָהרען — פאר צוואנציג יאָהרען, ווי דו זעהסט מיך לעבען ! דאָס איז דער אייגענער אברוש, וואָס מען האָט איהם גערופען „ר' אבא" ר' אב־בא — ווי דו זעהסט מיך לעבען ! מיינע פערד זיינען געגאנגען קיין פרייסען — קיין פרייסען — ווי דו זעהסט מיך לעבען ; מחנות פערד — ווי דו זעהסט מיך לעבען... אָפיצירען זענען אויף מיינע פערד געריטען... גענעראלען — ווי דו זעהסט מיך לעבען — גענעראלען ! האָט מען שוין ניט געקענט שטארבען פון הונגער, הא ? וואָס זאָגסטו, בעריל ? דו זעהסט — קוק זי נאָר אָן... די מאמע מיט דער טאָכ־טער... „האם עם הבת", ווי אין זמירות איז געשריבען — וואָס זאָגסטו, בעריל ?

ר י י ז ע ל

ער רעדט און דער הונד בילט — איז אלץ איינס.

א ב ר ו ש

חצופה ! דו הערסט, בעריל, דו האָסט געהערט ? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז זי איז נישט בעסער פון דער מאמען איהרער. זעצט זיך אויפ'ן געלגער, רעדט צו זיך אליין. ווי א חלום זענען אוועק מיינע גוטע יאָהרען, מחום... ווי א חלום.

ב ע ר י ל

קומט, אברוש, איך וועל געבען אריינצו'כוס'ענען.

ר י י ז ע ל

ער האָט נעבאך גאָר געפאסט היינט.

א ב ר ו ש

בעווייזט אויף רייזעלס באָרוועסע פיס.

זעהסט, בעריל זי איז דאָך א באָרוועסע. די מאמע איהרע האָט איהר דאָך די שיך פערקויפט. בעגראָבען האָסטו בעדארפט די

מאמע דיינע, ע־ע־ס׳איז שוין איין מאָל א מאמע. בעריל ?

ב ע ר י ל

וואס ?

א ב ר ו ש

דו קענסט מיין טאכטער. מיין נחמה׳לען ? דאָס איז א קינד ! איהר שכל, דער פערשוין איהרער ! גרוים געלערענט ! כ׳בין פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן פערטריבען געוואָרען... די טאָכ־טער אנטלויפט פון מיר איך זעה זי קיין מאָל ניט. א, ווער עס זיצט ביי מיר אין שטוב ! נחמה׳לע מיינע ! איהר פערשוין — א פרינצעסען, ווי דו זעהסט מיך לעבען !

ב ע ר י ל

ע., ר׳ אבא ! איהר וויינט גאָר, פע, פע, עס פאסט גאָר ניט פאר אייך.

א ב ר ו ש

ווישט די אויגען.

דו מיינסט, וואס ? איך בין פערקויפט געוואָרען, צו דער משומדת פערקויפט געוואָרען, ארייננעפאלען... מיין טאָכטער אנטלויפט פון מיר. גאָר נישט לאנג האָב איך זי געזעהען... פון קלאס געגאַנגען — מיט די מיידלאך געגאַנגען, ווי א שרעקנע סאָלדאַטען זענען זיי געגאַנגען ־ שפּאַצירען מן הסתם האָט זי זיך נישט אומגעקוקט צו מיר. כ׳האָב זי דערקענט. א טאַטע, בין איך... פערקויפט גע־וואָרען..

ב ע ר י ל

נעהמט איהם פאר׳ן האַנד.

קומט, לאָמיר אביסעל אָבנעצען דעם גומען.

ר י י ז ע ל

וואוהין געהסטו ?

ב ע ר י ל

ווייסט דאָך וואוהין איך געה.

ר י י ז ע ל

און שיך ?

ב ע ר י ל

איך וועל באלד זיין צוריק...

ב ר י י נ ע

אָבגעריסען, קומט אַריין אין שטוב. טראָגט אויף די הענד צוויי קוישען.

א ב ר ו ש

איך וועל שוין זיין אין שטוב.. איך דארף שוין בלייבען אין שטוב, איך...

ב ר י י נ ע

וואוהין ? אזוי שפּעט וואוהין ? ! בעמערקט בערל׳ן בייט זי אום דעם טאָן. גוט אָוועגד ! אוי, די כוחות געהן אוים — כ׳פיהל גאָר ניט די הענד —אזא טאָג ! ס׳איז שוין צו פיהלען דעם טאָג — לאנג ווי אין זומער — אין דער ערד זאָלען זיי געהן ; פון גרגרת רייסען זיי ארוים. וואוהין שלעפּסטו זיך אזוי שפּעט... ווידער טראסקען אין טיר ביי־נאכט ? א ברכה פון גאָט, הא ?

ב ע ר י ל

פאר וואָס צופּט איר, בריינע, אוים ר׳ אבא׳ן דאָס גאנצע בערדעל ?

ב ר י י נ ע

איך קען ניט זעהען, ווי ער לעבט אויף דער וועלט, פאר אזוינע מענשען איז אויף דער וועלט קיין ארט ניטאָ... צו רייזל׳ן. וואָס זיצטו די הענט אונטער די זייטען ?

ר י י ז ע ל

וואָס זאָל איך דיר טהאָן ?

ב ר י י נ ע

וואָס ? כ׳וועל דיר באלד בעווייזען — וואָס...

ב ע ר י ל

געהט ארוים פייפענדיג עפּעס א ניגונ׳לע.

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

מיט בערעלען האסטו שוין עסקים — א לעבעדיגע וועל איך דיך בעגראבען! נאקעט, אהן א העמד וועל איך דיך לאזען. אונטערן טיר הערט זיך א געשלעג. ווער איז דארט?

מ ע נ ד י ל

רייסט זיך אריין אין שטוב. פערמאכט די טיר. טראגט א זאק אויפ'ן פלייצע.

דער ממזר — א מפלה אויף איהם! ער האט מיך שיער ניט דערשטיקט.

ב ר י י נ ע

איהר האט געזעהען אנ'ארט אביסעל צום שלאגען זיך — א טוידטע בין איך געווארען.

א ב ר ו ש

מענדיל?

מ ע נ ד י ל

און, אז מענדיל?

א ב ר ו ש

מענדיל!

מ ע נ ד י ל

וואס?

ב ר י י נ ע

גיב איהם אויף א גלעזעל בראנפען.

מ ע נ ד י ל

אז איך וועל ווען, וועל איך געבען ביי קיינעם נישט פרעגען.

ב ר י י נ ע

פון מיינעטוועגען מעגט איהר זיך אלע שלאגען קאפ אן דער וואנד.

א ב ר ו ש

געהט צום זעקעל, עפענט איהם פארזיכטיג און קוקט אריין.

א פעל... אליין אראָבגענומען, א ?

ר י י ז ע ל

ווידער געבראַכט צושלעפּען די נבלה אין שטוב אריין !

א ב ר ו ש

ביזט אליין א נבלה ! דאָס איז דאָך פינף רובל איז דאָך עס !

ר י י ז ע ל

ער וועט שוין אין גיכען ברענגען צו שלעפּען א גע'פּגר'טען פערד אין שטוב אריין.

מ ע נ ד ע ל

א גרויסע יחסנ'טע. מיין יחסנ'טע. באָרוועסע פריצטע !

ב ר י י נ ע

צו רייזלען.

וואָס האָט דאָ געטהאָן בעריל־חזיר ?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט.

ב ר י י נ ע

איך וועל דיך א לעבעדיגען בעגראָבען — הערסט, ממזרת !

ר י י ז ע ל

גיב מיר אָב מיינע שיך.

ב ר י י נ ע

איך וועל נאָך פון דיר די העמד אויך אראָבנעהמען און די שטוב פערשליסען. איך וועל אוועקגעהן און די שטוב פערשליסען ! וועסט ווייסען, אז איך בין דיר א מאמע — דיין טאטע ליגט אין דער ערד, וועל איך זיך נעהמען צו דיר.

מ ע נ ד י ל

רייזעל ! איך וועל דיר קויפען שיך. ווילסט, זאָג ?

ב ר י י נ ע

יסורים וועל איך פאר אייך אלע קויפען.

מ ע נ ד י ל

שלעפּט דעם זאַק צו אברוש'ען.

זעהסט, טאטע, ס'א פעל!

ר י י ז ע ל

לויפט צו, שטופט איהם אָפּ.

לעג אוועק, זאָג איך דיר! איך וועל דיר דיין קאָפּ צו פּלעטען — פּראָביר נאָר ארויסנעהמען די פעל.

א ב ר ו ש

חצופה!

מ ע נ ד י ל

וואַרפט אָב רייזלען צום טיש.

אוועק פון דאנען, באָרוועסע כאָליערע!

א ב ר ו ש

לאָז זי, מיין קינד; זי איז נישט בעסער פון דער מאמען איה־רער. דאס איז דאָך פינף רובל, איז דאָך עס.

ב ר י י נ ע

מיט וועמען איך פינסטער אָב מיינע יאָהרען...

מ ע נ ד י ל

כאַפּט צו דעם זאַק.

מיין צוכט... פּרינצעסען. די פעל איז ריינער פון דיר מיט דיין מאמען אין איינעם.

זעצט זיך אין ווינקעל שטאַרק צוטראָגען.

א ב ר ו ש

אוי נחמה'לע מיינע, נחמה'לע! פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן ביז איך פערטריבען געוואָרען... זי אנטלויפט פון מיר. האָסט אפשר געזעהען, נחמה'לע, הא, מענדיל?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

א ב ר ו ש

יא? מענדיל!

מ ע נ ד י ל

לאָז מיך!

שטיל, יעדערער קוקט אין אַנ׳אַנדער ווינקעל. א ב ר ו ש זיפצט.

א ב ר ו ש

הויבט זיך אויף, לאָזט אראָב דעם פייער פון לעמפעל.

ב ר י י נ ע

פינסטער זאָל דיר זיין! שכור! ס׳איז נאָך קנאַפּ פינסטער אין שטוב — וואָס טהוסטו? וואָס דרייסטו אראָב דעם פייער?

א ב ר ו ש

מען טהוט דאָך סיי ווי גאָר ניט.

ב ר י י נ ע

פון דיינע בראַנפען קאַרג — די כפרה זאָלסטו ווערען!

א ב ר ו ש

גזלן... רוצח... גזלן...

ב ר י י נ ע

איך וועל אייך קאַרמענען. ווערעם וועלען אייך עסען. דרעהט זיך ארום איבער׳ן שטוב, ווי זי וואָלט וואָס זוכען. וואָלט איך אזוי וויסען וואו איהר וועט אהינקומען, ווי איך ווייס וואָס כ׳האָב גע־וואָלט טהאָן.

ר י י ז ע ל

געהט אַרויס.

ב ר י י נ ע

וואוהין, משומדת?!

מ ע נ ד י ל

אין אַ ווייַלע אַרום צו בריינען.

דו מיינסט, אז כ׳האָב מורא פאר דיר, מיינסטו? וואָס פאר א ווער־דע האָסטו ביי מיר? אזוי ווי גאָר נישט! כ׳וויל דיך נאָר פרעגען איין זאַך, וויל איך דיך פרעגען.

א ב ר ו ש

מיין קינד, טשעפּע זיך ניט מיט איהר.

ב ר י י נ ע

פרעסער, זויפער!

מ ע נ ד י ל

איך האָב שוין פאַר איהר קיין מורא נישט — נאָר איך וועל ז י פרעגען איין זאַך וויל איך ז י — פאַר וואָס שלאָגט זי רייזלען? פאַר וואָס? אַזאַ גרויסע מויד און זי שלאָגט איהר? די שיך האָט זי ביי איהר צוגענומען — אַ מאַמע טהוט אַזוי? ווען דו וואָלסט געווען מיין מאַמע, וואָלט איך דיך דערשטיקט — איצטער מעגסטו זיך קלאַפּען קאָפּ אָן וואַנד אפילו צעהן מאָל אין טאָג— אָבער רייזלען זאָג מיר, פאַר וואָס שלאָגסטו רייזלען, זאָג? !

ב ר י י נ ע

רייזלען...

מ ע נ ד י ל

איך וועל זאָגען רייזלען — איך וועל איהר זאָגען, אַז כ'וועל ניט לאָזען ז י אָנרירען... איך וועל ניט לאָזען — כ'וועל דעם קאָפּ צופּלעטען!... איך וועל איהר קויפען שיך... פאַר מיינע געלד וועל איך איהר קויפען — און דיר וועלען מיר אויסהאַקען די ציינער דיינע... זאָג, פאַר וואָס שלאָג—סטו רייז—לען, אַ? !

א ב ר ו ש

פערטריבען געוואָרען פון גן־עדן... פערטריבען געוואָרען... נחמה־לע מיינע... דאָס איז דאָך אַ „מענש", דער פערשווין איהרער; דער „גאַנג" איהרער.

ב ר י י נ ע

די כפּרה זאָלסטו געהן אין איינעם מיט דיין טאָכטער!

א ב ר ו ש

חצופה! דו הערסט, מענדיל? פאַר וואָס שילסטו עס זי, האַ? חצופה! חצו־פה! ביזט דאָך איהר מינדסטען נאָגעל ניט ווערט! ווי האָסטו עס העזה זי צו שילטען, האַ? !

ב ר י י נ ע

שכור! דיין טאָכטער אנטלויפט דאָך פון דיר; זי שעמט זיך דאָך צו קוקען אין דיין מיאוס'ע צורה אריין.

א ב ר ו ש

זי האָט מורא פאַר דיר. ביזט דאָך א רוצח, א וואַלד־רוצח; זי האָט מורא, זי... מיין נחמה'לע שעמט זיך ניט. ווייגט. נ'ניין, מיין נחמה־לע שעמט זיך ניט... זי האָט מורא... מו—רא האָט זי!... איך בין דאָך איהר טאַטע.. זי האָט פאַר מיר מורא... א גזלן ביזטו, א וואַלד־רוצח ביזטו. זי שעמט זיך ניט מיט איהר טאַטען!...

ב ר י י נ ע

וועה צו דיר. — אַלטער שכור. ס'איז דאָך דיר מיאוס אין צורה צו קוקען...

א ב ר ו ש

ווי א חלום אַלץ אוועק... ווי א חלום...

ר י י ז ע ל

קומט אַריין.

מ ע נ ד י ל

קוקט אויף איהרע באָרוועסע פיס.

רייזעל!

ב ר י י נ ע

וואָס, רייזעל?! וואָס פאַר א רייזעל איז זי דיינע?!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?

מ ע נ ד י ל

קום צו מיר, רייזעל, האָב קיין מורא ניט, וואָס הארט דיר?...

א ב ר ו ש

לאָז זי, זי איז ניט קיין רעכטס...

ב ר י י נ ע

נבלה!

מ ע נ ד י ל

הער, זי איז נישט דיין מאַמע, זאָג איך דיר — זי איז א משומדת, זאָג איך דיר; זי וועט דיר נאָך הרג'ענען, רייזעל, שפּיי איהר אין צורה, רייזעל, שפּיי!... איך וועל דיר קויפען שיך, איך... רייזעל!

איך וועל ניט לאָזען זי זאָל דיך שלאָגען... דו וועסט זעהן, רייזעל, שפּיי איהר אין צורה!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?

ב ר י י נ ע

נבלה! פּגר! ארוים פון מיין שטוב, נבלה! כאַפּט דעם זאַק מיט דער פּעל און שלעפּט צום טיר. ארוים פון דאנען, מיט דיינע פּגירות אין איינעם — ארוים!

מ ע נ ד י ל

רייסט ביי איהר אַרוים דעם זאַק.

ב ר י י נ ע

צו אברושען.

דו געה אויך פון דאנען מיט דיין זוהן אינאיינעם!

מ ע נ ד י ל

עפענט דעם זאַק.

איך וועל דיר בעווייזען ווער „מענדיל“ איז... איך וועל איהר בעווייזען, ווי צורופען. וויל ארויסנעמען די פעל פון זאַק. דאַ אויפ׳ן מיטען שטוב...

ר י י ז ע ל

פערמאַך דעם זאַק! זאָג איך דיר!

מ ע נ ד י ל

וואַרפט דעם זאַק. רחמנות׳דיג צו רייזלען.

רייזיל, פאָלג מיר, זי איז ניט דיין מאַמע איז זי ניט — שפּיי איהר אין צורה! האַק איהר אויס די ציינער! מאָרגען קויף איך דיר שיך — פּאַר דריי רובל שיך קויף איך דיר און דו וועסט געהן וואוהין דו וועסט וועלען... נאַ דיר געלד, רייזעל!

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?... וואָס טהו איך אייך?... וואָס האָט איהר צו מיר?

א ב ר ו ש

שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

פון גן־עדן פּערטריבען...

מ ע נ ד י ל

שפּיי איהר אין צורה.

שפּייט אויף בריינען.

ב ר י י נ ע

וואַרפט זיך מיט וואוט אויף רייזלען. הייבט זי אָן שלאָגען מיט ביידע קולאַקעס אויפ'ן קאָפּ.

איך בין א מאמע! איך בין א מאַמע! איך מעג שלאָגען!... איך מעג!... איך מעג!

ר י י ז ע ל

ראַטעוועט מיך!...

מ ע נ ד י ל

לויפט צו, עס ווערט אַן'אַלגעמיינער געשלעג.

ב ר י י נ ע

איך בין א מאמע! איך בין א מאַמע! האַ! האַ! האַ!...

א ב ר ו ש

קוקט צו דער סצענע מיט אַן'אָפענע מויל און אויסגעברייטע הענד.

צווייטער אקט.

אין דעם אייגענעם צימער. עטליכע טעג שפעטער. ביי טאָג.

ר י י ז ע ל

ליגט אויף אַ געלעגער. שלאָפט.

אַ ב ר ו ש

קומט אריין. שכור, פאלט פון די פיס. קוקט זיך אַרום. ברומט וואָס. בעמערקט רייזלען. געהט צו צו איהר, גלעט איהר פליינע.

ר י י ז ע ל

דערשראָקען.

ווער איז דאָרט? וואָס זוכט ער דאָ? איהר האָט דאָ א חלק אריינ־געלעגט?

אַ ב ר ו ש

שטעהט ווי אַ צוגעשמידעטער צו זיין אָרט, שאָקעלט זיך.

ר־רייזעל... ביזט דאָך מיין טאָכטער — ביזטו דאָך האָ, רייזעל... מיין ט־טאָכטער.

ר י י ז ע ל

וואָס ווילט איהר פון מיר?! איך בין נישט אייער טאָכטער... געהט זיך צו אייער נחמה׳לען.. געהט צו איהר. עס הערט זיך בראנפען פון אייך, געהט...

אַ ב ר ו ש

פערדעקט זיין מויל.

נ־נייז, נ־נייז... נחמה׳לע איז מיין טאָכטער... זי... זי... אנטלויפט, נחמה׳לע... שעמט זיך נחמה׳לע, דו זיי—זיי מיין טאָכטער. ז—זיי מיין טאָכטער ז—זיי...

ר י י ז ע ל

וואָס ווילסטו פון מיר? רבונו של עולם! וואָס איז ער צו־געשטאַנען צו מיר?! אוועק פון מיר!

א ב ר ו ש

נ־נו... כ׳וועל דיר רופען „נחמה׳לע“... דו ז־זיין נחמה׳לע. אַבאַ, אַבאַ, אַברוש! בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב, דער קאָפּ אראָבגעהאַנגען. וואָס איז פון דיר געוואָרען, אברוש? וואָס? וואָס? אַלע געדענקען דיך נאָך... אלע האָבען געקענט ר׳ אב־בא׳ן.. רר־ב אב־באָ!

ר י י ז ע ל

ווער האָט דיר געהייסען ווערען אַ שכור האַ? האָסט נישט געקענט זיין ווי אַלע מענשען, האַ?

א ב ר ו ש

דיין מאַמע... אין דער ערד! אַ וואַלד־גזלן — אַ רוצח! וואָס זיצסטו דאָ?... ביי איהר... וואָס עסטו איהר ברויט... ברויט... זיי אַ דינסטמויד... זיי מיין טאָכטער ז־זיי. כ׳דארף נישט רייד־דען.. כ׳דארף נישט ריידען... נ־ניין...

ר י י ז ע ל

וואָס האָט איהר גענומען מיין מאמען פאר א ווייב? וואָס דארפט איהר זי? שפּרינצע האָט אייך גע׳גט, האַ? נחמה׳לע אנטלויפט פון אייך, האַ? זי שעמט זיך, האַ? זי שעמט זיך צו בעגעגענען מיט אייך אין גאַס...

א ב ר ו ש

ק־קום צו מיר.

וויל זי ארומנעמען.

ר י י ז ע ל

שטופּט איהם אַוועק.

איך קען אייך אין צורה נישט קוקען. א חרפּה, אַז אלטער מאַן וויינט. וואָס וויינט איהר? גערהט לעגט זיך. זי וועט קומען באלד, וועט זי אייך מכבד זיין.

א ב ר ו ש

נישט געוויינט אין דער יוגענד... נישט געוויינט. דו ווייסט, ד־דו ווייסט...

געהט הינטער זיך, ביז ער פאַלט אויפ'ן געלעגער, בלייבט דאַר־טען ליגען אונבעוועגליך.

ר י י ז ע ל

שפּיט מיט עקעל צו אַברוש'ס זייט. שטיל אַ ווייַלע. ס'לאָזט זיך הערען אַברושעס כראָפּען. רייזעל נעהמט אַרויס פון אונטער'ן קישען אַ פּאָר נייע שיך. שפּילט זיך מיט זיי. אויף איהר געזיכט גיסט זיך אויס אַ קינדערשע צופרידענהייט. זי טהוט אָן די שיך און שפּאַצירט קאָקעטיש איניגע מאָל דורך דעם צימער. הויבט אויף אַביסעל איהר צוריסענע קלייד און פּרובט געהן אַ טענצעל איבער'ן שטוב, זינגענדיג אַ ניגעלע.

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. רייזעל זעהט, אַז ער זאָל ניט בעמערקען איהרע נייע שיך. אַ ווייַלע שטיל. יעדער קוקט אין זיין ווינקעל.

ר י י ז ע ל

האָסט אפשר געזעהן מיין מאַמען?

מ ע נ ד י ל

נאָך אַ קורצען שווייגען.

דו בייַנקסט נאָך איהר?

ר י י ז ע ל

דיין טאַטע איז געקומען שכור ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

דאַ איז געווען דער „חזיר"?

ר י י ז ע ל

וועלכער חזיר?

מ ע נ ד י ל

מיט אַ נאַרישען שמייכעל.

דו ווייסט ניט ווער איז דער חזיר?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט ווער דער חזיר איז.

מ ע נ ד י ל

בערעל חזיר!

ר י י ז ע ל

און אז ער איז געווען — וואס ווילסטו? ס'איז זיין דאגה!

מ ע נ ד י ל

מען טאר נישט פרעגען?

ר י י ז ע ל

נאך וואס פרעגסטו?

מ ע נ ד י ל

געהט צו צו רייזלען און קוקט זי אן.

ר י י ז ע ל

וואס קוקסטו מיך אזוי אן?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואס איז מיט דיר היינט!

מ ע נ ד י ל

דיין מאמע איז אזא שלעכטע...

ר י י ז ע ל

נו—איז וואס?

מ ע נ ד י ל

אזוי: כ'האב רחמנות אויף דיר.

ר י י ז ע ל

איך בעדארף נישט מען זאל האבען אויף מיר רחמנות.

מ ע נ ד י ל

מיינסט טאקי, ווייסט ווער איך בין.

ר י י ז ע ל

דיין טאטע איז געקומען שכור, ווי לוט.

מ ע נ ד י ל

ווען איך וואלט האבען אזא מאמע...

ר י י ז ע ל

דו זעהסט דיין מאמע אלע טאג?

מ ע נ ד י ל

ניין.

ר י י ז ע ל

פאר וואָס?

מ ע נ ד י ל

אמאָל זעה איך זי אַלע טאָג.

ר י י ז ע ל

און נחמה׳לען?

מ ע נ ד י ל

נחמה׳לע...

ר י י ז ע ל

זי געהט מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד י ל

ווער?

ר י י ז ע ל

נחמה׳לע...

מ ע נ ד י ל

אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

זי, זי געהט שוין באַלד אויס דעם קלאַס.

ר י י ז ע ל

זי איז דאָך דיין שוועסטער, פאר וואָס שעמט זי זיך צו געהן מיט דיר אין גאַס?

מ ע נ ד י ל

זי שעמט זיך?

ר י י ז ע ל

אודאי שעמט זי זיך.

מ ע נ ד י ל

זי דאַרף זיך שוין שעמען... אַ־אַ, מיט מיר.

ר י י ז ע ל

בעוויייזט מענדלען איהר פּוס.

זעהסט ?

מ ע נ ד י ל

נייע שיך ?

ר י י ז ע ל

אָבער דו זעהסט !

מ ע נ ד י ל

וואו האָסטו זיי גענומען?

ר י י ז ע ל

געקויפט.

מ ע נ ד י ל

ווער האָט דיר געגעבען געלד ?

ר י י ז ע ל

געלד ? כ'האָב שוין געהאט געלד !...

מ ע נ ד י ל

די מאמע האָט געזעהן ?

ר י י ז ע ל

ניין.

מ ע נ ד י ל

ס'וועט ווידער זיין א געשלעג.

ר י י ז ע ל

זאָל זי מיר נאָר א ריר טהאָן — אַלע ציינער וועל איך איהר אויסהאַקען. איך בין שוין ניט קיין קליין קינד.

מ ע נ ד י ל

מיט התלהבות.

הא ! וואָס האָב איך דיר געזאָגט ? הא ? מורא האָבען פאר איהר ! רייזעל ! דו ווילסט איך זאָל זיין פון דיין צד ? ווילסטו ?

ר י י ז ע ל

אפילו זי זאָל טאַנצען ביז'ן פּאָלאָפּ וועל איך זיך מעהר מיט קיין קוישען פיש ניט שלעפּען איבער די גאַסען. מענדיל !

מ ע נ ד י ל

נו וואס?

ר י י ז ע ל

איך בין עפּעס א שעהנע?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

נו—וואס?

מ ע נ ד י ל

וועסטו שוין מעהר ניט ארומגעהן מיט די קוישען פיש אין די גאסען?

ר י י ז ע ל

איך וועל נישט געהן. דינען וועל איך אויך נישט געהן; איך וועל אנקומען אין א פאבריק. מענדיל!

מ ע נ ד י ל

וואס?

ר י י ז ע ל

כ'האב דאך דיך וואס געפרעגט.

מ ע נ ד י ל

לאכסט.

ר י י ז ע ל

שלעפּט איהם פאר'ן אַרבעל.

נו, זאָג, מענדיל!

מ ע נ ד י ל

נעמט זי פאר'ן האַנד.

וועסט נישט זיין אין כעס?

ר י י ז ע ל

פאר וואס זאָל איך זיין אין כעס?

מ ע נ ד י ל

אויף צום אמת'ען זאָג מיר.

ר י י ז ע ל

וואס אויף צום אמת'ען?

מ ע נ ד י ל

וועסט נישט זיין אין כעס?

ר י י ז ע ל

כ'האב דאך דיר געזאגט!

מ ע נ ד י ל

מיר זענען דאך ניט... ניט קיין נאהענטע פריינד... פרעמדע... נישט קיין שוועסטער און ברודער פון איין טאטע מאמע... פרעמדע...

ר י י ז ע ל

ווערט רויט. געהט א טענציל איבער'ן צימער.

מענדיל, זעהר נאר מיינע פיס, ווי איידעל זיי זענען אין די נייע שיך — איידעל, א?

מ ע נ ד י ל

שווייגט.

ר י י ז ע ל

ווייסט, מענדיל, ווער ס'האט מיר געקויפט די שיך?

מ ע נ ד י ל

ווער?

ר י י ז ע ל

און דו וועסט קיינעם נישט אויסזאגען?

מ ע נ ד י ל

איך וועל נישט אויסזאגען — נאך וואס זאל איך אויסזאגען?

ר י י ז ע ל

שווער זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות — אז איך וועל קיינעם ניט אויסזאגען.

ר י י ז ע ל

בערעל האט געקויפט.

מ ע נ ד י ל

בערעל חזיר ? !

ר י י ז ע ל

בערעל חזיר. ער איז שוין איין מאָל א מענש. ער האָט מיר היינט געבראַכט נייע שיך... אָבער זעה ; — פּיס ווי א פּאָר פּאַניענקעס !

מ ע נ ד י ל

פון וואַנעז האָט ער געוואוסט צו קויפען ?

ר י י ז ע ל

ער האָט שוין געוואוסט...

מ ע נ ד י ל

רייזעל, זאָג, וואָס דאַרפסטו ליידען אזוי ? זעה, שיך האָט דיר געדאַרפט קויפען גאָר א פרעמדער... דיין מאַמע וועט דיך נאָך דערשטיקען — וועסט זעהן. דו ווייסט, אז מענדיל איז א גוטער. דו ווייסט, באשר... הער רייזעל ! דו ווילסט, אז איך זאָל בעצאָהלען בערלען פאַר די שיך ?

ר י י ז ע ל

צו וואָס ?

מ ע נ ד י ל

איך וויל דיר בעווייזען, אז מענדיל איז נישט ווי דו מיינסט, איך זאָג דיר...

ר י י ז ע ל

שטופּט.

מענדיל, זאָג, איך בין עפּעס א שעהנע, הא ? זאָג, מען קען זיך אין מיר פערליעבען ? מענדיל !

מ ע נ ד י ל

דיין קלייד איז אויך צוריסען.

ר י י ז ע ל

א קלייד וועט אויך זיין א נייע — דאַגה ניט !

גיט איהם א קלאַפּ איבער'ן פּלייצע.

מ ע נ ד י ל

וואס ביזטו אזוי פרעהליך?

ר י י ז ע ל

מען טאר נישט זיין אומעדיג, איך וועל באלד דיין טאטען געבען א שנעל אין נאז.

מ ע נ ד י ל

שטעהט שטארק צוטראגען.

ר י י ז ע ל

מענדיל! וואס ביזטו אזוי אומעדיג? פאר וואס בין איך אזוי פרעהליך? מען טאר ניט זיין אומעדיג — מענדיל! מענדיל — מענדעלע!

שלעפט איהם פאר׳ן ארבעל.

מ ע נ ד י ל

וויל זי אנכאפען.

ר י י ז ע ל

דאס וויל איך ניט.

מ ע נ ד י ל

וואס אנטלויפסטו פון מיר? שטענדיג אנטלויפסטו פון מיר...

ר י י ז ע ל

איך?

מ ע נ ד י ל

וואס אנטלויפסטו פון מיר?... דו האסט מיך פיינד — פאר וואס? איך בין מענדיל, בין איך, נו איז וואס? מיר וואוינען דאך אין איין שטוב, וואוינען מיר — דו ווייסט? אויף מיינע נאמנות, דו ווייסט.. וואס אנטלויפסטו?... געדיינקסט נעכטען ביי נאכט, אז די מאמע האט דיך געשלאגען? איך זאג דיר, רייזעלע, אז דו ביזט א שלעכע, געדענקסט ניט... אלץ פערגעסטו. איך האב איהר געוואלט צושפאלטען דעם שארבען איהרען, האב איך געוואלט... וואס פאר א ווערדע האט זי ביי מיר, הא? מיט איין האנד, צווישען די פינגער וואלט איך זי צוריבען! כ׳האב זיך אבגעהאלטען, באשר

זי איז דיינע א מאמע איז זי... זי איז דאָך דיינע א מאמע. נאָך וואָס האָב איך עס געדאַרפט טהאָן, נאָך וואָס? הא?

ר י י ז ע ל

טאָ וואָס ווילסטו פון מיר?

מ ע נ ד י ל

אזוי; איך וויל דיר עס זאָגען.

ר י י ז ע ל

וואָס דאַרפסטו עס מיר זאָגען?

מ ע נ ד י ל

איך האָב דיר געוואָלט בעווייזען, אז „מענדיל" איז נישט קיין שלעכטער ווי דו מיינסט. דו מיינסט, אז איך בין בערעל חזיר בין איך? אויב דו ווילסט וועל איך נאָר איין וואָרט זאָגען דער מאמען דיינער — נאָר איין וואָרט — וועט זי שוין ניט וואגען אפילו א פינגער אויפהויבען אויף דיר — רייזעל.

ר י י ז ע ל

וואָס?

מ ע נ ד י ל

גאָר נישט... בלייבט שטעהן אין מיטען שטוב. דער קאָפּ אראָבגע־האָנגען.

ר י י ז ע ל

אויב דו ווילסט זיין א גוטער, טאָ זוך מיר אויס א פאבריק וועל איך געהן ארבייטען גלייך מיט אלע מיידלאך.

מ ע נ ד י ל

איך וועל דיר אויפזוכען, כ'וועל, הער, רייזעל! דו ווייסט רייזעל...

דערנעהענטערט זיך צו איהר מיט גרויס התלהבות.

ר י י ז ע ל

רוקט זיך אָב פון איהם.

מ ע נ ד י ל

זעהסט... נו זעה. וואָס אנטלויפסטו פון מיר? צו בין איך עס אזא שלעכטער, וואָס דו...

ר י י ז ע ל

שטיל.

פון דיר שטינקט.. .און איך בין א ציכטיגע...

מ ע נ ד י ל

צוטומעלט. טאַפּט זיינע מלבושים.

ר י י ז ע ל

גלאט אזוי... פון דיר שטינקט מיט פעל... מיט גע'פּגר'טע פערד... און איך בין א ציכטיגע.

מ ע נ ד י ל

ווערט בלאס. טרעט אָב.

ר י י ז ע ל

דו האָסט עסקים מיט גע'פּגר'טע פערד, מיט נבלות, איך קען עס ניט ליידען... איך עס ניט מיט דער לעפעל וואָס דו עסט. ווייסטו שוין?

מ ע נ ד י ל

קערט זיך אָב אין א זייט.

ר י י ז ע ל

זאָג, מענדיל, פאר וואָס האָסטו זיך ניט אויסגעקליבען עפּעס אַן ארבייט?

מ ע נ ד י ל

און וואָס טהו איך וואָס?... וואָס, מיינסטו, טהו איך, וואָס? איך קויף פעל, קויף איך... דיר דוכט זיך נאָר דיר... רייזעל! נעהם אַ האַק און צושפּאַלט מיר דעם קאָפּ, נעהם א האַק, זאָג איך דיר!..

ר י י ז ע ל

צו וואָס זאָל איך עס טהאָן?

מ ע נ ד י ל

ווער האָט דיר עס געזאָגט?

ר י י ז ע ל

איך ווייס ניט, מיינסטו, אז דו שינדסט גע'פגר'טע פערד? איך האָב דיך פיינד! כ'האָב ליעב מענשען מיט ריינע, ווייסענקע הענד; זאָל פון זיי שמעקען פּאַרפומען... איך בין אַנ'אָרימע, די מאַמע שלאָגט מיך — עס מאַכט ניט אויס; ניט שטענדיג וועט אזוי זיין... איך האָב ליעב ריינע מענשען...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות! איך שווער דיר — אויף מיינע נאמנות, רייזעל! בעריל חזיר שינדט אויך פערד — אויף מיינע נאמנות!

ר י י ז ע ל

שווער זיך!

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות!

ר י י ז ע ל

ס'אַליגען!

מ ע נ ד י ל

קלאַפּט זיך אין הארצען.

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר, רייזעל!

ר י י ז ע ל

ביזט א ליגנער! פון בערלען הערט זיך קיין שום ריח נישט. בערעל איז... בערעל איז אן אַריסטאָקראַט. איך וועל זאָגען בערלען, איך וועל איהם פרעגען, אויב ס'איז אמת...

מ ע נ ד י ל

אויף מיינע נאמנות זאָג איך דיר... א מפּלה אויף זיי! רייזעל! הערסט; א רוח אין זייער טאַטענס-טאַטען אריין! הערסט רייזעל? נאָ דיר א האַלץ, נאָ דיר א האַלץ, צופּלעט מיר דעם קאָפּ... זאָג, איך בין א שלעכטער? זאָג, רייזעל, א פייער אויף זיי! גנבים! א בייזער יאָהר אויף זיי! גנבים! הערסט רייזעל?!

ר י י ז ע ל

וואָס קאָכסט זיך אזוי?

מ ע נ ד י ל

איך... איך...

ר י י ז ע ל

די מאמע שלאָגט מיך, זי גיט ניט צו עסען. פון דעסטוועגן, איך בין ניט קיין פערפאלענע...

מ ע נ ד י ל

איך וועל איהר צושפאלטען דעם מוח! געדענקסט נעכטען ביי נאכט? הער רייזעל... פאָלג מיר... געה נאָר אויף א מינוט ארוים פון שטוב, געה נאָר ארוים... וועסט זעהן, איך וועל...

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אָן רחמנות'דיג מיט עקעל צוזאמען.

מ ע נ ד י ל

בעט זיך.

זאָג, וואָס פאר א ריח הערט זיך פון מיר? זאָג! דער חזיר ימח שמו, זאָל ער ווערען — ער האָט עם דיר אָנגערעדט, הא!

ר י י ז ע ל

איך האָב נאָך אויך א נאָז...

מ ע נ ד י ל

איך וועל אָנטהאָן די שבת'דיגע זאכען.. איך וועל די הויט פון זיך אראָפרייסען — הער רייזעל... איך וועל ווארפען די... איך וועל... איך וועל טהאָן אנ'אנדער מלאכה. איך וועל דיך אויף די הענט טראָגען.. וועסט ביי מיר זיין א פריצטע.. הערסט? רייזיל: גוט? איך האָב רחמנות אויף דיר. איך קען ניט זעהן, ווי די מאמע שלאָגט דיך... כ'האָב נעכטען שיער ניט געוויינט, אז זי האָט דיך געשלאָגען מיט די קולאקעס אין קאָפּ...

ר י י ז ע ל

פערטראכט זיך, קוקענדיג אויף איהרע נייע שיך.

א ב ר ו ש

הויבט זיך פלוצלונג אויף פון געלעגער, בלייבט שטעהן, שאָקעלט זיך. מענדיל?

ר י י ז ע ל

דער פיינער טאטע דיינער.. דער פיאניצע, ער אויך.

געהט ארויס.

מ ע נ ד י ל

געהט צו אברוש׳ען.

טאטע! טאטע!

א ב ר ו ש

רעדט שווער.

וואס ווילסטו?

מ ע נ ד י ל

וואס ביזטו א שכור, — פאר וואס ביזטו — דו טהוסט מיר אן א חרפה. טרייסעלט איהם פאר׳ן האנד. אברוש! הער אברוש! כ׳וויל ניט זיין דיין זוהן. פאר וואס ביזטו א פיאניצע — הא?!...

א ב ר ו ש

מ—מענדיל! דיין טאטען.. ווילסט שלאגען דיין טאטען.. דעם אל־טען טא—טען...

מ ע נ ד י ל

דו ביזט אברוש! א שיכור ביזטו... די מאמע האט דיך ארויסגע־טריבען... נחמה׳לע...

א ב ר ו ש

קוקט איהם אן מיט אויסגעגלאצטע אויגען.

מ—מענדיל?...

מ ע נ ד י ל

זאג מיר, אברוש גנב! פאר וואס האסטו מיר געמאכט פאר א שינ־דער, אברוש! זאג... זאג, — די טרערען ווערגען איהם אין האלז. אלע אנטלויפען פון מיר... פאר א נבלה וואס האסטו מיר גע־מאכט?!.. א שניידער האב איך געקענט זיין — אויף מיינע נאמנות — א שניידער!.. שמעקט זיינע קליידער. נא, זעה וואס דו האסט געמאכט פון מיר. פאר וואס האסטו מיר געמאכט פאר א נבלה?

א ב ר ו ש

זיצט אויפ'ן בעט, דער קאָפּ אראָבגעהאָנגען. רב אב—אָ! ררב אב—... מ—מענדיל, כ'בין א פּיא־ניצע... א שש־כור... מחנות פערד... גענעראלען האָבען געריטען... מ־מענדיל! וואָס ווייסטו... וואָס...

מ ע נ ד י ל

שטעהט נעבען אַברושען אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ, שרייט מיט אַ ווילדע בהמה'שע שטימע.

דו... דו... דו... א שניידער האָב איך געוואָלט זיין; כ'האָב גע־וואָלט... שרייבען וואָלט איך אויך געקענט. כ'האָב געוואָלט קענען. זאָג, פאר וואָס האָסטו מיר געמאַכט פאר א נבלה? !...

א ב ר ו ש

ביזט משוגע מ־מענדיל? !... איך בין שולדיג—מ־מענדיל? איך... קלאפּט זיך אין הארצען. איך... איך בין שולדיג. נעהם מענדיל א ש־שטעקען... שלאָג מיר מ־מענדיל... א שכור, מ־מענדיל... א איד א שכור. דיין מאַמע... שפּרינצע... זי איז שולדיג. הערסט מ־מענדיל? — זי... שפּרינצע... פערקויפט די פעל? פינף רובעל? גיב אויף א טרונק בראנפען.

מ ע נ ד י ל

מכות וועל איך דיר געבען!... זאָג מיר פארוואָס...

נ ח מ ה ' ל ע

בעוויזט זיך אין טיר, געקליידעט ווי אַ שולערין. בלייבט שטעהן דערשראָקען... אַ ב ר ו ש און מ ע נ ד י ל קוקען פערוואונדערט.

מענדיל, מענדיל... די מאמע איז קראנק געוואָרען, זי וויל, אז דו זאָלסט קומען...

מ ע נ ד י ל

קוקט זי אָן, צוטומעלט.

נ ח מ ה ' ל ע

וואָס שטעהסטו און קוקסט? כ'האָב דאָך דיר געזאָגט, אז די מאַמע איז קראנק געוואָרען! דו געהסט?

מ ע נ ד י ל

כ'וועל געהן...

א ב ר ו ש

הא, נחמה'לע... ט־טאַכטער מיינע... געהט צו איהר. נחמ־מה'לע...

נ ח מ ה ' ל ע

פערקרימט דאָס געזיכט.

מענדיל! זאָלסט באלד געהן, הערסט?

געהט ארויס.

א ב ר ו ש

לאָזט זיך צום טיר, פאַלט פון די פיס.

נ־נ־חמה'לע! ט־טאַכטער מיינע, זאָג... פאר וואָס... זאָג... ז־זאָג פאר וואָס... פ־פאר...

דריטער אקט.

ביי שפרינצען אין דירה.

צוויי צימערן, איינער נעבען דעם אַנדערן. געמעבלירט גאַנץ איינפאַך. אַלץ איז אין אָרדענונג.

אין דעם ערשטען צימער, ביי דער רעכטער וואנד שטעהט אַ בעט און נעבען איהר אַ טישעלע מיט גלעזלעך, פלעשלאך מיט רפואות. נעבען וואנד, לינקס, אַ טיש מיט שטולען א. ד. גל. אויפ׳ן בעט ליגט שפרינצע, קראנק. נעבען איהר זיצט גיטעל. נאָך האַלבען טאָג.

שפרינצע

אַט אזוי, מיין פריינד; אז א מענש איז געזונד שפירט ער גאָר ניט. די עלטער טהוט זיך אבער איהרס; מיט אמאָל קומט זי אָן. שווייגט אַ ווייל. דרייסיג יאָהר... שוין דרייסיג יאָהר בין איך אזוי עלענד ווי א שטיין.

גיטעל

דעם, וועמען גאָט העלפט, איז די וועלט א חתונה, נאָר אז דער, וואס אין הימעל, נעמט צו דאָס שטיקעל מזל — איז נאָך אלעמען.

שפרינצע

כ׳וואלט נאָך וועלען אביסעל אונטערלעבען. נחמה׳לע איז דאָך נאָך גאָר א קינד — וואס קען ווערען חלילה פון איהר? נאָר צוליעב איהר וואלט איך נאָך וועלען אביסעל... א נארישע וועלט, מיין פריינד! מען האָט גערעדט אויף מיר, וואס כ׳האָב איהם געגנוּוט גט צו געבען. וואס האָב איך געזאָלט טהאָן, וואס? כ׳האָב געוואָלט ראטעווען דאָס מיידעל... שלעפט זיך ארום שכור אין די גאסען.

ג י ט ע ל

ווי איז ער פריהער געוועז?

ש פ ר י נ צ ע

פאר'ן גט?

ג י ט ע ל

יא.

ש פ ר י נ צ ע

עס. באלד נאך דער חתונה האט מיר שוין דאס הארץ ניט געצויגען צו איהם. א דאנק דעם וואס אין הימעל, וואס נחמה'לע איז ניט געראטען אין איהם. דער בן יחיד איז שוין פונקט אין איהם יעראטען.

ג י ט ע ל

ווארים וואס, ער איז אויך א שכור, חלילה?

ש פ ר י נ צ ע

דוכט זיך, אז ניט. צוזאמען מיט'ן טאטען זיינעם איז ער. כ'האב געשיקט נחמה'לען, זי זאל איהם רופען; א מאמעס הארץ טהוט וועה... א בן יחיד, דער איינציגער קדיש מיינער, כ'האב איהם שוין אפשר א האלב יאהר ניט געזעהען.. נחמה'לע האט ניט געוואלט געהן, כ'האב זי קוים איינגעבעטען.

ג י ט ע ל

אהן איין עין־הרע א וואויל קינד נחמה'לע.

ש פ ר י נ צ ע

ער האט חתונה געהאט מיט א יאהר צוריק. זי האט א גרויסע טאכטער. ווארים וואס? אז זי האט איהם גענומען, איז זי מסתמא ניט בעסער פון איהם. אוי! וואס זאמט זי זיך עס אזוי לאנג! אז זי געהט אוועק, איז מיר יעדע מינוט א שעה — האט נעבאך ניט געוואלט געהן. אוי! עס שטעכט מיר דאס גאנצע לייב, ווי מיט נאדלען.

ג י ט ע ל

מיט א פעטס אויסשמירען די זייטען וואלט ניט שאדען.

שפרינצע

אז איך בין געזונד, פערדרעט מיט דער ביטערער פרנסה, פער־געסט זיך אלץ. נאר, אז א מענש ליגט אין בעט, קריכען געדאנקען אין קאפ. כ'האב קיין מאל ניט געטראכט פון א סך קינדער... נאר איצטער... ס'וואלט מיר עפעס, דוכט זיך, גרינגער זיין, ווען אפולע קינדער וואלטען זיין ארום מיר.. ס'האט מיר דאס הארץ וועה גע־טהאן די גאנצע נאכט, און ביי מיר איז געבליבען — שיקען איהם רופען. כ'וואלט איהם שוין וועלען זעהן — חאטש איך וויים, אז קיין פערגניגען וועט ער מיר ניט פערשאפען.

גיטעל

וואס רעדט איהר? א זוהן איז פארט א זוהן. מיט וואס פערנעמט ער זיך?

שפרינצע

ווער ווייסט איהם דארט? — מיט פעל, האט מען געזאגט, פער־נעמט ער זיך.

גיטעל

ניט קיין שלעכטער מסחר.

שפרינצע

ניט קיין שלעכטער מסחר; וואס קומט אבער דערפון ארויס? אז ער אליין איז קיין מענש ניט.

גיטעל

אלץ איז פון דעם, וואס כ'בין ניט ווערט צו דערמאנען זיין נאמען...

נחמה'לע

קומט אריין די באקען רויט.

א טייערע מלאכה האסטו מיר, מאמע, געגעבען, א טייערע מלאכה!

שפרינצע

ביזט דארט געוועזן?

נחמה'לע

געוועזן.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי געלאָפען? זעה, ווי דו ביזט פערמאַטערט. אזוי פערשוויצט!

ג י ט ע ל

קיין בייז זאָל ניט זיין. וועסט עסען מיט מעהר אַפּעטיט. פון א מאַמעס וועגען מעג מען אלץ טהאָן — בפרט פאר א קראַנקער מאַמע. וואָס טהוען ניט די מאַמעס פון זייערע קינדער וועגען? אלץ! דעם גוף מיט דער נשמה אינאיינעם זענען זיי מקריב פון זייערט וועגען. נו, איצטער קען איך שוין געהן, אז איהר האָט שוין נעבען זיך די בת־יחיד׳קע.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס היילט איהר זיך אזוי?

ג י ט ע ל

גאָט איז מיט אייך! כ׳האָב דאָך עפּעס געלאָזען, קיין עין־הרע, א שטוב. כ׳וועל שוין בעסער אין אָווענד אריינקומען... נו, זאָל אייך גאָט שיקען די רפואה. א גוטען טאָג! זייט געזונד!

געהט אַרויס.

נ ח מ ה ׳ ל ע

אין א פיינע שליחות האָסטו מיר געשיקט.

ג י ט ע ל

עפענט די טיר.

איהר זאָלט ניט פערגעסען, שפרינצע, וואָס כ׳האָב אייך געזאָגט: מיט א פעטס די זייט איינשמירען. דאָס איז די בעסטע רפואה.

ש פ ר י נ צ ע

אין אָווענד, אי״ה, וועל איך עס טהאָן.

ג י ט ע ל

געוויס, געוויס.

פערמאַכט די טיר.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס איז דאָרט, מיין טאָכטער?

נ ח מ ה ׳ ל ע

בעסער, אז דו וועסט גאָר ניט פרעגן.

ש פּ ר י נ צ ע

האָסט איהם געזעהן? וואָס, ער וועט קומען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

כ׳ווייס ניט, צי ער וועט קומען.

ש פּ ר י נ צ ע

האָסט איהם געטראָפען אין דערהיים?

נ ח מ ה ׳ ל ע

געטראָפען.

ש פּ ר י נ צ ע

ווער נאָך איז דאָרט געווען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

זענען ביידע געווען.

ש פּ ר י נ צ ע

ער איז אויך געווען?

נ ח מ ה ׳ ל ע

געווען.

ש פּ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אזוי אויפגערעגט? ס׳איז וואָס געשעהן?

נ ח מ ה ׳ ל ע

ס׳איז גאָר ניט געשעהן.

ש פּ ר י נ צ ע

טאָ וואָס — ביזטו עפּעס...?

נ ח מ ה ׳ ל ע

ווען איך וואָלט אפילו א האַלץ געווען, וואָלט איך אויך געדאַרפט קלאָגען. אז איך זעה, ווער מיין טאַטע איז, און ווער מיין ברודער איז. אנ׳אמת׳ער קבר איז דאָרט ביי זיי. פינסטער, בלאָטע ביז׳ן האַלז. כ׳האָב געעפענט די טיהר, האָב איך זיך דערשראָקען. אז איך בין נאָך געווען אין הייזעל, הינטער׳ן טיר, האָב איך געהערט

קולות, ווי מען רייסט זיך — כ'האב גליַיך דערקענט מענדיל'ס קול. כ'האב ניט געוואוסט וואָס איך זאָל טהאָן. כ'האב מורא גע־האַט צו עפענען די טיר, טאָמער וועלען זיי מיך נאָך שלאָגען.

ש פ ר י נ צ ע

וועה איז מיר!

נ ח מ ה ' ל ע

איך עפען די טיר, און די הענד ציטערען מיר, און איך האָב עס דערזעהן א בילד: ער שטעהט שכור, פאַלט פון די פיס, ברומט עפּעס האַלבע ווערטער, און מענדיל שטעהט נעבען איהם, האַלט איהם פאַר די לאַצען און טרייסעלט איהם.

ש פ ר י נ צ ע

ער האָט איהם געשלאָגען — דעם טאַטען זיינעם?!

נ ח מ ה ' ל ע

דוכט מיר, אז ער האָט איהם געשלאָגען. נאָר באַלד ווי איך בין אריבער דעם שוועל — מעהר ווי איבער'ן שוועל בין איך ניט ארי־בערגעטראָטען — זענען זיי ביידע געבליבען שטעהן, ווי פלעקער— און האָבען מיך אָנגעקוקט מיט אויסגעגלאָצטע אויגען ווי משוגעים — אמת'ע משוגעים!

ש פ ר י נ צ ע

וואָס האָסטו זיי געזאָגט?

נ ח מ ה ' ל ע

כ'האָב געזאָגט מענדלען, אז דו ביזט קראַנק און דו ווילסט איהם זעהן.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס האָט ער געענטפערט!

נ ח מ ה ' ל ע

איך ווייס ניט. איך בין גליַיך ארויסגעלאָפען — כ'האָב געמיינט אז כ'בין אריינגעפאַלען ערגעץ צו גנבים, אָדער אין א משוגעים־הויז.

ש פ ר י נ צ ע

אַט אַזוי איז עס, מיין טאָכטער. ווען דו ביזט געווען אַ קליינינקע, פלעגסטו שטענדיג פרעגען: וואו איז דער טאַטע? איך פלעג שוויי־גען, כ׳האָב ניט געוואוסט, וואָס דיר צו ענטפערען. נאָר איצטער— ביזט שוין גאַט צו דאנקען אונטערגעוואַקסען. פערשטעהסט שוין אליין. איך דאַרף דיר שוין ניט רעדען. נאָך אַ קורצען שווייגען. ווי זעהט ער אויס?

נ ח מ ה ׳ ל ע

ווער?

ש פ ר י נ צ ע

דער טאַטע דיינער.

נ ח מ ה ׳ ל ע

מורא׳דיג. שמוציג — מאוס צו קוקען אויף איהם.

ש פ ר י נ צ ע

און מענדיל?

נ ח מ ה ׳ ל ע

כ׳האָב דיר געזאָגט, אז כ׳האָב געמיינט, ער איז משוגע. אָבגעריסען, אָבגעשליסען, בעוואַקסען מיט האָר, ווי אַ שד.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס האָב איך געקענט טהאָן וואָס? כ׳האָב קיין אנדער עצה ניט געהאַט. ער האָט ניט געוואָלט זיין מיט מיר. נאָר צו די פערד האָט איהם עפּעס אַ „נישט גוטער" געצויגען. אין ווענען איז ער געראָ־טען אין ווענען? ווער איז מיר! אין מיין משפחה איז ניטאָ אזוינע גראָבע יונגען, וועה איז מיר...

נ ח מ ה ׳ ל ע

כ׳האָב דיר פערגעסען צו דערצעהלען, אז איך בין ארויסגעגאַנגען, האָט ער זיך געלאָזט לויפען נאָך מיר און געשריען מיט אַ הייזערי־גען קול: נחמה׳לע, נחמה׳לע! — איך האָב מורא געהאַט דאָרט צו פערבלייבען.

ש פ ר י נ צ ע

האָסט ניט בעדאַרפט אַנטלויפען. אדרבה, האָסט געדאַרפט רעדען מיט איהם. אויסהערען — אפשר האָט ער דיר געוואָלט דערצעה־לען וואָס.

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך האָב מורא געהאַט.

ש פ ר י נ צ ע

(וויינט).

גאָט דאַרף מיך מיט מיין טאָכטער ניט שטראָפען...

נ ח מ ה ׳ ל ע

ווען איך וואָלט האָבען אַ טאַטען ווי אַלע, אַ מענשען — וואָלט, אפשר, אַלץ אַנדערש געווען. בעגראָבען זיך דאַרף מען פאַר בושה.

ש פ ר י נ צ ע

וואָס זאָל איך טהאָן, וואָס קען איך מאַכען? אויף דער עלטער, קראַנק געוואָרען... וואָס, מיינסטו, האָט אַ ווערדע אַ מענש צו דער עלטער? פונדעסטוועגען — ער איז דאָך מיין קינד... דיין ברודער— אונטער איין הארצען געטראָגען; פון איין ברוסט געזויגען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

וואָס פאַר אַ ברודער איז ער מיר? איך וויל איהם גאָר ניט קע־נען! איך וויל איהם גאָר ניט אָנקוקען. ער וועט קומען, וועל איך ארויסגעהן פון שטוב.

ש פ ר י נ צ ע

זאָלסט עס נישט טהאָן, נשמה מיינע, זאָלסט עס נישט טהאָן. אדרבה, זיי פריינדליך צו איהם, רעד מיט איהם. וואָס, טויזענד ברידער האָסטו? דו הערסט, נחמה׳לע?

נ ח מ ה ׳ ל ע

איידער אזא ברודער איז שוין גלייכער גאָר ניט!

ש פ ר י נ צ ע

וואָלסט זיך, אזוי, ניט דערווייטערט פון איהם, וואָלט ער, אפשר,

געקומען אהער, וואָלט ער זיך, אפשר, נישט דערוווייטערט אזוי פון
פון אונזער שטוב.

נ ח מ ה ׳ ל ע

אז איך וויל איהם גאָר ניט קענען. א שטיק אידיאָט: א שינדער!

ש פ ר י נ צ ע

לעגט זיך. קרעכצט.

נ ח מ ה ׳ ל ע

ס׳איז שוין צייט, מאַמע, איינצונעמען די רפואות.

ש פ ר י נ צ ע

איך בעט דיר, טאָכטערשו, נאָך אמאָל, אז מענדיל וועט קומען
זאָלסטו זיך ניט דערוועגען...

מ ע נ ד י ל

עפענט די טיר. שטעקט אַריין דעם קאָפּ און קוקט תם׳וואטע אין
שטוב אַריין.

ש פ ר י נ צ ע

רעגט זיך.

קום אריין! וואָס ביזטו געבליבען שטעהן אין טיר? דו שעהמסט
זיך... צו נחמה׳לען. העך מיין קינד, געדענק, וואָס איך כ׳האָב דיר
אָנגעזאָגט.

מ ע נ ד י ל

קומט אריין. געהט צו שטיל צום בעט. שטאַרק אויפגערעגט.

ביזט קראַנק, מאַמע, וואָס מאכסטו?

ש פ ר י נ צ

איך בין קראַנק; זעהסט דאָך.

נ ח מ ה ׳ ל

זעצט זיך מיט׳ן פּלייצע צום שטוב, בלעטערט עפּעס אַ בוך.

ש פ ר י נ צ ע

נעהם א שטוהל און זעץ זיך — וואָס שטעהסטו?

מ ע נ ד י ל

קוקט זיך אַרום. קוקט צו נחמה׳לען.

וואָס מאַכסטו ?

ש פ ר י נ צ ע

פאַר וואָס ענטפערסטו איהם ניט ? ער פרעגט דאָך דיך, וואָס דו מאַכסט — נחמה׳לע !

נ ח מ ה ׳ ל ע

ער זעהט דאָך, אַז איך בין געזונד.

ש פ ר י נ צ ע

פאַרוואָס זעצטו זיך ניט ? האָסט מורא פאַר אונז.

נ ח מ ה ׳ ל ע

דערלאַנגט אַ שטול פאַר מענדלען.

מ ע נ ד י ל

כ׳האָב ניט מורא — וואָס זאָל איך מורא האָבען ? וואָס טהוט דיר וועה, מאַמע ?

ש פ ר י נ צ ע

די טרערען שטיקען זי אין האַלז.

וואָס פאַר אַ מלבושים טראָגסטו אויף זיך ? וואָס ביזטו אַזוי אָב־געריסען ! האָסטו גאָר ניט קיין אַנדערע מלבושים ?

מ ע נ ד י ל

האַ ? מיינע זאַכען ?...

נ ח מ ה ׳ ל ע

געוויס האָט ער ניט קיין אַנדערע זאַכען.

מ ע נ ד י ל

פון וואַנען ווייסטו, אַז כ׳האָב ניט קיין אַנדערע זאַכען ? פונקט ווי זי וואָלט געזעהן, וואָס ביי מיר אין טשאַמאַדאַן איז ! כ׳האָב נאָך וואָס אָנצוטהאָן — כ׳האָב נאָך...

נ ח מ ה ׳ ל ע

אפשר האָסטו.

ש פ ר י נ צ ע

פערדינסטו חאָטש אויף דער הוצאה ?

מ ע נ ד י ל

איך פערדין; אודאי פערדין איך — ווי דען?

ש פ ר י נ צ ע

וואָס ביזטו אויפגערעגט?

מ ע נ ד י ל

שווייגט, דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען.

ש פ ר י נ צ ע

קוקט איהם אָן מוטערליך.

פאר וואָס, זאָג מיין קינד, האָסטו זיך אזוי פון אונז דערווייטערט. פאר וואָס ביזטו ווי א פרעמדער געוואָרען צו אונז? שוין מעהר ווי א האלב יאָהר, אז כ'האָב דיר ניט געזעהען. דו האָסט אפילו ניט געוואוסט, אז איך ליג קראנק...

מ ע נ ד י ל

א מפּלה אויף איהם, ער אליין...

נ ח מ ה' ל ע

ש־ש־ש שריי נאָר ניט אזוי.

מ ע נ ד י ל

פערשעמט. דאָס געזיכט ווערט בייז.

ש פ ר י נ צ ע

שטענדיג ביזטו געלאָפען צו די פערד — וואָס איך האָב עס ניט געקענט פערטראָגען... וואָס איז געוועזען מיין גאנצע האָפנונג, מיין פערלאנג? אז דו זאָלסט געהן אין גלייכען וועג, דו זאָלסט זיין א שטיקעל מענש, אַז זעה זי — פון איין טאטע מאמע געבאָרען געוואָרען... פון איין ברוסט געזויגען... זאָג, פאר וואָס האָסטו זיך אזוי דערווייטערט פון אונז?

מ ע נ ד י ל

מאמע, זאָג, וואָס רעדסטו עס?

ש פ ר י נ צ ע

וואָס דען זאָל איך רעדען, אז ניט דאָס? ווען איך וואָלט דיך אמאָל זעהן. איך זעה דיך אין די אויגען ניט אָן. שווייגט א ווײַלע. וואָס

הערט זיך עס פון דיר עפּעס א מאָדנער ריח?... פאר וואָס האָסטו ניט אָנגעטהאָן קיין אנדערע זאכען — ריינערע?

מענדיל

מאמע! וואָס רעדסטו עס — זאָג מיר? שווייג בעסער!

נחמה'לע

שריי ניט אזוי. זעהסט דאָך, די מאמע איז קראַנק.

שפּרינצע

וואָס רעד איך דען! איך פרעג, וואָס דו ביזט אזוי אָנגעטהאָן, ווי דער ערגסטער. דיין טאַטע דער שכור — און דו זיצסט דאָרט מיט איהם... ווער ווייסט, וואָס פאר א טייוועל ער האָט דאָרט גענומען... וואָס איז דאָרט פאר א מויד אין שטוב?...

מענדיל

וואָלסטו וויסען וואָס פאר א טייוועל ער האָט גענומען! זי פער־הרג'עט אלעמען — די טאָכטער און איהם...

בלייבט פלוצלונג שטיל.

שפּרינצע

וואָס דערצעהלט זי עפּעס, אז זי האָט געעפענט די טיהר איז געווען א געשלעג צווישען דיר מיט'ן טאַטען?

מענדיל

שווייגט.

שפּרינצע

קוקט אָן מענדלען, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

מענדיל

וואָס קוקסטו מיך אזוי אָן?...

שפּרינצע

איך בין דאָך דיינע א מאמע. אויב דו האָסט זיך ניט אויפגע־פיהרט ווי עס בעדאַרף צו זיין; אויב דו ביזט ניט געגאַנגען אין דעם וועג, ווי איך האָב פערלאַנגט — פונדעסטוועגען קען איך זיך דאָך ניט אָבזאָגען פון דיר, — ביזט פאָרט מיינס א קינד און

איך — דיינע א מאמע... וואָס טהוסטו, וואָס דו ביזט אזוי פער־שמירט, אזוי פערפּאטשקעט?...

מענדיל

זוכט אין די קעשענעס.

שפּרינצע

וואָס זוכסטו?

מענדיל

געלד וויל איך דיר געבען; איך פערדין נאָך גענוג געלד פערדין איך.

שפּרינצע

האלט זיך דיין געלד, האלט זיך — אפשר, אז כ׳וועל שוין קיין אנ־דער עצה ניט האָבען...

מענדיל

אָבער כ׳האָב געלד...

שפּרינצע

פאר די געלד בעסער וואָלסטו מאכען זיך זאכען אנדערע — זעה ווי דו ביזט אָנגעטהאָן — ס׳איז דאָך א חרפה, א שאנד!

נחמה׳לע

מסתמא געפעלט איהם אזא גאנג.

שפּרינצע

וועה איז מיר, וועה איז מיר!

מענדיל

וואָס רעדסט עס מאמע?! איך ווער אין כעס, זאָג איך דיר!

נחמה׳לע

ש—שש!

מענדיל

ווער ביזטו, זאָג? אויך מיר א שוועסטער! טפוי אויף דיר!

נחמה׳לע

האָסט קיין רעכט ניט דאָ זיין שטוב סקאנדאלען צו מאכען! די מאַמע ליגט קראנק!

מ ע נ ד י ל

איהר קענט זי, די בריאה? צווישען די פינגער וועל איך דיך צו־רייבען; אויף קאשע וועל איך דיך באלד צורייבען!

ש פ ר י נ צ ע

טהו דארט דיין ארבייט, טהו דארט, כ'בעט דיך...

מ ע נ ד י ל

הויבט זיך אויף, שטארק אויפגערעגט.

ש פ ר י נ צ ע

וואס האסטו זיך אויפגעהויבען? וואס ביזטו אין כעס, מענדיל? וואס רעד איך דען? איך בין דאך דיין מאמע — א מאמע מען דאך זאגען דעם אמת... ווער זאל דיר רעדען, אויב ניט א מאמע?... וואס ביזטו אזוי אויפגערעגט געווארען, אז כ'האב דיר וואס גע־רעדט?...

מ ע נ ד י ל

מאמע!... הער מאמע!...

ש פ ר י נ צ ע

זעה דו ביזט געקומען צו א מאמען, צו א קראנקער מאמען! אוי וועה א קראנקע מאמע...

מ ע נ ד י ל

איך געה אוועק; מיר איז דא... מאמע! זאג מיר מאמע... זאג, פאר וואס... זאג, פאר וואס מאמע האסטו מיר ניט געגעבען צו עסען? הא? פאר וואס, הא? פאר וואס האסטו מיך ארויסגעטריבען פון שטוב?... איך בין געווען א קליין אינגעל, בין איך געווען.. אברוש א בייזער יאהר אויף איהם!... איך וועל איהם דערשטיקען... איך וועל איהם מאכען דעם טוידט. אברושען!... וועסט זעהן — נאך היינט ביינאכט וועל איך איהם דערשטיקען.. נאך היינט ביי נאכט!

ש פ ר י נ צ ע

מענדיל! ביזט משוגע געווארען?... וואס איז מיט דיר? בערוהיג זיך... זאג, וואס רעדסטו, וואס? וואס ביזטו אין כעס?...

נ ח מ ה ׳ ל ע

זאָל ער זיך געהן פון דאנען, זאָל ער זיך געהן! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, אז מען דאַרף איהם ניט רופען... זאָל ער זיך געהן!

מ ע נ ד י ל

א בייזער יאָהר אויף דיר — פּאַסקודע! א שוועסטער — איהר קענט זי? פּאַסקודע! א בייזער יאָהר אויף דיר! די קלאַסען געהט זי אוים — א יחסנ׳טע, מיינט זי, איז שוין! ביזט ביי מיר קיין פּריץ נישט, צווישען די פינגער וועל איך דיך צורייבען! כ׳וועל באַל־מיט אייך אַלעמען פּערקאַנטשען! הער מאַמע! זאָג איהר בעסער, אז זי זאָל שווייגען... זאָג איהר! איך בין נאָך עלטער פון איהר, כ׳האָב נאָך א פערשטאַנד... איך פערדין נאָך מעהר פון איהר, פערדין איך? איך געה אוועק פון דאַנען.

גערהט צום טיר.

ש פּ ר י נ צ ע

מענדיל... מענדיל... נחמה׳לע! כ׳האָב דאָך דיר געזאָגט, דו זאָלסט שווייגען!

מ ע נ ד י ל

שטעהט נעבען טיר, דער קאָפּ אראָבגעהאנגען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

איך בין איהם נאָך געגאַנגען רופען, דעם טייערען תכשיט — א צירונג...

מ ע נ ד י ל

דו שווייגסט — צו ניין!... אוועק פון מיר! — זאָג איך דיר... וועסט בעסער מאַכען, זאָג איך דיר... איך וועל אברוש׳ען דעם טויט מאַכען וועל איך... טפוי אויף אייך!... טפוי אויף אייך אַלעמען...

נ ח מ ה ׳ ל ע

געה פון דאנען, געה פון דאנען...

מ ע נ ד י ל

שלײדערט זיין היטעל אָן דרערד. וויינט פאר כעס.

געוואַלד! געוואַלד! וואָס האָט מען געמאַכט פון מיר? ! וואָס

ט׳מען געמאכט פון מיר ?!... וואס בין איך ? מאמע ! זאג, וואס בין איך ?!... מאמע ! זאג — פאר וואס ביזטו מיין מאמע ?!... הא ?!

נחמה׳לע

וויל איהם איינשטילען.

שפרינצע

וויינט.

מענדיל... מענדיל... זאג וואס איז מיט דיר ? — וואס האב איך דיר געזאגט ? כ׳האב דאך דיר גאר נישט געזאגט... כ׳האב דיר מעהר ניט געפרעגט, וואס עס הערט פון דיר... כ׳האב ניט געטארט עס דיך פרעגען ?...

מענדיל

שטאמעלט.

עס שטינקט פון מיר... נבלה שטינקט פון מיר!... איך בין א שינ־דער בין איך !... מאמע ! בראך !... א בייזער יאהר אויף דיר ! א מיתה משונה אויף דיר !

נחמה׳לע

ארויס פון דאנען — ארויס ! פויער !

מענדיל

א מפלה אויף אייך ! א בייזער יאהר אויף אייך ! טפוי אויף דיר מיט רייזלען אין איינעם ! טפוי אויף דיר מיט רייזלען !

נחמה׳לע

שטויסט איהם.

ארויס חם !

שפרינצע

קינדער, האט רחמנות, קינדער...

מענדיל

גיט נחמה׳לען א שטארקען פאטש. ער ווערט א ווייזע אליין דער־שראקען.

נ ח מ ה ׳ ל ע

גװאַלד! גװאַלד! ראַטעװעט!

ש פּ ר י נ צ ע

נחמה׳לע!... מענדיל... מען װעט זיך נאָך צונױפֿלױפֿען... מענשען װעלען זיך צונױפֿלױפֿען, מענדיל!

מ ע נ ד י ל

איך װעל דיר דערשטיקען מיט רײזלען...

ש פּ ר י נ צ ע

נחמה׳לע, מײַן לעבען, האָב רחמנות אױף מיר, אױף מיר רחמנות...

נ ח מ ה ׳ ל ע

די גאַל קערט דאָך פֿון איהם. די גאַנצע שטוב האָט ער דאָך פֿער־עפּושט.

מ ע נ ד י ל

אַ צוטומעלטער לאָזט ער זיך אַראָב צו דער מוטערס געלעגער. װײנט היסטעריש.

װאָס האָט מען געמאַכט פֿון מיר? װאָס האָט מען געמאַכט פֿון מיר?

ש פּ ר י נ צ ע

גלעט איהם, נעהמט איהם אײַן.

נו שאַ. איך האָב דאָך דיר גאָר נישט געזאָגט. מײַן קינד... נו שאַ.

מ ע נ ד י ל

װערט שטיל. װי ער װאָלט זיך צוהערען צו איהרע רײד. הױבט זיך אױף און קוקט זיך אַרום מיט שטאַרע אױגען. בעטראַכט זײַנע קלײדער. ער נעהמט אָן אױבען פֿאַר׳ן לאַץ פֿון זײַן רעקעל און רײַסט אַראָב ביז אונטען. שעפּטשענדיג: „נבלה“, „הא נבלה“... „אַברוש“ „רײזיל“.

פ י ע ר ט ע ר אַ ק ט.

אין צימער פון ערשטען אַקט. ביי טאָג.

אַ ווײלע שטיל אין קעלער.

א ב ר ו ש

ליגט אויפ׳ן בעט און כראָפּעט. וואכט אויף, זינגט פאר זיך אַליין.

טי־טאַ־טאַ; טי־טאַ־טאַ, פויף! בים־באָם־בים; בים־באָם־באָם!

זינגט מיט אַ הייזעריג אומעדיגען ניגון. מן ה־מ־צר; מן ה־מ־צר!
מן־מן־מן! ק־רא־תי קר־קראתי—קרא—אא— ק—ר א א־תי יה —
— — — אברוש!... אברוש!

שלעפּט ארויס פון הויזענקעשענע אַ פלעשעלע בראנפען און טרינקט. בעהאַלט דאָס ליידיגע פלעשעל אונטער׳ן קישען און לעגט זיך ווידער.

מ ע נ ד י ל

לויפט אריין אין שטוב. פערשליסט די טיר אויפ׳ן שלאָס. אויפ׳ן קאָפּ ניטאָ קיין היטעל. די האָר אין אונאָרדנונג. די זאַכען אויף איהם, אויף פאַסען צוריסען, לויפט אום הין און צוריק. בלייבט שטעהן פּלוצלונג און פערטראכט זיך שטאַרק.

א ב ר ו ש

זינגט פון שלאָף הייזעריג.

מן—ה־מ־צררר...צר...צצר...

מ ע נ ד י ל

וואַרפט זיך ארויף ווי אַ ווילדע חיה אויף אַברוש׳ן און הייבט איהם אָן שטיקען מיט אַ ווילדען ברומען. אַברוש צאַפּעלט זיך מיט די הענד און מיט די פיס. מענדיל ציהט זיך אויף איהם אויס מיט זיין גאַנצען קערפּער און שטיקט איהם מיט אַלע כחות. ברומענדיג אונ־פערשטענדליכע ווערטער. ער הויבט זיך אויף.—קוקט זיך אַרום ווי

פערוואונדערט, פרובט אויפהויבען אברושעס האנד, נאָכהער זיין פּוס. אַברוש ליגט אונבעוועגליך. מענדיל קריכט אַראָב פון בעט און טרייסעלט אַברושען, שרייט: אַברוש! אַברוש! אַברוש — הא? הא — אַב־רוש?! רייזעל! רייזעל! שטעהט אַ ווייל אויף איין אָרט ווי אַ פארשטיינערטער. ווי ער וואָלט זיך איבערלעגען וואָס ס'איז געשעהן. הייבט אָן זינגען:

אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע, פייגלאך פליהען!
אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע, פערדלאך שפּרינגען!
אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע, גענזלאך, גענזלאך!

שטעהט אַ ווייל שטאַרק פערטראכט, דער קאָפּ אראָבגעהאָנגען. וואכט אויף, הייבט אָן זוכען און שרייען:

רייזעל? רייזעל! רייזעל! קוקט אונטער'ן בעט, אונטער די טאַפּטשאַ־נעס, געהט צו צו אַברושען און זוכט אונטער איהם. רופט רייזעל? ריי—זעל! רייזעל! געה ארויס! געה ארויס, זאָג איך דיר. איך וועל ניט לאָזען די מאמע זאָל דיר שלאָגען... געה ארויס זאָג איך דיר. די מאמע איז ניטאָ — געה ארויס!

זינגט.

אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע—פערדלאך שפּרינגען!
אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע—פייגלאך פליה־ען!...

שמעקט די קליידער זיינע און פערקרימט זיך שטאַרק.

פּוט־פּוט־פּוט־אברוש, אברוש! הא—הא! הא—הא—רייזעל, קום אהער, קום צו מיר, גיכער, גיכער! זעה ס'א שעהנער חתן איך בין! הא־הא, קום אהער! שלעפּט אַרויס פון אונטער'ן בעט זיין טשעמאָ־דאַן, וויל איהם עפענען, נאָר ער איז פערשלאָסען. פערמעסט זיך צום טשעמאָדאַן מיט כעס: „נו, עפען זיך!“ קלאַפּט איהם מיט זיינע פיס. געפינט ערגעץ אין אַ ווינקעל דעם האַק און פרובט מיט איהם עפענען דעם טשעמאָדאַן. געהט פּלוצלונג צו צו אַברושען. טאַטע! טאַטע! שטעה אויף! חאַ—חאַ—שטעה אויף טאַטע! שטעה אויף אַברוש... אַ סך פערד, פערד האָב איך געבראכט. — פערד!..

טרעט אָב אין אַ זייט, זינגט.

אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע, פערדלאַך, פערד־לאַך!

פרופט נאָך אַמאָל עפענען דעם טשעמאָדאַן.

ע־ע־ע! דאָרט איז רייזעל! הא—הא—הא! לעגט צו דעם אויער צום לעכעל פון שלאָס און הערט. זאָג, דו ביזט דאָרטען? הא? דאָרטען? עפען! עפען! זעה, איך גיב דיר א סך געלד, א סך געלד! נעמט ארויס פון קעשענע זיין טויסטערעל, שיט אויס די גאַנצע געלד אויפ'ן דעק פון טשעמאָדאן און קלינגט מיט זיי. הער רייזעל! א סך געלד גיב איך דיר, געה ארויס! עפען! עפען! עפען, מהום—ווערסט חרטה האָבען. נעהמט שנעל אַראָב דאָס געלד פון טשעמאָדאן, בעהאַלט אין קעשענע, שפּרינגט מיט די פיס אויפ'ן דעק. הא! הא! הא—הא! קריכט אַראָב. צוהאַקט מיט'ן האַק דעם דעק, רייסט אראָב דעם לייוועווַנד, און דורך דער לאָך קוקט ער אַריין איגוויינינג. נו. ווערסט שוין ארויסגעהן? נעמט ארויס איינציגווייז די זאַכען פון טשעמאָדאַן. בעקוקט יעדער זאַך בעזונדער מיט גרויס כונה און לעגט אין אַ זייט. ביסלעכווייז ליידיגט ער אויס דעם גאַנצען טשעמאָדאן. זוכט צווישען די מלבושים. רופט. רייזעל, וואו ביזטו? זאָג! ווייגט. וואו ביזטו? קום צו מיר! ער קערט איבער דעם טשעמאָדאן, טרייסעלט איהם און קוקט צו איז פון איהם גאָר ניט ארויסגעפאלען. שטעהט אַ ווײַלע אויף אַנ'אָרט און האָפנונגסלאָז קוקט ער זיך אַרום. פאַנגט אָן ארומלויפען איבער'ן צימער אין דער לענג און אין דער ברייט. שטעלט זיך אָב ביי אַברוש'עס בעט און קוקט איהם אָן אַ ווײַלע. געהט פלוצלונג אַוועק פון איהם. שטעקט אריין די הענד אין די צופּודעלטע האָר און שרייט ווי דער שמש ערב שבת: „אין שול אַ—ריין"! קוקט זיך צו צו זיינע זאַכען און בעמערקט, אַז זיי זענען צוריסען. מיט אַ וואונדערליכע שנעלקייט פאַנגט ער אָן צו רייסען פאַסען פון זיין אויבערשטען בגד, יעדען פאַס צורייסט ער אויף גאָר קליינע שטיקלאך, ווי ווייט נאָר ער קען עס בעגרייפען — שמעקט יעדער שטיקעל און מיט עקעל שליידערט ער אַוועק, נעמט זיינע שבת'דיגע זאַכען, פוצט זיי ארום. שמעקט פון זיי עטליכע מאָל, פוצט אַרום די שיך. ציהט ארויף די שבת־דיגע קליידער אויף די שמאַטעס וואָס עס הענגט אויף איהם. נעמט אַראָב

פון וואַנד זיין שבת׳דיגע היטעל און טהוט זי אָן. דאָס אַלץ ווערט געטאָן מיט א ווילדע שנעלקייט, אין אַ משונהדיגען אינטערעס. די אי־בעריגע זאַכען לעגט ער צוריק אין טשעמאָדאן, שטעלט איהם אונטער׳ן בעט. ברענגט אַלץ אין אָרדנונג. שמעקט זיינע הענד ז׳ין פערקרימט זיך שטאַרק, געפינט אַ מעסער און הייבט אָן שאָבען די הויט פון זיינע הענד. געפינט אויף אַ פענסטער אַ שטיקעל שפּיגעל־גלאָז, קוקט זיך אין דעם איין. שליידערט דאָס שטיקעל שפּיגעל־גלאָז און לויפט אַרויס.

ר י י ז ע ל און ב ע ר י ל ח ז י ר

קומען אַריין.

ב ע ר י ל

די נבלה ימח שמו זאָל ער ווערען! ער איז ניטאָ. איך וועל איהם דעם שארבען ארֲאָנעמען — א פייער אויף איהם! אברוש שלאָפט? נעהמט רייזלען פאר׳ן האַנד. פיהרט זי דורך אַ פּאָר מאָל איבער׳ן קעלער, ווי צום טאַנצען. שיכעלאך אביסעל! פּופּע! ביזט דאָך א פּופּע— קאַק יא זדראַוו! דרינקט איהר פעסט צו צו זיין ברוסט. וואָס האָט געזאָגט די „נבלה“ האַ?...

ר י י ז ע ל

ער האָט געזאָגט, אבער אבי איך גלויב איהם ניט, — ער האָט עס פון כעס געזאָגט, אודאי, פון כעס.

ב ע ר י ל

אָבער זאָג, וואָס האָסטו מורא?

ר י י ז ע ל

אויף מיינע נאמנות; מיר ארט ניט וואָס ער האָט געזאָגט.

ב ע ר י ל

רייזעלע, וועסט חרטה האָבען אויב דו וועסט מיר ניט זאָגען.

ר י י ז ע ל

ביזט, בעריל, א גרויסער עקשן.

ב ע ר י ל

פערמעסט זיך מיט׳ן פינגער.

וועסט רייזעלע חרטה האָבען.

ר י י ז ע ל

אז איך וויל ניט דערצעהלען, מסתמא ווייס איך דאך פאר וואס.

ב ע ר י ל

מעהר רעד איך ניט. „בעריל“ האט פיינד גרויסע טענות מאכען.

ר י י ז ע ל

ער האט געזאגט, אז דו שינדסט אויף גע׳פגר׳טע פערד...

ב ע ר י ל

וואס? ! ווער האט געזאגט? ! וואו איז ער? איך וועל אין איהם קיין גאנץ גליד ניט לאזען! הא — הא, ער וועט מיר שוין גע־דענקען דעם גאנצען לעבען זיינעם. און דו האסט געגלויבט?

ר י י ז ע ל

וואס ביזטו אזוי אין כעס? כ׳האב דאך דיר געזאגט, אז איך גלויב איהם ניט, אדרבה. איך האב איהם געזאגט, אז ער זאגט א ליגען. פון דיר, האב איך איהם געזאגט, שמעקט ווי פון אריסטא־אריסטאקראט...

ב ע ר י ל

ס׳מאכט ניט אוים! כ׳האב דאך דיר געזאגט, פופע, אז בעריל קען אלץ, וועסט נאך זעהן. רייזעל, א זייגער מיט א גאלדענער קייט— מיט א גאלדענער קייט וועל איך דיר קויפען.

ר י י ז ע ל

די מאמע — איי, איי, וועט זי טאנצען — זי וועט מיר די קאלטא־נעם מיינע אויסרייסען.

ב ע ר י ל

איך וועל קומען אהער. ניין—איך וועל בעסערווארטען ביז זי וועט קומען, איך וועל צוגעהן צו איהר. איך וועל עס איהר אננעמען פאר׳ן קאלנער און איך וועל עס איהר זאגען: „הער נאר ביינע, ביינקע! אויב דו וועסט נאר פרובען נאך אמאל אויפהויבען א האנד אויף רייזלען — איז דא פון דיר א קאניעץ אויף אן ארט!“ דו, רייזעל, זאלסט נאר שווייגען — קוקען און שווייגען. ביזט מסכים?

ר י י ז ע ל

שווייגט.

ב ע ר י ל

ביזט מסכים? ניין? א, זאָג!

ר י י ז ע ל

פונדעסטוועגן איז זי דאָך מיינע א מאמע.

ב ע ר י ל

און אז זי איז א מאמע — איז וואָס? אזא מאמע? שפּיי איהר אין צורה! „רייזעל איז מיינע" — וועל איך איהר זאָגן; בעריל קען אלץ בעווייזען.

ר י י ז ע ל

קוקט איהם אָן, שמייכעלט.

איך בין דיינע?

ב ע ר י ל

דו האָסט גערעדט מיט'ן „פּגר"? ער האָט מיט דיר וואָס גערעדט. הער רייזעל: ראשית וועל איך איהם נעמען און כ'וועל צורייסען ווי א הערינג, איך וועל איהם זיין שארבען אראָבזעצען — הערסט וואָס איך זאָג דיר? און צווייטענס — רייזעל? ! רייזעלע! דו ווייסט, אז איך בין בעריל חזיר? מיט מיר זאָלסטו ניט מאכען קיין פונקעל־מונקעל, איך בין בעריל חזיר בין איך.

ר י י ז ע ל

וואָס שרייסטו אזוי אויף מיר? וואָס סטראשעסטו זיך אזוי?

ב ע ר י ל

רייזעלע...

ר י י ז ע ל

זאָגסט, אז דו וועסט שלאָגען מיין מאמען — איך וויל ניט. אז דו זאָלסט שלאָגען מיין מאמען. בערעלע... קום לאָמיר געהן א פּאָילקע; לאָמיר זיך לערנען טאנצען ביז די מאמע וועט קומען.

ב ע ר י ל

אָבער ענטפער מיר אויף דעם. וואָס כ'האָב דיר געפרעגט...

ר י י ז ע ל

וואָס?

ב ע ר י ל

ווילסט א זייגער מיט א גאָלדענער קייט?

ר י י ז ע ל

קאָקעטיש.

ראשית נעהם מיר אויף א קלייד, אויב דו ווילסט זיין א מאַלאָדיעץ;
זעה ווי די קלייד איז צוריסען — ס'פּאסט גאָר ניט צו די נייע שיך.

ב ע ר י ל

וואָס וועט זיין דאָנאָך?

ר י י ז ע ל

דערנאָך וועל איך האָבען נייע שיך מיט א נייע קלייד...

ב ע ר י ל

מיט מיר שפּיל זיך ניט, בעט איך דיר — ווער ס'וויל זיך שפּילען
מיט בערלען וועט גוט ניט אָבשניידען!

ר י י ז ע ל

איך בין א שעהנע, האַ?

ב ע ר י ל

שווייגט. קוקט פערטראַכט אין איין פּינטעל.

ר י י ז ע ל

טרעט אָב אין אַ זייט און זינגט פרעהליך.

אויפ'ן הויכען בארג, אויפ'ן גרינעם גראָז
זיצען פּאָנעם צוויי:
שעהנע בחורים מיט די פראַקען —
קו—מען דאָרט צו זיי...
קומען דאָרט צו זיי!

ב ע ר י ל

זאָג, וואָס זינגסטו, האַ? רייזעל, האַ?

ר י י ז ע ל

זינגט.

און די פּאַ—נעם ליבען זיי, און די פּאַנעס...

בעריל

געהט צו צו איהר.

זאָג מיר, רייזעל, וואָס זינגסטו אזוינס?

רייזעל

דו הערסט דאָך, אז דאָרט אויף א בארג אין גראָז, לעבען וואַלד, מסתמא, זיצען שעהנע פּאַנעס און צו די פּאַנעס קומען קאַוואַליע־רען און זיי האָבען זיי ליעב — און גאָר!

גיט איהם אַ קלעפּעל איבער'ן פּלייצע.

בעריל

מיט אַ ציטערנדיגע שטימע.

רייזעל, רייזעל! זאָג בעסער...

רייזעל

הער בעריל; דו וועסט זאָגען מענדלען, אז ער זאָל ניט סמייען מעהר רעדען צו מיר?

בעריל

וואָס אַרט דיר? מעגסט זיך שוין פערלאָזען אויף מיר, אז איך וועל איהם זאָגען, וועט ער שוין האָבען צו געדענקען אויפ'ן גאַנ־צען לעבען!

רייזעל

כ'האָב איהם פיינד. כ'קען ניט קוקען אויף איהם — טפוי — איך שפּיי אויף איהם. א שטיק פגירה! איך לאָך ניט, בעריל, ער האָט מיר געזאָגט, אז איך זאָל מיט איהם חתונה האָבען — חאָ — חאָ — חאָ! זאָג איהם בעריל, ער זאָל בעסער ניט קריכען צו מיר.

בעריל

פערלאָז זיך אויף מיר. איך וועל נאָך איהם פאר אלץ בעצאָהלען. איך וועל איהם נאָך בעווייזען ווער איז א שינדער. רייזעל! הערסט, דאָס לעצטע וואָרט.. הערסט — מיין לעצטען וואָרט... דו דאַרפסט וויסען מיט וועמען דו מאַכסט פונקעל־מונקעל.

ר י י ז ע ל

נעמט איהם אַרום.

האָסט עס מיך אַזוי ליעב?

ב ע ר י ל

קושט זי.

ר י י ז ע ל

בעריל, זאָג מיר דעם אמת...

ב ע ר י ל

הערסט, איך שווער דיר... איך.. אז איך זאָג... פערשטעהסט—אַז בעריל זאָגט.. גענוג!

ב ר י י נ ע

קומט אריין. טראָגט צוויי קערב פיש אויף די הענד. קרעכצט. וואַרפט אַ שאַרפען בליק צו ריזלען. שטעלט אַוועק די קערב און בלייבט זיצען פערמאַטערט.

ר י י ז ע ל

וואָס איז דיר, מאַמע?

ב ר י י נ ע

שווייגט.

ר י י ז ע ל

וואָס איז דיר?

ב ר י י נ ע

אַוועק פון מיר, משומדת!

ר י י ז ע ל

וואָס איז, אז איך פרעג?

ב ר י י נ ע

אַוועק פון מיר! איך צופּלעט דיר באַלד דיין קאָפּ מיט א שטיק האָלץ... איך וועל זיך מיט יסורים ארום שלעפּען אין די גאַסען און זי וועט הוליען אין שטוב... כ'האָב קיין כח ניט דיר צו קאָרמענען. וואָס איז עס?.. שיך? נייע שיך?!.. וואו האָסטו זיי גענומען? זאָלסט מיר זיי שוין אויסטהאָן! די מינוט — זאָלסטו זיי אויס-

טהאָן! און אויב ניט — נעהמט אַ שטעקען. טהו אוים משומדת!

ב ע ר י ל

געהט לאַנגזאם צו ברײנען. ציהט די ווערטער.

ברײנע! איך הײס דיר אויפהערען, הערסט? איך בעריל חזיר הײסט, און פרוב נאַר ניט פאָלגען!

ב ר י י נ ע

ווער בײזטו עס, זאָג מיר! דו ווײסט מיר א דעה זאָגען וואָס צו טהאָן מיט מײן טאָכטער, הא? חזיר! חזאק! חזיר'איסקאַ!

ב ע ר י ל

מיט ישוב הדעת.

איך זאָג דיר נאָך אמאָל, אז דו זאָלסט צומאכען דײן פיסק. ברײנע! איך הײס!... און אויב נײט, וועל איך דיר איהם פערמאכען!

ר י י ז ע ל

שלעפּט בערלען אין אַ זײט.

בעריל, בעריל הער אויף.

ב ע ר י ל

שטויסט איהר אָב.

אוועק פון מיר, רײזעל איז מײנע... מײנע איז זי, דו פערשטעהסט? האָסט אויף איהר קײן פראוו ניט! מײנע איז זי.

ב ר י י נ ע

דײנע איז רײזעל? חזיר! דײנע? ! גיט רײזלען אַ פּאַטש. מײנע איז רײזעל... זי איז מײנע — מײן טאָכטער! מײן טאָכטער, גיט איהר נאָך אַ פּאַטש. איך בין איהר מאַמע!..

ב ע ר י ל

שלײדערט ברײנען צו אברושען. **אוועק פון מיר! איך זעץ דיר באַלד דעם שארבען דײנעם אראָב!**

ב ר י י נ ע

געוואַלד! ער וויל מיר הרג'ענען! אבא! אבא! אברוש גנב! שטעה אויף גיכער! געה רוף פּאָליציע גיכער, אברוש גנב! רײסט איהם פאר זײנע האָר. אברוש א מיתה משונה אויף דיר, שטעה

אויף! געה רוף פאליציע. דערשראָקען שפּרינגט אָב הינטערזיך. וואָס איז עם? ! שמע ישראל! — אברוש! אבא! אבא! ער איז טוידט!... ער האָט געחלשט... רופט מענשען, גיכער רופט מענשען! ראַטעוועט!..

ר י י ז ע ל

שטעהט פון ווייטען, ציטערט פון קעלט.

ב ע ר י ל

געהט צו צום בעט, פּרובט וועקען אברושען.

אבא! ר' אבא! שאָקעלט איהם פאַר'ן האַנד. ער האָט געחלשט! גיט וואַסער! גיט וואַסער!

ס'ווערט אַ געטומעל אין שטוב.

א ש ט י מ ע

פון הינטער'ן טיר.

אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע, פייגלאַך פליה—ען...

מ ע נ ד י ל

קומט אַריין. פון זיין פּנים רינט בלוט און ער ציטערט פון קעלט. די זאַכען זיינען אויף איהם צוריסען. מיט אַ שמייכעל קוקט ער אַלע־מען אַרום. די הויז־לייט קוקען איהם אָן פערוואונדערט און צושראָקען. פון גאַס הערט זיך שרייען קינדערשע קולות „אין קעלער איז ער, אין קעלער איז ער!“ מענדיל מאַכט משונה'דיגע גרימאַסען. שמעקט אין לופט. פּוט־פּוט! פּוט־פּוט. שמעקט די הענד זיינע, פאַנגט אָן מיט די נעגעל צו רייסען די הויט פון די פינגער. פון די פינגער טריפט בלוט.

ר י י ז ע ל

ראַטעוועט! ראַטעוועט! ער איז משוגע!

מ ע נ ד י ל

געהט לאַנגזאַם צו אַברושעס בעט און זינגט.

מענ־דיל נב—לה... אברוש... מענדיל—נבלה... אויפ'ן לאַנקע, אויפ'ן לאַנקע...

ע נ ד ע.

די ערד

1907

פ ע ר ז א נ ע ן :

ע ו ז ר, אַ גוטבעזיצער.

פ א נ י
נ פ ת ל י } זיינע קינדער.
מ א ש ע

פ י י ג ע ל ע
מ א י ר } אַ נאָהענטען גוטבעזיצערס קינדער

א נ נ א

ס א פ י ר

ה ו י ז - מ י י ד י ל

ערשטער אקט.

פריהלינג, ביי עוזר'ן אויפ'ן גוט. רעכטס זעהט זיך די פאָדערשטע זייט פון אַ גרוים הויז מיט אַ גאַנעק אין מי־טען. דער גאַנעק איז אַרומגעפלאָכטען מיט ווילדע טרוי־קענע ווייבטרויבען. פאר'ן שטוב איז צו דערקענען פאר אַ יאָהריגע ביימען. איינגעגראָבענע בענקלאַך. אין הינ־טערגרונד זעהט זיך אַ צוים פון שטאַכעטען און נעבען איהם וואקסען טאָפּאָליען. אויף יענער זייט זעהט זיך אַ ברייט פעלד, וועלכעס גרינט שוין. אין מיטען פעלד שלענ־געלט זיך אַ וועג. פון ביידע זייטען וועג — בוימער. דער וועג ווערט פערפאלען נעבען אַ וואלד, וואָס זעהט זיך פון ווייטען. לינקס — אַ ווינקעל פון אַ שפּייכלער. נעבען שפּייכלער אַ ברונען מיט אַ הויכען זשוראווועל וואסער צו בעקומען. ניט ווייט פון ברונען — אַ הוידע אויף שטריק־לעך, צווישען צויי סלופּעס.

פ אַ נ י

אויף די באָרפוסע פיס שטעקשיך. צוגראָבט מיט אַ רידעל פליי־סיג די ערד פאר'ן שטוב. רופט:

מאַ—שע! מאַ—שע!

מ אַ ש ע

דורכ'ן פענסטער.

וואָס ווילסטו?

פ אַ נ י

קום, איך האָב שוין באלד א האלבען גאָרטען צוגראָבען. אננא וועט

מיר ברייננגען זוימען פון אזוינע בלומען, וואָס זענען נאָך קיין מאָל ביי אונז ניט געוואקסען. דו געהסט ?

מ א ש ע

איך געה באלד!

פ א נ י

די ערד איז נאָך פול־ווייך געבליבען פון די פאר־יאָהריגע בלומען. זעהסט, דער רידעל קריכט אליין אין דער ערד. א ריר מיט'ן פוס — און פארטיג!

מ א ש ע

מיט א בלאָסען פער'חלומ'טען געזיכט. קומט פון שטוב. ליוכט געקליידעט.

פ א נ י

צו וואָס האָסטו אָנגעטהאָן אזא העלע בלוזע ? וועסט דאָך זי פערשמירען.

מ א ש ע

אננא וועט באלד קומען. ס'פאסט ניט. געה טהו זיך דו אויך אָן. ווי א דאָרפישע שיקסע זעהסטו אוים.

פ א נ י

אננא קען מיר גאָר ניט ? אין גימנאזיום בין איך — וואָס ? זאָל זי נאָר קומען; בארוועס וועט זי ביי מיר געהן. שנעלער — ווארף אראָב דיין ווייסע בלוזע. נעהם א רידעל און קום העלף מיר גראָבען.

מ א ש ע

כ'וועל זיך איינקוקען ווי דו גראָבסט.

פ א נ י

פוילסט זיך ?

מ א ש ע

ס'ווילט זיך קוקען גלאט אין דער וועלט אריין.

פאני

גראָבענדיג.

קוקען גלאַט אין דער וועלט אריין. אויך אַנ׳ארבייט: נאָר דו וועסט דאָרט א פייג וואָס זעהן. — די באַטשאַנעם האָסטו שוין געזעהן?

מאשע

זיי זענען שוין דען פארהאַן?

פאני

אַט האָסטו דיר! געהסט אום, קוקסט, גלאָצסט אין דער וועלט אריין און האָסט נאָך די באַטשאַנעם ניט געזעהן. געה, אויף דעם קוה־שטאַל וועסטו זיי זעהן.

מאשע

וויל געהן.

פאני

געה ניט, געה ניט! קענסט איהם נאָך דערזעהן שטעהענדיג. איך האָב איהם געזעהן פליהענדיג. ער איז אזוי הויך געפלויגען! פריהער האָט ער זיך געדרעהט אויף איין אָרט און דערנאָך — גלייך זיך אראָבגעלאָזען צו אונז אויפ׳ן זשעזשינעץ.

מאשע

איינער איז געווען?

פאני

נאָר איינער. די „זי“, מסתמא, איז שפּעטער אָנגעקומען. ווייל נעכטען פארנאַכט האָב איך זיי שוין ביידען געזעהן פליהענדיג צום אָזיערע.

מאשע

ווי גיך זיי האָבען זיך שוין דערוואוסט, וואו די אָזיערע איז!

פאני

ביזט א נאַר: דאָס זענען דאָך די אייגענע וואָס זענען פאר־א־יאָהרען ביי אונז געבאָרען געוואָרען. זיי ליגט נאָך אין מויל דער טעם פון די פאר־א־יאָהריגע זשאַבעס.

מ א ש ע

דאָס זענען די יונגע קלערסטו?

פ א נ י

געווים די יונגע. וועסט זעהן, ביי זיי זענען נאָך די שנאָבלען שווארצלאַך. די אַלטע פאַלען אויפ'ן וועג אין ים אריין און ווערען דערטרונקען. ווען זיי ציהען זיך אויפ'ן ווינטער אין די ווארימע לענדער בעגעגענען זיי גרויסע ים'ן, מוזען זיי אריבערפליהען: די יונגע פליהען איבער און די אַלטע פאַלען איינציגווייז אין ים אריין.

מ א ש ע

און די קראַנקע?

פ א נ י

די געזונדע פערפיקען זיי פאר'ן אוועקפליהען. געדענקסט, מאיר האָט געבראַכט צו אונז א פערפיקעטען באַטשאַן, קוים וואָס ער האָט געזשיפּעט.

מ א ש ע

זיי האָבען ליעב נאָר געזונטע?

פ א נ י

געווים. זיי האָבען ליעב געזונטע, יונגע. ניטאָ ביי זיי קיין שפּיטע־לער פאר קראַנקע; ניטאָ ביי זיי קיין הייזער פאר אַלטע; ניטאָ ביי זיי קיין וועלדער פאר סוכאַטניקעס ווי דאָ ביי אונז. — כסדר יונג, פריש און געזונד... נו, נעהם זיך פאר דער ארבייט — גע־שווינד!

מ א ש ע

כ'וועל זעהן הינטער'ן שטוב. אפשר זענען דאָרט פאַראַן די באַ־טשאַנעס.

פ א נ י

אז מען זעהט צום ערשטען מאָל דעם באַטשאַן פליהענדיג האָט מען א פליהענדיג יאָהר: מען לעבט, מען שוועבט, מען איז פרעהליך. און אז מען זעהט איהם שטעהענדיג האָט מען א שטעהענדיג

יאָהר: איז דעם גאַנצען יאָהר זויער אויפ׳ן הארצען; איז מען פערשלאָפען און עס ווילט זיך געניצען. איז מען פער׳חלומ׳ט פונקט ווי דו, מיין שוועסטער. קום צו מיר, פערשלאָפענע נשמה, ווילסט דאָך פאָהרען אין גימנאזיום. וואָס וועט פון דיר ווערען אין דער גרויסער שטאָדט, אז דאָ ביזטו אזוי?...

מ אָ ש ע

דו פערשטעהסט גאָר ניט. אין דער גרויסער שטאָדט, צווישען א פולע מענשען וועל איך לעבעדיגער זיין.

פ אַ נ י

און איך וועל דיר ניט לאָזען פאָהרען אין שטאָדט אריין. דאָ וועסטו פערבלייבען. נאָ דיר מיין רידעל און גראָב, און איך וועל זעהן צו זיי פאָהרען שוין.

מ אָ ש ע

גראָבט לאַנגזאַם.

פ אַ נ י

שנעלער, שנעלער! איך וועל באַלד ארויפקריכען אויפ׳ן פלויט, די גאַנצע געגענד וועל איך זעהן. קלעטערט אויפ׳ן צוים. קום צו מיר מאָשע!

מ אָ ש ע

וואָס זעהסטו דאָרט?

זי קריכט אויך אַרויף אויפ׳ן צוים. זיי שטעהען ביידע אָנגע־שפּאַרט אָן אַ בוים.

פ אַ נ י

אפילו די אָזיערע זעהט מען דאָ שטעהענדיג.

מ אָ ש ע

וואו האָסטו זי?

פ אַ נ י

קוק גלייך — אָט — אָט — אָט! רעכטס פון וועג. דאָרט וואו דער הימעל לאָזט אראָב; — זעהסט עס בלאַנקט וויים?

מ א ש ע

איך זעה.

פ א נ י

זי איז בעלויכטעט פון דער זון און אין וואסער שפּיגלען זיך אָפּ די ווייסע פריהלינגס וואָלקען. הו—הא! הו—הא! מאשע! זעה, זעה! צוויי באַטשאַנעס פליהען אַט—אַט נעבען וואלד. זיי פערנעהמען זיך צום אָזיערע! גיכער, גיכער — זיי לאָזען זיך אראָב!

מ א ש ע

איך זעה... איך זעה.. זיי לאָזען זיך אראָב. אַט האָט זיך שוין איינער אראָבגעלאָזען! אַט שטעהט ער שוין. אַט שטעהען זיי שוין ביידע...

פ א נ י

אָבער פליהענדיג געזעהן! איצטער וועלען מיר ביידע אראָבשפּרינגען — האָפּ!

שפּרינגט אַרונטער מיטשלעפּענדיג מאשע'ן.

ע ו ז ר

קומט אַרויס.

פ א נ י

לויפט איהם אַנטקעגען.

מיר האָבען געזעהן פליהענדיגע באַטשאַנעס.

ע ו ז ר

בעקוקט די צוגראָבענע ערד.

וועט זיין א מזל'דיג יאָהר... וואָס בעדאַרפט איהר זיך אליין מאַטערען? איך וועל שיקען א פּאָר שקצים וועלען זיי עס מאכען אין א פערטיל שעה.

מ א ש ע

טאקי גוט!

פ א נ י

איך וועל אליין צוגראָבען. באלד וועט אננא קומען וועל איך זי

איינשפאנען אביסעל זי זאָל מיר העלפען... מיר טהוט באנג וואָס איך בין איהר ניט געפאָהרען אנטקעגנען.

עוזר

נפתלי איז דאָך געפאָהרען.

פאַני

אָבער טאָליענקע — זעה ווי ער האָט זיך ארויסגעריסען! קיינער האָט גאָר ניט געהערט ווי ער איז אויפגעשטאַנען. וואוהין געהסטו, טאטע?

עוזר

איך מוז געהן אין פעלד אריין. מען בראָנעוועט היינט דעם האָבער.

מאשע

איך געה מיט דיר.

עוזר

ס'איז צו ווייט פאר דיר, מיין קינד.

מאשע

איך געה. אז אננא וועט קומען וועסטו אונז, פאני, אָנזאָגען — גוט?

עוזר

זיי אין שטוב. איך געה ביז'ן ווינטמיל, ביי'ן אנדערען בריקעל.

פאַני

זעהר גוט, מאשעלע, דאָרט נעבען בריקעל, אין גראָבען בעדאַרף שוין זיין געלער לאָטאָטש, — וועסטו אָנרייסען? כ'וועל אָנשטעלען אויף די פענסטער...

עוזר

קום, מיין קינד. ס'איז קיין צייט ניטאָ.

מאשע

גיב מיר דיין שירעם מיט, וועל איך האָבען אין וואָס צו קלייבען...

זי נעהמט ביי פאני'ן דעם שירעם און טהוט איהם אָן, נאָכלויפענדיג עוזר'ן. פערשווינדט.

פ א נ י

טייבט ווידער אָן גראָבען זינגט:

דער פריה—לינג געהט!
און ער פער—שפּרייט
זיין ליכט און צוי—בער
אויף א—לע ווע—גען—
ער שוועבט אין לופט
ער ווינקט און רופט
מיט טויזענד אוי—גען
און טוי—זענד קלאנ—גען.

פ י י ג ע ל ע

בעווייזט זיך אויף יענער זייט צוים. רופט:

קו—קו! קו—קו!

פ א נ י

קוקט זיך אַרום. מערקט פייגעלען.

הא—הא! דו ביזט עס? דיך בעדארף איך טאַקי האָבען.

פ י י ג ע ל ע

קריכט איבער'ן צוים.

כ'האָב איצטער נאָר וואָס געהערט די קוקופקע רופען אין וואלד.

פ א נ י

אזוי פריה?

פ י י ג ע ל ע

כ'האב זי אליין געזעהן. זי איז געשפּרונגען פון בוים צו בוים — געשפּילט אין בעהעלטעניש מיט די פייגעלאך, וואָס טהוט איהר עס פאני?... איך בין געקומען פרעגען אויב איהר וועט פערדינגען אייער אויבערשטיבעל פאר א זומער־פויגעל. אין שטאָדט, זאָגט מען, זענען שוין פאראן אפולע סוכאַטניקעס.

פ א י י

אין וואלד איז ער שוין געקומען. ס'קלייבען זיך שוין אהער די

פגירות. אנגעהויבען צו אונז אויך צו טרעפען... און דו, פייגעלע, ווייזט זיי דעם וועג?

פ י י ג ע ל ע

ער איז געקומען צו אונז פרעגען. ביי אונז איז קיין ארט ניטא.

פ א נ י

ווילסטו איהם דעריבער אהער ברענגען צו פיהרען?

מ א י ר

קומט אן פון נעבען ברונען.

פ א נ י

אט איז מאיר! פון וואנען קומסטו?

מ א י ר

איך אקער היינט ניט ווייט פון אייערע פעלדער.

פ י י ג ע ל ע

פאני זאגט, אז זיי וועלען זייער איבערשטיבעל ניט פערדינגען.

פ א נ י

מאיר, פון וואס פאר א בחור דערצעהלט זי עפעס?

מ א י ר

ער איז היינט צו אונז געקומען גלייך פון באהן. מען האט איהם געזאגט, אז ביי אונז וועט ער א דירה געפינען.

פ א נ י

דו ביזט אויך געקומען צו אונז פרעגען. ווייסטו דען ניט וויפיעל מיר קרענקט וואס זיי געפינען זיך אין אונזער געגענד? און דו קלערסט, אז כ'וועל זיי אין אונזער שטוב אריינלאזען... מסתמא ליגט איהם שוין דער טויט אויפ'ן שפיץ נאז, אז ער האט זיך אזוי פריה אראבגעלאזען אין וואלד אריין.

פ י י ג ע ל ע

ציהט זיך אויס.

א הויכער... א לאנגער... א שווארצער... א דארער...

פ א נ י

פון יאהר צו יאהר וואקט צו א שטיק בית עולם הינטער'ן שטאדט.

אין גיכען וועט זיך דער בית עולם ביז'ן וואלד פערציהען. דעם וואלד האבען זיי פערפעסטעט. הערסט, מאיר! איהר זאלט צו זיך קיינעם ניט ארייגלאזען. כ'וויל ניט, אז ביי אייך זאלען זיין געסט פון יענער וועלט. איך וועל צו אייך קיין מאל ניט קומען. קיין מאל ניט! כ'וועל אויסמיידען אייער שטוב. ווי יונג און שעהן דער וואלד זעהט איצטער אויס! מיט גאנצע בינט ליכט איז ער בעגאסען.. און באלד וועלען זיי זיך ארויבלאזען אהער — און קראהען שווארצע וועלען אנהויבען ארום וואלד ארומצוקריכען... ווייסט, מאיר, ווי כ'האב א נאמען געגעבען דעם וועג, וואס פיהרט פון שטאדט צום וואלד? דער מתים וועג!

פ י י ג ע ל ע

כא—כא—כא—דער מתים וועג! כ'וועל מיר גאר הוידען אביסעל.

הוידעט זיך.

מ א י ר

רעד עס ניט, פאני — אלע מענשען ווילען לעבען.

פ א נ י

אלע מענשען ווילען לעבען. ס'איז שוין אבער לאנג צייט, אז מען זאל ניט אויסמישען לעבען און טויט. אין אונזער געגענד, וויל איך, אז נאר דאס לעבען אליין זאל הערשען — לעבען, לעבען — און לעבען! ס'טריקענט א צווייג ברעכט איהם דער ווינד אויס... דו אליין, מאיר, האסט אין דיין גארטען ארומגעשניטען די טרוקענע צווייגען פון די עפּעל־בוימער — זעהסט, גאר אן אנדער פּנים האט דער גאנצער גארטען בעקומען. נארישע מענשען! קליגער פון דער נאטור ווילען זיי זיין.

פ י י ג ע ל ע

הערט! הערט! די קוקופקע!

א ווייל
ע הערען זיי זיך אלע איין.

מ א י ר

זאג מיר פאני, פאר וואס האסטו אויסגעשריבען דיין פריינדיין.. דו ביזט נעכטען צום וועג אויך ניט ארויסגעקומען. איך בין אפשר

ביז האלבע נאכט אליין אומגעגאנגען מיט'ן וועג, פון וואלד ביז צו דער קרומער ווערבע...

פ א נ י

צוליעב דעם ביזטו געקומען?

מ א י ר

צוליב דעם.

פ א נ י

שעהם זיך אויב צוליעב דעם ביזטו געקומען. זי איז מיין בעסטע פריינדין פון גימנאזיום. ס'האט זיך מיר פערבענקט נאך איהר. זי אליין האט מיר געשריבען, אז זי וויל אהער קומען.

מ א י ר

נעהמט איהר פאר'ן האנד.

איך מוז שוין באלד אוועקגעהן. איך האב געלאזען די אקסען מיט דער סאכע אין פעלד אליין... פאני, היינט ביי נאכט ועסטו קו־מען — יא? איך בין אליין אויף יענער זייט וואלד. ס'דוכט זיך מיר אוים, אז דו ביזט אזוי ווייט פון מיר.

פ א נ י

קוקט איהם מיט ליעבע אין די אויגען.

אין דיינע אויגען, מאיר, שפיגעלט זיך אב דער גאנצער פריהלינג: די הימלען, די גרינע פעלדער... דו געהסט אמאל, מאיר, צום אזיער־נע בעגינען ווען די זון געהט אויף? טוי—פייכטע שטראלען שפיג־לען זיך אין דיינע אויגען.. שטראלען, וואס באדען זיך אין פרישען וואסער. געה, מאיר, אקער דיין פעלד מיט די אקסען און איך וועל מיר מיט מיינע הענד די פריהלינגס ערד צוגראבען; כ'וועל דא בלומען פערזעהען.

פ י י ג ע ל ע

הוידעט זיך.

מאיר! די אקסען ווערען זיך אוועקשלעפען צום וואלד!

מ א י ר

יענעם פאס ערד, וואס קומט אויס געגען דער קרומער ווערבע.

האָב איך נעכטען אליין געזייהט.

פ אַ נ י

וועסט זעהן ווי געראָטען ס'וועט זיין. איבער'ן קאָפּ די הויך וועלען די תבואות אויסוואקסען! און איך וועל קומען שניידען. איך אליין, גוט? אונטער'ן שטוב קלינגט. אהאַ! זיי פאָהרען שוין! הערסט, מאיר, דאָס איז אונזער גלאָק — פרעהליך קלינגט ער. געסט פאָהרען! גאָר מיט אַנ'אַנדער וועג פאָהרען זיי. זיי זענען מיט'ן גרעבליע געקומען... די גרעבליע איז שוין אויך טרוקען!..

מ אַ י ר

איך מוז אוועקגעהן — פאַני, ביי נאַכט, יאָ?

אוילט לינקס.

פ אַ נ י

שרייט נאָך מאיר'ן.

ביי נאַכט, מאיר, וועסטו צו אונז קומען — פייגעלע, בלייב דאָ.

זי שטעלט זיך אויף דעם צוים. קוקט אונגעדולדיג אַריבער.

פ י י ג ע ל ע

די פערד האָבען זיך צויאָגט.

פ אַ נ י

די פערד האָבען זיך צוטראָגען! זיי יאָגען זיך גלייך צום זשעזשיניץ! ער קען זיי ניט איינהאַלטען. גלייך צום זשעזשיניץ! שוין... זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט. קום פייגעלע, לאָמיר זיי לויפען אנטקעגען.

זיי פערשווינדען ביידע נעבען שפּייכלער לינקס. דאָס גלעקעל קלינגט נאָר נאָהענט הינטער'ן שטוב. ס'הילכט אַ געלעכטער. פאַני'ס שטימע: „האַלט פעסט די לייטשעס!“... שטיל. אויף יענעם זייט צוים בעווייזען זיך פ אַ נ י, נ פ ת ל י, אַ נ נ אַ און פ י י ג ע ל ע. קומען אַרוים נעבען ברונען.

אַ נ נ אַ

טונקעל בלאָנד, מיטעלער וואוקס. דאָס געזיכט מיעד.

אָם ענדע בין איך ביי דיר, פאַני.

פ א נ י

האסט זיך גוט דערשראקען? ביזט נאך קיין מאל ניט געפארען ווען די פערד צוטראגען זיך, — און איך — נאר אזוי האב איך ליעב צו פאהרען. דער וואגען קרעכצט — די רעדער ברעכען זיך אזש — און איך זיץ אויבען און שמייס די פערד! זעהסט, דאס האב איך פאר היינטיגען פריהמארגען צוגראבען. דא וועל איך פארזעהען דיינע בלומען וואס דו האסט מיר געבראכט... קוקסטו מיר אן, אננא? ניט די אייגענע פאני, הא? טאקע ניט די איי־גענע. אין גימנאזיע האב איך געוועלקט. און דא — דא וועסטו אויך אנ'אנדער מענש ווערען; קום אין שטוב, וועסטו זיך אביסעל אברוהען.

א נ נ א

קוקט זיך ארום.

מיר דוכט, אז דאס לעבען קערט זיך צו מיר אום; אדער עס קומט איצט צו מיר צום ערשטען מאל.

זיי געהן ביידע אין שטוב. נ פ ת ל י און פ י י ג ע ל ע בלייבען.

ד ע ר ק ו ט ש ע ר

טראגט איניגע פעקלעך זאכען אין שטוב אריין און געהט גלייך צוריק.

פ י י ג ע ל ע

צו נ פ ת ל ק ע ן.

קענסט טאקי ניט פאהרען, שעם זיך! ביי מיר וואלטען שוין די פערד איינגעשטאנען.

נ פ ת ל י

באשר דער פארשלאפענער קוטשער. ביי מיר — איך וואלט פאר־דרעהט די לייצעס אויף די הענד און ביז'ן קארג די פערד זייערע קעפ פעריסען! די פערד האבען זיך דערשראקען. אויפ'ן בריקעל האט זיך איינגעבראכען א ברעט. ס'האט א גרויסען קנאק גע־

געבען. אך האבען זיי זיך געטראַגען! מיט די פעלדער גלייך צום זשעזשיניץ זענען זיי געפלויגען!

פ י י ג ע ל ע

זי האָט זיך געמוזט דערשרעקען?

נ פ ת ל י

זי האָט זיך אָנגעהאַלטען פאַר'ן קוטשער, און דער וואַגען — ברעז־דענג!... אז איך בין היינט אויפגעשטאַנען איז נאָך קיינער אויף די פעלדער ניט געווען. נאָר וואָס די זון איז אויפגעגאַנגען.

פ י י ג ע ל ע

זי וועט דאָ לאַנג בלייבען אַננאַ ביי אייך?

נ פ ת ל י

דעם גאַנצען זומער. דער טאַטע וויל, אז זי זאָל מיר לערנען. כ'וועל שוין אַפּולע מיט נאָך אַנלערנען. ס'וועט שוין זיין פאַר מאַשע'ן אַן עסק.

פ י י ג ע ל ע

אומעדיג.

פאַר וואָס האָסטו מיר ניט געזאָגט אז דו פאָהרסט היינט צום באַן? האָסט ניט געקענט פערפאָהרען צו אונז און מיר אויך נעה־מען?

נ פ ת ל י

האָסט דען געוואוסט אז כ'פאָהר?

פ י י ג ע ל ע

זעהסטו אז איך האָב געוואוסט, אז זי קומט צופאָהרען.

נ פ ת ל י

גראָבט.

ביזט אַ נאַר. דאָס איז זי געקומען צו פאַני'ן. איז איהר אָהן עלטערען איז זי.

פ י י ג ע ל ע

אָהן טאַטע מאַמע?

נ פ ת ל י

שלײדערט פּלוצלונג דעם רידעל.

דורע! װאָלסט דען אזױ פריה װעלען פאָהרען צום באַן? כ׳װאָלט נאָך געקענט פערשפּעטיגען. קום אויף אונזערע פעלדער, מיר װע־לען אויפזוכען מאַשען.

פ י י ג ע ל ע

אומעדיג.

כ׳האָב היינט געזעהן צום ערשטען מאָל דעם באַטשאַן שטעהענ־דיג. ער איז געשטאַנען אויף איין פוס.

נ פ ת ל י

דו האָסט געװאָלט דוקא, אז איך זאָל דיר נעהמען צום באַן. כ׳האָב זיך געשעמט פאַר דיין טאַטען. פּלוצלונג צופאָהרען מיט די פערד! דער קוטשער װאָלט אויך ניט װעלען, מען דאַרף די פערד האָ־בען. קום, פייגעלע! לאָמיר זעהען װער װעט גיכער אריבער־שפּרינגען דעם פּלייט!

ער לויפט זיך פערנאַנדער און מיט איין שפּרונג איז ער אויף יענער זייט צוים.

פ י י ג ע ל ע

געהט צו צום צוים און בלייבט שטעהן אומעדיג און שטיל.

נ פ ת ל י

נו, שפּרינג אריבער!

פ י י ג ע ל ע

איך קען ניט שפּרינגען.

נ פ ת ל י

קום, איך װעל דיר אריבערנעהמען.

פ י י ג ע ל ע

שװייגט.

נ פ ת ל י

קריכט אַריבער צוריק.

פ י י ג ע ל ע

ביזט ברוגז? — זאג! מיר וועלען היינטביידע פאהרען רייטענדיג אויף אונזערע קאטשענאוועטע פערד. גוט?... פארביי אייער שטוב וועלען מיר פאהרען, פארנאכט...

פ י י ג ע ל ע

פערביי אונזער שטוב — נעבען אונזערע פענסטער, אז אלע זאלען זעהן?

נ פ ת ל י

אז אלע זאלען זעהן!

פ י י ג ע ל ע

און דאנאך נעבען אייערע פענסטער אויך?

נ פ ת ל י

נעבען אונזערע פענסטער אויך!

פ י י ג ע ל ע

אז אלע זאלען זעהן?

נ פ ת ל י

אז אלע זאלען זעהן!

פ י י ג ע ל ע

איצטער יאג מיר — א פייג וועסטו מיר כאפען!

שפרינגט אריבער דעם צוים פלינק ווי א קאטץ און ווערט פערשוואונדען.

נ פ ת ל י

שרייט.

פון מיר וועסטו ניט אנטלויפען!

פערשווינדט נאך איהר.

פ א נ י געהט ארוים פון שטוב. נאך איהר א נ נ א.

פ א נ י

די ביכער זאגסטו האבען דיר דערעסען.. ווען דו וואלסט זיי קיין מאל ניט ליעב האבען וואלטען זיי דיר קיין מאל ניט דערעסען. איך האב זיי קיין מאל ניט ליעב געהאט. געדענקסט אננא, ווי מיר

האבען זיך גענרייט צום לעצטען עקזאמען? די נעכט מיט די שווארצע קאפע?

אננא

ביי מיר איז עס געווען די בעסטע צייט, פאני. די בעסטע צייט פאר מיין גאנצען לעבען. אין הארצען איז נאך גלויבען געווען. ס'איז נאך א פונק האפנונג פאראויס געווען. קיין בעסערע צייטען קומען ניט און יענע קערען זיך צוריק ניט אום.. עס ווערט נמאס צו האפען — וואס איז דאס האפען בעת דו שפירסט אז אונטער דיינע פיס איז קיין באדען ניטא?

זי זעצט זיך אויף א בענקעל. קוקט זיך ארום.

פאני

דאגה ניט! דא, ביי אונז וועסטו דערשפירען א באדען אונטער דיינע פיס. וועסט פערגעסען דיינע ביכער מיט די נארישקייטען. קלאפט מיט'ן פוס אן דער ערד. אט איז מיין באדען!... די אמאליגע מענשען, וואס זענען געשטאנען פעסט אויף דער ערד האבען קיין מאל ניט געוואוסט פון הענגען אין לופטען. אננא! איך בעדארף גאר ניט. הערסט? גאר ניט! כ'האב געלערענט אין גימנאזיע — דער טאטע האט עס געוואלט; ער האט געמיינט אז ס'וועט זיין א מעלה צו א שידוך. איך בעדארף עס ניט. מיין חתן וועט קיין דיפלאם פון אויסגעטריקענטע לעהרער ביי מיר ניט פאדערען. איך פאר זיך אליין — דארף קיין דיפלאמען ניט האבען... וואס האסטו זיך אזוי פערקלערט? דיינע ביכער מיט די קליינע אותיו'לאך וועלען דעם מענשען פון זינען אראבפיהרען. ווייל פון וועג האבען זיי איהם שוין לאנג אראבגעפיהרט. דערפאר וואס איך האב געוואלט זיין געזונד און מונטער האבען מיר מיינע לעהרער מיט צווייעלאך געשראקען. — געדענקסטו מיינע צווייען?

אננא

נעהמט ארום פאני'ן.

פאר וואס בין איך אזוי צוגעבונדען צו דיר? מיר זענען דאך אזוי ניט קיין פאר. געדענקסט, ווי דו פלעגסט זיך שטענדיג קריי־

געז מיט מיר — און דאָך, דעם טאָג, וואָס איך האָב דערהאַלטען דיין בריעף, אז איך זאָל קומען, איז פאר מיר געווען א יום טוב. אין דיר איז עפּעס פערבאָרגענעס פאַרהאַן צו וועלכעס עס ציהט מיך און אין וואָס איך גלויב. ווירקליך כ׳פלעג דיך גאַנץ אָפט אין חלום זעהן. איך פלעג טרוימען, אז מיר ביידע געהן אום איבער די פעלדער — מיר ביידע און מעהר קיינער ניט... אָבער ניט די פעל־דער האָב איך געזעהען. די געגענד דאָ איז נאָך פיעל שעהנער, ווי איך האָב מיר פאַרגעשטעלט... אפשר איז נאָך פאַרהאַן אין לעבען עפּעס וואָרימעס און איך האָב עס ניט געמערקט...

פ א נ י

האַ—האַ—האַ! וואו איז עס דיין לעבען — דאָרט, אין שטאָדט? זונען, ברענענדיגע, ליכטיגע שווימען אום אין לופטען און בע־לויכטען אַלע וועגען. בעווייזט צום וואַלד. אפשר דאָרט מיינסטו איז פאַרהאַן לעבען?

א נ נ א

דאָרט אין וואַלד? קומען נאָך איצטער אויך אהער שווינדזיכטיגע יעדען זומער?

פ א נ י

איצט איז נאָך דאָרט אויך פאַרהאַן לעבען, ס׳איז נאָך אָנהייב פרילינג... איך געה ניט אין יענעם וואַלד. אַט זעהסט, דאָרט הינ־טערען שטוב דאָרט וואַקסט א יונגער וועלדעל, אהין געה איך. פאַר מיר איז עס גענוג. פאַר מיר זענען די פרייע וועלדער אויך גענוג.

א נ נ א

ווי שעהן ער זעהט איצט אויס, דער וואַלד, פון וויטען!

פ א נ י

דער פריהלינג האָט אומעדום זיינע פליגעל פערשפּרייט, און דאָך זעהט מיר אויס, אז יענעם וואַלד האָט ער אויסגעמיטען. די ערד איז דערבאַרימדיג און דער וואַלד גרינט אויך. ער גרינט אָבער נור לפנים וועגען...

א נ נ א

צווישען אזוינע קראנקע געפינען זיך די אינטערעסאנטעסטע מענשען. א מענש, ווען ער קלערט שוין אין דער שטיל וועגען טויט, ווערט ער ריינער. די נשמה זיינע טיעפער און שטילער.

פ א נ י

כ'וועל עס דיר ארויסשלאגען פון קאפ. מא—רוסיא! מארו־סיא! טראג ארויס אהער א גלאז מילך און אויפ'ן טיש ליגען פעקעלאך קליינע — ברענג עס אויך ארויס! איצטער וועל איך דא מאכען בייטען און דו זיץ און קוק. כ'וועל דא דיינע בלומען פערזעהען; דיין מתנה פון שטאדט. ביי מיר וועלען זיי גאר אנ'אנדער פנים האבען... באלד וועט מיין ליבלינג קומען, מיין מאשעלע. זי וועט דיר געפעלען זיין. זי איז אזא פער'חלום'טע נשמה, ווי דו. באלד וועט דער טאטע מיינער קומען; ער איז אין פעלד, זעהר פערנומען.

א נ נ א

מיר וועלען פונדעסטוועגען געהן שפאצירען אין וואלד.

פ א נ י

איך וועל דיר בעווייזען שעהנערע ערטער. ניט ווייט פון אונז איז פארהאן א אזיערע. דער איינציגער ארט, וואו זייער פוס קומט ניט, איז די אזיערע. דאקטוירים, ווייזט אויס, האבען זיי אנגע־זאגט, אז פון פייכקייט זאלען זיי זיך היטען. דאס וואסער איז דארטען — קלאר — קריסטאל!

ה ו י ז מ י י ד ע ל

טראגט ארויס א גלאז מילך און איניגע פעקעלאך, אין פאפיר געוויקעלט.

א נ נ א

נעהמט די מילך.

איך קוק מיר ארום, ווי ס'איז דא פריש און איבעראל גרינט שוין.

ה ו י ז ־ מ י י ד ע ל

געהט צוריק אין שטוב.

פ א נ י

אויפבינדענדיג די פעקלאך.

דער פריהלינג ארבייט שנעלער, ווי דעם מענשענס פאנטאזיע. אפילו שנעלער פאר דער פאנטאזיע פון אונזער מאטעמאטיק. — געדענקסט איהם נאך? יעדען אויגענבליק וועסטו וואס נייעס ארום זיך מערקען: דא איז, גאר אויף א טרוקענע צווייג א קנאספע ארויסגעשפרונגען... דארטען, אויף א פעד־שווארצע שטיק ערד־האבען זיך פלוצלונג גרעזעלאך מיט זייערע קעפעלאך ארויסגעשלייכט... לייבענצייענדלאך האסטו מיר געבראכט!

א נ נ א

דוכט זיך אז יא.

פ א נ י

ביז זיי וועלען אויסוואקסען, וועט שוין זיין מיט לייבענצייענדלאך אונזערע פעלדער בעדעקט. זיי וואקסען ביי אונז אויך, אבער קלייניניקע, גאר ווילדענקע. קלייבט זיך צווישען די זוימען. שטיפ־מיטערכען!... ביי אונז אין קליעווער זענען זיי פול — אבער אויך גאר קליינענקע — מיט גאנץ קליינע אננא'ס אויגעלאך... פער־געס־מירניט! דאס אויך געבראכט... וואלסטו זעהן דארט ארום אזיערע הימעל־בלאה ווערט פון זיי די גאנצע געגענד. ווי א זוים וואקסען זיי ארום דעם ברעג מיליאנען ווייז... מארגאריטען, אויך ביי אונז אויף די פעלדער פארהאן, גאר אויך גאר קליינענ־קע, גאר ווילדענקע... אלע וועלען מיר פערזעהען. אלץ וועט נאך הויך אונטער אונזער פענסטער וואקסען... ניעלקען! מסתמא זע־נען דא פון אלע פארבען פארהאן — ווייסט ניט, אננא? איך ליעב, ווען בונט־רויטע און שנעע־ווייסע ניעלקען וואקסען צוזא־מען — שפעט, אבער שפעט וועלען זיי אויפבליהען — אסטרא און געארגינא! ווי גראסארטיג! אבער שוין גאר שפעט, נאכ'ן זומער וועלען זיי ביי מיר בליהען.. זונענרויזען! כא־כא־כא, דאס האסטו מיר אויך געבראכט?... אפילו זונענרויזען האט זי ניט פערגעסען מיר צו ברענגען.. אבער גאר אומזיסט. פיהרט אננע'ן

צום ברונען און בעווייזט איהר אויף יענעם זייט צוים. דאָרט האָב איך אפשר א מאָרג ערד מיט זונענרויזען פערזעהט. דער פּאַפּאַ איז געווען ברוגז... ועסטו זעהן, ווי זיי וועלען אויסוואקסען. וועסטו זעהן, ווי הויך און שטאָלץ זיי וועלען אויסזעהן. איבערהויפּט ווען זיי וואקסען אויף א גרויסען פרייען פּלאַץ — ווי זונען, גרויסע און קליינע, זעהען זיי אויס.

אַ נ נ אַ

נעהמט אַרום פאני׳ן.

אך פאני! ס׳הויבט אָן מיין הארץ ברייטער צו ווערען הערענדיג דיינע ווערטער און קוקענדיג אויף דיין אויסזעהן. עפּעס וואקסט אין מיין הארצען, נאָר איך ווייס נאָך דערווייל ניט וואָס. וואַקסט עס אין מיר אוים נאָך שטארקער דער האס צום לעבען, שפּירענדיג, אז איך וועל פאלען...

פּ אַ נ י

אַננאַ! דו ווילסט זיך שוין מיט מיר קריגען? וואָס פאר א שטרייט? מיט׳ן לעבען? מיט׳ן לעבען דארף מען ניט מלחמה האַלטען. דאָס לעבען איז א טרייע מוטער מיט א היים צאַפּעלדיגע ברוסט. די ערד, אַננאַ, דאָס איז די ברוסט פון לעבען! וואו עס געפינט זיך גענוג חיונה, גענוג פייער פאר אלעמען. אַננאַ! דריקט זי צו זיך. איך וועל דיר דיינע נארישקייטען פון קאָפּ ארויסשלאָגען. אָט נעהם א רידעל און גראָב אביסעל די ערד. גראָב, וועסטו זעהן, וואָס פאר א בלומען ס׳וועלען אויף דעם אָרט אויסוואקסען. פארנאכט וועט קומען מאיר. מיר וועלען געהן צום אָזיערע. היינט מסתמא וועט דאָס גאנצע וואסער בלאָה זיין.

אַ נ נ אַ

גראָבט אָבער ניט געלונגען.

פּ אַ נ י

טיפער גראָב! שטארקער שטעל די פוס אויפ׳ן רידעל. איך וועל דיר נאָך אויסלערנען רייטען אויף אונזערע קאשטאַנעוואטע פערד. איצטער ביזטו ביי מיר.

א נ נ א

ווער איז עס מאיר?

פ א נ י

טיפער גראַב, טיפער גראַב! אַך, דו קענסט ניט, זעץ זיך אויפ'ן באנק און קוק זיך איין, ווי איך טהו. איך וועל דיר נאָך אַנהויבען שטעלען צווייעלאַך. אין גימנאזיע האָסטו פינפען בעקומען, איצט זעה, אז ביי מיר זאָלסטו א פינף בעקומען. זעהסט, ווי דער רידעל פאָלגט זיך ביי מיר — די ערד אליין לאכט — מערקסט ניט, ווי די ערד אליין לאכט און קלייבט נחת?

א נ נ א

כ'וועל עס אפשר מיט דער צייט אַנהויבען צו מערקען. דערוויי, שוועסטערשו, וואָלט זיך מיר וועלען..

פ א נ י

גראַבענדיג.

וואָס וואָלסטו וועלען — הא? גאר ניט וועסטו ביי מיר וועלען. ווייט, הינטער'ן שטוב, אויף אונזערע פעלדער וועלען מיר צוזאַמען טראָגען טרוקענע צווייגען, און מיר וועלען אַנלעגען א גרויסען, גרויסען פייער. און דיינע ביכעלאַך, און דיינע נארישקייטען וועלען מיר אויפ'ן פייער לעגען: פערברענען, ווי דער טאַטע פערברענט יעדען יאָהר פאר פסח דעם חמץ פון שטוב ארויס. קוק זיך איין, ווי די ערד שמייכעלט פון פערגעניגען.. פרישע בלומען וועלען מיר זעהען... פרישע בלומען וועלען אויסוואקסען. זי רעדט ווי צו דער ערד, גראַבענדיג אַלץ מיט מעהר חשק. פרישע זוימען, נייע זוימען האָט מען מיר געבראכט... פרישע זוימען וועל איך היינטיגס מאָל פערזעהען, נייע בלומען וועלען אויף דיר היינטיגס מאָל וואקסען.

גראַבט נאָך פלייסיגער.

א נ נ א

זיצט פערגאַפט. קוקט צו פאני'ס אַרבייט.

פאני

גראַבט, רעדענדיג צו זיך אַליין.

פרישע בלומען... נייע בלומען...

צווייטער אקט.

ביי עוזר'ן אין שטוב. אַ גרויסער צימער צוגעקליבען איינפאך. רעכטס צוויי טירען אין צוויי צימערען אַריין. לינקס פענסטער און אַ טיר אויף דער וועראנדע אַרויס. אין דעם הינטערגרונד אַ טיר אויפ'ן אויבערשטיבעל. די פענס־טער און טיר זענען אָפען. דורך זיי זעהט זיך דאָס פעלד, בוימער. פארנאַכט.

אַ נ נ אַ

ליגט אויף אַ זאָפע נעבען פענסטער.

מ אַ ש ע

קומט אַריין, לייכט געקליידעט, מיט אַ בוך אין דער האַנד. מע־קענדיג אַננע'ן, געהט זי צו צו איהר אויף די שפיץ פינגער און שטעהט אַ ווײַלע נעבען איהר געלעגער. זי לאָזט זיך שטיל אַראָב אויף די קניה און קוסט אַננע'ן אויפ'ן שטערען.

אַ נ נ אַ

דריקט צו זיך מאַשע'ן.

האָסט געמיינט, מאַשעלע, אַז איך שלאָף?

מ אַ ש ע

כ'האָב געמיינט, אַז איהר שלאָפט, ווייל איך האָב געהערט, ווי איהר האָט גערעדט אַ גאַנצע נאַכט מיט פּאַני'ן.

אַ נ נ אַ

ייי אַזוי האָסטו עס געהערט?

מ אַ ש ע

מען הערט אין צימער, אַז מען רעדט אויבען.

א נ נ א

וואס האסטו געהערט?

מ א ש ע

כ'ווייס נאר אז אפשר ביז גרויסען טאג האט איהר ניט געשלאפען.

א נ נ א

דו שלאפסט אויך ניט ביי נאכט?

מ א ש ע

ניין. איך קען ניט שלאפען. אלע ביי אונז אין שטוב שלאפען; ביי נאכט, נאר איך אליין...

א נ נ א

פאר וואס קענסטו ניט שלאפען?

מ א ש ע

שטיל און קינדעריש.

איהר, אננא, בעדארפט דען מיר פרעגען?... איהר פערשטעהט אליין ניט?

א נ נ א

פון וואנען זאל איך וויסען?

מ א ש ע

איהר ווייסט...

א נ נ א

וואס קען איך וויסען, פאר וואס דו שלאפסט ניט?

מ א ש ע

אייך איז דאך נאך אומעדיגער פון מיר.

א נ נ א

פון אומעד קענסטו ניט שלאפען?

מ א ש ע

כ'וואלט שוין וועלען דערלעבען, דער זומער זאל אוועקגעהן, וואלט איך צוזאמען מיט אייך פאהרען אין דער שטאדט אריין. זאגט מיר, אננא, וועט מיר אין שטאדט זיין בעסער?

א נ נ א

שווייגט.

מ א ש ע

פאר וואס ענטפערט איהר מיר ניט, אז איך פרעג אייך? מיר דוכט זיך, אננא, אז איהר הערט זיך קיינמאל ניט איין, וואס איך רעד צו אייך.

א נ נ א

פאהר ניט אין שטאדט אריין. בלייב דא — מיט דיין שוועסטער, מיט פאני'ן. לערנן זיך פון איהר. זעהסט, איהר איז קיין מאל ניט אומעדיג. פאהר ניט אין שטאדט אריין.

מ א ש ע

גאנץ שטיל.

כ'האב געמיינט... ניט דאס האט איהר מיר בעדארפט זאגען.

א נ נ א

דיר איז אומעדיג. נאריש קינד, א מיידעל פון זעכצעהן יאהר דארף ניט זיין אומעדיג.

מ א ש ע

כ'האב ניט מיט וועמען א ווארט אויסצורעדען. איך לעז די ביכלאך; איך זוך דארט... און אז דאס ביכעל ענדיגט זיך ווערט מיר אזוי אומעדיג, ס'כאפט אזש אן א שרעק. ניטא מיט וועמען א ווארט אויסצורעדען. איהר געהט שטענדיג אום אליין און מיך מיידט איהר אויס...

א נ נ א

כ'וויל דיר ניט אויסמיידען, מאשעלע.

מ א ש ע

ווי אויף א קליין קינד קוקט איהר אויף מיר. מיט מיר רעדט איהר שטענדיג אנדערש; ניט דאס, וואס איך וויל.

א נ נ א

פאר וואס דערווייטערסטו זיך אזוי פון פאני'ן?

מאשע

אַז פאני איז גאר משוגע; זי וועט שוין אין גיכען אנהויבען נאָכ־צולויפען די פויערים אין דאָרף.

אננא

אך, פאני, פאני! פאָלג זיך פאני׳ן. פאָלג וואָס זי הייסט. וואָרף דיינע ביכער. לעז זיי ניט מעהר. פאָלג זיך פאני׳ן. זי האָט דאָך דיר אזוי ליעב! קוק זיך איין אויף איהר, מאשעלע, וועט דיר קיין מאָל אומעדיג ניט זיין.

מאשע

איהר קול ציטערט.

איך האָב געמיינט, אז איהר וועט מיר עפּעס אנדערש זאָגען. אזוינס, וואָס מיר וועט ווערען... איהר הערט זיך גאר ניט איין, וואָס כ׳רעד צו אייך.

אננא

קוקט זיך אַרום צושטריוט.

בלייב, מאשעלע, דאָ. איך וועל שוין אויך מעהר אין שטאָדט אריין ניט פאָהרען...

מאשע

איהר וועט שוין בלייבען דאָ אויפ׳ן גאנצען ווינטער? איהר לאכט.

אננא

כ׳לאך ניט, מאשעלע. איך וועל בלייבען דאָ. קוקסט מיר אָן, גלויבסט ניט? כ׳וועל די שטאָדט מעהר ניט זעהן. כ׳וועל דאָ בלייבען. און דו בלייב אויך דאָ מיט דיין שוועסטער...

מאשע

און איהר וועט מיר לערנען? ביי אייך וואָלט איך אזוי פיעל געלערענט!

אננא

יאָ. וועסט לערנען אויב דו וועסט וועלען.

מאשע

טאָ קומט מיט מיר איצטער שפּאצירען — קומט, אננא!

א נ נ א

געה דיר אליין, מאשעלע. איך וויל איצטער זיין אין שטוב.

מ א ש ע

שלעפּט איהר פאר'ן האַנד.

קומט, קומט!

פ א נ י

בארוועס מיט אַ ווייס טיכעל אויפ'ן קאָפּ קומט אַריין, מערקענדיג אננאַ'ן.

אַט איז זי גאָר דאָ! אבי איך געה אום און שריי, און רוף.

מ א ש ע

געה איך אליין אוועק.

פ א נ י

וואוהין געהסטו, מאשע?

מ א ש ע

ענטפערט ניט און געהט ארויס.

א נ נ א

קום צו מיר פאני. ביזט שוין לאנג אזוי שעהן ניט געוועזן ווי איצטער.

פ א נ י

זעצט זיך נעבען אַ נ נ ע'ן און שווייגט אַ לאַנגע צייט.

כ'האָב פאר דיר קיין ווערטער ניט אננאַ. כ'וואָלט נאָך אפשר געפּרובט מיין גאנץ הארץ עפענען פאר דיר, אפשר וואָלסטו דאָרט געפונען אזוינס וואס כ'קען פאר דיר ניט אויסרעדען.

א נ נ א

דוכט זיך, אז אלץ איז אומזיסט. כ'האָב אפשר ניט בעדארפט קומען אהער; דיר עגמת־נפש צו פערשאפען; האָסט עס ניט פער־דיענט. אין דיינע פענסטער דארף שטענדיג די זון ארייגלייכטען.

פ א נ י

איך פערשטעה ניט...

א נ נ א

איך זאָג, אַז אין דיינע פענסטער דאַרף שטענדיק די זון אַריינ־שיינען. וואָס איז מיט מיר? כ׳ווייס אַליין ניט. אָהן טאַטע מאַ־מע האָב איך מיין יוגענד דורכגעמאַכט; און אָהן אַ פונק האָפנונג ביז צום פינסטערען אָבגרונד דערגאַנגען.. מיינע האָפנונגען האָבען זיך ביסלעכווייז געלאָשען — אין מיין אייגענעם האַרצען בעגראָ־בען געוואָרען... כ׳וויל שווייגען — פאַני.

פ א נ י

און איך וואָלט פאַר דיר מיין האַרץ געעפענט.

א נ נ א

אַלץ איינס!

פ א נ י

ניט אַלץ איינס... אין מיר האָט אַלץ אַן אָבקלאַנג. אַלץ בעוועגט מיין בלוט און כ׳קען ניט זיין אומעדיג... אין מיר לעבט די מוטער ערד. אין מיר לעבט איהר רוהיגקייט און איהר פייער...

א נ נ א

מיט דעם וועג, ווינש איך דיר, זאָלסט געהן דיין גאַנצען לעבען. כ׳ווינש עס דיר פון מיין טיפען האַרצען.

פ א נ י

כ׳קען עס דיר גלויבען. טויזענד וועגען נייע וועל איך פאַר זיך אויסטרעטען. יעדערער טרעט אַליין פאַר זיך אַ וועג — סיי צום לע־בען סיי צום טויט. געקומען ביזטו צו מ י ר און אין דער שטיל האָסטו זיך צוגעהערט ווי דער טויט שפּאַצירט אום אין וואַלד... אין שטאָדט האָט אונז ביידען איין געפיהל געשטיקט: אַלץ אַרום וועלקט — ביי דעם ביזטו געבליבען.

א נ נ א

ביזט גערעכט ביי דעם געדאַנק בין איך געבליבען. כ׳האָב ניט בעדאַרפט קומען צו דיר.

פ א נ י

האָסט יאָ געדאַרפט קומען! איך אַליין האָב דיר געשריבען, אַז די

זאָלסט קומען. איך האָב געוואָלט, אז דיין נעכטען זאָלסטו ד אָ ר ט לאָזען און צוזאמען מיט דער גאנצער נאטור זאָלסטו אויפסניי ביי אונז אויפבליהען. אין אנהייב פריהלינג ביזטו אהער געקומען. די גאנצע נאטור האָט אויסגעזעהען, ווי א יונג פריש קינד, וואָס האלט שטענדיג אין איין לאכען — און איצט זעה, וואָס ארום טהוט זיך! האָסט אפילו ניט געמערקט, ווי די זאנגען אויף די פעלדער זענען פול געוואָרען. האָסט אפילו ניט געמערקט, ווי די בלומען הינטער די פענסטער זענען אויסגעוואקסען.

א נ נ א

איך בין, מיין טייערע, געווען פערנומען מיט די בלומען, וואָס איין אונבעוואוסטע האנד האָט אין מיין הארצען געפלאנצט... דיר איז, פאני, שווער צו טראָגען מיך ווייטער אין דיין הארצען — בעפריי זיך פון מיר...

פ א נ י

אויף אלץ קומט א צייט. אננא, ס'איז נאָך קיין איין עפעל ניט גע־בליבען הענגען אויפ'ן בוים ביז'ן נייעם פריהלינג.

א נ נ א

ביזט גערעכט. דער אסיען־ווינד רייסט זיי אראָב.. מען געהט! דיין פאפא געהט...

זי געהט שנעל אריין אין צימער רעכטס און פערמאַכט די טיר הינטער זיך.

פ א נ י

געהט ארויף אויבען.

ע ו ז ר און מ א י ר קומען אריין.

ע ו ז ר

וואָס עס פעלט אריין אין מיינע הענד בעקומט גאר אנ'אנדער פנים. איך וואָלט דאָרט, אויף יענעם זייט וועג, געפלאנצט וואלד. סאָסנע וואָלט איך געזעהט. דער וועג וואָלט אזוי זאמדיג ניט געווען.

מ א י ר

ס׳וואָלט ניט לאָזען דעם ווינד פערטראָגען דעם זאמד.

ע ו ז ר

געווים. ס׳איז דאָך דאָרט קיין מאָל ניט צו דערקענען, אויב א פוהר איז דורכגעפאָהרען. זאָל מען דאָרט געהן צו פאָהרען אין א שעה ארום איז שוין קיין שליאד ניטאָ. מיט משאות איז ניט דורכצו־קריכען. וואלד איז וואלד. ס׳לויפען אריבער די עטליכע יאָהר און דער וואלד וואקסט. א וואלד איז א מעלקעדיגע קוה.

נ פ ת ל י

לויפט ארייז אין שטוב.

צווישען אונזערע פעלדער שפאצירט ארום דעם מלאך המות׳ס אייניקעל!

ע ו ז ר

וואָס פלוידערסטו?!

נ פ ת ל י

פאני האָט איהם אזוי א נאָמען געגעבען.

ע ו ז ר

פאני ווייסט אויך ניט, וואָס זי רעדט. א קראנקער מענש — וואָס ווילסטו? ער זוכט וואו פרישער איז — נארישער יונג!

נ פ ת ל י

ער האָט טאקי אויסגעשמעקט, אז ביי אונז איז פרישער.

מ א י ר

פון וואנען געהסטו?

נ פ ת ל י

איך געה פון די פעלדער.

מ א י ר

נעבען אונזערע פעלדער ביזטו געוועזן?

נ פ ת ל י

איך בין נאָר ביז אייער מעזשע צוגעגאנגען.

מ א י ר

מעהר ניט, ווי ביז צו דער מעזשע? און האסט דארט קיינעם ניט געזעהן?...

נ פ ת ל י

איך געה היינט נעכטיגען אין פעלד, מיט די פערד.

ע ו ז ר

מען וועט אויף די פערד אהן דיר אויך אכטונג געבען. האסט אין דער היים וואו צו שלאפען.

נ פ ת ל י

האלט זיך איין ניט צו לאכען.

אך, טאטע, דו פערשטעהסט שוין גאר ניט. מאיר געהט אויך אלע נאכט אין פעלד אריין נעכטיגען.

מ א י ר

כאפט איהם פאר'ן האנד.

כ'וועל דיר באלד ארויסווארפען דורכ'ן פענסטער.

נ פ ת ל י

ברעכט אויס מיט א געלעכטער.

ע ו ז ר

שטענדיג געלאכט, שטענדיג געכיכעט זיך איבער דער מאס.

נ פ ת ל י

איך לאך דען פון דיר? איך לאך, ווייל ס'לאכט זיך — זאג, מען טאר ניט לאכען?

ע ו ז ר

וואו איז זי — מאשע? דאס איז א קינד. זי האב איך ליעב. און דאס איז ניט מעהר, ווי הו—הא! הו—הא! וואו האט זיך עס אויסגעלערנט? ווער בעט זיי זאלען מיר גאנצענע טעג אומ־קריכען צווישען די פעלדער? כ'האב גענוג פאראבקעס, זיי וועלען אליין אהן אייך אלץ אויפטהאן. פיעליען דעם ליאן — א קאַ־טאַרזשנע ארבייט — רבי פאני איז דא! און די פויערטעס, וואס מעלקען די קיה קענען עס גאר ניט מאכען. באלד וועט זיך אנהויי־

בען שניט־צייט, וועסטו עפּעס זעהן — מיט שוויים וועט זיך עס בעגיסען; שווארץ ווי די ערד וועט עס ווערען!... כ'האָב דאָס גע־האַלטען אין גימנאַזיע. אַט דאָס שניידט זיך שוין א פ א נ י מיט אַלע פינטעלאַך. ס'איז פאַראַן א בעט, קישענס אין דער היים און ער — אין פעלד אריין; לערנען זיך פון די פּויערים שעהנע מידות.

פ א נ י

איהר קול הינטער'ן פענסטער.

מאַשע! מאַ—שע!

ע ו ז ר

נאָר קיין אידיש קול האָט עס ניט.

פ א נ י

אין פענסטער.

מאַשע איז ניטאָ?

ע ו ז ר

מיין קינד! דו פערשרייסט מיר מיין קאָפּ.

פ א נ י

לאַכט אַריין אין שטוב.

איך זאָל וויינען ווילסטו? איך האָב ניט אויף וואָס קוקענדיג צו וויינען.

קריכט אַריין דורכ'ן פענסטער אין שטוב אַריין. שרייט.

היט זיך!

ע ו ז ר

משוגע ביזטו, מיין קינד! האָסט קיין אנדער וועג ניט?

פ א נ י

אויב דו ווילסט, טאָטע איך זאָל נאָך אביסעל וואַקסען, וועל איך צוריק דורכ'ן פענסטער ארויסקריכען.

שפּרינגט אַרויס.

ע ו ז ר

שפּרינגט אויף פאר כעס.

פ א נ י

לויפט אַריין דורכ'ן טיר.

ע ו ז ר

וואָס ווילדעוועסטו אזוי?

נ פ ת ל י

געהט ארויס.

ע ו ז ר

שרייט איהם נאָך.

הער, נפתלי, זאָלסט מיר היינטיגע נאַכט דאָ אין שטוב נעכטיגען!

פ א נ י

נעהמט ארום עוזר'ן.

זיי ניט אין כעס, טאַטע, זיי ניט אין כעס.

ע ו ז ר

וואו איז די גימנאַזיע דיינע?

פ א נ י

אין שטאָדט טאַטע. כ'האָב זי דאָרט געלאָזען. דו אליין ביזט שולדיג, וואָס איך לאָך אזוי פיעל. איך בין דאָך דיינע א טאָכטער. זאָג, דו ביזט אין דער יוגענד ניט געוועזן געראָטען אין מאיר'ן?..

מ א י ר

ווינקט פערשעמט.

פ א נ י

מיינסט, טאַטע, איך געדענק ניט, ווי דו ביזט געוועזן מיט עטליכע יאָהר צוריק? דיין געלעכטער האָט שטענדיג געקלונגען איבער די פעלדער.

ע ו ז ר

יעמאָלט, מיין קינד, האָט נאָך דיין מאמע געלעבט.

מ א י ר

איך וועל אביסעל ארומקוקען אייער גאָרטען.

געהט אַרויס.

ע ו ז ר

כ׳האָב געלאַכט אמאָל, מיין קינד; אָבער מעהר ניט.

פ אַ נ י

גוט וואָס כ׳האָב דיך איצטער געטראָפען. ווען דו וואָלסט געווען א גוטער טאַטע... איך וויל, דו זאָלסט אבקויפען דעם שטאָטישען וואלד.

ע ו ז ר

דאָס איז דען פאר מיינע כחות? — אוצרות בעדארף מען דאָך צו איהם האָבען.

פ אַ נ י

זוך שותפים.

ע ו ז ר

דער וואלד האלט דאָך אויף דאָס לעבען פון אזוי פיעל מענשען.

פ אַ נ י

האָסט מורא דער בית־עולם הינטער׳ן שטאָדט זאָל, חלילה, ניט קלענער ווערען?

ע ו ז ר

לאָז מיך צורוק. רעדסט נארישקייטען.

פ אַ נ י

אונזער שטוב איז אין געפאהר.

ע ו ז ר

קוקט זי אָן.

וואָס פלוידערסטו?

פ אַ נ י

זיי וועלען דאָ אלע ווערען פערפעסטען. זיי האָבען דאָ די גאנצע געגענד פערפינסטערט. ס׳איז זיי ווייניג דער וואלד, האָבען זיי שוין אָנגעהויבען אומצוקריכען צווישען אונזערע פעלדער אויך. יעדער בוים אין וואלד איז א לעבעדיגע מצבה. טאַטע, איך בעט דיר; דו וועסט דעם וואלד אבקויפען און נאָך היינטיגען ווינטער

וועט מען איהם אויסהאקען. דאנאך וועט מען דעם אָרט צואקערען.
די פּיעניעס אויסגראבען מיט די וואָרצלען — פרייע פעלדער!

עוזר

געה, דו פלוידערסט שוין און ווייסט אליין ניט וואָס.

פאני

מיט מאיר'ן צוזאמען וועסטו דעם וואלד אבקויפען. נעהמט איהם אָרום.
האָסט עפּעס ליעב מאיר'ן? קוק איהם נאָך אָן; אָט געהט ער אום צווישען די זונענרויזען.

עוזר

מיין קינד. דו האָסט גאָר קיין שכל ניט. האָסט זיך געמעגט אביסעל אָבלערנען פון אננע'ן — כאָטש דו מיינסט, אז דו ביזט שוין גאָר די חכמה. אָהן טאַטע מאַמע, און זעה, ווי ס'האָט זיך אויסגעהאָדעוועט. א צירונג פאר גאָט און פאר לייטען. גאָט וועט געבען, סוף זומער, אז זי וועט פאָהרען אין שטאָדט אריין, וועל איך איהר, בלי נדר, מיטגעבען מאשע'ן. זאָל זי זיך לערנען פון איהר.

פאני

וועסט עס ניט טהאָן, טאַטע! וועסט מאשע'ן מיט איהר ניט שיקען. איך בעט דיר, אז דו זאָלסט וועגען דעם ניט טראַכטען. מאשע מוז דאָ בלייבען. כ'ווייס, אז דו ווילסט דיינע קינדער גוטס טהאָן. זאָלסט אבער דיינע קינדער אין שטאָדט אריין ניט פערטרייבען. דאָ איז גאָטס וועלט! אָט דאָ צווישען די רויזען געהט איצט אום א קינד פון דער ליעבער נאַטור. ער געהער ניט צו יענע... איך בעט דיר טאַטע, קויף אָב דעם וואלד און זאָל מען איהם אויסהאקען, די בוימער בעטען זיך, מען זאָל זיי בעפרייען פון דעם טרויער, וואָס הענגט איבער זיי. דער וועג פון וואלד אין שטאָדט אריין וויינט, אז מען זאָל איהם בעפרייען. בעפריי איהם, טאַטע. אויפ'ן וועג זאָל זיך געזאנג הערען, ווי ביי אונז אויף די פעלדער...

עוזר

אַזאַ וואלד צוהאַקען איז ניט היימלאך. פאר אַזאַ זאך קען מען בעשטראָפט ווערען, מיין קינד אַזאַ וואלד צוהאַקען איז ניט היימלאך.

פ א נ י

די גאנצע געגענד וועט אויפבליהען אויף דאָס נײַ...

ע ו ז ר

עט, לאָז מיך צורוה!

פ א נ י

זײַ נאָך אביסעלע, פאפא, איך וויל דיר זאָגען...

ע ו ז ר

און איך וויל ד י ר זאָגען, מיין קינד, אז דו זאָלסט אָנטהאָן שיך און זאָקען און אומגעהן ווי א מענש — איך פערטראָג עס ניט!

פ א נ י

צו דען ווייסטו ניט, אז אזוי איז בעסער?

ע ו ז ר

ס'איז א חרפה.

פ א נ י

פאר וועמען?

ע ו ז ר

פאר זיך אליין איז א חרפה.

פ א נ י

איך מיט זיך אליין בין שוין דורכגעקומען.

ע ו ז ר

ניין, מיין קינד, דיין טאטע לאכט שוין ניט אויפ'ן קול.

געהט אַרויס.

פ א נ י

שרייט איהם נאָך.

איך הויב אָן ווידער צו לאכען!

זי בלייבט אַליין שטעהן נעבען פענסטער. מיט אַ צופרידענעם קינדערשען שמייכעל אויף איהר פנים. ווינקט מיט'ן האַנד. ווי אַ צוי־

כען, אַז מען זאָל קומען. שרייט „מאַ—שע! מאַ—שע"! ס'ווערט פינסטערער.

מ א י ר

קומט אַריין.

פ אַ נ י

האָסט ניט געזעהן, אין וועלכער זייט דער טאַטע איז אוועק?

מ א י ר

צום זשעזשיניץ. וואָרום וואָס?

פ אַ נ י

גאָר ניט. גאָר ניט. כ'וויל מיר זאָלעןביידע פאָהרען רייטען אויף אונזערע קאַשטאַנעוואַטע פערד. מיך ציהט צום אַזיערע. כ'מוז יעדען טאָג זיך אַליין אָנקוקען אין איהר קלאָרען וואַסער. ווייסט גאָר ניט ווי שעהן דו האָסט אויסגעזעהען צווישען די רויזען. די לעצטע שטראַלען פון דער זון האָבען זייערע שפּיצען בעגאָלדעט און זיי האָבען אויסגעזעהן ווי הויכע שטאָלצע פּרינצען מיט גאָלדענע קרוינען... דו האָסט הויכער און שטאָלצער פון זיי אַלעמען אויסגעזעהן. קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין. אַ גרינער פריי־שער וואַלד שפּיגעלט זיך אין דיינע אויגען אָב.

מ א י ר

און אין דיינע אויגען שפּיגלען זיך אָב די זונען־רויזען.

פ אַ נ י

און וואָס נאָך?

מ א י ר

ווייטע, ווייטע, פעלדער. מיט הויכע, הויכע תבואות און שווערע פולע זאַנגען שטעהן אונטער דער זון אין אַ ברענענדיגען תמוז־טאָג...

פ אַ נ י

און אויף דער מעזשע צווישען די פעלדער געהן אַ שורה יונגע מענ־שען און זינגען הויך און לאַכען. ס'קלינגט אַרום און אַרום איבער די פעלדער דאָס געלעכטער. פאַלט אין זיינע אָרעם. די שטיק ערד,

מאיר, וואָס ליגט אויף יענער זייט אַזיערע וועלען מיר ארומפלאַנ־צען מיט טאַפּאָליען. הויכע, הויכע טאַפּאָליען וועלען דאָרט וואַק־סען. הויכע, געזונדע מענשען וועלען דאָרט וואַקסען... יאָ, מאיר? נפתלי און פייגעלע... יאָ, מאיר? הויך, הויך וועלען זיי נאָך וואַק־סען. שטאַרקער, שטאַרקער וועלען זיי נאָך ווערען...

מ א י ר

דו בעדאַרפסט זיך נאָך אויסלערנען גוט אַקערען. די סאָכע בעדאַרף זיך אליין געהן — דו בעדאַרפסט נאָר צוהאַלטען פאַר א הענטעל. זי טרעפט זיך שוין איהר וועג... געהסט און פייפסט און די גליבעס ערד לעגען זיך, לעגען זיך אָן א זייט. אייערע באָטשאָנעס קומען שטענדיג צו אונז אויף די פעלדער. ווען איך אַקער געהן זיי מיר פון הינטען נאָך און כאַפּען די זשאַבעס וואָס שפּרינגען ארוים נעבען דער סאָכע...

פ אַ נ י

דו הערסט אמאָל, מאיר, ווי די ערד זינגט? האָסט נאָך קיין מאָל ניט געהערט? די ערד זינגט און די ערד וויינט... היינט מאיר דוכט זיך מיר אז די ערד וויינט אין דער שטיל... מיר וועלען באַלד פאַ־רען. איך וועל נאָר געהן אננעס בלומען בעגיסען. ווען ניט איך וואָלטען זיי שוין לאַנג פערוועלקט געוואָרען. זי געהט צום פענס־טער. זי מערקט וואָס דורכ'ן פענסטער. דערשראָקען. מאיר, מאיר! זעה נאָר דאָרטען, ווער געהט עס אום צווישען אונזערע פעלדער?

מ א י ר

קוקט אין פענסטער.

זעהסט דען ניט? — דאָס איז דאָך אננאַ מיט איהם.

פ אַ נ י

אַך, אַננאַ! צווישען אונזער פעלדער געהט זי אום מיט איהם. צווי־שען אונזערע פעלדער. אַננאַ, אליך אומזיסט!... שלעכט, שלעכט וואָס אין דער נאַטור זענען צווייי הענד פאַרהאַן; איינע בויט און די אנדערע צושטערט... איינע פלאַנצט און די אנדערע רייסט אויס. וועלכע האַנד איז שטאַרקער? איך שפּיר עס... אויף אונזערע

פעלדער וועט זיך נאָך עפּעס אָפּשפּילען, און אפשר גאָר נאָהענט פון אונזערע פענסטער... דאָך דעם גאנצען לעבען מיינעם וועל איך פלאַנצען, פלאַנצען!... מיר פאָהרען באלד, מאיר! דאָס איינציגע וואָס שרעקט אזוי מיין הארץ איז מאשע... אלץ ארום איז דאָ פעסט איינגעפלאַנצט נאָר זי איינע בלאָנדזשעט אום...

מ א י ר

דעם גאנצען טאָג בעהאלט זי זיך ערגעץ.

פ אַ נ י

צו אַנדערן ציהט איהר. ווי רייס איך אָב פון איהר מאשען?...

מ א י ר

ביזט דאָך א חכמה, צו וואָס האָסט זי אויסגעשריבען אהער? קריכט אום א פער'חלומ'טע ווי פון יענער וועלט, נאָר אז קיינער זעהט ניט כאפּט זי דעם שווארצען און לויפט מיט איהם אום...

פ אַ נ י

ווייסט ניט, מאיר! כ'האָב געמיינט אז דאָ וועט זיך פאר איהר אַנ'אַנדער וועלט עפענען. זי האָט שטענדיג געדורשט נאָך לעבען. און כ'האָב געמיינט אז ביי אונז וועט זי אלץ געפינען.

מ א י ר

דעם וואָלף ציהט שטענדיג צוריק אין וואלד אריין.

פ אַ נ י

מאשע איז אזוי צוגעבונדען צו איהר. ווי רייסט מען זי אָב פון איהר?...

מ א י ר

זיי איהר משלח צוריק אין שטאָדט אריין, זאָג איהר.. מען קען געפינען וואָס איהר צו זאָגען...

מ א ש ע

קומט אַריין מיט אַ בוך אין האַנד. דאָס געזיכט בלאַס. פערנעהמט זיך צום צימער רעכטס.

פ אַ נ י

אַט איז מאשע! מיר ווארטען מאשעלע אויף דיר — וועסט פאָה־רען מיט אונז שפּאַצירען?

מ אַ ש ע

כ'שפּאַציר גענוג.

פ אַ נ י

דו וועסט געהן מיט אונז, יאָ? איך וויל, מיין קינד, אז דו זאָלסט געהן מיט אונז.

מ אַ ש ע

וויל זיך בעפרייען.

לאָז מיר אליין — לאָז מיך! איך בעדארף קיינעם ניט האָבען.

פ אַ נ י

קושט זי.

מיט אונז, מאשעלע, וועסטו געהן. נעהמט ביי איהר דעם בוך פון דער האַנד. ווארף דעם בוך, גענוג דיר, קום, מיר וועלען פאָהרען ריי־טענדיג.

מ אַ ש ע

געה דיר צו דיינע פויערים, געה דיר! לאָז מיר, כ'וויל אליין בליי־בען אין שטוב. איך קען מיט קיין פויערים ניט אומיאָגען זיך.

פ אַ נ י

מאשעלע מיין קינד... געה ניט מיט אננען. זי רעדט מיט דיר אמאָל — געה ניט מיט איהר... אננאַ געהט אין וואלד אריין אויך...

מ אַ ש ע

טאָ מיט וועמען זאָל איך אומגעהן — מיט דיר?... כ'קען מיט דיר ניט רעדען. פערשטעהסט ניט וואָס מען רעדט צו דיר... האָסט אלץ פערגעסען... מיט אננען וועל איך געהן און וואָס זי וועט מיר זאָ־גען וועל איך הערען... אפילו ווען זי שווייגט פערשטעה איך אלץ. אלץ פערשטעה איך. געה זיך וואוהין דו ווילסט. —

פ אַ נ י

דריקט איהר צו זיך.

הער זיך איין, מיין קינד, כ'וויל דו זאָלסט מונטערער ווערען. כ'וויל דו זאָלסט ווערען אביסעל פרעהליכער... קוק זיך ניט איין אויף אננען — קוק ניט, וואָס זי טהוט...

מ אָ ש ע

רייסט זיך אַרויס.

מיט אננען וועל איך געהן, וועל איך לעבעדיג זיין.

פ אַ נ י

שליידערט דעם בוך.

מאיר, מיר פאָהרען!... דעם בעסטען פערד וועל איך זאָטלען און קיינער וועט אונז ניט איבעריאָגען...

געהט שנעל אַרויס.

מ א י ר

קום מיט, מאשע. קום, כוועל דיך אויפ'ן בעסטען פערד אויפזעצען. ווילסט גאָר ניט ענטפערען?

געהט אַרויס.

מ אָ ש ע

הויבט אויף דעם בוך פון דער ערד. קוקט אין איהם אַ צייט. לעגט איהם אַוועק נעבען זיך. קוקט זיך אַרום צושטריייט. רעדט האַלב וויינענדיג.

שטענדיג אליין...

קוקט אין פענסטער. זי מערקט ווען. זי געהט שנעל אַריין רעכטס און פערשליסט די טיר הינטער זיך. ס'ווערט פינסטערער.

אַ נ נ ע

קומט אַריין. קוקט אויב אימעצער איז אין שטוב פאַרהאַן. זי געהט צו צום פענסטער, רופט.

סאפיר! איהר קענט אריינגעהן, קיינער איז ניטאָ.

ס אַ פ י ר

אַ ברונעט. מיט שווארצע איינגעפאלענע אויגען. הויך און דאַר קומט אַריין.

פאני בעגיסט יעדען פריהמאָרגען און ביי זונאונטערגאנג מיינ...

בלומען זיי זאָלען וואַקסען... איהר זעהט, אנטקעגען יענעם פענס־טער, דאָרט זענען מיינע בלומען.. פרעמדע בלומען!

ס אַ פּ י ר

אפשר ניט קיין פרעמדע.

אַ נ נ א

פאר אייערטוועגען וואַקסען נאָך אפשר ערגעץ וואו בלומען, אבער פאר מיר... איהר וועט געזונד ווערען; פאר אייך וועט זיך נאָך אָנהויבען א נייַ לעבען. זי זעצט זיך אויף דער זאָפע און קוקט טרויע־ריג אין פענסטער. אָך בלומען מיינע, בלומען מיינע! וואַקסען דורך פאני'ס ברכה. פאני האָט אייך געבענשט אבער ניט איך.

ס אַ פּ י ר

זעצט זיך נעבען אַננע'ן.

ווען איך וואָלט געווען געזונד, וואָלט אפשר די האָפנונג זיך שוין לאנג פון מיר אויסגעלאָכט. ס'קען זיין, אז ווען דער רופא וועט מיר זאָגען: איהר זענט שוין פ אַ ל ק אָ ם געזונד, וועט זיך דער לעצטער פונק פון מיין הארצען אויסלעשען... זייענדיג קראַנק דוכט זיך, אז דאָס ל ע ב ע ן איז שעהן; עס שווימען אום פיי־ערלעך ליכטיגע אין לופטען, ס'איז פאַראַן א כשוף וואָס צויבערט נאָך פון וויטען... ברענגט אין בעוועגונג אלע גלידער און ס'געהט זיך נאָך פאָרווערטס...

אַ נ נ א

אָבער ניט ביי אַלעמען האַלט זיך דאָס גאַנצע לעבען דער מאַמעס מילך אויף די ליפּען. ביי מיר האָט זיי די בייזע האַנד נאָך גאָר אין דער יוגענד אָבגעווישט. און די האַנד וואָס האָט מיך געפיהרט געדענק איך ניט — ניין איך געדענק זי ניט... איך בין אליין, גאַנץ אַליין געגאַנגען און אין א קורצע צייט האָב איך אַלץ דורכגעמאַכט. און וואָס ווייטער האָט אַלץ שטאַרקער געקלונגען אין מיינע אויע־רען די פראַגע: וואוהין? וואָס ווייטער?... וויפיעל איז דער שיעור? ביז איך בין אין אייער וואַלד געקומען... איהר ווייסט, אז אייער וואַלד, אין וועלכען איך גנב'ע זיך אריין אמאָל, פאַני

זאל ניט וויסען, ער האט מיר זעהר פיעל פערענטפערט. דא ביי
אייך איין וואלד שוועבט אום אן ענטפער אויף אלע פראגען וואס
האבען מיר מיין מח געעגבערט. זי נויגט זיך צו איהם, אן עלענד
ארום. קאלט ארום, סאפיר. א אסיען־נאכט ארום... דריקט זיך צו
יענעמס ברוסט — עס ציטערט. מען ווארימט זיך כלומר׳שט...

ס א פ י ר

טוליעט זיך צו איהר.

רעדט עס ניט, אננא... צייטענווייז דוכט זיך, אז דאס הארץ דיינס
בענקט, רייסט זיך צו אזוינס וואס דיין נשמה פעלט נאך; דיין
נשמה איז נאך ניט גאנץ. דאס הארץ וועט אזוי לאנג בענקען ביז
די נשמה וועט גאנץ ווערען. ס׳ווילט זיך גלויבען, אז מ א ר ג ע ן
וועט וואס נייעס געשעהן; ווארימער וועט די זון לייכטען—

א נ נ א

איך האב שטענדיג געלעבט אין מיין נ ע כ ט ע ן צוליב
ה י י נ ט. און היינט צוליב מ א ר ג ע ן — סאפיר! ס׳איז קיין
„מארגען" ניטא!... ניטא סאפיר! ס׳אליגען! ס׳איז ניט מעהר ווי
א לאנגער, לאנגער, פינסטערער און קאלטער היינט....

ס א פ י ר

רעדט ניט אזוי; ס׳איז שרעקליך.

א נ נ א

אייערע מענשען דא אין וואלד וויסען ניט, אז גאר ניט ווייט פון
דאנען איז פארהאן א גרויסע אזיערע. פאני האט מיך געפירט אה׳ן
ווייזען ווי דער בלאהער הימעל שפיגעלט זיך אין איהר קלארען
וואסער. און איך האב דארט עפעס אנדערס געפונען. דארט ליגט
אן ענטפער פאר אייך אלעמען. — א פולער וואלד אויסגעלאשענע,
ארומגעברענטע האלאוועשקעס; צאנקען טרוקענע קנייטען, וואס
ווארטען זיי נאך פון לעבען? צום אזיערע זאלען זיי געהן!...

ס א פ י ר

אייערע ווערטער גיסען זיך מיר ווי א קאלטער אסיען רעגען אויף
מיין צעוועטאגט לייב...

א נ נ א

אויסגעלאָשען האָבען זיך אלע פייערלעך... אין אָנהויב פריהלינג בין איך אהער געקומען — דאָס איז מיין לעצטער וועג געוועזן. ווייטער וואוהין צו געהן — ניטאָ. טראַפּענווייז האָב איך דעם קאַלטען גיפט געטרונקען... נאָר ווען מען ווערט אין דער חיוּת, מוז מען דאך זיך אין אלץ ענטוישען. דער אונטערשייד איז נאָר אין דעם, וואָס איינער לעבט פאַרנאַרעשט ביז זיין קערפּער ווערט צוקנייטשט און צובראָכען פאַר עלטער, און דער אנדערער דערזעהט דעם אמת נאָך פון פריהמאָרגען. סוף — כל — סוף בלייבען אלע ליגען אין אונמאכט און גאַנץ זיכער קריצט דער יאוש אוים זיין צייכען אויף זייער שטערען. הונדערט וועגען פיהרען צום טויט און איינער בלויז פיהרט צום לעבען. וואו איז ער אָבער דער איינער? זי הויבט זיך פלוצלונג אויף שטעלט זיך ביים פענסטער. אָט זעהט זי זיך פון דאַנען די אַזיערע...

ס אַ פּ י ר

אייערע ווערטער שרעקען מיך פּונקט ווי דער בית־עולם וואָס זעהט זיך געהענדיג פון וואלד אין שטאָדט אריין...

א נ נ א

ניטאָ זיך פאַר'ן בית־עולם וואָס צו שרעקען.. דער אמת איז ניט שרעקליך... איהר זעהט דאָרט, אויפ'ן וועג צום אַזיערע, צוויי רייטערס?

ס אַ פּ י ר

קוקט אין פענסטער.

יאָ איך זעה. א גאַנצען וואָלקען שטויב לאָזען זיי נאָך זיך.

א נ נ א

דאָרט פאָהרט פאני און מאיר...

זיי קוקען ביידע אַ צייט אין פענסטער.

א נ נ א

זי וויל איהם איבעריאָגען... קומט סאַפּיר! כ'וויל נאָך היינט זיין ביי אייך איין מאָל אין וואלד — קומט!

גערט אַרויס מיט אַ נערוועזע שנעלקייט.

ס אַ פּ י ר

ניין. אין וואַלד האָב איך גאָר ניט וואָס צו מאַכען.. יאָ! ס׳וועט זיין גענוג פאַר מיר.

געהט נאָך שטיל אַננאַ׳ן, דער קאָפּ אַראָבגעלאָזען. ס׳פאַלט צו די נאַכט.

מ אַ ש ע

געהט אַרויס פון איהר צימער שטאַרק צוטראָגען. קוקט אַ ווײַלע אין פענסטער. זי פאַלט אויף דער זאָפע און וויינט זיך פאַנאַנדער אין דער שטיל.

דריטער אקט.

די שטוב פון צווייטען אַקט. שפּעט ביי נאַכט. די טיר און פענסטער זענען אָפען. אויפ׳ן גאַס בליצט. רעכטס, פון מאַ־שעס צימער שלאָגט אַ פּאַס ליכט

עוזר

קומט אַרויס פון ליכטיגען צימער. קוקט אין פענסטער.

אויף דער גאַס וועט מסתמא באַלד ווערען אַ ווינד. די כמארעס ווערען שטארקער.

מאַשע

רעדט אינ׳ם ליכטיגען צימער.

צינד דאָרט, טאַטע, אָן דעם לאָמפּ, וועט מען ניט זעהען ווי עס בליצט.

עוזר

כ׳וואָלט די לאָדען צוגעמאַכט נאָר כ׳וויל הערען אויב די קינדער געהן שוין... אין גיכען וועט עס אינגאַנצען פון זינען אַראָב.

מאַשע

מיר איז בעסער, טאַטע, כ׳וויל אַרויסגעהן לעגען זיך אין שטוב.

עוזר

וואַרט אביסעל. כ׳וועל דעם הענגלאָמפּ אָנצינדען.

מאַשע

קום שוין בעסער צו מיר, צינד ניט. קום, איך שרעק זיך ווידער.

עוזר

ער געהט אַריין צו מאַשען. און קומט אין אַ ווייַלע אַרום צוריק. טראָגט אין איין האַנד אַ לאָמפּ און אין דער אַנדערער אַ קישען. ער שטעלט דעם לאָמפּ אויפ׳ן טיש און די קישען לעגט ער אויף דער זאָפע.

מאַשע

בעווייזט זיך אין טיר פון איהר צימער. בלאַס. די האָר צו־לאָזען.

אט בין איך שוין טאטע.

ע ו ז ר

פיהרט זי צום זאפע, זי לעגט זיך. ער זעצט זיך נעבען איהר.

עס בליצט אויף דער גאס. ס'וועט זיך מסתמא באלד אויסרייסען א שלאקס־רעגען. כ'וואלט וועלען אז דער רעגען זאל זי גוט אויסצוואגען. אזוי שפעט, אזוי שפעט!

מ א ש ע

זיי זענען געפאהרען צי געגאנגען?

ע ו ז ר

פרעג עס מיר ניט, מיין קינד. בעסער פרעג עס ניט. כ'וויל עס גאר ניט הערען. אין א ווילע ארום — טאפט מאשען איהר קאפ. דיר איז בעסער? איך זעה מיין קינד, אז דיר איז בעסער. גאט וועט געבען, ווינטער צו, וועל איך דיך שיקען אין שטאדט אריין. ווילסט פאהרען, מיין קינד, אין א גרויסער שטאדט?

מ א ש ע

טהו א קוק, טאטע, אין פענסטער, אפשר געהען זיי שוין.

ע ו ז ר

מען זעהט גאר ניט. זיי וועלען קומען, זיי וועלען קומען. די כמארע מיט'ן רעגען וועט זיי שוין ברענגען צוטרייבען. אננע פלעגט דאך קיין מאל אזוי שפעט ניט ארומשלעפען זיך... כ'וועל נאר ארויסגעהן אויף דער גאס א קוק טהאן.

מ א ש ע

לאז מיר ניט אליין.

ע ו ז ר

האסט זיך דאך קיין מאל אזוי ניט געשראקען. זעה ווי דו ביזט בלאס און צושראקען... דערצעהל מיר מיין קינד, וואס איז דא געשעהען? איז דא געשעהן עפעס אזוינס? ווייסט וואס?

מ א ש ע

זעה, טאטע צו זיי געהן נאך ניט.

ע ו ז ר

האָט וואָס געטראָפּען און איך ווייס גאָר ניט ?

פ י י ג ע ל ע

שטעקט אַריין דעם קאָפּ דורכ'ן פענסטער אין שטוב אַריין.

מ א ש ע

מערקט פייגעלען און דערשרעקט זיך.

וועך איז דאָרט טאַטע? אין פענסטער!

ע ו ז ר

דו פייגעלע? אזוי שפּעט אין אונזער געגענד?

פ י י ג ע ל ע

מאיר און פאני זענען געקומען צו אונז רייטענדיג. זיי האָבען געררו־פען אונזערע פּאַראָבקעס.

ע ו ז ר

גאָט מיינער! וואָס איז דאָ אזוינס?... אייערע פּאַראָבקעס געררו־פען? נאָך וואָס?

פ י י ג ע ל ע

איך ווייס גאָר ניט...

ע ו ז ר

דו, פייגעלע, קום אריין, זיץ אין שטוב מיט מאשען. איך קום באַלד צוריק. איך געה נאָר ארוים איבער'ן הויף. אפשר וועל איך דאָרט וואָס דערגעהן. א נאכט, א נאכט אביסעל!...

ער געהט ארוים.

פ י י ג ע ל ע

קומט אַריין, זי זעצט זיך נעבען מאַשען.

ע ו ז ר

שטעקט אַריין דעם קאָפּ אין פענסטער.

טאַמער, קינדער, וועט ווערען א בורע זאָלט איהר צומאַכען די פענסטער אויף די קייטלאַך. דער ווינד הויבט אָן נעהמען פון צפון— ס'וועט וואָס אויסרייסען.

פערשווינדט.

מ א ש ע

שוין לאנג אז זיי זענען געווען ביי אייך?

פ י י ג ע ל ע

דו ווייסט אויף וועלכען בוים מען האט איהם געפונען?

מ א ש ע

וועמען געפונען?

פ י י ג ע ל ע

ווייסט גאר ניט? אבי כ'האב געמיינט אז איהר אלע ווייסט שוין. דעם שווארצען האט מען געפונען הענגענדיג אויף דער ברעזענע וואס שטעהט דארט אליין ווייט פון וואלד — אויף דעם וועג וואס פיהרט צו אונזערע קארענס.

מ א ש ע

ציטערט.

פ י י ג ע ל ע

וואס איז דיר מאשעלע?

מ א ש ע

מיר איז גאר ניט פייגעלע. מיר איז גאר ניט. איך שרעק זיך נאר שטארק.

פ י י ג ע ל ע

דיך שרעקט וואס כ'האב דיר דערצעהלט? פאר וואס איז זיך פארהאן צו שרעקען? ער ליגט נעבען וואלד. מען האט איהם גע־לעגט נעבען דעם גרויסען וועג, דארט וואו ס'איז אמאל געווען דער הויכער בארג מורעשקעס. מען זאגט, אז מען ווייסט גאר ניט פון וואנען ער איז.

מ א ש ע

זעץ זיך נאהענטער צו מיר.. האסט גאר קיין מורא ניט?

פ י י ג ע ל ע

איך? גאר ניט! אט בין איך איצטער אליין געקומען אהער. מען זאגט אז ער האט זיך אפשר אויף נאך אן ארשין אויסגעצויגען. ער

איז געהאנגען א שווארצער אויף דער ווייסער ברעזענע. א געוואלד
וואס פאר א צונג ער האט ארויסגעשטעקט!..

מאשע

שפרינגט אראב פון געלעגער, בעוויזט מיט שרעק צום זאפע.

אט דא אויף דעם ארט איז ער געזעסען!...

פייגעלע

שפרינגט אויך אראב.

וואו זיצט ער דיר? ביזט גאר א נאר. ער ליגט אין וואלד. ער
ט'שוין ניט קומען...

מאשע

שטעהט אין מיטען צימער צושטרייט.

אלץ ווייס איך. כ'האב זיך אין צימער פערשלאפען... מאך צו דעם
פענסטער — כ'האב מורא ווען ס'בליצט.

פייגעלע

וואס ווייסטו? זאג, וואס ווייסטו?

מאשע

מאך צו די פענסטער!

ס'הערט זיך נעבען שטוב דאס הירזשען פון פערד.

פייגעלע

אט איז מען צוגעפאהרען צום שטוב!

אין שטוב לויפט אריין פאני מיט'ן ביטש אין האנד נאך
איהר מאיר.

פאני

אזוי האט עס געמוזט זיין! אזא אנהויב מוז אזא סוף האבען... וואס
איז מיט דיר מאשע? ווי זי זעהט אוים! וואו איז דער פאפא?

מאיר

זי שרעקט זיך?

פייגעלע

זי שרעקט זיך זעהר.

פ אַ נ י

לעג זיך אויפ'ן זאָפע. וואָס שטעהסטו אזוי אויפ'ן מיטען שטוב?

מ אַ ש ע

כ'וועל אויפ'ן זאָפע ניט ליגען.. פאַני, איך ווייס אלץ, כ'ווייס אלץ־דינג.

פ אַ נ י

גלעט זי.

זאָג מיר, וואָס ווייסטו? זאָג מיר וואו איז אננע? וואוהין איז זי געגאַנגען... האָסטו וואָס געהערט?...

מ אַ ש ע

שטעהט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

פ אַ נ י

זי האָט היץ. לעג זיך אין בעט. פייגעלע, דו וועסט נעבען איהר זיצען. כ'וועל דעם לאָמפּ אויך אהין טראָגען.

זי פיהרט מאַשע'ן אין צימער אַריין. פ י י ג ע ל ע טראָגט נאָך דעם לאָמפּ.

מ אַ י ר

ס'וועט זיך באלד וואָס צושפּילען אויף דער גאַס.

פ אַ נ י

צוריק פון צימער.

מיט'ן קינד איז עפּעס ניט גאַנץ היימליך... היינטיגע נאַכט וועט וואָס געשעהן. ס'מוז וואָס געשעהן. אזוי קען עס שוין מעהר ניט בלייבען. ווען איך פאַהר אין פעלד; ווען איך געה אויפ'ן וועג ווינקט צו מיר יעדער בוים — יעדעס גרעזעל רעדט און בעט, אז איך זאָל זיי בעפרייען. וועסטו מיט מיר געהן, מאיר?

מ אַ י ר

איך וועל געהן.

פ אַ נ י

עס בליצט שטאַרקער.

פ י י ג ע ל ע

איהר קלינגענדיגער געלעכטער פון צימער.

דו ווייסט, אבער מאשעלע וואו מען האט זיי געפונען? דו ווייסט מאשעלע? אויפ'ן סטאג שטרוי האט מען זיי געפונען. אויפ'ן רעכ־טען שפיץ האבען זיי זיך פערקליבען...

פ א נ י

וועסטו מיט מיר פאהרען?

מ א י ר

כ'וועל פאהרען.

ע ו ז ר

קומט אריין אונרוהיג.

זאגט מיר קינדער, וואס איז דא אזוינס געשעהן? וואס לויפט איהר אלע אזוי אום?...

פ א נ י

וואס ביזטו אזוי צושראקען, טאטע?

ע ו ז ר

זאג מיר דו, מאיר, וואס איז דא אזוינס געשעהן? דאס קינד שרעקט זיך און רעדט פון היץ.

פ א נ י

און אז עפעס איז געשעהן, טא וואס שרעקסטו זיך אזוי? כא, כא, מיין טאטע האט זיך אויף דער עלטער אנגעהויבען שרעקען.

ע ו ז ר

זיי וועלען מיר היינטיגע נאכט פון זינען ארויספיהרען!

געהט צו מאשען.

פ א נ י

הערסט, מאיר, די ערד האט ניט פערדינט אז אויף איהר זאלען זיך קרעכצען הערען. די ערד האט ניט פערדינט, אז פון איהרע בלומען זאל מען קרענץ פאר די טויטע פלעכטען. איך זעה מאיר, אז אלץ וועסטו מיט מיר טהאן אינאיינעם. היינט וועסטו עס בע־וויזען.

מ א י ר

איך האָב ליעב לאַנג צו שווייגען נאָר אז כ׳טהו זיך א ריר איז שוין אבטהאָן אלץ אויף זיכער... ער קוקט אין פענסטער. די פערד רייסען זיך, די כמארע ווערט נאָך געדריכטער.

פ אַ נ י

ס׳האָט זיך אפשר נאָך ווער פון זיי געהאנגען אין וואלד. די גאנצע נאַטור איז געגען אזוינע. א בוים קען גאנץ לאַנג אויף זיך קיין געהאנגענעם ניט האלטען. ווען איינער הענגט זיך אויף א בוים, ווייט אין טיפען וואלד, ווייט פון וועג און פון מענשען, ווערט א גרויסער ווינד, א שטורם רייסט זיך אוים; דער גאנצער וואלד בויגט זיך אזש צו דער ערד — ביז דער ב ע ל י י ד י ג ט ע ר בוים טרייסעלט פון זיך אראָב דעם געהאנגענעם...

ע ו ז ר

געהט אַרוים פון צימער.

פאַני, געה אריין צום קינד! ניט קיין טאָג און ניט קיין נאַכט איז ביי דיר — געה אריין צום קינד!

פ אַ נ י

ערב יום־טוב איז היינט ביי מיר.

געהט צו מאַשען.

ע ו ז ר

ווי גאָר ניט צו מיין שטוב וואָלט עס געהערט; ווי ווי גאָר ניט מיינע קינדער וואָלטען זיי געווען. זאָג מיר, מאיר, וואָס שטעהען נאָך די פערד הינטערן טיר? וואָס שטעהען די פערד געזאָטעלט?

מ א י ר

פאַני וויל נאָך היינט פאָהרען...

ע ו ז ר

היינט?! משוגע איז זי! וואָס טראָגט מען זיך נאָך ארום?... דער אינגערער שלאָפט שוין?...

געהט אין צימער.

פאני

קומט אריין.

וואָס שרייט דער טאַטע אזוי?

מאיר

ער איז אין כעס וואָס מען פאָהרט אום. ער איז געגאַנגען זעהן אויב נפתלי שלאָפט שוין. זאָל מען איהם דערצעהלען?

פאני

איך האָב איהם גאָר ניט וואָס צו דערצעהלען.

עוזר

פון צימער שטאַרק אין כעס.

ער איז אויך ניטאָ! וואו איז ער?! וואו איז זי — זי אננע? וואו איז זי? וואו איז נפתלי?!

פאני

וואָס ביזטו אזוי אונרוהיג? די יוגענד שלאָפט ניט. ער פאָהרט געוויס אום איצטער איבער די פעלדער.

עוזר

איצטער? איבער די פעלדער?!

קוקט אָן פאני'ן אָהן ווערטער.

פאני

דו קענסט עס טאטע ניט פערשטעהן ווי די יוגענד שלאָפט ניט? קום — אויך מיט אונז. לאָמיר זאָטלען דעם סיוואַק. און דו וועסט מיט אונז מיטפאָהרען. מאַשע איז שוין רוהיג — ווילסט מאַשע, דער טאָטע זאָל מיט אונז פאָהרען?...

עוזר

עט, ניטאָ וואָס צו מאַכען מיט אייך!...

פאני

נעהמט מאיר'ן פאר'ן האַנד.

קום, מאיר! דער טאַטע וועט קיין מאָל בייז ניט זיין, קום!

געהען אַרויס.

ע ו ז ר

קוקט אין פענסטער.

ווי די שדים האָבען זיי זיך אוועקגעטראָגען! דאָס איז שוין ניט אומזיסט. דאָס איז שוין גאָר ניט אומזיסט. מיך וועט מען ניט נאַרען...

ער פערמאַכט אַלע פענסטער. עפענט שטיל די טיר פון מאַשע'ס צימער.

פ י י ג ע ל ע

קומט אַרויס פון צימער.

זי שלאָפט.

ע ו ז ר

גוט וואָס זי שלאָפט. בלייב דאָ, מיין קינד, אביסעל. וועסט אויף איהר אכטונג געבען. כ'וועל נאָך אמאָל אויף דער גאַס ארויסגעהן. איך קום באלד צוריק.

געהט אַרויס.

פ י י ג ע ל ע

קוקט לאַנג אין יעדען פענסטער בעזונדער אַנגעשטרענגט ווי זי וואָלט וועמען בעמערקען דורכ'ן פענסטער. זי שטעלט זיך אַנטקעגען דער גאַס-טיר אין ערוואַרטונג.

נ פ ת ל י

רייסט זיך אַריין אין שטוב פערסאָפּעט.

דער טאַטע איז ניטאָ?

פ י י ג ע ל ע

שטיל.

דער טאַטע וועט דיר שוין געבען. ער איז אוועק אויפ'ן זשעזשיניץ דיך זוכען.

נ פ ת ל י

ביזט שוין לאַנג דאָ?

פ י י ג ע ל ע

רעד אביסעל שטילער, וועסט מאַשען אויפוועקען.

נ פ ת ל י

זי שלאפט?

פ י י ג ע ל ע

זי איז קראנק. זי רעדט פון היץ.

נ פ ת ל י

זי שלאפט?

פ י י ג ע ל ע

זי דרעמעלט נאר.

נ פ ת ל י

דער טאטע ווייסט שוין?

פ י י ג ע ל ע

ניין. זאג מיר וואו ביזטו געווען?

נ פ ת ל י

איך בין אפשר מיילען אויסגעפאהרען. איך בין אין וואלד אויך געווען. ס'איז דארט קיינער ניטא. ס'ווערט א בורע זענען זיי אלע א היים אוועק. דער פערד איז איינגאנצען בעדעקט מיט א ווייסען שוים. איך וועל איהם ארייינפיהרען אין שטאל קיינער זאל ניט מערקען. זאג מיר, קיינער איז אין שטוב ניט געבליבען?

פ י י ג ע ל ע

האסט דען ניט בעגעגענט מאיר'ן און פאני'ן?

נ פ ת ל י

וואו זענען זיי?

פ י י ג ע ל ע

זיי זענעןביידע אוועקגעפאהרען.

נ פ ת ל י

אין וועלכער זייט?

פ י י ג ע ל ע

כ'ווייס ניט, אפשר זענען זיי אין שטעדטעל אריין געפאהרען? זי פלעגט אמאל געהן אין שטעדטעל אויך.

נ פ ת ל י

קום, פייגעלע! מיר וועלען נאָך ביידע פאָהרען צו די טאָפּאָליען מיר וועלען נאָך דאָרטען זעהן. קום מיט מיר. מיר וועלען זיך ביידע אויף איין פערד זעצען. דיר וועל איך דעם זאָטעל אָב־טרעטען און אליין וועל איך זיך הינטער דיר זעצען...

פ י י ג ע ל ע

כאַפּט איהם ארום.

אויף איין פערד ווילסטו זאָלען מיר פאָהרען?

נ פ ת ל י

אָבער דו ווילסט, זאָג?

דרויסען דונערט.

פ י י ג ע ל ע

כ'וועל הערען אויב זי שלאָפט. הערט זיך צו צו מאַשע'ס צימער. ס'דונערט נאָהענטער.

נ פ ת ל י

זי שלאָפט געוויס. שטענדיג שלאָפט זי שוין אין דער צייט. קום, פייגעלע, מיר וועלען ארויספאָהרען דורכ'ן טירעל נעבען ברונען. מיר וועלען זיך גלייך מיט דער מעזשע לאָזען. צווישען אונזערע קאָרענס... מיר וועלען זיך מיט'ן פערד צווישען די קאָרענס בע־האַלטען. מאשע שלאָפט שוין. קום! אונזער מעזשע איז לאַנג. מיר וועלען זי דורכפאָהרען און דערנאָך וועלען מיר זיך לאָזען ארום דער אַזיערע מיט'ן סאָסנע־וועלדעל און דערנאָך צום ווינט־מיל...

פ י י ג ע ל ע

גוט!

נ פ ת ל י

דער ווינטמיהל מוז איצטער שטעהן. די פליגעל מוזען זיין צוגעבונ־דען מיט קייטען דער ווינד זאָל זיי ניט אַברייסען. מיר וועלען אָב־לאָזען די קייטען און די פליגעל וועלען אָנהויבען טראָגען ווי א ווי־בער.

פייגעלע

דאס וויל איך ניט. מאיר האט געזאגט, אז דערפון קען זיך נאך אנצינדען דער מוהל.

נפתלי

און דו האסט מורא פאר פייער?

פייגעלע

ניין. נאר אז א ווינטמיהל ברענט, כאפט אן א שרעק.. ס'האט אמאל ניט ווייט פון אונז געברענט א ווינטמיהל האט אנגעכאפט א פחד צו קוקען. ווי פיער פייערדיגע הענד האבען די פליגעל אויסגע־זעהען... און דערנאך זענען זיי אראבגעפאלען און צושאטען זיך נאר האלאוועשקעס איז פון זיי געבליבען.

נפתלי

קום זשע גיבער! וועסט זעהען ווי מיר וועלען זיך טראגען! אז ער לאזט זיך אוועק גאלאפ ציהט ער זיך ביי דער ערד ווי א שלאנג. ער ווייסט וועמען ער טראגט אויף זיך. קום גיבער, מיר וועלען נאך אפשר אנטרעפען פאני'ן און מאיר'ן...

פייגעלע

דער טאטע קען אונז נאך בעגעגענען.

נפתלי

מיר וועלען דעם זשעזשיניץ אויסמיידען. — צווישען די קארענס! גוט?...

פייגעלע

פערגאפט.

יא!...

נפתלי

כאפט איהר פאר'ן האנד.

אך וועלען מיר זיך עס טראגען. געהן שנעל ארויס. פון די בליצען ווערט גאנץ אפט בעלויכטען דער צימער. די דונערן דערנעהענטערען זיך. מיט אמאל גיט עס א שרעקליכען קנאל.

מ א ש ע

לויפט אַרויס פון איהר צימער אַ צושראָקענע. רופט:

פייגעלע!... טאטע!... פאני!... ס'קנאַלט אַ צווייטען מאָל דער דונער גוואלדיג. זי שפּרינגט אָב פון אָרט פאר שרעק. הויבט אָן צו וויינען. קוקט אין יעדען פענסטער בעזונדער. ביי יעדען בליץ שפּרינגט זי אָב הינטערזיך. וויינט: „וואו האָבען זיי מיך אַליין געלאָזען?... כ'וועל בעסער אויף דער גאס ארויס. זי לויפט אַרויס אויף דער ווערענדע. נאָר דערשראָקען פון אַ בליץ לויפט זי צוריק אין שטוב אַריין. זי בלייבט שטעהן אין מיטען צימער צושטריט. קוקט אויף אַלע זייטען... אין די פענסטער הויבט אָן צו ווערען ביסלעכווייז ליכטיגער, ליכטי־גער, ווי ס'וואָלט ערגעץ נאָהענט אַ שרפה אויסגעבראָכען. דער צימער ווערט אינגאַנצען בעלויכטען פון אַ רויטען שיין. מאַשע רייסט אויף מיט שרעק איין פענסטער. ס'זעהט זיך דער הימעל. רויט. זי רייסט אויף דעם צווייטען פענסטער, ס'בעווייזען זיך די בוימער אָבגעגאָסען מיט פורפור־רויטקייט. ס'הערט זיך הינטער'ן פענסטער אייזלענדיגע טריט פון רייטער.

פ א נ י

לויפט אַריין אין שטוב.

איין מאָל פאר אַלע מאָל — מיט אַלץ אַ סוף!

מ א ש ע

פאלט פאני'ן אין די אָרעמס אָהן ווערטער.

פ א נ י

דריקט מאַשע'ן צו זיך.

אַליין ביזטו געבליבען. קום צום פענסטער, שוועסטער מיינע. זעהסט וואָס אויף דער גאס טהוט זיך — דער וואלד ברענט!... זעה מיין שוועסטער: קום אהער, מאיר!

ס'דונערט.

מ א י ר

הינטערען פענסטער.

מיט'ן וועג טראָגען זיך צוויי רייטער אויף איין פערד. ווי א שטיק פייער זעהן זיי אויס...

פ א נ י

קוקט נייגעריג אין פענסטער.

פון אלע זייטען האָבען איהם די פלאַמען פערכאַפּט! עס ברענען די לעבעדיגע מצבות. די שאָטענס לויפען פון וואלד ארויס. דער הימעל לאַכט פאר שמחה!... הערסט מאיר, ווי די ערד זינגט... אלע איהרע קינדער שטעהן פערגאַפט — מיט איין איינגעהאַלטענעם אָטעם און הערען צו דאָס געזאַנג... דאָס האַרץ זייערס שפּרינגט פאר־שמחה!...

מ א ש ע

שעפּטשעט.

איך ווייס אלץ...

פ א נ י

שרעק זיך ניט, מיין שוועסטער! דער וואלד ברענט... מאיר! איינ־ציגווייז פאלען די בוימער און ווערען צושאָטען. די ערד אליין וויל זיי פון זיך אראָבטרייסלען. ביז צו די וואָרצלען וועט יעדער בוים בעזונדער אויסברענען. מאָרגען וועט די זון אויפגעהן און בענשען יענעם ווינקעל. מיר וועלען מיט דער סאָכע יענעם אָרט דורכגעהן און די ערד וועט לאַכען, לאַכען פאר שמחה...

דער שטורם־ווינד צושפּילט זיך נאָך שטאַרקער.

מ א ש ע

שעפּטשעט.

צום אָזיערע געהט...

פ א נ י

אך, דאָרט איז אננאַ! איך פערשטעה וואָס ס'איז געשעהן...

ע ו ז ר

זיין אונרוהיגער קול הינטער'ן פענסטער.

אין אָזיערע!... אננע ט'זיך אין אָזיערע דערטרונקען... אויפ'ן ברעג א טויטע געפונען...

פ א נ י

אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען!.. אויפ'ן ברעג האָט מען זי א טויטע געפונען! איך האָב זי פון מיין הארצען ארויסגעריסען. איך האָב זי פון מיין נשמה ארויסגעריסען... און דאָס קלאָרע וואסער האָט דער טויט פון זיך ארויסגעשליידערט.

ע ו ז ר

קומט אַריין. צושראָקען. קוקט אין פענסטער.

פ א נ י

זעה, טאטע, ווי דער וואַלד ברענט און בעגריסט מיט טויזענדער פייער פלאמען! אונזערע פעלדער לויכטען!... זיי האָבען פון זיך דעם טרויער אראָבגעריסען... אונזער געגענד זינגט. עס קלינגט דער גרויסער לעבענעם הימנ'ן... עס זינגט די ערד דעם נצחון פון לעבען!...

ווי זי וואָלט וואָס געהערט פון וויימען.

מ א ש ע

דריקט זיך צו פאניען. און ביידע געארעמט, בעגאָסען מיט'ן רויטען שיין, שטעהן זיי ווי פערגליווערטע. ווי זיי וואָלטען וואָס געהערט פון וויימען.

ע נ ד ע.

צווישען טאג און נאכט

1906

פערזאנען:

נתן		
נדב	}	זיינע קינדער
הימן		
תמר	}	נדב'ס קינדער.
זיזי		

ערשטער אקט.

אַן איינזאַם הויז נעבען אַ וואַלד. אַ גרויסער צימער, וואו־ניט־וואו צושטעלט גרינגע געפלאָכטענע מעבעל. רעכטס אַ טיר מיט צוויי פענסטער קומען אַריין אין וואַלד. לינקס אַ טיר און טרעפּ אויף אַ אויבערשטיבעל. די פענסטער זענען אָפען און ס'קוקען אַריין דורך זיי צווייגען פון ביימער, וואָס בעוועגען זיך פון צייט צו צייט און וואַרפען שאַטענס אויף אַלע זייטען. ווען דער ווינד בויגט אָב די צווייגען פון פענסטער, שלאָגען זיך דורך אין שטוב פּאַסען מאָרגען־ליכט.

ה י מ ן

קומט אַריין. קוקט זיך אַרום.

אַך, מיין אַלטע וויעג־בעט! קינדערשע געפיהלען... וואו זענען זיי אַלע?... אפשר זענען זיי פון שטוב אוועק, שפּירענדיג אז איך קום? אפשר איז גלייכער איך זאָל זיך גאָר ניט ווייזען פאַר זיי? טראַכט אַ ווייל. געהט אַרויס.

נ ת ן און ז י ז י

קומען אַריין.

ז י ז י

איך וועל געהן זעהן, וואָס דער טאַטע טהוט.

נ ת ן

דו האָסט ניט געזעהן וואוהין ער האָט זיך פערנומען?

ז י ז י

ער איז גלייך אין וואַלד אוועק...

נ ת ן

ווי זעהט ער אויס?

ז י ז י

איך האָב זיך דערשראָקען פאַר איהם.

נ ת ן

דאָס איז ער; געוויס ער.

ז י ז י

איך גער צום טאַטען; איך וויל זיצען אביסעל ביי איהם אויף די קניה.

נ ת ן

דאָס הארץ ביי דיין טאַטען איז צופלאַגט; גאָט האָט עס מיט צאָרן אנגעפילט. זיץ דאָ, דערצעהל מיר, וואו האָסטו איהם געזעהן?

ז י ז י

ער איז אוועקגעגאנגען זאָג איך דאָך דיר. זאָג, זיידע, פארוואָס איז דער טאַטע שטענדיג אומעדיג, און אז תמר געהט אראָב פון איהם איז זי פערוויינט?

נ ת ן

ווייל זי האָט איהם ליעב.

ז י ז י

ווייל זי האָט איהם ליעב? האָב איך דאָך איהם אויך ליעב. איך געה צו איהם: איך וועל איהם זינגען און וועל איהם טאַנצען — וועט ער ווערען פרעהליך. איך וועל איהם זינגען ווי בעגינען אין וואַלד די פויגעלעך — געהן, זיידע?

נ ת ן

פערטראַכט זיך.

ז י ז י

וואָס ביזטו אומעטיג, זיידע?

נ ת ן

וואָס ביי מיר איז גראָהע האָר אין באָרד.

ז י ז י

גיב, איך וועל זיי אויסרייסען, וועסטו ווערען יונג ווי דער טאַטע. נעהמט איהם ארום. זיידע! זיידע! איך האָב דיך אזוי ליעב! איך וועל שטענדיג, שטענדיג מיט דיר געהן. וועסטו מיך מיט־נעהמען?

נ ת ן

אויב דו ועסט נאָר וועלען מיט מיר שטענדיג געהן.

קוקט פריהער אין איין פענסטער, אין צווייטען. אונרוהיג.

ז י ז י

אויב דו וועסט אוועקגעהן ערגיץ ווייט, וועסטו מיך דארפען טראָגען אויפ'ן האנד... וועסטו מיך ניט דארפען טראָגען; וועסטו מיך ניט דארפען טראָגען. זעהסטו, היינט זענען מיר אויך פערגאנגען אזוי ווייט, און איך האָב זיך ניט פערמאטערט.

נ ת ן

צו זיך אַליין.

היינט איז די זון נאָך שעהן, שיינט. און מאָרגען — ווער ווייס?

ז י ז י

זי וועט מאָרגען אויך שעהן זיין; זי וועט מאָרגען אויך שיינען.

נ ת ן

ווי אין וואלד וואָלסטו געבוירען געוואָרען, און אויף די בוימער אויסגעוואקסען.

ז י ז י

כאַ־כאַ־כאַ! ווי אין וואלד אויף די בוימער אויסגעוואקסען! אַט וועל איך באלד מאכען ווי א קוקאווקע: קו־קו־קו! און אַט אזוי מאכען קראָהען: קרא! קרא!

נ ת ן

גענוג, מיין קינד, גענוג.

ז י ז י

איך וועל באַלד ווי אַלע פויגעל אויסטשוויטשערען.

מאַכט נאָך פערשיעדענע געזאַנגען פון פויגעל.

נ ת ן

שטילער מיין קינד, מען טאָר איצטער דעם קול ניט אויפהויבען הויך, מען טאָר ניט. נישט זינג ווי א פויגעל: א רויבער מיט פליגעל טראָגט זיך ארום אונזער שטוב.

ז י ז י

צו אונז אין שטוב קאָן ער קומען צופליהען? דו ווילסט מיך איי־בערשרעקען, איך זאָל ניט זינגען: איך וויים, דו קאָנסט ניט ליידען אז איך זינג...

ת מ ר

קומט אַראָב.

דו ביזט דאָ, זיידע! וואו ביזטו געוועזן? וואָס האָסטו געהערט?

נ ת ן

איך בין אין ערגעץ ניט געוועזן. שטילער, טאָכטער, ניט הויב אויף דיין קול.

ת מ ר

וועל איך וויינען אויפ'ן הויכען קול. איך וועל קלאָגען, אז די ערד אליין וועט צוגעהן פון מיין געוויין.

נ ת ן

זאָג מיר בעסער, צי האָסטו ווען געזעהן פארבייגעהענדיג נעבען אונזער שטוב, אזוי א מענש אין די מיטעלע יאָהרען?

ת מ ר

כ'האָב קיינעם ניט געזעהן, מיר דוכט, אז ס'איז קיינער שוין באלד אויף דער ערד ניט געבליבען. איינער האָט דעם אנדערען אָהן רחמנות ביז'ן טויט פערמאַטערט.

נ ת ן

ניט שטעק ארויס דעם קאָפּ פון פענסטער, ווען עס דונערט און עס בליצט. אלץ וועט אויפציטערען. אלץ אין דער וועלט. ביז צו דער ערד וועלען זיך די הימלען אראָבלאָזען. איצטער שטילער, שטי־לער... וואויל איז צו דעם, וואָס קאָן שטום זיין.

ת מ ר

רעד עס בעסער ניט. דו מאכסט גרעסער דעם פּחד. דער פאָטער איז שוין באלד גראָה געוואָרען פאר צער. זאָג מיר, זיידע, ווער האָט עס אין די מענשען אכזריות פערפלאַנצט?...

נ ת ן

מיין קינד, וואָס ווילסטו פון דעם, וואָס אין זיין הארץ האָט זיך

די נאַכט אַליין בעזעצט? דאָס האַרץ מיינע ליעגט אין חושך, און וואַרט אויף דער לעצטער שעה. וואָס עס זאָל נאָר געשעהן — האָב איך זיך אַלץ אויף דעם געריכט. אויף אַלץ בין איך גרייט...

ת מ ר

זיידע, דערצעהל מיר פון רחמנות; דערצעהל מיר פון ליעבע; דערצעהל מיר פון הייסע טרעהרען; דערצעהל מיר פון א שעהנעם ליכטיגען פריהמאָרגען, ווען די טויטשרעק. וואָס הענגט איבער דער ערד, וועט שוין מעהר ניט זיין.

נ ת ן

איך וועל דיר דערצעהלען פון דער צייט, ווען דיין טאַטע איז נאָך געווען גאָר א יונג קינד.

ז י י ד י

וועל איך בעסער זיצען נעבען זיידען.

נ ת ן

צווייען האָט זיין מאַמע געבאָרען: צוויי זיהן...

ת מ ר

דערצעהל מיר פון דעם, ווי מענשען וועלען צוריק באַרמהערציג ווערען... ווען מענשען וועלען צוריק גוט און מילד זיין. זאָג זיידע, צי איז דאָס אין דיינע יאָהרען אויך אַזוי געווען?

נ ת ן

אַלץ איז ווי געווען. די אייגענע זינד פון דעם מענשענס האַרץ, די אייגענע... נאָר די שטראָף איז אַן אַנדערע. גאָט קאָן ניט שטראָפען יעדעס מאָל מיט דער אייגענער שטראָף.

ת מ ר

איז דאָס א שטראָף פון גאָט, אַז מענשען זאָלען אומגעהן די אויגען מיט בלוט פערגאָסען, בייזע ווי ווילדע חיות? זיידע, איך בין גרייט צו שטאַרבען פאַר זיי. כ'וואַרט נאָך מיין פאָטערס בעפעהל... איך וועל אויסשפּרייטען מיינע אָרעמס, איך וועל לויפען צווישען אַלע מענשען, איך וועל רופען מיט אַלע מיינע כחות:

„האט רחמנות, ברידער, איינער אויף דעם אנדערען"... זיידע, מען דארף עס זיי נאר דערמאהנען.

נתן

אמאל, אז די מענשען זענען שטארק זינדיג געווארען, אז די ערד אליין, די ליעבע גוטע ערד האט שוין נישט געקאנט זייערע חטאים פערטראגען — האט גאט אויף זיי אראבגעשיקט א מבול — און ס'איז פון אלץ אויף דער ערד קיין זכר ניט געבליבען. נאר גאט אליין האט דערנאך חרטה געהאט אויף זיינע מעשים, און ער האט געשווארען, אז מעהר וועט ער שוין קיין מבול ניט ברענגען — און ער האט צו די מענשען אזוי געזאגט: פאר אייערע גוטע מעשים וועט איהר זיך אליין איינער דעם אנדער'ן בעצאהלען — און פאר אייערע שלעכטע מעשים וועט איהר אויך אליין איינער פון דעם אנדער'ן מקבל זיין אייער שכר... די שטראף, וואס מענשען אליין וועלען אויף זיך ברענגען, איז נאך מורא'דיגער ווי דער מבול אליין: גאט האט א מבול פון וואסער געבראכט אויף דער ערד, און די מענשען וועלען פערפלייצען די וועלט מיט זייער אייגענעם בלוט...

תמר

זיידע, ס'איז ניט אמת! גאטס שטראף קאן גאר אזוי שרעקליך ניט זיין. איך וועל אין זייערע הערצער דערוועקען רחמנות; איך וועל זיי פערשיכור'ן מיט ליעבע.

זיידי

דערצעהל בעסער, זיידע, פון פויגעלעך, פון מלאכים וואס פליהען אום אין וואלד ביינאכט.

נתן

אבער הער דעם סוף... ששש... שטילער... די אויגען ביי די מענשען וועלען ווערען פערגאסען מיט בלוט, פאר גרוים שנאה צו זיך אליין. זייערע צייגער וועלען אויסוואקסען שארף און לאנג, ווי ביי די בייזע וועלף, וואס בלאנדזען־אום אין דער פינסטערער נאכט און זוכען זייער רויב. עס וועלען ביי זיי אויסוואקסען נעגעל ווי ביי די גרויסע אדלערס, דאס הארץ זייערע וועט ווערען הארט און

טרוקען, און דורשטיג נאָך הייסעם מענשען־בלוט, דער מענש וועט אומגעהן און שמעקען מיט גרויס תאוה אין דער לופט דעם ריח פון בלוט. — דער טאָג איז נאָהענט, און די שעה איז גרייט. יענעם טאָג וועלען די הימלען זיין פערהאנגען מיט א שווערען וואָלקען, און וואָס ס'וועט זיך טהאָן אויף דער ערד וועט דער הימעל ניט וויסען.

ת מ ר

ווי שרעקליך איז די שטראָף! זיידע, עס קאָן גאָר ניט געמאָלט זיין.

נ ת ן

מיין קאַלט הארץ שפּירט דאָס, וואָס מיין אייגענער מויל קאָן ניט אויסרעדען.

ת מ ר

דעם פּאָטערס טריט קלאַפּען אונרוהיג; איך געה צו איהם.

ז י ז י

זיי דו מיט'ן זיידען, איך געה ארויף... כ'וועל איהם זינגען מיינע נייע לידער. —

ת מ ר

זעץ זיך ביי איהם אויף די הענד; גלעט איהם איבער'ן קאָפּ; זאָג איהם גוטע ווערטער.

ז י ז י

איך וועל איהם זינגען מיינע נייע לידער.

לויפט אַרויף.

נ ת ן

הערט זיך צו.

ת מ ר

וואָס הערסטו, זיידע?

נ ת ן

ס'טראָגט זיך שוין אהער זייער ברומען.

ת מ ר

ס'איז דער ווינד, זיידע. ס'איז אַ ווינד.

נ ת ן

ס'איז ניט דער ווינד, מיין קינד. אין ווינד ליעגט גאָטס קול. אין ווינד דערקען איך שטענדיג גאָטס קול. זיין קול שרעקט מיך קיין מאָל ניט. פון איהם בלייבט מיין הארץ שטענדיג רוהיג.

ת מ ר

דאָס איז דער געראויש פון די בלעטער און די צווייגען.

נ ת ן

דאָס ברומען די מענשען־הערצער דורשטיג און ווילד. דאָס ברומען וועט אלץ שטארקער ווערען, גאָטס קול וועט אלץ שוואכער ווערען, אין דעם ווילדען ברומען וועט ער ווערען דערטרונקען.

פון אויבען הערט זיך זיזיס קול.

ת מ ר

זיזי שרייט. איך וועל לויפען צום פאָטער.

נ ת ן

ניין, מיין קינד, זי זינגט עס. זי זינגט איהם דאָס ליעד פון אונשולד. דאָס איינציגע ליעד, וואָס איז נאָך פערבליבען. זאָל זי איהם זינגען, זאָל זי איהם זינגען. זיין הארץ דארף עס הערען. זאָל זי איהם זינגען — און דו הער מיך. דו ביזט שטענדיג ווייט פון מיר. און מיינע ווערטער זענען דיר פרעמד.

ת מ ר

זיידע! אין מיין הארץ איז אזוי פיעל הייסע ליעבע בעגראָבען צו דיר, צו מיין פאָטער, צו אלע מענשען. רעד, זיידע, איך וועל דיך הערען...

נ ת ן

אין גיכען וועל איך אינגאנצען מוזען שטום ווערען. איך וועל ניט האָבען צו וועמען א וואָרט אויסצורעדען... איינער אליין וועל איך אומבלאָנדזען אין וואַלד, ווי א בוים אבגעהאקט פון זיינע וואָרצלען און ארומגעבראכען זיינע צווייגען...

ת מ ר

איך וועל דיך ניט אבלאָזען, זיידע.

נ ת ן

מיט גוואַלד וועט מען דיך פון מיר אַברייסען.

ת מ ר

קיינער וועט מיך פון דיר און פון מיין פאָטער ניט אַברייסען. איך געהער אַלעמען! מיין האַרץ געהערט דער גאַנצער וועלט, מיין רחמנות איז פאַר יעדער'ן בעזונדער, און מיין ליעבע איז אויך פאַר אַלעמען... אַלעמענס וואונדען וועל איך וואַשען — הערסט, זיידע? אַלעמענס!

נ ת ן

דיין האַרץ איז ריין און אונשולדיג — אָבער בלויז שטראָף צו פער־נעהמען ביזטו אויף דער וועלט אַנגעקומען. און איך וועל אומ־בלאָנדזען אין וואַלד; שטום וועל איך זיין...

ת מ ר

זיידע, וואָס רעדסטו, ווער וועט דיך דאָס אַנריהרען?

נ ת ן

מיין אייגענער זוהן וועט אין מיין האַרץ זיינע נעגעל שטעקען.

ת מ ר

מיין פאָטער? זיידע, וואָס רעדסטו? מיין פאָטער, וואָס זיין האַרץ רייסט־זיך פאַר ליידען, ער וועט דיך? איך גלויב עס ניט, זיידע!

נ ת ן

דיין טאַטע איז גוט ווי א טויב. ווייל אזוי האָט ער זיך אויף דער ליכטיגער וועלט בעוויזען. אָבער צו איהם איז נאָך א ברודער געבאָרען געוואָרען — א אינגערער.

ת מ ר

וואו־זשע איז ער?

נ ת ן

כ'האָב וועגען איהם ניט גערעדט.

ת מ ר

דער פאָטער האָט אויך וועגען איהם קיין מאָל ניט דערמאָנט.

נ ת ן

דיין טאַטע האָט אויך געהאַט פּחד פאַר איהם. רעדט שטיל, ווי ער וואָלט איהר איבערגעגעבען אַ וויכטיגען סוד. אונטער איין הארץ האָט זייער מאמע צווייען געטראָגען: דיין בארמהערציגען טאַטען, און אין א צייט ארום — איהם. אונטער איין הארץ געלעגען. פון איין מילך געזויגען — נאָר ניט אין איין געשטאַלט האָט זיי ביי־דען, דער וואָס אין הימעל, בעשאפען. גאָר אנדערע אויגען האָבען ביי זיי פון אונטער'ן שטערן ארויסגעקוקט. דיין טאטע איז גוט ווי א מלאך געבאָרען געוואָרען. און זיינע אויגען האָבען ווי די אויגען פון א טויב אונשולדיג געקוקט. און זיין ברודער איז בייז ווי א שלאנג געווען, גלייך פון זיין געבאָרענעם טאָג אָן... זיינע אויגען האָבען שארף ווי אָדלער־אויגען ארויסגעזעהן. פון זיי האָט העליש פייער געשלאָגען — מיר האָבען פאר זיין בליק פּחד בעקומען.

ת מ ר

וואו איז ער, הא?

נ ת ן

נאָך גאָר אין דער יוגענד איז ער נעלם געוואָרען. עס זענען איהם פליגעל אויסגעוואקסען. ער האָט מיט אמאָל געהן און פליהען אָנ־געהויבען, און נאָך גאָר אין דער יוגענד איז ער פון מיר פערפלוי־גען. ער איז נעלם געוואָרען. נאָר איך האָב ניט פערגעסען און איך קאָן איהם ניט פערגעסען. זיינע שארפע אויגען זענען אין זיין וויעג־בעט פערבליבען... דאָס איז דער בעסטער צייכען, אז ער לעבט. קיין לעבעדיגען פערגעסט ניט דאָס הארץ, קיין מאָל פער־געסט ניט דאָס הארץ...

ת מ ר

ער איז געשטאָרבען, אויב אזא לאנגע צייט האָט מען פון איהם ניט געהערט.

נ ת ן

איך האָב צופיעל אָנגעהויבען טראכטען וועגען איהם. ער בעווייזט זיך מיר פאר מיין געדאנק. איך זעה איהם, ווי ער איז א גרויסער

אויסגעוואקסען, באַלד אין דיין טאַטענס יאָהרען... ער איז ערגעץ נאָהענט ארום אונזער שטוב... ער טראָגט אונגליק מיט זיך...

תמר

וואָס רעדסטו, זיידע ?

נתן

וואָס טרייבט איהם אהער ? ער וועט מיט זיינע נעגעל מיר דאָס הארץ רייסען... איך וועל מיט א צוריסען הארץ אין וואלד אומ־בלאָנדזען...

תמר

זיידע, איך וועל דעם אַדלער'ס נעגעל צאַרט מאכען. איך וועל מיט מיין ליעבע זיינע שאַרפע בליקען ווייך מאכען.

נתן

מיר דוכט, אז עמיצער איז ווידער פארביי דער שטוב געגאנגען.

תמר

איך געה זעהן, ווער איז דאָרט.

נתן

איך הער דעם גערויש פון זיינע פליגעל... איך שפיר זיינע שאַרפע נעגעל.

תמר

זיידע, בערוהיג זיך. איך וועל מיין הארץ פאר זיינע נעגעל אויס־שטרעקען.

זיזי

לויפט אַראָב.

איך האָב דורכ'ן פענסטער געזעהן יענעם מענשען. ער געהט גלייך צו אונזער שטוב.

נתן

איצטער איז מיין צייט געקומען.

הימן

קומט אַריין, בלייבט אַ ווײַלע שטעהן ביים שוועל. בעמערקענ־דיג נתן'ען געהט ער צו צו איהם. תמר און זיזי שטעהען ביידע האַלב

צושראָקען, האַלב פערוואונדערט. נעהמט אַרום דעם אַלטען און קושט איהם אויפ'ן קאָפּ.

ביזט שוין גראָה און אַלט געוואָרען, פאַר צרות געבויגען. נאָר איך האָב דיך גלייך דערקענט — ביזט מיין פאָטער!...

נתן

איך האָב דיין אָנקומען געשפּירט. איך בין דיין פאָטער און דו ביזט מיין זוהן. יאָ, ביזט מיין קינד.

הימן

געדענקסטו מיך נאָך?

נתן

איך געדענק דיך... איך האָב דיך געדענקט, און מיין הארץ איז ניט גאַנץ רוהיג געווען. נאָר דו האָסט מיט דיין קומען אין מיר כחות אויפגעוועקט, איך זאָל רוהיג פון דאַנען אוועקגעהן.

הימן

די עלטער האָט דיין שטאַלצקייט ניט צובראָכען.

נדב

קומט אַראָב, וואַרפט זיך הימן'ען אויפ'ן האַלדז.

דאָס ביזטו מיין ברודער! מיין ברודער... קוקט איהם גלייך אין פּנים. דאָס ביזטו מיין ברודער!

הימן

איך האָב אייך שוין ניט גערעכענט דאָ צו טרעפען. איך האָב גע־מיינט, אז לאַנג האָט שוין דער בלוטיגער שטראָם פערטראָגען מיין וויעג־בעט מיט אייערע ביינער. בעווייזט אויף תמר'ן און זיזי'ן. דאָס זענען דיינע קינדער, ביידע, מיין ברודער, אין דיר געראָטען.

נדב

אין א שווערע צייט זענען זיי מיר אויסגעוואַקסען. ווי קומסטו אהער? ווי האָסט דו זיך אהער דערשלאָגען?

הימן

דאָס וואָס ווערט אויף דער ערד געבאָרען מוז סוף־כל־סוף ווען־ס'איז ווידער אויף דער ערד פערבלאָנדזען. איך בין לאַנג, לאַנג

אומגעגאַנגען אַרום אייער וואָהנונג. ניט איין מאָל האָב איך אין אייערע פענסטער אַריינגעבליקט, נאָר כ'האָב ניט געוואַגט אייער רוה צו שטערען. איך האָב אייך אַלעמען גוט געקענט. דיינע קינ־דער זענען אויסגעוואַקסען פאַר מיינע אויגען, דו ביזט אין דרייען געבויגען געוואָרען, און אויף אונזער פּאָטער איז די עלטער אָנגעקומען.

ת מ ר

איך האָב קיין מאָל ניט געהערט מען זאָל אין שטוב רעדען...

נ ת ן

אויף דיין פאָטער איז די עלטער אָנגעקומען. ווען דיין טאַטע איז געבאָרען געוואָרען האָט איהם א מלאך מיט א חוזק־שמייכעל אָנ־געוויזען אויף א גרויסען מדבר, אין וועלכען ס'האָט איין מענש עלענד אַרומגעבלאָנדזשעט, צו דער ערד זיין קאָפּ געזונקען, און האָט געזאָגט: אַזוי עלענד און פערביטערט וועסטו אין לעבען צווי־שען דיינע אייגענע געדאַנקען אומבלאָנדזשען.

ה י מ ן

איך בין דיין קינד. איך בין שטאָלץ מיט דעם. דו ביזט דיין גאַנצען לעבען אַליין געגאַנגען. און ביז צו דער לעצטער מינוט וועסטו אַליין געהן. איך האָף גאָר ניט, איך זאָל קאָנען דיך פערנעהמען מיט זיך.

נ ת ן

מיינסט מיך פון מיין אָרט צו ריהרען? נאָך דעם ווי איך האָב אייך געבאָרען האָב איך זיך פון אַלץ מיאש געווען. קוקענדיג מיט אָפענע אויגען, האָב איך זיך מיאש געווען. איך בין דער יאוש אַליין. וואו איך זאָל ניט געהן, זעה איך אַלץ דעם וויסטען מדבר און דעם מיעדען וואַנדערער. — שטום וועל איך זיין. שטומען דאַרף איך.

ה י מ ן

פאָטער מיינער! איך ווייס, אַז אומזיסט איז מיין טרחה. נאָר דער יוגענד... און אפשר מיין ברודער וועל איך אויך מיט זיך...

נ ד ב

איך זאָל געהן מיט דיר ? אויב דו האָסט אין דיין לאַנגען אומוואַנ־דערן דעם אמת'ן וועג געפונען, ווי אזוי זיך בעפרייען פון דעם מורא'דיגען נעץ, אין וועלכען דאָס גאַנצע לעבען איז פערפּלאָנ־טערט, דאַן, ברודער, געה איך מיט דיר. האָסטו געבראַכט דעם סוד ווי צו צווינגען די מענשען, אז זיי זאָלען זיך כאַטש אויף איין ווײַלע אָבשטעלען, און ארומזעהן־זיך — דאַן, ברודער, געה איך מיט דיר... אין יענער רוהיגער רגע קאָן מען אלץ געווינען. איין געשריי: „האַלט־אָב, איהר מענשען ! וואָס טהוט איהר ?“ וואָלט דעם גאַנצען לעבען אויפ'ן וועג צום אייביגען גליק געפיהרט. נאָר אָט די ווערטער זאָלען אַלע, אלע הערען.

ה י מ ן

בלאָנדזעסט, מיין ברודער! דיינע אייגענע געדאַנקען פערפיהרען דיך...

נ ד ב

איך דערקען דעם אמאָליגען שמייכעל אויף דיינע ליפּען. דו וועסט איינער בלייבען, און פון אלץ לאַכען, און איך וועל איינער בליי־בען, און מיין הארץ וועט פאַר אַלעמען בלוטיגען. דיין הארץ איז הארט ווי שטאָהל, און שאַרף ווי א שפּיז... מיין הארץ איז אייביג אין שטורם, און אונטער א פייערדיגען האָגעל איז מיין לעבען... יעדער אויגענבליק צופלאַקערט זיך מיין געדאַנק. געטליכע פלאַמען ווינקען צו מיר פון ווייטען, און איך זעה זיי קלאָר. איך זעה זיי נאָהענט. איך מיין, אז אָט־אָט האָב איך שוין דעם אמת'ן וועג גע־פונען. איך געה ארויס אין לעבען — איך שפּרייז גלייך צום שלאַכט־פעלד, און פאַר מיין געשריי וועט דער מענש שטיל ווערען — אלע, אלע, פון גרעסטען ביז דעם מינדעסטען, וועלען מיינע ווערטער הערען... אלע הערצער וועלען זיך מיט איין מאָל אויפּפּראַלען, און זיי וועלען מיינע רייד אריינדרינגען. פּלוצלינג יאָגט זיך אָן א וואָל־קען פון אן אנדער זייט, און פערטראָגט אלע מיינע חלומות !..

ת מ ר

נעהמט אַרום נדב'ן.

וואָס רעדסט דו, פאָטער! האָב ניט חרטה פון דיינע פריהערדיגע ווערטער... איך פערשטעה זיי אזוי גוט. זיי רירען אזוי מיין הארץ, זיי וועקען אזוי מיין נשמה: — „מיט רחמנות, מיט הייסע ליעבע"... אזוי האָסטו דאָך מיך געלערענט, פאָטער מיינער! איך בין שוין גרייט צו געהן טהאָן וואָס דו הייסט...

ה י מ ן

דו, מיין ברודער, שיקסט דיין קינד פאר א קרבן? דאָס וואָס איז שעהן, דאָס וואָס איז ריין, האָבען שוין די מענשען לאַנג מיט זייערע פרעכע פים צוטראָטען. זאָג מיר: פאר וועמענס זינד ווילסטו קרבנות מקריב זיין? פאר דיינע? אפשר פאר דיינע קינדערשע חטאים? אפשר דו, פאָטער, פאָדערסט א קרבן צו דער עלטער?

נ ת ן

איך בין שטום. מיין צונג דארף שטומען...

ת מ ר

איך אליין... דער פאָטער — ער שיקט מיך ניט. איך אליין וועל לויפען און וועל מיט מיינע אָרעמס דאָס פייער לעשען! —

ה י מ ן

וועסט אין דעם פייער פערברענט ווערען... איהר אַלע וועט פון אזא וועג זיך צוריק ניט אומקעהרען...

נ ד ב

צי קען איך זאָגען אויף די האנד, אז זי איז ניט מיינע? ווען מען שניידט זי — קלעמט מיר מיין הארץ. צי קאָן איך זאָגען אויף די אויג, אז זי איז ניט מיינע, ווען ביי יעדען בליק וועקט זי מיין געדאַנק. צי קאָן איך זאָגען אויף דעם קאָפּ, אז ער איז ניט מיינער? צי קאָן איך זיך אָבזאָגען פון לעבען? איך בין אויף דער'ערד געבאָרען געוואָרען, אויף דער ערד אויסגעוואַקסען. מ י י ן הארץ רייסט מען, מ י י ן קאָפּ ברענט, מיין בלוט פליסט... און איך, מיט אַלע מיינע כחות מוז שרייען „האלט! האלט!" איך וועל

שרייען ביז מיין געדאנק וועט מיך ניט אָבנארען און פערלאָזען..
איך וועל שרייען ביז מיין צונג וועט וועט מען פון מיין מויל ניט
ארויסרייסען... קום צו מיר אויבען, וועסטו זעהן דורכ'ן פענסטער־
וואָס אויף דער ערד טהוט זיך, און וואו דער בלוטיגער שטראָם
האלט שוין.

גערהט אַרויף צו זיך.

ה י מ ן

טראַכט אַ ווילע.

איך וועל געהן צו איהם אויבען; איך וועל איהם בעווייזען, אז דעם
גאנצען לעבען זיינעם האָט ער נאָר דורך איין פענסטער'ל גע־
קוקט...

געהט ארויף.

ת מ ר

בלייבט שטעהן אויף איהר אָרט. שטאַרק פערטראַכט.

נ ת ן

ווען אַדלערס לאָזען זיך אראָב אויף דער ערד — דעמאָלט מוזען
זיך מענשען אין די וועלדער בעהאַלטען.

געהט אַרויס.

ז י ז י

זיידע, איך געה אויך מיט דיר!

געהט אַרויס אונטערטאַנצענדיג.

ת מ ר

בלייבט אַליין שטעהן פערטראַכט.

צווייטער אקט.

אַ קליין, גרין בערגעל. רעכטס אַ שיטער סאָסנאָווער וועלדעל, דורך וועלכען עס זעהען זיך אַרויס פּאַסען הימעל, פּורפּור רויט פון זון־אונטערגאנג. לינקס, אַ גרויסער געדיכטער וואַלד. פון ווייטען זעהט מען נדב׳ס הויז ארומגעריגגעלט מיט הויכע טאפאליען.

נתן

ווי ער וואַלט זיך ארויסגע׳גנב׳עט פון וואלד. שטעלט זיך אונטער אַ בוים און קוקט צום שטוב. שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

ביז צום טויט איז נאָך ווייט, און איך בין שוין אין וואלד פערוואָרפען. תמר איז צווישען צוויי מאגנעטען, און זיזי איז נאָך אזוי יונג, אז צווישען די גרינע בלעטער ווערט זי פערפאלען.

זיזי

בעוויזט זיך פאר׳ן שטוב.

נתן

בעמערקט, ווינקט צו איהר.

זיזי! זיזי!

זיזי

בעמערקט נתן׳ען. זי לויפט צו איהם.

נתן

זי איז נאָך גאָר יונג און אונשולדיג.

זיזי

לויפט און שרייט.

זיידע! זיידע!

נתן

ניט שריי, ניט שריי אזוי, מיין קינד.

זיזי

וואו ביזטו געוועזן, זיידע? איך האָב אזוי געבענקט נאָך דיר. כ׳האָב

דיך אומעטום געזוכט: צווישען אלע בוימער, אין אלע ווינקעלעך.

נ ת ן

גלעט איהר קאפ.

כ'האב דיך ליעב, מיין קינד, דו בענקסט...

ז י ז י

פארוואס ביזטו אוועק פון שטוב, זיידע?

נ ת ן

אין וואלד איז שעהנער. אין וואלד איז רוהיגער.. האסט דעם טאַטען דיינעם געזעהן, מיין קינד?

ז י ז י

ווילסט איהם זעהן? איך וועל איהם געהן רופען. גוט, זיידע? איך וועל איהם געהן רופען. תמר בענקט אויך נאך דיר. דער טאַטע בענקט אויך. אלע בענקען. איך האב היינט שוין געוואלט וויינען.

נ ת ן

זיי בענקען.

זעצט זיך. שלעפּט מיט זיך זיזי'ן.

ז י ז י

שרעקסט זיך אויך, זיידע? פאלג מיר, שרעק זיך ניט פאר איהם. ער איז אזא גוטער. פארוואס האב איך פאר איהם קיין מורא ניט? איך בין געזעסען אויף זיין האנד, און ער האט מיר א מעשה דערצעהלט.

נ ת ן

וואס האט ער דיר דערצעהלט?

ז י ז י

איך געדענק שוין ניט, וואס ער האט מיר דערצעהלט... זאג מיר, זיידע, וואוהין וויל עס תמר לויפען?... וואס איז דער טאטע אומעטיג?

נ ת ן

ניט פרעג. בעסער איז, אז דו ווייסט ניט, וואס ארום טהוט זיך.

מיין קינד, איך וועל דיך נעהמען אין וואלד, וועסטו הערען ווי די פויגעל זינגען...

ז י ז י

און איך וועל באלד אליין זינגען, ווי א פויגעלע זינגט.

זינגט, שטיפט מיט'ן אַלטען.

נ ת ן

ווילד ביזטו, מיין קינד, ווי גאָר ניט צום ליידען האט גאָט בע־שאפען דיין גוף מיט דיין נשמה. ווי גאָר ניט פאר דער וועלט, ניט פאר די יאָהרען ביזטו געבאָרען געוואָרין.

ז י ז י

קוקט איהם אָן, רייסט גראָז און לעגט איהם אוים אויפ'ן קאָפּ, נתן מערקט ניט.

נ ת ן

עס פיטערט זיך די סטאדע שאָף אין גרינעם טהאָל, זי געהט זוכען איהר חיונה אין דעם וויסטען מדבר — צי וויים זי דען, אז דאָרט שארפט פאר איהם א וואָלף זיינע צייהנער? צי זאָגט עס איהר דאָס הארץ?.. צי חלום'ט עס איהר בעת זי דרעמעלט?...

ז י ז י

זיידע, צו מיר רעדסטו עס?

נ ת ן

צו דיר... צו זיך אליין... צום וואלד, צו די בוימער, צו דער ערד... עס רוהט דאָס קינד אין שטארקען שלאָף. צי וויים עס דען, אז די שטאָדט איז בעלעגערט? צי שפירט דען דאָס הארץ, אז פאר איהם שארפט זיך א שפיז? עס שטעהען די בוימער און קוקען מיט גאוה אין הימעל אריין... איך הער, אז מען שארפט שוין די זעג. איך הער, אז אין יענעם עק וואלד פאלען שוין שפענער.

ז י ז י

מען וועט דעם וואלד ניט האקען, איך זאָג דיר, אז מען וועט איהם ניט האקען!

נתן

די כמארע, וואס רוקט זיך אָן, איז גאר ניט פון דער זייט, וואס איך האָב גערעכענט, נאר צי קאָן איך זי פערהאלטען, ווען אפילו גרויס, ווי מיין האנד זאָל זי זיין...

זיזי

זיידע! איך געה אוועק פון דיר; איך לויף אהיים.

נתן

ווען מען וויל זעהן די רעכטע שקיעה, דארף מען אין טהאָל ניט זיצען. מען טאר אין טהאָל ניט זיצען. איך האָב שוין מיינע פיס אויסגערוהט. איצטער וועל איך פּרובען עטוואס העכער זיך אויפצו־הויבען. אויב איך וועל די רעכטע שקיעה זעהן, וועל איך וויסען וואס פאר א טאָג מאָרגען וועט זיין.

דער וואלד ווערט פערפלייצט מיט אַ פּורפּור־פארב פון דער שקיעה.

זיזי

אויפ'ן בארג, זיידע, מיינסטו? אויפ'ן בארג געה איך אויך מיט דיר. אָבער דו זאָלסט מיך דערנאָך פיהרען אהיים...

נתן

אין מזרח־זייט איז שוין דער וואלד מיט א בלאָה־פארב אָבגעגאָסען — ניט וויים איז שוין צו דער שקיעה...

הערט זיך צו.

זיזי

זאָג, זיידע, וואס שרעקסט דו זיך? איך וועל מיט דיר ניט געהן, אויב דו שרעקסט זיך.

נתן

איך געה מיט דיר.

זיזי

זיידע! זיי דו אַן אַלטער פאסטוך, און איך וועל זיין א קליינע, ווייסע שעפּסעלע; וואו דו וועסט געהן, וועל איך דיר נאָכלויפען. און טאָמער וועט מיר וועלען א וואלף צורייסען, וועל איך זיך בעהאל־

טען אונטער דיינע פּאַלעס, ווי א קליין שעפּסעלע, און איך וועל שרייען מע—מע—ע!

נתן

הויבט זיך אויף.

קום, מיין קליין שעפּסעלע, קום, איך וועל דיר לערנען ווי אזוי פון א וואָלף זיך צו היטען. קום, איך וועל דיר לערנען, אז דו זאָלסט פון דער שקיעה פערשטעהן וואָס פאר א טאָג מאָרגען וועט זיין.

געהט אַוועק.

זיזי

שפּרינגט איהם נאָך און מעקעט ווי אַ יונג שעפּסעלע.

תמר

געהט אַרויס פון שטוב און פערנעהמט זיך צום וואלד.

הימן

קומט אָן פון וואלד, און פערגעהט איהר דעם וועג.

תמר

בעמערקט הימן'ען, וויל איהם אויסמיידען.

הימן

װאַרט; ניט אייל זיך.

תמר

לאָז מיך געהן מיין וועג.

הימן

וואוהין געהסט דו?

תמר

איך געה אהין, וואו מיין נשמה רייסט זיך שוין אזוי לאַנג. די לעצ־טער מינוט איז אָנגעקומען. היינטיגע נאַכט מוז אלץ געשעהן. איך קאָן שוין מעהר ניט ווארטען.

הימן

דיין פאָטער שיקט דיך?

תמיר

דעם פאָטערס ווילען איז אויך מיינער. נאָר אויב אפילו ער זאָל

חרטה האבען — צוריק וועל איך שוין ניט געהן. קיין זאך אין דער וועלט וועט מיר צוריק ניט טרייבען.

ה י מ ן

דיין פאטער האט דיך פערפיהרט, און אין מיטען וועג האט ער דיך אליין געלאזען. ער האט מיט זיינע צארטע נעגעל דיין הארץ און וואונדען געמאכט... וואוהין טראגסטו דיין לעבען?

ת מ ר

ניין, מיין פאטער איז שטארק; נאר אין זיין הארץ שפיגלען זיך אב פייער מיט וואסער אינאיינעם; אין זיין הארץ שפיגלען זיך אב די גרעסטע אונגליקען און שמערצען, דעריבער קאן ער ניט רוהען. איך בין ווי מיין פאטער, נאר אין מיר פלאקערט נאך די יוגענד אליין... יוגענד, און יסורים, ווי דער ים ווילד און ברייט. מיין הארץ האט שטענדיג געליעבט, און געטראכט פון מיין פאטער... וועלכער ליידט פאר אלעמען. מיין יונג בלוט שטורמט, זעהענדיג, ווי ביי איהם בייטען זיך די פארבען אין פנים פאר יסורים. איך האב מיט איהם געליטען צוזאמען... און איצטער וויים איך מעהר ניט איינס— דאס, וואס פון זיין הארצען האב איך אויסגעשעפט: איך דארף לויפען און פאלען צו די מענשענס פים, און מיט טרעהרען בעטען: „ווארפט אייער אלטע ברודער־מלחמה!" איך וועל אין זיי דער־וועקען א ים ליעבע און רחמנות. איך בין גרייט מיין ברוסט צו שטרעקען, מען זאל זי מיט'ן שפיז דורכלעכערן. נאר ניין! ס'וועט קיין מאל ניט זיין... דאס הארץ, וואס טראגט פאר זיי ליעבע, וועלען זיי ניט ריהרען... קום אויך מיט מיר — קום. צי פיהלסטו גאר ניט, וואס איך רעד צו דיר?... קום, העלף מיר ברענגען אויף דער ערד דעם שעהנעם פריהמארגען.

ה י מ ן

קינד מיינס! ניט דו מיט דיינע טרעהרען וועסטו דעם שעהנעם פריהמארגען ברענגען.. ווען אפילו טויזענדער שוועסטער צו דיר זאלען וויינען אנהויבען, וועט דערפון מעהר ניט ווערען, ווי א טרויער־כאר, צו דעם מיאוסען גסיסה־טאנץ. איך בין געקומען

דיין לעבען מציל זיין, ווייל דו ביזט אויסגעוואקסען אין דעם נעסט, וואו איך האָב מיין יוגענד פערבראכט. קום מיט מיר!

ת מ ר

קוקט איהם אָן צושטריזט אין די אויגען.

זאָג, וואָס האָט דיך געבראכט אהער, אין דער מינוט? הינטער דיר געהט דאָס אונגליק נאָך...

ה י מ ן

מיין הארץ האָט געבענקט. פערשטעהסט? אהער האָט עס גע־בענקט... אלץ אין דער וועלט בענקט, נאָר ניט מיט א בענקעניש פון א צופוילטען הערבסט־בלאט, וואָס רייסט זיך צו דער ערד אין איהר שוים אינגאנצען צו דערפוילען, האָט מיין הארץ גע־בענקט... עס בענקט דער שטראהל אויפ'ן זונען־ברוסט און רייסט זיך אראָב, צו דעם שלאנקען ליליען־בעכער; עס בענקט די בלום אין גרינעם טהאָל און ציהט זיך צו די שטראהלען אין הימעל אריין. עס בענקט די גאנצע ערד צום הימעל. דאָס שעהנסטע און דאָס רייכסטע אונטער'ן הימעל ווערט דורך בענקשאפט גע־בויט... עס בענקט דער ריזיגער בארג, צורייסט זיך פאר בענקע־ניש, און שליידערט שטיקער פון זיין ברענענדיג הארץ ביז אין הי־מעל אריין, פערפלייצט מיט פייער די גאנצע געגענד ארום זיך... מיין הארץ האָט געבענקט מיט ווילדען שטורם, וואָס פערטראָגט ים'ען, און ברעכט אייביגע וועלדער...

ת מ ר

הער מיך אָבער אויס. איך וועל דיר אלץ דערצעהלען, הערסט, פון וואנען איך געה. איך האָב זיך פער'גנב'עט הינטער'ן בארג, זעהן פון ווייטען, וואָס עס טהוט זיך. נאָר דער ים פון טרויער גרייכט שוין באלד אונזער בארג, עס טרינקען זיך מענשען אין זייער איי־גען בלוט... ראנגלען זיך... הער, ווי שרעקליך עס איז. קום מיט מיר, קום. אפשר האָט שוין דער פאָטער אויך חרטה געהאט. טאָ קום־זשע דו מיט מיר. און אויב ניט, לאָז מיך, איך געה אליין. איך וועל אליין געהן זינגען צווישען מענשען די אייביגע ליעד פון ליע־

בע. איך וועל זי פון מיין צוּאוועהטאַגט־הארץ זינגען — לאַז מיך!

הימן

האַלט איהר האַנד פעסט צו זיין ברוסט געדריקט.

מיין קינד! הויך אין ברייטען ים, שטעהט איינזאַם א שעהנער אינזעל... מיט טוי־פּייכטע אויגען זיצט דאָרט דער יונגער קעניג אויף זיין הויכען שטאַלצען טראָהן און בענקט, און וואַרט — אויף דער יונגער הארצענס־קעניגין... אַנגעטהאָן אין איהרע גרינע קליי־דער שטעהט דאָרט די גאַנצע נאַטור איבערגעצויגען מיט א לייכ־טען שלייער און בענקט אינאיינעם מיט'ן יונגען קעניג. ער האָט די וועלען פערשוואָרען, זיי זאָלען איהם פון דער אונענדליכער ווייטקייט זיין געליעבטע ברענגען... טראָגען זיך די וועלען, איינער דעם אַנדערן איבעריאָגענדיג און צושלאָגען זיך מיט ליארעם אָן ברעג... זיי קאָנען זיין פערלאַנג ניט דערפילען... ער האָט בע־גינען פאר'ן מאָרגענשטערן די לבנה בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע ברענגען... מיט א בלאַס פערשלייערט פּנים איז ווידער די לבנה אין מזרח־זייט אויפגעגאַנגען. זי האָט זיין בעגעהר ניט ערפילט... ער האָט ביי דער שקיעה די זון בעשוואָרען, זי זאָל איהם זיין געליעבטע אויפזוכען. — זעה, עס בלאַנדזען דאָ אום צווישען די בוימער די זונען־שטראַהלען... זיי זוכען די יונגע קעניגין. זעה, זיי זוכען דיך. פערלאַז דיין היים, דו יונגע קעניגין! ביז וואַנען דער לעצטער זונען־שטראַהל וועט זיך ניט אויסלעשען...

תמר

ווי הארט איז דיין הארץ! הארט און בייז. לאַז מיך! איך האָב מורא פאר דיר. געה אוועק: פערלאַז אונזער שטוב. איך האַס דיך. אין דיינע אויגען ברענט אַ ווילדער פייער; איך האָב מורא פאר איהם. . לאַז מיך צוריק צו מיין פאָטער.

הימן

דיין פאָטערס ליעבע איז שוין לאַנג מיט גיפט צומישט... דיין פער־לאַנג איז נאָך נארישער פאר זיינעם.

ת מ ר

איך האס דיך, ווי די בייזע שלאנג. דיינע אויגען ברענען, ווי ביי א בייזער שלאנג.

ה י מ ן

מיינע אויגען זענען בעלויכטען פון מיין הארצען, און מיין האַרץ איז בעלויכטען פון דער זון, וואָס געהט אויף יעדען טאָג אויף די שפּיצען פון די הויכסטע בערג, וואוהין וואָלקענס קאָנען זיך קיין מאָל ניט פערקלייבען...

ת מ ר

אָבער הער מיך אויס... הער, וואָס איך רעד צו דיר... צו קאָנסטו מיינע ווערטער ניט פערשטעהן? צי ווייסטו גאָרניט פון דעם, וואָס עס טהוט זיך ארום מיט די מענשען?... זייער נשמה רייסט זיך. עס פעהלט זיי ליעבע. עס פעהלט זיי רחמנות. מען דאַרף זיי עס נאָר דערמאָהנען, קום מיט מיר! די גאנצע ערד וועט ליעבע און רחמנות איינהילען. הערסט, ווי מלאכים ווען די מענשען ווערען.

ה י מ ן

רחמנות, כא — כא — כא! ווערים האָבען עס אויסגעקלערט... ליעגענדיג אונטער די פיס צוטראָטען, האָבען זיי מיט טרערען אין די אויגען געבעטען „רחמנות, רחמנות". וואָס ציהט דיך צו דער ערד? די ערד איז אונציכטיג. פאַלשע נביאים האָבען די ערד פערקויטיגט, און צו איהר האָבען זיי צוגעשמידט דעם מענשענס נשמה, וואָס האָט זיך שטענדיג צום הימעל געריסען, — פאַלשע נביאים וועלען דיין ריינע נשמה אין דעם ערדישען שמוץ בעגראָ־בען. קום, איך וועל דיך פון דעם אָרט אוועקרייסען. זאָל דיין נשמה אויף דאָס־ניי געלייטערט ווערען...

ת מ ר

פערשטעהסט גאָר ניט, אז דער פריהמאָרגען, וואָס וועט מיט ליעבע און רחמנות די וועלט בעלייכטען קומט שוין אָן?

ה י מ ן

מיין קינד, ניט בלינדע מוילוואורפען מיט נעגעל וועלען ברענגען

דעם שעהנעם פריהמאָרגען! יענעם מאָרגען וועלען שאָפען מענ־שען — ביז'ן הימעל שטאָלץ געוואַקסען, און זייער האַרץ וועט שטורמען פאַר בענקעניש. כאַ—כאַ—כאַ! ווערים קריכען־אום און זוכען שטראַהלען פון לאַנג־אויסגעלאָשענע זונען — קלייבען פון בלאָטע געפאַלענע שטערען... יענעם מאָרגען וועט בעלייכטען א זון, וואָס דאָס לעבען אליין האָט געשאַפען, יענעם לעבען וועט בעלויכ־טען א זון, וואָס דעם מענשענס האַרץ אליין האָט בעשאַפען...

עס פאַלט אויף תמר'ן אַ בונד שטראַהלען פון דער שקיעה.

תמר

זעה ווי שעהן די זון פערגעהט היינט..

הימן

די שטראַהלען זוכען די יונגע קעניגין. זיי ווילען זי בעשיצען פון דער ווילד־בייזער נאַכט, וואָס רוקט זיך אָן אויף דער געגענד...

תמר

נעכטען איז א לבנה־נאַכט געוועזן. איך האָב זיך שטיל אַרויסגע־שלייכט דורכ'ן פענסטער, זעהן וואָס עס טהוט זיך. מיך האָבען ניט געלאָזט שלאָפען מיין פאָטערס אונרוהיגע טריט. איך בין פער־גאַנגען ווייט פון אונזער שטוב, אפשר וועל איך אין לופט מערקען דעם בייזען סוד, וואָס לאָזט ניט מיין פאָטער אויף א מינוט די אויגען צומאַכען. נאָר שטיל איז געווען... איך בין פערגאַנגען אַזש צום טהאָל, אונטער'ן וואַלד, און האָב מיך דאָרט שטיל אני־דערגעזעצט. פּלוצלונג האָט זיך א לייכטער בלאָהער נעבעל פון דעם טהאָל אויפגעהויבען, ער איז אַלץ געוואַקסען און געוואַקסען. ער האָט מיט א דינעם דורכזיכטיגען שלייער אַרומגענומען דעם גאַנצען רוים. און הימעל מיט ערד האָבען איינס אויסגעזעהן. איך האָב ניט געשפּירט, וואו איך געפין זיך — צי אויפ'ן הימעל, אָדער אויף דער ערד... פּלוצלינג האָט זיך דורכגעטראָגען א ווינטעל — דער בלאָהער נעבעל־שלייער איז פערשוואונדען געוואָרען, און איך האָב געשפּירט, אז כ'ליעג אויפ'ן הימעל, אָדער דער הימעל האָט זיך ביז צו דער ערד אַראָבגעבויגען... דורך, אַרום מיר, ווי ווייט

כ'האָב מיט אַן אויג פערוואָרפען, זענען געווען צוזייהט פינקעלדיגע שטערן. היינט וועט אויך אַזאַ נאַכט זיין...

הימן

קאָנסטו מיר אפשר וואָס ווייטער דערצעהלען?

תמר

ניין! מעהר וועל איך ניט! לאָז מיך צורוה!... דו צורייסט מיר דאָס הארץ מיט דיינע נעגעל. פאָטער מיינער! ליעבער פאָטער!... איך הער דיין קול... איך געה שוין.. ווי ליעב איך דיך!... ווי האָס איך דיך!... מילדער קוק אין מיינע אויגען. איך וועל דיר אַלץ דערצעהלען... איך קאָן ניט! איך קאָן ניט... לאָזט זיך אַראָב צו זיינע פיס. פאָטער מיינער! איך געה שוין!...

הימן

דערצעהל מיר, דערצעהל מיר ווייטער, קינד מיינס.

תמר

רעדט ווי פון חלום.

איך בין געזעסען אין טהאָל. איך האָב געוואָלט הערען, וואָס פאַר א קולות עס טראָגען זיך פון ווייטען. האָט מיר ווי א זיסער שלאָף מיינע ברעמען געגלעט... איך האָב געטרוימט... מיינע אויגען זע־נען געווען אָפען... דער פאָטער איז געזעסען און געשריבען, און איך בין שטיל געזעסען אין ווינקעל, און געקוקט פון ווייטען אין זיינע אויגען. זיי האָבען געבליצט פון יעדען נייעם געדאַנק, וואָס איז דורכגעפלויגען ביי איהם אין קאָפּ. שטיל, שטיל האָט זיך די טיר געעפענט, און א שנעע־ווייסע האַנד האָט זיך אין איהר בע־וויזען. זי האָט צו מיר געוואונקען... געוואונקען.. ווענעמס האַנ־ט'איז געווען — ווייס איך ניט. דאָס ערשטע מאָל האָב איך אַזאַ לויטער־קלאָרע האַנד געזעהן. איך בין ניט־ווילענדיג פון שטוב ארויסגעגאַנגען... און ווידער האָב איך די האַנד אין לופט בע־מערקט... זי האָט מיר געוואונקען, איך זאָל געהן אהין.. איך בין נעגאַנגען... איך בין געגאַנגען.. די האַנד איז פערשוואונדען גע־וואָרען, און אויף איהר אָרט זענען א פּאָר פייערדיגע אויגען אויס־

געוואקסען... פון זיי האבען שטראהלען געצויגען, מיר דאס פנים געגלעט... זיי האבען צו מיר געוואונקען, איך זאל געהן... איך בין אזש צום בארג פערגאנגען, דארט אויף יענער זייט וואלד... די אויגען זענען פערשוואונדען געווארען... איך בין איינע אליין זיצען געבליבען... אויף מיר איז א מורא'דיגע בענקעניש אנגעפאלען. איך האב געמיינט, אז דאס הארץ מיינס ווערט אין מיר אינגאנצען צוריסען... לאז מיך אב!... וואו האסטו מיך פערפיהרט? דו טרעטסט מיין הארץ מיט דיינע פיס... לאז מיך!..

ה י מ ן

דיין צוטראטען הארץ וויל איך גאנץ מאכען...

ת מ ר

האב רחמנות אויף מיר! לאז מיך געהן צו די אונגליקליכע מענשען... ניי־געבארענע, נאקעטע עופ'עלעך ליעגען אין די וויגען און וויינען יאמערליך, רופען די מאמען, שרייען: מאמע!... מאמע!... די מענשען בלאנדזען אום, בעטען ליעבע, רחמנות. בלאנדזען, אהן טאטע־מאמע — יתומים... א גאנצע וועלט יתומים. איך לויף צו אייך. שוין, שוין — איך געה. איך טראג פאר אייך מיין הארץ, וואס איז פול מיט ליעבע און צורייסט זיך פאר ליעבע... לאז מיך! לאז מיך!...

ה י מ ן

שטיל.

וואס ווייטער, דערצעהל...

ת מ ר

אין אונמאכט.

ס'איז זעהר א שווערער וואלקען ארויסגעשוואומען פון מערב־זייט. ווי פון דער ערד איז ער ארויסגעשוואומען... ער האט זיך געטראגען גלייך אויף אונזער שטוב. אונזער שטוב איז אין פינסטערען וואלקען פערזונקען געווארען... ס'האט מיך אנגעכאפט א גרויס פחד פאר מיין פאטער, און מיט ביטערע טרערען האב איך זיך געלאזט לויפען אהיים, ראטעווען מיין פאטער... און אויף דעם

אָרט פון אַנזער שטוב האָב איך א שטיק גרוי־שווארצען וואָלקען געפונען — פּאָטער טייערער! פּאָטער ליעבער! — האָב איך געד יאָמערט.

ה י מ ן

ער איז אונטער דעם שווערען וואָלקען פערזונקען געוואָרען?

ת מ ר

ניין! ניין! מיין פּאָטערס קול, מונטער און שטארק ווי שטענדיג, האָט פון אונטער דעם שווארצען וואָלקען געשאלט: „דעם נביא האָט מען פאר זיין לעבען מיט שטיינער פערוואָרפען, נאָר זיינע ווערטער האָבען זיך ווי פייערדיגע פיילען געטראָגען אין לופטען און האָבען געברענט די זינדיגע הערצער. דעם נביא האָט מען פון שטאָדט אין דעם מדבר פערטריבען, נאָר זיינע אויגען, פון וואנען ס'האָט געשאָסען דער געטליכער פייער איז צווישען די מענשען געבליבען... זיי בלאָנדזען אום צווישען מענשען, און די מענשען לויפען פון זיי דעם גאנצען לעבען!“... ווי הייסע פלאַמען האָבען די ווערטער דורכגעשניטען דעם פינסטערען וואָלקען, זיי האָבען זיך גלייך צום הימעל געטראָגען.. פּאָטער מיינער! פּאָטער מיי־נער! — האָב איך געשריען — איך בין דיין קינד, און דו ביזט מיין פּאָטער!... שיק מיך אין פייער — וועל איך געהן: אין וואסער — וועל איך לויפען... און איך האָב זיך אין דעם פינסטערען וואָל־קען אריינגעוואָרפען...

ה י מ ן

און אויפגעוואכט?

ת מ ר

ניין; כ'בין גאָר ניט געשלאָפען, איך בין ניט געשלאָפען. דאָס האָב איך וועגען ליעבע און רחמנות געטרוימט... איך וויל מיט מיין לע־בען דאָס אייביגע לעבען פאר די מענשען שאפען... איך געה שוין!

ה י מ ן

איך לאָז דיך. נאָר הער וואָס וועגען דעם לעבען...

ת מ ר

קיינער וועט מיך ניט איינהאַלטען...

ה י מ ן

זעה, די זון איז שוין פערגאַנגען. ס'ווערט פינסטער ארום... ס'געהט די בייזע נאַכט, וואָס מענשען וועלען איינגאַנצען פערבלאָנדזשעט ווערען. אַנשטאַט דעם צווייטען — וועט דער מענש נור זיך אַליין זעהן, אַנשטאַט דעם שפּיז צו שטעכען זיין ליעבען חבר אין ברוסט, וועט ער מיט איהם זיין אייגען הארץ דורכלעכערן... לאַנג וועט די נאַכט דויערן... איצטער איז ניט מעהר ווי צווישען טאָג און נאַכט. לאַנג וועט זי דויערן, ביז דער לעצטער אָרימער מענש וועט ניט פערטיליגט ווערען... ביז דער לעצטער וועט ניט, ווי א מיאוסער וואָרים פון זיין ברודער צוטראָטען ווערען... דער טאָג, וואָס ווייזט זיך, איז ניט מעהר ווי אַן אָבשפּיגלונג פון א ווייטען חלום... דאָס שפּיגלען זיך אָב שטראַהלען פון דער זון, וואָס האָט נאָר אַמאָל אין די אַלטע צייטען זיך בעוויזען. היינט גיסט־זיך איהר אמת'ע ליכט אין דעם אָרט, וואו דעם מענשענס הארץ, וואו דעם מענשענס מוח וואַגט ניט צו חלום'ען וועגען איהם... און ווען עס פערבלאָנדזשעט אהער א שטראַהל פון אייביגען לעבען, פאַלט ער ארויף איינעם פון די טויזענדער ניי־געבאָרענע אונשולדיגע מענשען־קינדער... דורך די שטראַהלען וואַקסען איהם אויס אָדלער־פליגעל. און ניט בעמערקענדיג טראָגט ער זיך פון דער ערד אוועק...

ת מ ר

וואוהין ?

ה י מ ן

אהין... צו דער גרויסער אָדלער־נעסט. יאָהרען־לאַנג וואַקסט די גרויזאַמע ממשלה פאַר דער ערד — די אָדלער־ממשלה... ניט קיין אָדלערס, וואָס שמאַכטען נאָך פגירות, וואָס דורשטען מיט תאוה נאָכ'ן ריח פון בלוט... אָדלערס, וואָס וועלען אויף זייערע פליגלען ברענגען דאָס אמת'ע ליכט... דאָס ליכט, וואָס וועט די נאַכט פער־

טרייבען, און וועט לייכטען ביז אין דער אונענדליכקייט... מיין קינד! קלייב־זיך־אויס!

ת מ ר

רייבט די אויגען, ווי זי וואָלט אויפגעוואכט פון אַ שטאַרקען חלום. קוקט זיך אַרום צושטרייט. שעפּטשעט צו זיך אַליין.

איך האָב פערשלאָפען. איך האָב פערשפּעטיגט. דאָרט וואַרט מען אויף מיין ליעבע. ס'איז נאָך צייט! איך געה צו אייך!... איך לויף!

לויפט אַוועק אין וואלד.

ה י מ ן

כ'וועל געגען איהר ווילען, דאָס לעבען איהרס מציל זיין... לאָזט זיך נאָך איהרע טריט. ס'ווערט פינסטערער. פון וויטען דורכ'ן וואלד טראָגט זיך אַ קלאַנג פון אַ קירכען־גלאָק, און ווערט ווידער שטיל. פון וואלד רעכטס געהט אייליענדיג אַ יונגע פרוי, וואַרפט צושראָקענע בליקען אַרום. זי טוליעט צום האַרצען אַ קינד, ווי זי וואָלט עס ווילען בעשיצען. זי ווערט פערשוואונדען. ס'לויפט דורך אַ מענש, ס'זעהט זיך אויס, ווי ער וואָלט זוכען אַן אָרט, וואו זיך צו בעהאַלטען. ס'טראָגט זיך אַן אונרוהיגער צווייענדיגער קלאנג פון אַ קירכען־גלאָק. ס'בעוויזט זיך צווישען די בוימער רעכטס אַן אַלטער מאַן, שטאָלפּערט אויף צוויי לאַנגע שטעקענס. ער ווערט שנעל פערשוואונדען לינקס אין וואַלד.. אין איין געלויף צושראָקען, שליכט זיך דורך אַ יונגע מיידעל, און בעמערקענדיג די שטוב פון וויטען, בלייבט זי שטעהן אַ ווייל'ע, ווי זי וואָלט זיך מיט זיך מישב זיין... פערשווינדט, ס'ווערט פינסטער ווייטע, אונרוהיגע קלאנגען פון קירכען־גלאָקען ווערען אָפּטער אין לופט. א ווינד רייסט זיך אַריין אין וואלד. און ס'ווערט אַ בעוועגונג צווישען די בוימער.

דריטער אקט.

אַ פינסטערע נאַכט. ס'טראָגען זיך שווערע כמאַרעס איינע אויף דער אַנדערער... פון די אָפטע בליצען ווערט פון צייט צו צייט בעלויכטעט די גאַנצע געגענד און עס זעהט זיך אַ בערגעל, און לינקס אַ וואלד. אַ ווינד בעוועגט פון צייט צו צייט די בוימער. אָפטמאָל טראָגט זיך דורך אַ ווידער־קול פון וייטע געשרייען.

נתן און זיזי

זיצעןביידע אויפ'ן בערגעל.

נתן

זעהסט, ווי שעהן עס איז ביי נאכט גאָטס וועלט?

זיזי

ניין, זיידע, דאָס איז ניט שעהן. ס'איז פינסטער... באלד וועט נאָך געהן א גרויסער רעגען. מיר טהוען שוין וועה מיינע פיס; — איך וויל, דו זאָלסט מיך שוין פיהרען אהיים.

נתן

אהיים טאָר מען ניט געהן. ס'איז א מורא איצטער אין דער היים צו בלייבען. נאָר נעבען מיין פּאָלע זאָלסטו זיך האלטען. און איך וועל ניט לאָזען, אז מען זאָל דיך רויבען פון מיר...

זיזי

וואו קאָן איצטער זיין דער טאַטע, תמר?

נתן

דאָס הארץ זאָגט מיר, אז היינטיגע נאכט דארף עס אלץ געשעהן.

זיזי

וואָס איז געשעהען? ווייסט, זיידע, איך טראכט עפּעס.

נתן

וואָס, מיין קינד?

זיזי

איך טראַכט, אַז זי איז ערגעץ ווייט, ווייט אוועקגעלאָפּען, און דאָרטען וועט מען איהר...

נתן

ניט רעד עס אוים פון מויל.

זיזי

טאָ פאַרוואָס געהסטו מיט מיר אום אין די פעלדער?

נתן

דו בענקסט אהיים?

זיזי

איך בענק, איך האָב מורא. פאַרוואָס אַנטלויפסטו אַלץ פון דער היים, און דו ווילסט מיך אויך פערפיהרען? מיינסט, איך פער־שטעה ניט, אַז דו האָסט אויך מורא, דו פערנאַרסט מיך...

נתן

איך וויל דיך פון דער היים אָבגעוואוינען, דו זאָלסט זיך צוגעוועהנען צום וואַלד.

זיזי

מיר וועלען דאָרטען לעבען ווי די פויגעלעך?

נתן

מיר וועלען דאָרט לעבען ווי אַלע גאָטס בעשעפענישען. קום, מיין קינד.

זיזי

מיר וועלען דאָרט אויסוואַקסען הויך ווי די ביימער?

נתן

דו וועסט דאָרט אויפוואַקסען ריין און אונשולדיג ווי א טויב.

זיזי

און אין שטוב וועסטו ניט געהן?

נתן

דאָס אונגליק האָט זיך אַנגערוקט אויף אונזער שטוב...

זיזי

טא פארוואס זאגסטו וועלען מיר זיך דארפען אין וואלד בעהאל־טען ? !

נתן

ס'וועט זיין א מורא צו וואהנען אין שטוב.

זיזי

פארוואס וועט זיין א מורא צו זיין אין שטוב ?

נתן

ס'וועט זיין א מורא צו טרעפען זיך מיט נאך א מענשען.

זיזי

און איך וועל אין וואלד מיט דיר ניט געהן. איך וועל ניט געהן. אין וואלד זענען פארהאן וועלף.

נתן

אין וואלד וועט דיך קיינער ניט ריהרען. הערסט, ווי עס זינגען דארט די פויגלעך ? קום, וועסטו זעהן, ווי עס הענגען דארט די נעסטעלעך, אנגעבונדען צו די צווייגען, און דער ווינד הוידעט זיי... וועסט זעהן, דארט זיצען קליינע עופ'עלאך; זיי האבען גאר קיין מורא ניט.

זיזי

וועלען מיר שוין היינטיגע נאכט ניט געהן אהיים ?

נתן

פערבלאנדזשעט פון מיר מיינע קינדער...

זיזי

וועט ביין טאטען און ביי תמר'ן אויך אויסוואקסען צייהנער ווי ביי א וואלף ?

נתן

ניט פרעג עס מיך, מיין קינד ! דאס הארץ ציטערט מיר אויף. דאס בלוט קיהלט אין מיינע אדערן. עס הערט זיך א ווייטער מורמלען פון א דונער. דאס איז די ערשטע בשורה... קינדער האב איך געהא־דעוועט ! בוימער האב איך געפלאנצט, מיט טוי פון הימעל דער־

צוויגען — וואָס פאר א ווינד טריקענט זייערע וואַרצלען?... וואָס פאר א ווינד ברעכט מיינע צווייגען?

זיזי

פיהר מיך אהיים!

נתן

נאַריש קינד, איך בין דאָך מיט דיר.

זיזי

אין וואלד וועלען מיר זיך אויפמאכען א גרויסען נעסט, אויף א הויכען, הויכען בוים, און מיר וועלען דאָרטען זיצען. איך וועל דיר העלפען ארויפצוקריכען.

נתן

אָט אזוי, מיין קינד.

זיזי

אָבער היינט וועלען מיר נאָך געהן אהיים. איך וויל נאָך אמאָל זעהן דעם טאַטען, תמר'ן.

נתן

קיינער איז אין דער היים ניטאָ.

זיזי

זיידע, דו נאַרסט מיך, דו נאַרסט מיך! פיהר מיך אהיים, אויב ניט וועל איך דיך אליין לאָזען, און איך וועל לויפען אהיים; איך וועל טרעפען דעם וועג אָהן דיר.

נתן

א שלאַנג האָב איך אין מיין אייגענעם בוזעם געהאָדעוועט, איצטער ליגט זי נעבען אונזער שטוב. וועסט געהן אליין אָהן מיר, וועט דיך א בייזע שלאַנג אויפ'ן וועג איינבייסען.

זיזי

זעהסט, עס בליצט שטאַרקער... דער הימעל איז נאָך שווארצער געוואָרען... תמר! תמר!

נתן

שווייג, מען זאָל זיך ניט דערוויסען, אז מיר זיצען דאָ.

זיזי

בלייבט גאָר שטיל. די כמאַרע ווערט שטאַרקער.

נתן

איינזאַם, ווי אַן אָבגעהאַקטער בוים מיט איינגעבראָכענע צווייגען...

זיזי

דו האָסט אויך מורא. קום, איך וועל דיך פיהרען.

פון ווייטען טראָגען זיך איינזאַמע קולות.

נתן

מענשען־קולות. מענשען־חיות...

זיזי

ת—מר! ת—מר!

די קולות ווערען אַלץ נעהנטער.

נתן

דעם וועג מוז איך אָבטרעטען.

ס'בליצט.

זיזי

ת—מר! ת—מר!

נתן

נעהמט זיזי'ן פאַר'ן האַנד.

קום מיט מיר, מיין קינד.

זיזי

כ'האָב מורא, לאָז מיך גאָר אליין.

נתן

קום, מיין קינד, קום גיכער פון דאַנען...

זיזי

לאָז מיך, לאָז מיך!

נתן

קום, איך וועל דיך בעשיצען... קום מיט מיר.

זיזי

לאָז מיך, לאָז מיך...

רייסט זיך פון איהם אַרויס.

נ ת ן

ביזט שטארקער פון מיר...

געהט אַליין אַוועק איילענדיג צום וואלד.

ז י ז י

בלייבט אַליין שטעהן אַ צייט. הויבט־אָן וויינען. ס'מורמעלט אַ דונער. אונטער דער בעלויכטונג פון אַ בליץ בעוויזט זיך אויפ'ן באַרג ה י מ ן; טראָגט אויף די הענד תמר'ן.

ז י ז י

כ'האָב מורא, ווער איז עס?

ה י מ ן

אַט איז דיין שוועסטער.

ת מ ר

שוואך.

שוועסטער... לאָז מיך אראָב, לעג מיך אויף דער ערד, ווייטער וויל איך ניט זאָלסט מיך טראָגען... לעג מיך אויף דער ערד.

ז י ז י

וויינט.

תמר!... תמר!

ת מ ר

ווי קומסטו אהער, מיין ליעב קינד?

ה י מ ן

ווי קומט זי אהער אין אזא בייזע נאכט?

ת מ ר

לעג מיך אויף דער ערד.

ה י מ ן

צו זיזי'ן.

שרעק זיך ניט, סט'געהן מיט מיר.

ת מ ר

אויף דער ערד...

ז י ז י

וויינט אין דער שטיל.

ה י מ ן

וויין ניט. דיין לעבען הויבט זיך נאך אן.

ת מ ר

לאז מיך ליגען אויף דער ערד... לאז מיך שטארבען ביז מיין פא־טער וועט קומען... איך זאל זיין טרויער ניט זעהן.

ה י מ ן

לעגט זי אויף דער ערד.

קום, איך וועל דיך אויף מיינע הענד ארויפטראגען אהין, ווייט פון דיין פאטערס שטוב, קום — אונטער'ן בארגווארט דאס לעבען אויף דיר...

ת מ ר

זעץ זיך נעבען מיר, גיב מיר דיינע הענד... כל זמן עס קלאפט אן אדער, וועל איך דיך בעשיצען...

ז י ז י

בויגט זיך אראב צו תמר'ן, נעהמט זי ארום.

ת מ ר

וואו איז דער פאטער?

ז י ז י

כ'ווייס ניט.

ת מ ר

האסט איהם ניט געזעהן?

ז י ז י

ניין.

ת מ ר

וואו איז דער זיידע?

ז י ז י

ער איז ערגעץ ווייט, ווייט פון דאנען — אין וואלד, ער האט מיך

ניט געלאָזט געהן אהיים... ער האָט מיך אויך געוואָלט מיטנעהמען
אין וואלד, האָב איך זיך ניט געלאָזען.

תמר

זיידע! זיידע! טראָג מיך צום פאָטער מיינעם... ניין, איך וויל
ניט... טראָג מיך ניט. וועה, עס קומט דער סוף... געה... שטארבען
וויל איך אליין... כ'וויל ניט, זאָלסט הערען מיינע ווערטער.. כ'וויל
ניט, זאָלסט לאכען פון מיינע ווערטער...

היימן

איך וועל ניט לאכען, און וועל ניט וויינען.

תמר

כ'האָב אויסגעשפּרייט מיינע אָרעמס... געמיינט, די גאנצע וועלט
וועלען זיי ארומנעהמען.

זיזי

ווער האָט דיר געטהאָן? זאָג מיר, ווער האָט דיר געטהאָן?

היימן

כ'בין פון וויטען געשטאַנען, און פאר צאָרן האָט מיין הארץ גע־
פלאמט. דאָס האָבען זיי דיר פאר ליעבע דעם פּנים צוביסען, און
פאר ליעבע מיט די פיס געטראָטען...

תמר

כ'בין געלאָפען... געבעטען — „זעהט, עס וואלגערען זיך אייערע
אייגענע קראנקע קינדער; איין וועלט פאר אלעמען... איין זון פאר
אלעמען"... — קיינער ט'ניט געהערט...

זיזי

עפּעס ברומט...

תמר

אלץ נעהנטער... אלץ נעהנטער...

היימן

מיין קינד, בעדענק זיך!

זיזי

כ'האָב מורא...

תמר

מיין אונגליקליכע שוועסטער... כ'בין געלאָפּען, געשריען—מענ־שען, מענשען... ווער האָט אין אייער הארץ שנאה געפלאַנצט? ווער האָט אין אייער האנד א שפּיז געגעבען? פינסטער ווערט אויף דער וועלט... האלט־אָב! האלט־אָב!... רחמנות... רחמנות... רח—מנות..

הימן

שטיל.

כאַ־כאַ־כא — ליעבע, רחמנות...

תמר

הויבט זיך אויף, און פאלט.

געה אוועק... אוועק... אוועק!... צוריק ל'איך געהן... נאָר נישט דו... ביי דיר ל'איך קיין רחמנות ניט בעטען... כ'האַס דיך... כ'האַס דיך... ניין... כ'האָב אויף דיר אויך רחמנות. אויף אַלעמען... מיין פּאָטער... ווי זיצט ער נאָך אַזוי שפּעט אין שטוב? וואו איז ער אַזוי שפּעט? האָט זיין הארץ אויך א שפּיז דורכגעלעכערט? מענ־שען! שעהנט מיין פּאָטער... ער טראָגט פאר אייך זיין הארץ... שעהנט איהם!... ער האָט פאר אייך דעם אמת'ן וועג געפונען.. ער האָט איהם גע—פו—נען... נאריש... נאריש... נאַ—ריש...

הימן

שטיל.

אמת... אמת...

תמיר

ניין! ניט איך רעד עס! ניין! ניט איך... ביז דער לעצטער מי־נוט... מיט די לעצטע כחות... וועל איך שרייען... רחמנות... רח—מ—נות... ליע—בע... ליע—בע...

רייסט זיך אָב.

זיזי

וויינט שטיל.

ת—מר... ת—מר... ת—מר...

ה י מ ן

דו וועסט מיט מיר געהן.... האָב קיין מורא ניט. איך וועל דיך מיטנעהמען.

ז י ז י

זיידע! זיידע! ת—מר... שטעה אויף!... תמר, שטעה אויף!

עס טראָגט זיך פון ווייטען אַ קול: „קינ—דער מיינע! טאָכ—טער מיינע!".

ז י ז י

תמר, תמר, דער טאַטע געהט!

ה י מ ן

נארישער ברודער! נארישער מענש!

ד ע ר ק ו ל

גאָר נאָהענט.

טאָכטער מיינע! איך געה אויך מיט דיר... שטעה, שטעה!

ז י ז י

טאַטע, אַט בין איך! תמר... תמר!

זי וויינט. עס דונערט. נדב בעוויזט זיך.

נ ד ב

אַלע זענט איהר דאָ?

ה י מ ן

דיין אינגסטע קינד און דיין ברודער.

נ ד ב

וואו איז מיין קינד?

ה י מ ן

דיין קינד האָבען די ליעבע מענשען צוטראָטען... איהר האַרץ האָבען גראָבע הענד צוריסען — אַט ליעגט זי.

נ ד ב

מיין טאָכטער....

איך האָב זי אויף מיינע הענד פון בלאָטע ארויסגעטראָגען...

נ ד ב

שטעהט צושטרייט.

מיין ברייטער וועג, אויף וועלכען איך בין אזוי זיכער געגאנגען, האָט זיך אויף צוויי צוטיילט. וואוהין זאָל איך געהן? רחמנות איז אין ים פון מענשען־בלוט דערטרונקענע געוואָרען... ווי א גרויסער שטיין ביזטו, מיין קינד, אויף מיין וועג געפאַלען — איך קאָן דיך ניט אויסמיידען... ווייטער מיט דעם וועג קאָן איך ניט געהן.

פאלט אויף תמר'ס טויטען קערפער. מיין קינד! דו האָסט דאָס בעסטע פון מיין הארצען מיט זיך פערנומען... און צוריק ניט געבראכט... האָסט דאָס שעהנסטע פון מיין נשמה אין דער פינסטערער נאכט פערלאָרען... האָסט זיך ווי אן אונשולדיגער שטראהל פון דעם בייזען ווינד פערלאָשען.

בלייבט ליעגען שטיל אויף תמר'ס טויטען קערפער.

זיזי

טאַטע, טאַטע! פיהר מיך אהיים.

הימן

דער אמת... נאָר דו וועסט מיט דעם וועג ניט געהן... הער, מיין ברודער! כ'האָב געשטומט, כל זמן ס'האָט געקלאַפט דער לעצטער אָדער פון לעבען אין דעם הארצען, צוליעב וועלכען איך האָב זיך אזוי נידריג אראָבגעלאָזען... איצטער וועל איך איבערשרייען דיין לעצטען געדאנק, וואָס איז דער ערשטער געוועזען, און וואָס האָט דיין קינד פאר א קרבן געבראכט... כ'וועל איבערשרייען דעם קול פון דיין הארצען, וואָס רופט דיך אויף דיין אַלטען נאַרישען וועג... און אויב דו ליעגסט שוין טויט אויף דיין קינדס קאַלטען קערפער — וועט דער לעצטער פונק ווארימקייט, וואָס גליהט נאָך וואו פערבאָרגען אין דיר, מיך הערען... הער! נארישער ברודער! אין זייער אייגען בלוט וועלען די מענשען אויף דער ערד דערטרונקען ווערען... דער לעצטער וועט זיין אייגען פלייש פאר ווילדען הונגער עסען, און זיין אייגען בלוט פאר טייוועלשען דאָרשט טרינקען — היט זיך, אז דו זאָלסט דער לעצטער ניט זיין!

זיזי

ציטערט.

טאַטע!... טאַטע!...

נ ד ב

הויבט זיך. זיין שטים קלינגט העל און פריי.

ווען דער טרויער גרייכט דעם לעצטען גרעניץ; ווען די יסורים פון הארצען שטייגען איבער דעם מענשליכען כח — מוז זיך דער אמת בעווייזען... האלטענדיג מיין קאָפּ אויף מיין קינדס קאַלטען קער־פּער, האָט זיך פאר מיר בעוויזען א ליכטיגער שטראהל — דער אמת אליין... איך האָב דיינע ווערטער ניט געהערט. זיי האָט דער ווינד פערטראָגען; זיי האָט די נאכט פערשלונגען... איך געה באלד, איך געה!... הימעל און ערד האָבען זיך אינאיינעם געמישט; שטערן וואלגערען זיך אין בלאָטע, און ווערען מיט פרעכע פיס געטראָ־טען... איבערגעדרוקט האָט זיך דאָס הארץ ביי דער יוגענד, און די עלטער איז פעראירט... איבערגעדרוקט האָט מען די גרענעצען, וואָס דער אלטער גאָט האָט געשטעלט, און די נייע זענען ניט אויף זייער אָרט געבויט... עס האָבען זיך די מענשען פון דער ערד אָבגעריסען, און קאָנען ניט צום הימעל זיך פערקלייבען... עס קנאַלען די דונערען. דער הימעל דונערט, די ערד ציטערט אויף; בערג ברעכען זיך... פייער מיט וואסער פליסען, און גיסען זיך אינאיינעם... עס בע־ווייזט זיך ווידער אויף דער ערד דער אלטער גאָט. ער קליידט די וועלט מיט ליכטיגקייט אָן... עס געהען פאָראויס זיינע שלוחים, זיי רייטען אויף די פליגלען פון ווינד... מיין גאָט — איך געה. איך געה!

עס ענטפערט אָב אַן עכאָ פון ווייטען: „געה!“.

ה י מ ן

ניט מיין גאָט רופט...

ז י ז י

ציטערט. שטעהט ערשטוינט. עס רייסט זיך דער ווינד אין וואלד. דער גאַנצער וואלד בעוועגט זיך.

נ ד ב

איך הער זיין קול, ער שאלט, ער רופט צו מיר... עס דונערט גאָטס

קול פון איין עק לעבען ביז צום אנדערען... אין פיבער ווערט ווידער דעם מענשענס האַרץ בעצוואונגען... איך הער דעם קול... ער רופט: „האַלט אָב איהר, מענשען, אייער אייביגע מלחמה! קלאַר דער מוח! — ווייך זאָל ווערען דאָס האַרץ". — מיין גאָט, איך געה! איך געה!

און עכאָ פון וויטען: „געה!", „געה!".

הימן

ניט מיין גאָט רופט עס...

נדב

איך הער, מיין גאָט!... איך הער!!...

א ווידער קול

הער! הער!

ס'הייבט אָן אַ שטורם רייסען אין וואַלד.

נדב

פירכט אייך, פירכט אייך, איהר אַלע קינדער פון דער ערד. ס'געהט דאָס פייער און ברענט מיט צאָרן דאָס האַרץ, פון וואַנען עס וואַקסט די שלעכטס ארויס; ס'ציהט א וואָלקען און טראָגט זיינע פייער־בליצען — אויף דעם קאָפּ פון די פּראַאירטע ט'ער זיין צאָרען אויס־גיסען... דער שטורם ווערט נאָך שטאַרקער, ס'פּייפט. דער וואַלד קרעכצט. נדב'ס קול ווערט אַלץ מעכטיגער. פירכט אייך, פירכט אייך! ס'געהט דער גאָט, ער פערשפּרייט זיינע פליגעל אויף דער גאַנצער ערד! ער הילט איין אין שרעק באַרג און טהאָל... כורעים פאַלען די מענ־שען־קינדער!... דאָס אויער ווארט אויף גאָטס בעפעהל... מיין גאָט, איך געה!... איך געה!..

לויפט אראָב און פערשווינדט הינטער'ן באַרג.

זיזי

שטעהט נאָך אַלץ ערשטוינט.

הימן

קוקט נאָך נדב'ן.

כא־כא־כא! פאַר וועמען איז ער אוועק א גאָט זוכען! פיש שלינ־

גען איין איינער דעם אנדערען, אבער ניט לייבען, וואָס וואקסען אין דעם פרייען מדבר. זאָלען מענשען ווי לייבען שטארק ווערען.

ז י ז י

וויינט.

טאַטע ! טאַטע !

ה י מ ן

נעהמט זי פאר'ן האַנד.

ניט וויין, ניט וויין; ביזט יונג און אונשולדיג, ניט דאָ איז דיין אָרט. קום, איך וועל דיך אויף דעם העכסטען בארג איבערטראָגען. דאָרט, וואו די אָדלערס זיצען — זאָל דיין יוגענד אויפבליהען...

מיט פעסטע טריט טראָגט ער זי אַוועק. עס בליצט. דער מורמעל פון די דונערען דערוויטערט זיך. ס'זעהט זיך מעהר ניט ווי תמר'ס טוי־טער קערפער אין איהר ווייסען קלייד.

נ ת ן

געהט אַרויס פון וואלד. זיין קול ציטערט.

איינזאם... איינזאם... ווי א בוים, אויסגעקעהרט מיט די וואָרצלען און מיט ארומגעבראָכענע צווייגען — וועל איך בלאָנדזען אין דער פינסטערער נאכט. שטויסט זיך אָן אויף תמר'ן. ווער איז עס? מיין קינד... קאלט! אינגאנצען דיין בלוט פערגליווערט... זעצט זיך נעבען איהר, און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ. רעדט קאלט און מיט יאוש. מיין הארץ איז קאלט פון עלטער און יאוש, און אין דיין יונג הארץ האָט מען דאָס לעבען פערלאָשען... איך וועל ניט בעקלאָגען די יוגענד, אויב די עלטער איז שרעק און חושך און איך וועל ניט בעקלאָגען דיינע פערלאָשענע אויגען, אז מיין אויג וועט נאָך דארפען זעהן דיין טאַטען מיט א צוריסען הארץ. איך קאָן אייךביידען ניט בעקלאָגען, אויב מיין אויער וועט נאָך הערען, ווי פון הויכען בארג וועלען זיך שיטען דיין שוועסטערס טרוקענע ביינער... ס'האָט פאר דיין לעבען דאָס הארץ דיינס ניט געוואוסט פון קיין רוה... וועל איך פאר דיינע ביינער א רוהיגען אָרט געפינען...

ער טראָגט זיך מיט גרויס מיה אַוועק אין וואלד. עס בליצט.

א קול
פון וואלד שרייט.
ש—קר!.. ש—קר!... ש—קר!...

ע נ ד ע.

אויפ׳ן שייד וועג

1908

פּערזאָנען:

מיכאל העלמאַן, אַ מאָלער.

דאָראַ העלמאַן, זיין פרוי.

עמאַ, יוליאַן, טילע — זייערע קינדער

ברוך שניירזאָהן, אַמאָליגער העלמאַנס חבר פון אַקאַדעמיע.

פרידע, זיין טאָכטער.

ע ר ש ט ע ר א ק ט.

בײַ מיכאל העלמאַן.

אַ גרויס ליכטיג צימער, עהנליך מעהר צו אַ קינדערצימער. וואו־ניט־וואו איז צו מערקען קינדערשע שפּיעלצייג. רעכטס און לינקס טירען. אין הינטער־וואנד צוויי פענס־טער. אַרום האַלבען טאָג.

פ ר י ד ע און י ו ל י א ן קומען אַן דורך דער טיר לינקס. זיי טראָגען ביידע אַ טישעל. בלייבען שטעהן אין מיטען צימער.

פ ר י ד ע

זאָל ער דערווייל שטעהן אין מיטען צימער, ביז עמא וועט אריינ־קומען.

י ו ל י א ן

קיינער בעדאַרף ניט וויסען דאָס, וואָס מיר האָבען צוגעקלערט.

פ ר י ד ע

דאכט זיך, אז קיינער האָט אונז ניט בעמערקט, ווען מיר האָבען דעם טיש פון דאָרט ארויסגעטראָגען.

י ו ל י א ן

די אַלע קינדערשע נארישקייטען איז שוין צייט פון דאַנען ארויס־צוטראָגען.

פ ר י ד ע

דאָך איז א שאָד, מיט איין מאָל, פון קליינע קינדער פלוצלונג גרוי־סע מענשען ווערען.

י ו ל י א ן

ער נעהמט פאר׳ן צוים דעם קינסטליכען פערד, וועלכער שטעהט אין אַ ווינקעל.

איך געדענק, ווען כ׳האָב אויף דעם הילצערנעם פערד געריטען.

פ ר י ד ע

און זיך פאָרגעשטעלט, אז איהר רייט אויף אַ לעבעדיגען פערד?

י ו ל י א ן

געוויס. אז איך פלעג איהם אַ שמיץ טהאָן, ער זאָל שנעלער געהן, האָב איך געמיינט, אז איהם טהוען די שמיץ וועה.

פ ר י ד ע

און אז ער לויפט אין אמת׳ן שנעלער?

י ו ל י א ן

און אז ער לויפט שנעלער.

בידע לאַכען צופרידען.

פ ר י ד ע

און איך פלעג מיר קינדוויוז ביינאכט אויפכאפען און זעהן, אויב די פופע מיינע שלאָפט; אָדער אפשר וויל זי זיך איבערקעהרען אויף דער אַנדערער זייט. מיר לאַכען אזוי הויך, אז מען קען נאָך דערהערען אין יענעם צימער.

י ו ל י א ן

און מיט אמאָל זענען מיר גרויסע געוואָרען... ניין, מיר זענען דאָך נאָך אַלץ קליינע קינדער געבליבען.

פ ר י ד ע

פרובט זיך איצט זעצען אויפ׳ן פערד רייטענדיג, איך וועל זעהן.

י ו ל י א ן

אַט וועל איך באַלד אויפזוכען טילעס פופע און איהר וועט זי אויפ׳ן האַנד נעהמען, איך וויל אויך זעהן.

ביידע לאַכען.

פ ר י ד ע

ראָך זאָל בלייבען דער נאָמען פון דעם צימער: דער קינדער־

זאל, און דא וועלען מיר זיך אלע מאל צונויפקלייבען.

יוליאן

וואלט שוין אייער פאטער רעדען מיט מיין מוטער.

פרידע

אז איך זאל אינגאנצען בלייבען ביי אייך אין הויז?

יוליאן

יא.

פרידע

איך מיין, אז וועגען דעם רעדען זיי איצטער.

יוליאן

זיי זיצען ביי דער מוטער אין קאבינעט?

פרידע

יא, דארטען זיצען זיי. איך קלער, אז געוויס האט שוין דער פא־טער מיינער גערעדט מיט איהר?

יוליאן

זי וועט אונז וועגען דעם דערצעהלען. זי דערצעהלט אונז וועגען אלץ.

פרידע

איצט רעדען זיי געוויס וועגען דעם...

יוליאן

דאס וואלט גוט געווען.

פרידע

אך, ווי גוט דאס וואלט געווען!

עמא

קומט אריין, טראגט א גרויסען פארטרעט אין א גרין־בעגאלדעטין ראם איינגעפאסט.

נישט געווען דא די מאמע?

יוליאן

ניין, וואס טראגסטו אזוינס? אך, דער פאפא אין דער יוגענד!

ע מ א

איך האָב דעם פּאָרטרעט אויפ'ן בוידעם צווישען זיינע אמאָליגע בילדער געפונען.

אַלע בעקוקען דעם פּאָרטרעט.

פ ר י ד ע

דאָס איז אייער פאָטער אין דער יוגענד — ווי שעהן ער איז!

י ו ל י א ן

קיינער האָט איהם ניט בעמערקט?

ע מ א

קיינער ניט.

פ ר י ד ע

ווי טיעף זיינע אויגען זענען! זיי זענען ביי איהם שווארצע, יאָ? די האָר אויך שווארצע.

ע מ א

ער איז דאָך א ברונעט!

פ ר י ד ע

איצטער איז ער שוין גרוי?

י ו ל י א ן

ניט אזוי שטארק גרוי.

ע מ א

ליעבער פּאַפּאַ אונזערער! ווי שעהן ער איז דאָ!... נו, שנעלער, זאָגט וואו זאָלען מיר איהם אויפהענגען?

פ ר י ד ע

ווען איהר זאָלט נאָך בעקומען דער מוטערס פּאָרטרעט פון יענער צייט, וואָלט מען זיי אויפגעהאנגען אין דער הויך, איבערביידע אָך, ווי שעהן!

י ו ל י א ן

דאָס געפעלט מיר אויך.

ע מ א

איך וועל נאָך אויפזוכען דער מוטערס פּאָרטרעט, — אויך פון

דער יוגענד: דער פּאַפּאַ האָט אַליין פון איהר דעם פּאָרטרעט גע־מאָלען, ווען זיי זענען נאָך חתן־כלה געווען. און דו, פרידע, וועסט בעטען דיין פּאַפּאַ, ער זאָל אונז אויסמאָלען דאָס בילד פון דער יוגענד.

יוליאַן

אַ בילד פון דער יוגענד!

פרידע

אַ בילד פון דער יוגענד!

עמאַ

דאָס בילד זאָל פאָרשטעלען דעם זונענאויפגאנג — און ניט מעהר. דאָס בילד וועלען מיר אויפהענגען, אָט דאָ, אנטקעגען דער טיר.

פרידע

די גאַנצע יוגענד אין דעם זונענאויפגאַנג!

יוליאַן

האָ... די גאַנצע יוגענד אין דעם זונענאויפגאַנג.

פרידע

און פון צווישען די זונענשטראַהלען זאָל זיך אַ געזיכט ארויס־שפּיגלען.

עמאַ

כאַפּט פרידען פאר ביידע הענד.

דיין געזיכט, פרידע, זאָל ער קאָפּירען, גוט?

פרידע

ניין, ניין; דיין געזיכט זאָל מען קאָפּירען. און אפשר זאָל מען גאָר יוליאַנען דערצו קאָפּירען. איך וועל מיין פּאַפּאַ נאָך היינט בעטען.

עמאַ

געוויס נאָך היינט, דו זאָלסט איהם אָבער ניט זאָגען, צוליעב וואָס מיר פערלאַנגען עס.

פרידע

נו, געוויס וועל איך איהם ניט זאָגען.

יוליאן

און דו מיינסט, ער וועט פאָלגען?

עמא

פרידע זאָל איהם גוט בעטען.

פרידע

ער וועט מיך געוויס פאָלגען.

א ווײַלע בלײַבען אַלע שטעהן שוויַיגענדיג, ווי בעגײַס־טערט פון דער אידעע.

יוליאן

וואָס נאָך זאָל מען אהער ברענגען?

עמא

מיר דוכט, אז אַלץ איז שוין פאַרהאַנען... ווען אונזער פאָטער וואָלט וועלען צו אונז אהער אַרײַנקומען...

פרידע

קומט ער גאָר ניט אַרײַן צו אייך?

עמא

גאַנץ זעלטען.

יוליאן

איך וועל איהם בעטען, ער זאָל צו אונז אין גאַסט קומען, ווען מיר וועלען דאָס צימער בעניַיען.

פרידע

דאָס וואָלט זעהר שעהן זײַן.

עמא

די מוטער וועט א רעדע האַלטען, און מיר וועלען זי הויך, הויך אויפהויבען ביז צום זונענאויפגאַנג.

יוליאן

ווען דאָס בילד וועט שוין פאַרטיג זײַן און אויפ'ן וואַנד הענגען.

עמא

ביז צום זונענאויפגאַנג וועלען מיר זי הויבען. — אַלץ ווענדט

זיך דאָך אָן אונז; אויב מיר ווילען נאָר שטאַרק פערלאַנגען.— וואָס ניט, פרידע?

פרידע

געוויס, אַלץ ווענדט זיך אָן אונז.

עמא

איצט ווילען מיר אַלע אינאיינעם אויסרופען, ווי אונזער צימער־ וועט הייסען, אָבער ניט הויך, מען זאָל ניט הערען אין יענע צי־ מערן — נו, דער יוגענד־זאַל!

אלע

דער יוגענדזאַל! דער יוגענדזאַל!

עמא

איצט וועל איך געהן נאָך עפּעס פאַר אונזער יוגענדזאַל אויסזו־ כען.

געהט אַרויס.

פרידע

ווייסטו ווי שעהן דיין שוועסטער איז?

יוליאַן

שווייגט.

פרידע

יאָ?

יוליאַן

איך קוק ווי שעהן פרידע איז.

פרידע

און איך האָב געקוקט אויף אייך ביידען. אויפ'ן ברודער און אויף דער שוועסטער.

יוליאַן

ווילען מיר אויך געהן עפּעס אויסגעפינען פאַר אונזער צימער?

פרידע

ווילסט, איך זאָל דעם פאָטער מיינעם בעטען, ער זאָל אין דעם בילד פון זונענאויפגאַנג דיין געשטאַלט אָבשפּיגלען?

י ו ל י אַ ן

איך וועל איהם בעטען, ער זאָל דיך קאַפּירען.

פּ ר י ד ע

דיך און עמען; עמאַ וועט זיין דאָס מאָרגען־ליכט.

י ו ל י אַ ן

און דו, ביי אונז וועסטו־שוין בלייבען? דאָ מיט אונז איינאיינעם וואַקסען? עמאַ איז אַלט זעכצעהן יאָהר, איך פופצעהן און טילע עלף יאָהר — אַ, ווי לאַנג מיר וועלען נאָך איינאיינעם וואַקסען!

פּ ר י ד ע

אייער מוטער וועל איך אויך מ ו ט ע ר רופען. איך וועל עס אַזוי אויסרעדען קינדיש, ווי די קליינע טילע.

שווייגען ביידע.

י ו ל י אַ ן

געדענקסט גאָר ניט דיין מוטער?

פּ ר י ד ע

ניין, איך געדענק זי ניט.

י ו ל י אַ ן

דיין פּאַפּאַ האָט דיר קיינמאָל וועגען איהר ניט דערצעהלט?

פּ ר י ד ע

ער דערצעהלט מיר וועגען איהר קיינמאָל גאָרנישט. און איך אַליין וויל איהם קיינמאָל וועגען דעם ניט פרעגען.

פאַרוואָס?

פּ ר י ד ע

אַזוי, איך קען איהם קיינמאָל וועגען איהר ניט דערמאָהנען. ער קען נאָך טרויעריגער ווערען. ווען ער זאָל וועלען, וואָלט ער דאָך מיר אַליין דערצעהלט.

י ו ל י אַ ן

און צווישען די בילדער וואָס הענגען ביי איהם אין אַרבייטער־צימער?

פ ר י ד ע

איך זוך זי שטענדיג צווישען זיינע בילדער, איך וויל זי דערקענען.

י ו ל י א ן

איך וואָלט זי שוין דערקענט. ווען איך וואָלט קיינמאָל מיין מו־טער ניט געזעהן און מען וואָלט מיר ווייזען אַ גאַנצע אויסשטע־לונג פון פרויען־פּאָרטרעטען, און הייסען מיר צווישען זיי מיין מוטער דערקענען — וואָלט איך זי גלייך דערקענט.

פ ר י ד ע

ווייל דיין שוועסטער, עמאַ, איז אין איהר געראָטען.

י ו ל י א ן

ניין; ווייל קיין אנדערע מוטער אויסער מיינער וואָלט איך מיר קיינמאָל אין מיין געדאַנק ניט געקענט פאָרשטעלען.

פ ר י ד ע

צווישען מיין פאָטערס בילדער, אפילו צווישען זיינע לאַנדשאַפ־טען, זענען זעהר פיעל בילדער פאַרהאַן מיט פרויענגעשטאַלטען. — אַ גרויסער לאַנדשאַפט — און אַן איין־איינציגע פרויענגע־שטאַלט; און די פרויען זענען זעהר ענהליך איינע צו דער צוויי־טער.

י ו ל י א ן

ווי אַ סוד איהר איינגערוימט.

דאָס איז דיין מוטער.

פ ר י ד ע

מיינסט אזוי?

י ו ל י א ן

וועסט עמען פרעגען, וועט זי דיר אויך דאָס אייגענע זאָגען.

פ ר י ד ע

איין בילד שטעלט פאָר אַ גרויסען וואַלד. פון וואַלד געהט ארויס, שטיל, ווי פער'גנב'ענדיג זיך, אַ פרוי. זי בלייבט שטעהן ביים ראַנד פון וואַלד און קוקט זיך אום פאַרשענדיג וואוהין צו געהן... און דאָס לעצטע בילד זיינס, נאָך ניט פערענדיגט אינגאַנצען.

שטעלט פאַר א פאַרנאַכט; די זון לאָזט זיך אראָב, ס'בעווייזט זיך אַ וועג, וואָס ווייטער א ביסעל צוטיילט ער זיך אויף צוויי בעזונדערע וועגען. און אויפ'ן שיידוועג זיצט א יונגע פרוי און קוקט נאָך אזוי טרויעריג, אַזוי טרויעריג, ווי א יונג קינד געהט אוועק אויף איינעם פון די צוויי וועגען. אין איהר פּנים איז אזוי פיעל שמערצען, גלייך ווי זי וואָלט זיין א מוטער און זי קוקט עס נאָך איהר איין און איינציג קינד, וואָס געהט אוועק פון איהר.

יוליאַן

און די געשטאַלטען זיינען עהנליך איינס צום אנדערן?

פרידע

זעהר עהנליך; די מוטער איבערהויפּט. ביים לעצטען בילד אַר־בייט ער שוין א לאַנגע צייט. פון אָנהויב איז עס אַלץ פאַרגעקור־מען ביים זונענאויפגאַנג; ס'האָט נאָך דער מאָרגענשטערן גע־לויכטען, און איצטער קומט עס שוין אַלץ פאַר ביים זונענאונ־טערגאַנג.

יוליאַן

און ס'איז שוין פינסטער ארום?

פרידע

ווי ס'וואָלט זיך, אויף דעם אנדערן זייט הימעל, אויף א רעגען קלייבען. איך קוק אויף די בוימער וואָס אויפ'ן לייוועגד, — אזוי רוהיג זענען זיי, גאָר שטיל — און עס שפירט זיך, אז באַלד וועט אַ שטורם אויסברעכען.

יוליאַן

און דו פרעגסט ביי איהם קיינמאָל ניט?

פרידע

ווען ער שטעהט ביי דער ארבייט, האָב איך מורא פאַר איהם.

יוליאַן

פערקלערט.

פרידע

די פער'גנב'עסט זיך אמאל הינטער זיינע פלייצעס, ווען ער אר־בייט?

יוליאן

ס'איז מיר מיט אמאל אומעטיג געווארען.

פרידע

קום, וועלען מיר געהן אויפזוכען עמען.

יוליאן

ווי ער וואלט זיך אן עפעס דערמאהנען.

איך וואלט צווישען די בילדער מיין מוטער דערקענט!

פרידע

זי דערנעהנטערט זיך צו איהם; זי נעהמט זיין האנד און דריקט צו איהר הארצען, רעדט ווי א סוד וואלט זי איהם דערצעהלען.

וויסט עס, יוליאן? פון וואלד געהט שטיל די פרוי ארויס, ווייסט, ווער דאס איז? מיין מוטער!... זי שטעהט זיך ביים ראנד וואלד און קוקט אויף אלע זייטען און זוכט — דאס זוכט זי מיך, איהר פערלוירענע קינד. וואס זאגסטו, יוליאן? מיר זוכט זי עס?

ביידע שווייגען.

עמא

קומט אריין.

פרידע

ווארפט זיך עמען אויפ'ן האלז.

עמא, מיין שוועסטער!

עמא

די מאמע רעדט איצט מיט דיין פאטער, פרידע.

פרידע

ווי זעהט ער איצט אויס, דער פאפא מיינער? ער מוז געווים בלאס זיין. האסט נאך קיינמאל מיט מיין פאטער ניט גערעדט אזוי. האסט נאך קיינמאל ניט... א, ווען איך וואלט מיר קענען אזוי שטיל זיך צו איהם אין הארצען אריינשלייכען...

יוליאן

ער האט דאך דיך אזוי שטארק ליעב.

פרידע

דעריבער דערצעהלט ער מיר פון קיין זאך נים.

יוליאן

מען געהט אהער.

פרידע

קומט לאמיר איצט פון דאנען ארויסגעהן.

געהען אלע אב רעכטס.

מיכאל העלמאן

קומט אריין, ער פיהרט ביים האנד טילען.

טילע

זעהסט, ווי שעהן ביי אונז איז דא?

מיכאל

נעבען דער מוטער איז דאך דיר פיעל בעסער צו זיין.

טילע

איך וויל נעבען דיר אויך זיין. ביים פאפא אויף די הענד איז זעהר גוט צו זיצען. און דו געהסט אוועק פון מיר.

מיכאל

די מוטער אבער האט דאך דיך ליעב.

טילע

דו האסט מיך אויך ליעב.

מיכאל

פון וואנען ווייסטו עס?

טילע

איך אליין פערשטעה. איך וויל, אז דיין טיר זאל זיין שטענדיג אפען; איך זאל דיך שטענדיג קענען זעהן.

מיכאל

ווילסט מיך זעהן...

ט י ל ע

פרידע געהט שטענדיג מיט איהר פאפא, ער פיהרט זי ביים האנד. זי בעמערקט דעם פארטרעט אויפ׳ן טיש. דאס ביזטו פאפא?

מ י כ א ל

איך? מיין פארטרעט?

ט י ל ע

דאס ביזטו?

מ י כ א ל

ווי קומט ער אהער? ער קוקט זיך צו לאנג צום בילד. מיין יו־גענד... איך דערקען זי ווי אין אן אלטען פערבארגענעם שפיגעל. נאך דער אמאליגער שטריך — די האנד איז פעסטער געווען, זיכערער. קוקט צום בילד, ווי ער וואלט זיך פערטיעפען אין: אלטע זכרונות. דער אונצופרידענער קנייטש אין ווינקעל, נעבען די ליפען, — געווען און אזוי שוין פערבליבען. ווייסט נישט, טילע, פון וואנען דער פארטרעט האט זיך דא איצט גענומען? די מוטער האט איהם אהער געבראכט?

ט י ל ע

כ׳וויל דיר גארנישט זאגען.

מ י כ א ל

די מוטער האט עס דיר געהייסען אזוי ענטפערן?

ט י ל ע

איך וויים, ווער ס׳האט עס אהער געבראכט.

מ י כ א ל

איך האב דיך ליעב, מיין קינד.

ט י ל ע

און אז איך וועל דיך רופען — פאטער! וועסטו זיך אומקוקען?

מ י כ א ל

שווייגט.

ט י ל ע

גלעט זיין האנד.

איך וועל עם דיר קיינמאָל ניט דערצעהלען, וואָס איך ווייס.

מ י כ א ל

זאָג מיר, קינד מיינס, ווער האָט דאָס בילד אהער געבראַכט? ס'איז דאָך געוועזן ערגעץ אויפ'ן בוידעם פערוואָרפען. ווער וויל עס איצ־טער אויפ'ן וואַנד אויפהענגען? די מוטער?

ט י ל ע

ניין, דו ווייסט ניט, דו ווייסט גאָרנישט... איך ליעג אמאָל א גאַנצע נאַכט אין בעט, מיט אָפענע אויגען, און איך קען ניט שלאָפען.

מ י כ א ל

וואָרום דען?

ט י ל ע

ס'איז מיר אומעטיג און איך בענק אזוי, פאפא.

מ י כ א ל

וואוהין, קינד מיינס?

ט י ל ע

איך בענק צו דיר אזוי שטאַרק! אזוי שטאַרק ווי די מאַמע בענקט איך. איך וויל, דו זאָלסט מיר זאָגען: קינד מיינס, ליעב האָב איך דיך, ליעב האָב איך דיך — אזוי ווי די מאַמע זאָגט מיר שטענ־דיג... און אז זי זאָגט עס מיר זענען איהרע אויגען פול מיט טרערען, און איך פערשטעה פאַרוואָס דאָס איז.

מ י כ א ל

נאָר צו דיר אליין איז זי אזוי?

ט י ל ע

ניין, צו אונז אלעמען. זי זעצט זיך אמאָל אנידער אויפ'ן טעפּיך, אויף דער ערד און מיר אלע ארום איהר. זי קושט אונז, זי האַלזט אונז: — קינדערלעך, מיינע ליעבע, קינדערלעך מיינע ליעבע, — זאָגט זי צו אונז.

מ י כ א ל

ווי גליקליך איז די מוטער!

ט י ל ע

זאָג מיר, פּאָטער, נאָך עפּעס, וועל איך דיר דערצעהלען...

מ י כ א ל

וואָס קען איך דיר זאָגען? אייער מוטער האָט פאר אייך אלע־מען אזוי פיעל ליעבע ווערטער, — און איך האָב זיי ניט.

ט י ל ע

און אז די מוטער שטעהט אמאָל הינטער דיין טיר — ווייסטו אויך ניט.

מ י כ א ל

ווער שטעהט הינטער מיין טיר?

ט י ל ע

די מאַמע שטעהט ביי דיר הינטערן טיר.

מ י כ א ל

ווער האָט עס דיר געזאָגט?

ט י ל ע

אמאָל ביינאַכט האָב איך ניט געקענט שלאָפען. א גאנצע נאכט בין איך אזוי געלעגען מיט אָפענע אויגען. איך האָב געוואָלט דיך זעהן, האָב איך מיר אזוי שטיל פון בעט אראָבגעגאנגען, קיינער זאָל ניט הערען, און שטיל בין איך פון מיין צימער ארויסגעגאנגען און דורך דעם זאָל האָב איך געוואָלט דורכגעהן און אנקלאפּען אין דיין טיר, איך בין אזוי שטיל אויף די שפּיץ פינגער געגאנגען און כ׳האָב דערזעהן, ווי זי איז געשטאַנען צום טיר צוגעטוליעט. לאנג איז זי געשטאַנען — זעהר לאנג...

מ י כ א ל

ער לאָזט זיך אַראָב אויף אַ שטוהל.

אַך, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג הויבט זיך אָן, ווי קיינער ווייסט ניט, וואו זיין וועג לאָזט זיך אויס...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ׳ן שטערן.

פּאַפּאַ...

מ י כ א ל

דאַרא, וואוהין פיהרט מיך מיין וועג און וואוהין פיהרט דיך דיין וועג?

ט י ל ע

נאָך וואָס האָב איך עס בעדאַרפט דיר דערצעהלען?

מ י כ א ל

ניין, ניין מיין קינד! ווייטער זאָלסטו מיר ניט דערצעהלען, ווייטער קיין זאַך ניט, קיין וואָרט נישט.

ט י ל ע

ניין, איך וועל דיר ניט דערצעהלען.

מ י כ א ל

הער, מיין קינד, וואָס דו זאָלסט דער מוטער זאָגען...

ט י ל ע

איך וועל איהר דערצעהלען, אז דו ביזט מיט מיר היינט דאָ געוועזען, און דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען. אָט אזוי. און איך וועל איהר דערצעהלען...

מ י כ א ל

זאָלסט איהר זאָגען, אז...

ט י ל ע

כ'וועל איהר דערצעהלען, אז דו האָסט מיך אָט אזוי ארומגענומען און האָסט צו מיר געזאָגט: מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

מ י כ א ל

מיין ליעב קינד, מיין ליעב קינד.

ט י ל ע

און, אז דו ביזט אומגעגאנגען אין אַלע צימערן און האָסט גערופען: וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?

מ י כ א ל

וואו זענט איהר מיינע קינדער? וואו זענט איהר מיינע קינדער?...

ט י ל ע

קושט איהם אויפ'ן שטערן.

און דער מוטער וועל איך זאָגען...

מ י כ א ל

ווי פון אַ חלום אויפגעוואכט.

ווי פערשיידען זענען די וועגען פון יעדען איינציגען מענשען!
ווי פערשיידען זענען די הערצער אפילו ביי פאָטער און מוטער!

ט י ל ע

פארוואָס ביזטו, פאפא, אזוי אומעטיג געוואָרען? בין איך דען שולדיג? אז איך האָב דיך ליעב אזוי שטארק און די מאַמע...

מ י כ א ל

ער בעפרייט זיך פלוצלונג פון איהר, געהט אָב רעכטס.

ט י ל ע

בלייבט אַליין זיצען. איהר געזיכט דריקט אויס קינדערשע נאַאי־וועע בעליידיגונג.

ד אָ ר א און ב ר ו ך ש נ י י ע ר ז אָ ן

קומען אַן פון דער טיר לינקס.

ד אָ ר א

דו זיצט דאָ גאָר אליין, טילע?

ט י ל ע

גאָר ניט זאָגענדיג ווארפט זי זיך דער מוטער אויפ'ן האלז און בעהאַלט איהר געזיכט.

ווי קומט עס צו דיר, טילע?

ד אָ ר א

מיין יונגסטע און מיין שעהנסטע קינד; ס'בעט זיך נאָך צו דער מאַמען אויפ'ן האנד. נו, דערצעהל מיר וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? האָט דיך ווער בעליידיגט? האָבען דיך די קינדער אליין געלאָזען?

ט י ל ע

איך בין אליין אוועקגעגאנגען.

ד אָ ר א

וויינסט גאָר? עמיצער האָט דיך בעליידיגט?

ב ר ו ך

אפשר ביזטו פון פרידען אנטלאָפען?

ד אָ ר א

דערצעהל מיר, וואָס איז געשעהן אזוינס, מיין קינד?

ט י ל ע

איך וועל קיינמאָל, קיינמאָל קיינעם ניט דערצעהלען.

זי לויפט אַרויס פון צימער.

ב ר ו ך

אזוי יונג און ס'פערשטעהט שוין סודות צו בעהאלטען.

ד אָ ר א

ביי מיר טראָגען אלע קינדער אין הארצען סודות פערבאָרגען. אזוי האָט זיך דאָס לעבען ביי מיר אין שטוב אויפגעלעגט.

ב ר ו ך

ביי היינטיגע צייטען ווערט א קינד געבוירען און מיט איהם ווערען סודות געבוירען, אין זיין הארצען. יעדערער מיט זיינע אייגענע סודות. די סודות וואקסען מיט זיי אינאיינעם, און מאכען דאָס לעבען אונמעגליך.

ד אָ ר א

ניט שטענדיג איז עס אזוי, מיין פריינד. נאָר ביי מיר אין הויז איז עס גאַנץ נאַטירליך. בין איך דען אליין ניט קיין לעבעדיגע רעטעניש פאַר מיינע אייגענע קינדער? און צי איז דען ניט זייער פאָטער פאַר זיי, פאַר זיינע אייגענע קינדער, קיין רעטעניש? אפשר איצטער האָבען זיי שוין אָנגעהויבען אליין צו פערשטעהן. אבער ווען זיי זענען נאָך קליינע קינדער געווען, פלעגען זיי שטענדיג קוקען אויף מיר מיט פערוואונדערטע אויגען... און די דאָזיגע קינדערשע, אונשולדיגע אָפענע אויגען האָבען מיר קיין רוה נישט געגעבען. זיי האָבען ביי מיר שטענדיג ווי עפּעס געפרעגט; האָבען פערלאנגט, איך זאָל זיי פון עפּעס דערצעהלען. האָט איהר דאָך

איצטער אליין געזעהן. איך האב נאר לפנים וועגען ביי איהר געד פרעגט, אויב עמיצער האט זי בעליידיגט. מיינע קינדער בעליידי־גען נישט איינער דעם אנדערן. עפעס אנדערש איז דא פארגעקומען. וואס איך פיהל און פערשטעה — און קען עס נישט איבערפרעגען. איהר בעדארפט וויסען, מיין פריינד, אז אויב קינדער בעדארפען בלאנדזשען צווישען צוויי בעזונדערע וועלטען — דאס הארץ, דאס קינדערשע הארץ, מוז דעמאלט צוריסען ווערען.

ב ר ו ך

אזוי, מיין פריינד, וואקסט ביי היינטיגע צייטען די יוגענד, און מיט איהר אינאיינעם וואקסט דער עלענד.

ד א ר א

אך, ווי דער דאזיגער געדאנק שרעקט מיך! ווי ער פערפאלגט מיך אין דער שטיל.

ב ר ו ך

צי ווייסט איהר דען, וואס ער לעבט איבער דארט אליין פאר זיך?

ד א ר א

וואס מיכאל לעבט איבער, ווייס איך גאנץ גוט. איך געה פארביי נעבען די טירען פון זיין ארבייטס־צימער, די טירען זענען פער־מאכט, פעסט פערשלאסען; טעג, וואכען, חדשים — יאהרען גאנצע געהען פארביי און מיר געהען אום נעבען די פערשלאסענע טירען... א, קינדער פיהלען עס. קינדער שווייגען — און ווייסען אלץ.

ב ר ו ך

ענדליך וועלען זיך די טירען עפענען.

ד א ר א

קענט איהר מיר אבער, מיין פריינד, זאגען, מיט וואס פאר א ווער־טער וועט ער דעמאלט צו אונז ארויסקומען? וואס פאר א גרוס וועט ער דעמאלט אונז פון דארט ברענגען. ביז איצט בעגעגען איך אלץ שטומע בליקען — שטומע, שטומע...

ב ר ו ך

זיצט שווייגענדיג, דער קאפ אראבגעלאזען.

ד אָ ר א

נו, וואָס שווייגט איהר, הער שנייערזאָן?

ב ר ו ך

ניטאָ, מיין פריינד, קיין ענטפער אויף אַזעלכע ווערטער.

ד אָ ר א

איהר זענט דאָך מיט איהם אין איין עלטער?

ב ר ו ך

מיט איהם צוזאַמען די שענסטע טעג פון מיין יוגענד דורכגע־מאַכט. מיט איהם די ערשטע טריט אין לעבען געמאַכט.

ד אָ ר א

צו מיר איז ער שוין אַ פּאַרטיגער מענש געקומען. דאַן האָבען נאָך זיינע עלטערן געלעבט. ווי נאַאיוו און גוט זיי זענען געווען.

ב ר ו ך

איך האָב זיי געקענט; ווי לעבעדיגע שטעהען זיי פאַר מיינע אויגען.

ד אָ ר א

דאָס גרויסע פערמעגען וואָס זיי האָבען פאַר אונז איבערגעלאָזט— מיט אַ גרינג הארץ האָבען זיי עס געטאָן. זיי האָבען געמיינט, אַז ביי זיי אין הויז זאָל זיך ווייטער וואַקסען דער אַלטער פערפלאַנצ־טער בוים מיט גרויסע, פעסטע צווייגען, און די צווייגען זאָלען זיך נאָהנט צום שטאַם האַלטען.. עלטערן — און האָבען נישט גע־שפּירט ווי ווייט זייער קינד איז שוין דעמאָלט ווייט פון זיי גע־האַט אַוועקגעגאַנגען. מיר האָבען זיך ביידע דעמאָלט אויף שייד־וועג געטראָפען — מיט גאַנץ פערשיידענע וועגען זענען מיר ביידע איינס צום אַנדערען געקומען, און ביידע האָבען מיר געמיינט, אַז ווייטער וועט שוין אונזער וועג א י נ ע ר זיין, אינאיינעם ציהען. — אָבער, ווי עס שיינט, האָבען זיך אונזערע וועגען ווידער צוטיילט.

ב ר ו ך

אויפ'ן שייד־וועג וועט איהר זיך ווען עס איז נאָכאַמאָל בעגע־גענען. אין דעם, דאָרא, בעשטעהט אונזער לעבענס־טראַגעדיע, וואָס

מיר אלע ווען מיר בעגעגענען זיך אמאל, איז עס בלויז אויפ׳ן שייד־וועג.

ד א ר א

דער וועג מיינער האט זיך שפעטער ווי פערנעבעלט; נאר ניט לאנג האט עס געדויערט. די געפיהלען פון א מוטער זענען גאנץ אנדערע: בין איך נאר א מוטער געווארען, האט זיך פאר מיר מיין פערנע־בעלטער וועג ווידער אויסגעלייטערט. איך בין א מוטער און ביים האנד בעדארף איך אין לעבען די יוגענד ארויספיהרען.

ב ר ו ך

ניט אזוי לייכט איז עס צו בעווייזען דער יוגענד איהר וועג.

ד א ר א

איך וויים עס גאנץ גוט. די יוגענד האט זיך איהר אייגענעם וועג, און די מוטער מוז די יוגענד אין איהר אייגענעם ערווארבענעם וועג פיהרען. און ווי שווער עס זאל איהר ניט זיין, און ווי עס זאל איהר ניט וועה טהאן — דאך בעדארף זי אן אלץ און אן זיך פערגעסען. די מוטער בעדארף וויסען, אז זי עקזיסטירט צוליעב דער יוגענד. א, זעהר אפט מוז איך מיך אליין אין א קליין קינד פערוואנדלען.

ב ר ו ך

א הארץ פון א פאטער שפירט גאנץ אנדערש. אפשר זענען די גע־פיהלען די נויטיגע ביים פאטער אין הארצען פארהאנען פאר זיינע קינדער — אבער די מוטערליכע ווארטער פעהלען איהם. דאס האט מיין קינד געפעהלט, און איך האב עס איהר ניט געקענט געבען. אין מיינע יונגערע יאהרען האב איך געמיינט, מיר וועט עס געלינגען מיט׳ן פינזעל אויפ׳ן לייווענט צו שאפען. זי איז געשטארבען, ווען פרידע האט נאך דאס ווארט מ א מ ע ניט געקענט ארויסזאגען, כ׳האב אבער געזעהן ווי מיין קינד בענקט. איך האב עס אין דעם פנים פון מיין קינד געמערקט. איך האב געזעהן, ווי איהרע לי־פען ציהען זיך צוזאמען, ווי זיי וואלטען מ א ־ מ א געוואלט ארויסזאגען — און דאס ווארט איז קיינמאל ניט ארויסגעזאגט

געוואָרען... און נאַריש איז געווען, ווען איך האָב עס געוואָלט, אויפ'ן טויטען לייוועגד בעשאַפען.

ד אַ ר א

און פרידע מערקט עס ניט ביי אייער ארבייט?

ב ר ו ך

בעזונדערס צו איין בילד ציהט זי זיך. דאָס בילד איז שוין לאַנג ביי מיר אָנגעהויבען, נאָר נאָך ניט פערענדיגט.

ד אַ ר א

האָט עס עפּעס אַ צוזאַמענהאַנג מיט דער מוטער?

ב ר ו ך

זעהר פיעל. אַלץ, וואָס כ'האָב געשאַפען, האָט מיט דעם אַ צוזאַמענהאַנג. אין אַלץ, וואָס איך האָב געשאַפען, ליעגט אַ פונק, אַ שטראַהל פון דעם.... אָבער בלויז פונקען, שפּליטערן — און עס־וואָס גאַנצעס צו בעשאַפען, איז מיר ניט געלונגען. נאָר געגוג, איצטער, מייי פריינד, איז שוין אַלץ פאַרביי.

ד אַ ר אַ

מיינט איהר?

ב ר ו ך

איצטער ציטערט שוין דער פּינזעל אין האַנד. — ווייסט איהר, וואָס עס בעדייט? וואָס אין דעם איז פערבאָרגען? איך געה אום אַליין ביינאַכט איבער מיינע צימערן, צווישען מיינע ניט־פערענדיגטע שעפּפונגען — ווי קיין, ווען גאָט אַליין האָט פערשאָלטען.

בײדע שװײגען אַ צײט.

ד אַ ר א

און וואָס וועט ווייטער זיין?

ב ר ו ך

געהט אום אויף און אָב.

איך קלער די גאַנצע צייט, וואָס טילע איז דאָ אַליין געזעסען און געוויינט.

ד אָ ר א

און איך אויך דאָס אייגענע. פאַרוואָס ווייסט ער ניט פון דעם?

ב ר ו ך

ער איז גאַנץ זיכער, אַז די קינדער האָבן, ווער ס׳זאָל פאַר זיי זאָרגען; ווער עס זאָל איבער זיי וואַכען. און אין דער ווירקליכקייט איז דאָך אַזוי...

ד אָ ר א

אפשר...

ב ר ו ך

אין דער גאַנצער אַקאַדעמיע בין איך געווען דער איינציגער, צו וועמען ער איז געווען אַזוי שטאַרק צוגעבונדען.

ד אָ ר א

און איצטער אַזוי דערווייטערט איינער פון אַנדערן.

ב ר ו ך

איהר האָט אַ טעות, דאָרא; מיר זענען אפשר איצטער נאָך נעהנטער איינער צום אַנדערן. מעגליך, אַז מיכאל ווייסט עס נאָך ניט, נאָר דאָך איז עס שוין געשעהן.

ד אָ ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם?

ב ר ו ך

אַך, דאָרא העלמאַן, ווי זאָל איך מיינע פערציג יאָהר מיט׳ן ווינצווייהען! און דער אָפּטער גאַסט, וואָס איך בין די לעצטע צייט אַזוי געוואָרען אין אייער הויז, וואָס בעדייט עס? זאָגט מיר, וואָס טהו איך איצטער אין אייער הויז?

ד אָ ר א

ניט פערשטעהענדיג.

האָט וואָס מיכאל מיט אייך גערעדט?

ב ר ו ך

איך האָב שוין מיט העלמאַנען לאַנג ניט גערעדט. כ'האָב איהם שוין, דאַכט מיר, א חדשים דריי ניט געזעהן.

ד אָ ר א

קען איך דען וויסען, וואָס מיט אייך קומט איצט פאָר, ווען איך ווייס ניט אפילו, וואָס מיט מיכאל'ן איז.

ב ר ו ך

ס'איז גאָר איינפאַך: צווישען אייך מיט העלמאַנען פערשטעלט א געדיכטער וואָלקען. און כאָטש איהר וואוינטביידע אין איין הויז, דאָך זעהט איהר ניט איינער דעם צווייטען.

ד אָ ר א

דאָס ווייס איך.

ב ר ו ך

האָט דער מענש די גאַנצע ערד אונטער זיינע פיס; די לויטערע הימלען ציהען זיך איבער זיין קאָפּ און דער שליסעל צו דער אייביגקייט וואַלגערט זיך פאַר זיינע פיס — און ער זעהט איהם ניט... אזוי, דאַכט מיר, זאָגט די וועלט.

ד אָ ר א

און איהר וואָס זאָגט דערויף?

ב ר ו ך

איך זאָג, אז די א י י ב י ג ק י י ט, די ליכטיגע אייביגקייט איז נאָר ענטפּלעקט פאַר די אויגען פון דעם קינד, וואָס זויגט נאָך דער מוטערס ברוסט. דאַן ווען דאָס קינד איז ניט הונגעריג און ניט דאָרשטיג; עס הויבט אויף דאָס קעפּעל און קוקט זיך גלייך אין דער וועלט אריין... אפשר איהר, דאָרא, קענט נאָך וועגען דער אייביגקייט חלום'ען — אָבער איך און מיכאל...

ד אָ ר א

רעדט נישט אזוי מיט מיר, הערר שנייערזאָן. אויב איהר ווייסט אזוינס, וואָס האָט א צוזאַמענהאַנג מיט מיין הויז, בעט איך איהר זאָלט מיר באַלד זאָגען. איך פערלאַנג עס פון אייך.

ב ר ו ך

איך האָב ניט געוואוסט, אז מיינע ווערטער וועלען אייך אזוי אומ־רוהיג מאכען. גלויבט מיר, איך האָב גאָר ניט געמיינט דערמיט.

ד אָ ר א

אייערע ווערטער האָבען געווים א בעדייט — און מיך בעאונ־רוהיגט עס. אפשר האָט דאָס א צוזאמענהאנג מיט דעם, וואָס טילע איז דאָ געזעסען איינע אליין און האָט געוויינט...

ב ר ו ך

איך האָב אייך, דאָרא, אויף דעם גאָרנישט וואָס צו ענטפערן.

ד אָ ר א

הייסט עס גאָרנישט. אפשר וועט די צייט אליין אָפענהערציג זיין און וועט מיר פון אלץ דערצעהלען.

ע מ אַ, פ ר י ד ע י ו ל י א ן און ט י ל ע בעווייזען זיך אין טיר.

ע מ א

ענטשולדיגט.

ד אָ ר א

קומט אריין, קומט אריין.

פ ר י ד ע

מיר האָבען ניט געוואוסט, אז איהר זיצט דאָ; ענטשולדיגט.

ב ר ו ך

קומט אריין, קומט אריין, וועט פרעהליך ווערען. די יוגענד, זי ברענגט מיט זיך גאָר אן אנדער ווינד.

זיי קומען אַריין.

י ו ל י א ן

לאָמיר זיי גאָר איצטער דערצעהלען.

ע מ א

די צווייטע העלפט בעדאַרף נאָך בלייבען א סוד.

ב ר ו ך

ווידער סודות.

פ ר י ד ע

פאַר דער מוטער בעדאַרף מען אַלץ דערצעהלען.

ד אָ ר אַ

וואָס פאַר אַ סודות האָט איהר עס ?

ע מ אַ

נייז, גאַרניט, גאַרניט.

י ו ל י אַ ן

זאָל פרידע איצט בעטען ביי איהר פּאַפּאַ — גוט עמאַ ?

ב ר ו ך

דו, פרידע, האָסט עפּעס וואָס צו בעטען פון מיר ? שעהם זיך ניט.

ד אָ ר אַ

איהר ווילט זיך גאָר פון אייער מוטער אויסבעהאַלטען ?

ע מ אַ

מיר האָבען צוגקלערט אַ שעהנע זאַך פאַר דיר, פאַר אונז אַליין און מיר בעדאַרפען נאָך וואַרטען ביז מאָרגען.

ד אָ ר אַ

קליינע קינדערלעך !

פ ר י ד ע

איך וויל פון דיר עפּעס בעטען, פּאַפּאַ.

ב ר ו ך

אַלץ, מיין קינד, קענסטו בעטען.

י ו ל י אַ ן

זיי וועלען ענטזאַגען.

ב ר ו ך

לאָמיר שוין הערען.

פ ר י ד ע

מיר בעדאַרפען, דו זאָלסט אונז ביז מאָרגען פאַרנאַכט אַ בילד אָנמאָלען.

ב ר ו ך

ביז מאָרגען ?

ע מ א

מיר בעדארפען עס זעהר נויטיג האָבען.

ד אָ ר א

עס קען גאָר ניט געמאָלט זיין?

ב ר ו ך

עס קען אפשר יאָ געמאָלט זיין; איך בעדארף אָבער פריהער ווי־סען, וועגען וואָס פאר א בילד עס האַנדעלט זיך דאָ?

ד אָ ר א

איך וואָלט וועלען וויסען, צוליעב וואָס איהר בעדארפט דאָס בילד האָבען?

י ו ל י א ן

מאַמאַ, דאָס איז א סוד...

ב ר ו ך

וועמעס אידעע איז עס?

ד אָ ר א

נו דערצעהלט שוין.

פ ר י ד ע

מיר ווילען, דו זאָלסט אונז שאפען א בילד, פון דעם זונענאויפ־גאַנג.

ע מ א

יאָ, דעם זונענאויפגאַנג; און דאָס גאַנצע בילד זאָל זיין מיט ליכט בעגאָסען.

י ו ל י א ן

דאָס ליכט זאָל איבער דעם ראַם פון בילד זיך גיסען.

ע מ א

ס׳זאָלען שטראַהלען שיסען אויף אַלע זייטען!

פ ר י ד ע

און אין דער זון זאָל זיך אָבשפּיגלען א געזיכט.

י ו ל י א ן

פרידעס געזיכט!

פ ר י ד ע

ניין, ניין, אייער מאמעס געזיכט.

ע מ א

דער מוטערס געזיכט זאָל אין דעם זונענאויפגאנג זיין. פון איהר געזיכט, פון איהרע אויגען ארויס זאָלען לויטערע שטראהלען פאַלען און צוגיסען זיך ארום און ארום...

ד אָ ר א

קינדער מיינע...

י ו ל י אַ ן

און דאָס בילד זאָל הייסען: די יוגענד.

פ ר י ד ע

ניין, דאָס בילד זאָל הייסען: די מוטער.

שטיל, אַלע שווייגען און וואַרטען אויף אַן ענטפער, קוקענדיג אַמאָל אויף ברוך'ן און אַמאָל אויף דאָרען.

ד אָ ר א

נו, הערר שנייערזאָן, וואָס שווייגט איהר ?

ב ר ו ך

אַנהויבען א בילד און ענדיגען: גאָר ווינציג. אָבער...

ד אָ ר א

איצטער איז די רעכטע צייט, — מיט דער יוגענד אינאיינעם...

ב ר ו ך

איהר וועט בעטען, קינדערליך, ביי מיכאל'ן: ביי אייער פאָטער. קלאַפּט אָן צו איהם און פערלאַנגט עס פון איהם. ער וועט דערפון העכסט צופרידען זיין און ער וועט אייך פאָלגען. פרוי העלמאַן, זאָלען זיי זיך ווענדען צו מיכאל'ן.

ד אָ ר א

איהר זענט פאַר מיר היינט א פאָלשטענדיגע רעטעניש.

ע מ א

וועט איהר פאַר אונז דאָס בילד ניט אויסמאָלען ?... און מיר אַלע

זענען אזוי זיכער געווען, אז פרידע וועט אייך בעטען און איהר וועט געווים ניט ענטזאגען.

פרידע

וועסט עס מאכען פאפא; יא, דו וועסט אונז מאכען דאס בילד.

ברוך

פאר זיך אליין, טרוימעריש.

דאס ליכט פון דער זון זאל אויף אלע זייטען פלייצען... איבער דעם ראם זאל זיך עס גיסען... און אין דער זון... און אין דער זון...

אלע קוקען איהם אן.

צווייטער אקט.

אַ געמיטליך צימער ביי מיכאל העלמאַן אין הויז. איין טיר רעכטס און צוויי פענסטער אין דעם הינטערגרונד. אויף אַ זאָפע ליגען אַנגעוואָרפען שטיקער גרינע סאַמעט און זיידען שטאָף. ביישאָג.

ב ר ו ך

געהט אום אויף און אָב, אַ ווייַלע איז שטיל. שפּעטער הויבט זיך אָן צו הערען אַ געזאַנג, אין כאָר, ערגעץ אין אַ זייטיגען צימער. ברוך געהט צום טיר און עפענט זי עטוואָס אויף. דאָס געזאַנג ווערט דייט־ליכער. עס קלינגט זאַנפטיג עמא'ס שטימע.

ע מ א

איהר שטים פון אַ זייטיגען צימער.

ווי לאַנג די זון זי שטייגט אַלץ העכער
און דער ערד הילט איין איהר ליכט;
שיינט דאָס ליכט פון מיינע אויגען;—
איהרע שטראַהלען פון מיין געזיכט!

כ אָ ר

וואַך אויף, וואַך אויף מיט'ן מאָרגענשטערן!
וואַך אויף! וואַך אויף, די זון געהט אויף...
אין דיין הארץ דאָס ליכט זאָל רוהען.
וואַך אויף, וואַך אויף! וואַך אויף, וואַך אויף!

באַלד נאָכ'ן געזאַנג הערט זיך אַן אַלגעמיין פרעהליך געלעכטער; עס ווערט ווידער שטיל.

ב ר ו ך

בלייבט נאָך אַ ווייַלע שטעהן ביים טיר אין ערוואַרטונג, נאָך באַלד הויבט ער ווידער אָן אומצוגעהן אויף און אָב שוין אונרוהיגער.

פ ר י ד ע

קומט פרעהליך אריין.

דו ביזט טאקע דא, פאפא; ווי דאס הארץ וואלט מיר זאגען, אז דו זיצט אין דעם צימער.

ב ר ו ך

קושט איהר אויף'ן קאפ.

דו האסט אויך געזונגען?

פ ר י ד ע

דו האסט געהערט?

ב ר ו ך

יא, איך האב געהערט. און ווער האט די סאלא געזונגען?

פ ר י ד ע

עמא; דו האסט דען איהר שטים ניט דערקענט?

ב ר ו ך

כ'האב פערשטאנען, אז דאס איז עמא.

פ ר י ד ע

און מיין שטימע האסטו אין כאר ניט דערקענט? איך האב די צווייטע שטימע געזונגען.

ב ר ו ך

דעריבער האב איך ניט דערקענט.

פ ר י ד ע

ווי שעהן עמא זינגט!

ב ר ו ך

זעהר שעהן. און ווער נאך איז דארט אין כאר געווען?

פ ר י ד ע

יוליאן, דארא און טילע.

ב ר ו ך

דארא אויך? א מערקווירדיגע פרוי!

פ ר י ד ע

געוויס האט זי געזונגען.

ב ר ו ך

מערקווירדיג, מערקווירדיג... ער זעצט זיך אויף דער זאפע, וואס שטעהט לינקס צום הינטערגרונד צו, פיהרט צו זיך פרידען. דערצעהל מיר, פרידע, ווי דו פיהלסט זיך דא?

פ ר י ד ע

אך, דא איז מיר אזוי גוט. איך פערגעס אפט, אז איך בין אין דער פרעמד — איבערהויפט ווען דארא איז מיט אונז.

ב ר ו ך

און מיט די קינדער ווי שפירסטו זיך?

פ ר י ד ע

זעהר גוט.

ב ר ו ך

ביזט צופרידען: געפעלט עס מיר זעהר גוט.

פ ר י ד ע

זי ווערט פלוצלונג אומעטיג.

דו זאגסט, צופרידען...

ב ר ו ך

נו, געוויס מיין איך, אז דו ביזט צופרידען.

פ ר י ד ע

און דו?

ב ר ו ך

זעהסט דאך מיך אלע טאג.

פ ר י ד ע

יא, איך זעה דיך אלע טאג. וואס א טאג ווערסטו אומעטיגער.

ב ר ו ך

דאס דאכט זיך דיר, מיין קינד, אזוי אויס.

פ ר י ד ע

אפשר דאכט זיך עס מיר אזוי אויס, ווייל איך בענק זעהר אהיים.

ב ר ו ך

וואס האסטו נאר־וואס געזאגט?

פ ר י ד ע

ניין, ניט דאָס, מיר בענקט זיך ניט... איך בין געוועהנט יעדען טאָג אומצוגעהן אין אַלע צימערן ביי אונז, דאָרט וואו ס׳הענגען דיינע בילדער, יעדעס אָנקוקען; מיט יעדעס זיך זעהן. אַז איך קום אריין צו דיר אין קאַבינעט און זעה די צוויי בוימער, איינס אנטקעגען דעם אנדערן און שפּיגלען זיך אָב אין׳ם טייכעל, וואָס לויפט דורכ־צווישען זיי... אזעלכע פרעהליכע בוימעליך און אזא פרעהליך, ליב־טיג טייכעל, — בעגרים איך זיי. און אזוי צו יעדען בילד דיי־נעם. איך בין געוועהנט יעדען טאָג ביי זיי צו שטעהן.

ב ר ו ך

און וואָס נאָך? דערצעהל, מיין קינד.

פ ר י ד ע

דו לאַכסט פון מיר.

ב ר ו ך

איך לאַך ניט פון דיר. כ׳האָב גאָר ניט געוואוסט, אַז דו קענסט אזוי גוט יעדעס בילד בעזונדער און — אַז דו ליעבסט זיי יעדען טאָג צו זעהן.

פ ר י ד ע

ניט יעדען טאָג — יעדע מינוט!

ב ר ו ך

איך האָב עס ניט געוואוסט.

פ ר י ד ע

און וואו האלטסטו שוין מיט דיין לעצטען בילד?

ב ר ו ך

איך האָב דאָך עטליכע לעצטע.

פ ר י ד ע

דער אָוועגד.

ב ר ו ך

דער אָוועגד?

פ ר י ד ע

פון דעם טייך הויבט זיך, הויבט זיך דער טוי אויף...

ב ר ו ך

יאָ, פון טייך הויבט זיך אויף דער טוי.

פ ר י ד ע

נאָר די ביימער זענען ניט פערנעבעלט.

ב ר ו ך

ניין.

פ ר י ד ע

ס'איז שעהנער, ווען זיי זענען עטוואָס פערנעבעלט; אזוי ווי דורך א לייכטען, גרוי־בלויליכען רויך זעהען זיי זיך ארוים. — און דער הימעל וועט זיין אויסגעשטערנט?

ב ר ו ך

אויסגעשטערנט.

פ ר י ד ע

גרויסע שטערן?

ב ר ו ך

גרויסע שטערן.

פ ר י ד ע

פינקלען שטראהלענדיג?

ב ר ו ך

נו געוויס אזוי.

פ ר י ד ע

ענטצוקט.

ווי איך האָב געטראָפען, ווי דאָס בילד וועט זיין! אמת איך האָב געטראָפען?

ב ר ו ך

נו געוויס, אנדערש קען עס גאָר ניט זיין.

פ ר י ד ע

ווען וועל איך עס זעהן?

ב ר ו ך

ווען דו וועסט עס קענען זעהן ? ווען ווילסטו עס זעהן ? נו, מאָרגען, איבערמאָרגען.

פ ר י ד ע

איך האָב זעהר ליעב גרויסע שטערן. די גרויסע שטערען אין הימעל זעהען אויס ווי זיי וואָלטען ציטערן... וויעגען זיך און ציטערן... ווי זיי וואָלטען זיך וועלען פון הימעל ארויסרייסען.

ביידע שווייגען.

פ ר י ד ע

פאָפּאָ...

ב ר ו ך

וואכט אויף.

וואָס, מיין קינד ?

פ ר י ד ע

האָסט איצטער פון עפּעס שעהנעס געטראכט ? יאָ ?

ב ר ו ך

איך האָב זיך צוגעהערט צו דיינע שילדערונגען.

פ ר י ד ע

עס געפעלט דיר ?

ב ר ו ך

זעהר. נאָר אַ שאָד וואָס דיר בענקט זיך אהיים...

פ ר י ד ע

דו האָסט דען געוואָלט, אז...

ד אָ ר אַ

קומט אריין.

אַ גאָסט, אַ גאָסט !... איך שטער אייך ניט ?

ב ר ו ך

ער געהט איהר אַנטקעגען בעגריסען זיך.

אָ, ניין.

ד אָ ר א

זענט איהר שוין לאנג דאָ ?

ב ר ו ך

ניט גאנץ לאנג.

ד אָ ר א

איך האָב גאָר ניט בעמערקט, ווען איהר זענט אריינגעקומען.

ב ר ו ך

איך האָב מיך צום כאָר צוגעהערט.

ד אָ ר א

האָט איהר געהערט ?

פ ר י ד ע

דעם פאָפּאָ געפעלט זעהר אונזער געזאנג.

ד אָ ר א

ס'מאכט מיר פערגניגען.

פ ר י ד ע

דער פאָפּאָ האָט מיין שטימע ניט דערקענט.

ד אָ ר א

אין כאָר איז שווער צו אונטערשיידען. נו, דערצעהלט, ווי געהט עס ? ווי פיהלט איהר זיך אָהן דער טאָכטער ?

ב ר ו ך

ווי די טאָכטער אָהן דעם פאָטער.

פ ר י ד ע

מיר איז דאָ זעהר גוט, פאָפּאָ.

ד אָ ר א

פרעהט עס מיר זעהר.

ב ר ו ך

איך האָב קיין ווערטער ניט אייך אויסצודריקען מיין פרייד, וואָס ענדליך האָב איך זי צו אייך אין שטוב אריינגעפיהרט.

פ ר י ד ע

איהר וועט מיר ענטשולדיגען.

ב ר ו ך

ווילסט צו די קינדער געהן?

פ ר י ד ע

פערנייגט זיך און געהט ארויס. א ווייל שטיל.

ד א ר א

האט איהר אונזער געזאנג געהערט.

ב ר ו ך

א מערקווירדיג הויז ביי אייך.

ד א ר א

איך בין מסכים; טאקי א מערקווירדיג הויז: איין האלבע הויז זינגט און די אנדערע העלפט פון דעם הויז... ווי עס שיינט, העד שנייערזאן, זענט איהר ניט אהער געגאנגען.

ב ר ו ך

יא, איך בין טאקע היינט עטוואס צושטרייט.

ד א ר א

ס׳מאכט דעם איינדרוק, ווי צופעליג זענט איהר אהער אריינגעפא־לען.

ב ר ו ך

ניין, דארא, אהער פיהרט מיין וועג די לעצטע צייט. א גאנץ אונ־קלארער געדאנק פאר מיר אליין ציהט מיך אהער.

ד א ר א

צייט פרידע איז דא?

ב ר ו ך

יא, אויף א געוויסען ארט... איך וואלט העלמאנען זעהר גערן ווע־לען זעהן.

ד א ר א

איהר האט איהם עטוואס איבערצוגעבען?

ב ר ו ך

איך? גארנישט.

ד אָ ר א

רעטזעלהאפט.

ב ר ו ך

ס'איז א רעטעניש ניט בלויז פאר אייך, נאָר פאר מיר אליין אויך. עס ציהט מיך צו מיכאל'ן די לעצטע צייט און ער ווייסט עס גאָר ניט פון דעם.

ד אָ ר א

איהר וואָלט אריינגעהן צו איהם; איהר קענט דאָך עס טהאָן.

ב ר ו ך

ס'איז נאָך פאר דער צייט.

ד אָ ר א

חלומות, חלומות...

ב ר ו ך

וואָס קוקט איהר מיך אזוי אָן? ווילט איהר אין מיין וועלטעל אריינקוקען?

ד אָ ר א

אין אייער געזיכט איז פאַרהאַן זעהר פיעל עהנליכעס צו העל-
מאַנען.

ב ר ו ך

איך האָב עס גאָר ניט געוואוסט.

ד אָ ר א

חלומות, חלומות...

ב ר ו ך

חלומות, חלומות — און גאנץ אונאַנגענעהמע.

וועלענדיג איבעררייסען דעם אָנגעצויגענעם שמועס.

וואָס וועט עס זיין פון דעם גרינעם סאמעט און פון'ם זיידענעם?

ד אָ ר א

וואָס, מיינט איהר, קען דערפון זיין?

ב ר ו ך

וואָס קען איך מיינען? זיצט זיך א מענש אליין אין זיין צימער

און בויט פאר זיך גרינגע סאמעטענע און זיידענע וועלטען.

ד אָ ר א

דאָס איז זעהר שעהן; נאָר איך בין אָבער, מיין פריינד, פערנומען מיט׳ן איבערבויען אלטע וועלטען.

ב ר ו ך

וועמעס פערדיענסט איז גרעסער?

ד אָ ר א

דאָס וועט שוין די צייט בעווייזען.

ב ר ו ך

דאָך, וואָס וועט עס זיין דערפון?

ד אָ ר א

קענט איהר אונזער מעבעל אין דעם גרויסען זאל?

ב ר ו ך

מיט ראָזען זייד בעצויגען.

ד אָ ר א

זיי וויל איך עס איצטער בעניי׳ען. דאָס גאַנצע מעבעל, וואָס שטעהט אין יענעם זאל, האָב איך אן אנדענק פון מיין מוטער.

ב ר ו ך

און איהר בענייט עס יעדעס מאָל?

ד אָ ר א

איך בעניי עס. דער זאל קומט אויס נעבען מיכאלס ארבייט צי־מער; כ׳וויל עס איהם א סיורפּריז מאכען.

ב ר ו ך

איהר בעהאלט זיך דאָך אויך פאר איהם.

ד אָ ר א

אָך, ניין. אין דעם ליעגט גאָר עפּעס אנדערש; א גאַנץ אנדערע געפיהל. אין דעם ליעגט עפּעס קינדערשעס. צי פּלעגט זיך אייך ניט וועלען בעווייזען, קינדווייז, אייערע עלטערן עטוואָס אזעלכעס — אומגעריכטעס? פאר מיינע עלטערן, איבערהויפּט פאר מיין פאָטער, איז עס געווען די גרעסטע שמחה.

ב ר ו ך

העלמאן ווייסט אויך ניט פון דעם ?

ד אָ ר א

ניין.

ב ר ו ך

אויב אזוי, בעדארפט איהר עס מיר אויך ניט דערצעהלען.

ד אָ ר א

וואָרום דען?

ב ר ו ך

ווייל, אויף וויפיעל מיר דאכט זיך, טראָג איך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואָס עס קומט פאָר ביי מיכאל'ן אין זיין פע־שלאָסענעם אַטעליע.

ד אָ ר א

וואָס מיינט איהר מיט דעם?

ב ר ו ך

דאָס ליעגט שוין אין כאראקטער פון יעדען, אין ווען ס'איז נאָר פערבאָרגען א פונק שעפפערישע קראפט.

ד אָ ר א

עך, קינסטלער, קינסטלער... איך מיין אייך ניט צו בעליידיגען — נאָר אייערע ווענען זענען פאָר מיר אונפערשטענדליך. צי זענט איהר ניט געוועזן איבערגליקליך, דאן ווען די יוגענד האָט פון אייך פערלאנגט דאָס בילד פון'ם זונענאויפגאנג ? איך פערשטעה, אז איהר האָט נאָך קיין פינזעל אין האנד ניט גענומען.

ב ר ו ך

שוין אריבער די צייט. די זון זעה איך די לעצטע צייט בלויז ביי איהר אונטערגאנג.

ד אָ ר א

די יוגענד וועט עס פון אייך פאָדערן צום מאָרגענדיגען באל.

ב ר ו ך

מאָרגען איז ביי אייך א באל אין שטוב?

ד אָ ר א

יאָ, — אַ באַל.

ב ר ו ך

און העלמאַן ווייסט ניט דערפון.

ד אָ ר א

ער ווייסט ניט.

ב ר ו ך

ווייסט ער טאַקי ניט, וואָס עס קומט פאָר אין די איבעריגע צימערן דאָ?

ד אָ ר א

ניין, מיין פריינד! און וואָס וואונדערט עס אייך אזוי? איהר האָט פריהער געזאָגט, אז איהר טראָגט ביי זיך אין הארצען זעהר פיעל פון דעם, וואָס עס קומט פאָר ביי מיכאל'ן אין אַטעליע — און ווען גאָט וואָלט פון אייך אייער פרוי ניט צוגענומען אין די ערשטע טעג פון אייער געמיינזאַמען לעבען — קענט איהר מיר ניט זאָגען, ווי איהר וואָלט זיך איצטער געשפירט? וואָלט איהר ניט געזעסען איצטער פערשפּאַרט אין אייער אַטעליע, גאָרניט וויסענדיג וואָס עס קומט פאָר הינטער די טירען פון אייער זאַגענאַנטען אַ ר ב י י ט ס ־ צ י מ ע ר?

ב ר ו ך

איצטער, דאָרא, קען איך אייך גאָרנישט זאָגען.

ד אָ ר א

איהר רעכענט, אז איך טראָג אום סודות אין הארצען, וועלכע איך בעמיה מיר צו פערבאָרגען פון מיכאל'ן. — ס'איז גאַנץ איבעריג!

ב ר ו ך

איהר האָט מיך שלעכט פערשטאַנען, דאָרא. איך האָב ניט אויסען געווען אייך צו בעמערקען עפּעס וועגען אייער בעציהונג צו מיכאל'ן.

ד אָ ר א

איהר האָט מיך שלעכט פערשטאַנען. — איך וועל אייך נאָר זאָגען

אַט וואָס: איך מיט מיינע אידעאַלען האָב זיך קיינמאָל ניט בע־
האַלטען. — דערפאַר, וואָס איך בין אונמיטעלבאַר פעראייניגט
מיט'ן לעבען אַליין. מכאַל און איהר און נאָך אַזעלכע ווי איהר —
חלום'ען פון נייע וועלטען, פון נייע שעפּפונגען אין דער צייט, וואָס
דאָס אַלטע בעט זיך, אַז מען זאָל עס בענייען. ניין, קיין נייס וועט
איהר קיינמאָל ניט שאַפען! זוכענדיג נייס האָט איהר אַרויס־
געלאָזען פון אייער רשות דאָס וואָס איז ג ע ש אַ פ ע ן גע־
וואָרען. די וועלט איז שוין איינמאָל בעשאַפען געוואָרען! און די
זון געהט אויף יעדען טאָג. איך האָב מיין אידעאַל אין'ם ל ע־
ב ע ן געפונען. אויך צווישען די קנייטשען אויף די געזיכטער
פון מיינע פערעלטערטע פאָטער און מוטער האָט צו מיר דאָס
לעבען אַרויסגעקוקט. ווען זיי זענען שוין געלעגען אויף זייער טויט־
טען־בעט, בין איך שטיל געשטאַנען און מיט פאָרכט געקוקט אויף
זייערע געזיכטער, פון וואַנען ס'האָט צו מיר אַ נייע לעבען אַרויס־
געבליקט. איך האָב דאָן אין זיך פרישע כחות דערפיהלט: איך בע־
דאַרף לעבען, לעבען און מונטער זיין! אַזוי האָב איך צו מיר
אַליין געזאָגט, — לעבען און קראַפט פאַר מיינע ל ע ב ע ד י ג ע
קינדער, איבערגעבען. דער דאָזיגער געדאַנק איז פאַר מיר וואָס
ווייטער אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער געוואָרען.

ב ר ו ך

און ניט עלטער?

ד אָ ר אַ

אַך ניין: אין דעם ליעגט אייער גרויסער טעות. איהר בעדאַרפט
ווייסען, אַז אַלץ אַרום אונז מיט אונז אינאיינעם בעשטעהט בלויז
פון אַ ה ע ר ב ס ט־. און פ ר י ה ל י נ ג ס־ש פּ י ע ל פון
אַבלעבען און בענייאונג, אַבלעבען און בענייאונג... דאָס גאַנצע
לעבען איז בלויז אויף אייך, איהר איינגעבילדעטע שעפּפער... דאָס
לעבען אַליין נעהמט איצטער פון אייך ראַכע און לאַכט אייך
אויס!

ב ר ו ך

איהר בעדארפט ניט רעדען אזוי, דארא. איהר אליין, דארא, קען זיין, דענקט פיעל אנדערש און דעריבער האט איהר זיך אזוי אויפ־געגרעגט.

ד א ר א

ניין, מיין פריינד, מיין וועג איז פאר מיר גענוג אויסגעלייטערט און איך געה איהם גאנץ זיכער. איך וויל האפען, אז דעם איזגע־נעם וועג האב איך פאר מיינע קינדער אויך אנגעצייכענט.

ב ר ו ך

קעהרט זיך אב, ער לאזט זיך אראב אויף א שטוהל, בעמיהט זיך צו פערבארגען זיין אויפרעגונג.

ד א ר א

וואס איז אייך אזוינס?

ב ר ו ך

אך, וואס מאטערט איהר מיין אויסגעמאטערט הארץ?

ד א ר א

ענטשולדיגט מיר, אפשר האב איך אייך בעליידיגט מיט מיינע ווערטער, כ'בין געווים ניט אויסען געוועזן אייך צו בעליידיגען.

ב ר ו ך

איהר האט מיך ניט בעליידיגט, דארא.

ד א ר א

איך האב אייך יא בעליידיגט, ענטשולדיגט מיר. נו, זאגט, אז איהר ענטשולדיגט מיר.

ב ר ו ך

צי דען קענט איהר בעליידיגען עמיצען? אין אייערע ווערטער איז צופיעל אמת פארהאנען.

ד א ר א

ביי מיר האט זיך פון הארצען ארויסגעריסען דאס, וואס כ'טראג שוין פופצעהן יאהר אין איהם פערשלאסען.

ב ר ו ך

מיין פריינד, אפשר בעשטעהט דאָס לעבען בלויז פון יענע ביטערע און שמערצליכע מאָמענטען, ווען אונזער נשמה פּלאָגט זיך אזוי שטאַרק...

זיי שווייגעןביידע אַ לאַנגע צייט.

ד אָ ר א

אפשר האָט איהר רעכט.

ב ר ו ך

איך זעה, איהר ווילט מיך בערוהיגען, — איך בין שוין רוהיג. אפילו אין מיינע שווערסטע מינוטען... יאָ, איך מיין, אז ס'איז אינגאנצען איבעריג צו רעדען.

ד אָ ר א

צי אויפ'ן הערבסט־הימעל, צי אויפ'ן פריהלינגס־הימעל ווען עס רוקט זיך א וואָלקען אָן, מוז ער דאך פארבייגעהן.

ב ר ו ך

איהר האָט רעכט: אלץ געהט פארביי, אלץ געהט פארביי...

ד אָ ר א

אזוי מיינט איהר. געוויס, יעדערער מיינט, ווי ער פערשטעהט. די וועלט איבערצומאכען איז שווער.

ב ר ו ך

געוויס, די וועלט איבערצומאכען איז זעהר שווער. — די וועלט איבערמאכען איז ניט קיין מעבעל איבערציהען.

ד אָ ר א

לאכט.

ב ר ו ך

וואָס לאכט איהר?

ד אָ ר א

נו געוויס איז די וועלט איבערמאכען ניט אזוי גרינג ווי מעבעל איבערציהען... זי קלייבט צוזאמען די שטיקער סאמעט און זייד. איהר וועט גאָר געהן מיט מיר אין זאל אריין; איהר וועט מיר העל־

פען דאָס מעבעל איבערציהען. — אין דער דאָזיגער מעגליכקייט גלויבט איהר דאָך יאָ?

ב ר ו ך

אָ, זעהר.

ד אָ ר א

טאָ קומט מיט מיר, וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס פאר א באַל עס גרייט זיך ביי אונז אין שטוב.

ב ר ו ך

איך האָף, אז איהר וועט אזוי אויך דערצעהלען.

ד אָ ר א

נו, וועל איך אייך לאָזען, איך וועל צו אייך ארייִנשיקען מיינע לייט, וועט איהר מיט זיי פערברענגען.

ב ר ו ך

ווי איהר פערשטעהט... איך וואָלט וועלען אליין בלייבען.

ד אָ ר א

מיט׳ן גרעסטען פערגניגען. קיינער וועט אייך דאָ ניט שטערען.

געהט אַרויס.

ב ר ו ך

בלייבט אַליין זיצען, דער קאָפּ געבויגען.

מ י כ א ל ה ע ל מ אַ ן

בעוויזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג שנייערזאָנען, דריקט זיין געזיכט פערוואונדערונג אויס. ער בלייבט אַ ווייַלע אויף זיין אָרט שטעהן, ניט וועלענדיג שטערען.

ב ר ו ך

אַך, מיכאל!

ער ווערט מונטערער. געהט מיכאל׳ן אַנטקעגען. זיי דריקען זיך די הענד.

מ י כ א ל

נו, ברוך?

ב ר ו ך

ווי קומסטו אהער?

מ י כ א ל

איך וואָלט פרעגן, ווי קומסטו אהער? ווי עס ווייזט זיך ארויס, האָב איך קיין טעות ניט געהאט.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט?

מ י כ א ל

ווייל נעכטען האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז איך האָב דיין שטימע געהערט. ביזטו עס נעכטען אויך דאָ געוועזן?

ב ר ו ך

יאָ, כ'בין דאָ נעכטען אויך געוועזן.

זיי קוקען זיך ביידע גלייך אָן אין די אויגען און שווייגען.

מ י כ א ל

ביזט אויך א סך געעלטערט געוואָרען, ברוך.

ב ר ו ך

יאָ, איך בין דאָ נעכטען אויך געוועזן. כ'האָב געוואָלט אין דיין טיר אָנקלאַפּען.

מ י כ א ל

נאָר פארוואָס האָסטו עס ניט געטהאָן?

ב ר ו ך

ווייל איך האָב אויך שטענדיג ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פער־מאַכטע טירען — כ'האָב דיר ניט געוואָלט שטערען.

מ י כ א ל

דו האָסט ליעב געהאט צו ארבייטען ביי פערמאַכטע טירען — און איצטער האָסטו זיך דערפון אָבגעוועהנט?

ב ר ו ך

און איצטער... איצטער איז שוין באלד קיין אונטערשייד ניט.

מ י כ א ל

מהום...

ב ר ו ך

איך בין די לעצטע צייט א גאנץ אפטער גאסט ביי דיר אין הויז. כ׳האב אהער מיין טאכטער געבראכט, זאל זי מיט דיינע קינדער אינאיינעם וואקסען.

מ י כ א ל

מהום... זי איז דאך שוין געווים אויסגעוואקסען.

ב ר ו ך

ווי דיין עמא.

מ י כ א ל

ווי עמא... און זי איז צופריעדען?

ב ר ו ך

געווים איז איז צופרידען, ביי מיר אין דער היים האט זי אויס־געזעהען ווי אן איינזאמע פייגעלע אין א גרויסען שטייג.

מ י כ א ל

יא, ס׳קען זיין, אז דו האסט גוט געטהאן. דאס הארץ האט מיר טאקי די לעצטע צייט געזאגט. — כ׳ווייס נישט וואָרום, ברוך, די לעצטע צייט האב איך פיעל געטראכט וועגען דיר... יא, שוין לאנג איז זי שוין דא?

ב ר ו ך

פרידע?

מ י כ א ל

יא, דיין קינד, מיין איך.

ב ר ו ך

שוין עטליכע טעג.

מ י כ א ל

עטליכע טעג — און איך האב עס גאר נישט געוואוסט.

ב ר ו ך

וועסט זיך נאך זעהן מיט איהר.

מ י כ א ל

געווים, געווים. דיינס א קינד. זעהר פיעל האָב איך די לעצטע צייט געטראכט וועגען דיר.

ב ר ו ך

האָסט זיך אין די קינדערשע יאָהרען דערמאָהנט?

מ י כ א ל

נישט דאָס איגאַנצען. איך טראכט גאַנץ אָפט: איין פּראָפעסאָר לערנט מיט הונדערטער שילער; לערנט זיי אויף איין אופן, ווי אַזוי דעם שטריך אויפ'ן לייוועגד אנידערצולעגען; ענדיגען זיי — געהט יעדערער אוועק אויף א גאַנץ בעזונדערען דרך.

ב ר ו ך

וואָרום גראדע איצטער איז עס דיר אויפ'ן זינען ארויפגעקומען?

מ י כ א ל

מהום... וואָרום גראדע איצטער; וואָרום גראדע איצטער. דאָס איז טאַקע א פראגע. אייגענטליך ליעגט עס ביי מיר טיעף אין דער נשמה איינגעוואָרצעלט. דאָס איז דער יסוד פון מיין לעבענס־טראַגעדיע.

ב ר ו ך

וואָס ווילסטו זאָגען דערמיט?

מ י כ א ל

מערקווירדיג, מיר איז עס ארויף אויפ'ן געדאנק באלד ווי איך האָב דיך דערזעהן ביי מיר. האָסט פריהער געזאָגט, אז דו ביזט ביי מיר אן אָפטער גאַסט און איך האָב עס גאָר ניט געוואוסט... דו האָסט אפשר געזעהן דאָרען?

ב ר ו ך

יאָ. איך האָב היינט מיט איהר די גאַנצע צייט פערבראכט.

מ י כ א ל

זי איז געווים נידערגעשלאָגען. ס'איז קיין וואונדער ניט. גאָר קיין וואונדער ניט.

ב ר ו ך

האסט, מיכאל, א טעות. — זי איז מונטער; שטאלץ און פול מיט גלויבען.

מ י כ א ל

האסטו מיט איהר גערעדט?

ב ר ו ך

טאקע אין דעם אייגענעם צימער.

מ י כ א ל

און נישט לאנג?

ב ר ו ך

איידער דו ביזט אריינגעקומען.

מ י כ א ל

מערקווירדיג, עפעס ווי דאס הארץ האט מיר געזאגט.

ב ר ו ך

זעהסטו, העלמאן, און איך האב ניט ערווארטעט דיך צו זעהן אין דעם דאזיגען צימער.

מ י כ א ל

פארוואס?

ב ר ו ך

ווייל עס איז אביסעל צו ווייט פון דיין אטעליע.

מ י כ א ל

האסט רעכט, ברוך. מהום... כ'האב אנגעהויבען און פערגעסען צו ענדיגען. עס וואונדערט דיך, כא, כא, כא — עס וואונדערט דיך, וואס איך האב פלוצלונג פערבלאנדזשעט אזוי ווייט פון מיין אטעליע... א מענשענס נשמה — דאס איז א שפיגעל. — אבער בלויז די לינקע, די אומגעקעהרטע זייט שפיגעל. און די זייט, אין וועלכער מען קען אריינבליקען — א, זי איז פערשטעלט. פאר יע־נעם, פאר'ן צווייטען, מיין איך, איז זי פערשטעלט. אך, אך, אך. איך אליין, אין מיין נשמה, וואס עס טהוט זיך, זעה איך זעהר גוט. מהום... און דערצו נאך די נשמה פון א קינסטלער, עס דער־

צעהלט זיך, אז אמאל איז גאָט ניט צופרידען געווען מיט זיין אר־
בייט, מיט דעם אלעמען, וואָס ער האָט בעשאפען אויף דער וועלט —
האָט ער א מבול אָנגעשיקט אויף דער ערד און אלץ וואָס אויף
איהר אומגעבראכט.

ב ר ו ך

דערצו בעדארף מען זיין שטארק ווי א גאָט.

מ י כ א ל

יאָ, שטארק ווי א גאָט בעדארף מען זיין, דאָס האָב איך געמיינט צו
זאָגען. מען בעדארף קענען אויפהויבען די האנד און אָבווישען־
פון׳ם לייוועגד אלץ, וואָס עס איז געשאפען געוואָרען, אויב דו
צווייפעלסט אין דיין ארבייט; אין דיינע אייגענע שעפּפונגס־
קרעפטען.

ב ר ו ך

און אפשר נאָך איידער עס ווערט פערענדיגט.

מ י כ א ל

ס׳איז שוין קיין אונטערשייד נישט, וויבאלד נאָר מען הויבט אָן
צו צווייפלען אין דעם אייגענעם כח. — באלד ביי דער ערשטער
רגע.

ב ר ו ך

שטארק ווי א גאָט בעדארף מען זיין.

מ י כ א ל

אין אַ ווײַלע אַרום.

וויפיעל איז שוין אין דעם, צייט די אקאדעמיע האָט אונז ביי־
דען... כ׳מיין, צייט די אקאדעמיע האָט אונז ביידען דיפּלאָמען
ארויסגעגעבען, אז מיר זענען שוין זעלבסטשטענדיגע מאלער?...
כאַ־כאַ, ז ע ל ב ש ט ע נ ד י ג ע — העך זיך צו, ברוך, צום
וואָרט, ווי שפּאָטיש ער קלינגט, שפּאָטיש, שפּאָטיש...

זיי בלייבען ביידע זיצען די קעפּ אראָבגעהאנגען, ווי זיי וואָלטען
זיך אין אַלטע זכרונות פערטיעפען.

ב ר ו ך

כ׳האָב שוין כמעט יענע צייט פערגעסען.

מ י כ א ל

פערגעסען !... ס׳איז דאָך אָבער יאָ געשעהן אמאָל. — ס׳איז דאָך אַ פאקט א געשעהענער אין אונזער לעבען.

ב ר ו ך

וואָס מיינסטו דערמיט ?

מ י כ א ל

דאָס איז אַלץ אַן ענטפער אויף דיין פריהערדיגער פראגע, פארוואָס דו האָסט מיך אין דעם דאָזיגען צימער געטראָפען און נישט אין מיין אַטעליע ?... אַך, ברוך, מיר זענען דאָך אַמאָל גאָר קליינע קינדערלעך געווען ! דו געדענקסט עס נישט, ברוך...

ב ר ו ך

און דו געדענקסט, אַז מיר האָבען ביידע ליעב געהאט נאָך א רעגען צו שטעהן און קוקען אויפ׳ן רעגענבויגען: צעהלען די פאַרבען אין איהם ?

מ י כ א ל

מערקווירדיג ! וועגען דעם טראַכט איך דאָך איצטער !

ב ר ו ך

צו דעם רעגענבויגען האָט אונז שוין אינסטינקטיוו געצויגען אונזער יונגער קינסטלערישער פייער.

מ י כ א ל

אָבער דו געדענקסט עס גוט ?

ב ר ו ך

וואָרום זאָל איך עס ניט געדענקען ? איך געדענק נאָך, ווען כ׳האָב נאָך גאָר א קליין קינד זייענדיג, מיט שטיקלאַך קויהל אומעטום געשמירט, געוואָלט עפּעס שאַפען — און די מוטער מיינע האָט מיר איבער די הענטלעך געשלאָגען. זי האָט ניט געמערקט, אַז אונטער די גראָבע, שווארצע קויהלען־שטריכען האָט זיך שוין עפּעס

גערעגט. דארט האט זיך שוין געצאפּעלט מיין צוריסען הארץ, מיין צופלאגטע נשמה.

מ י כ א ל

רעד עס ניט, ברוך; דאס איז אונערטרעגליך.

ב ר ו ך

ווי א שווערער חלום האט זיך עס נאך דאן אנגעהויבען. פריהער נאאיוו, ליכטיג, קינדיש־שעהן — און וואס ווייטער שווערער, פינסטערער ווי א מורא'דיגער קאשמאר, וועלכער האט מיין גאנצען וועזען, מיין גאנץ לעבען אריינגעכאפּט. ווי נאאיוו!... שטעהען צוויי אלטע לייט און דערמאהנען זיך אין זייערע קינדערשע חלומות; קינדערשע ליכטיגע טעג. כא־כא־כא... א, יענע שווארצע, גראבע קויהלען־שמריכען און די אונענדליך דינע פארבען פון דעם רעגענבויגען!

מ י כ א ל

איך האב שוין ליעב געהאט צו קוקען אויפ'ן רעגענבויגען נאך איידער איך האב זיין בעדייט געוואוסט.

ב ר ו ך

און געדענקסטו, וואס די מוטער האט אויף דעם ערקלערט?

מ י כ א ל

מיר האט עס מיין פאטער ערקלערט.

ב ר ו ך

אז דער רעגענבויגען איז א צייכען, אז גאט וועט שוין מעהר דאס געשאפענע ניט אומברענגען?

מ י כ א ל

א, ניין, מיר האט מיין פאטער גאר עטוואס אנדערש ערקלערט. אין דעם איז א גרויסער טייל אמת געלעגען. ער האט מיר ערקלערט, אז דער רעגענבויגען — דאס איז דער סימבאל פון הארמאניע און גאנצקייט. דער גרויסער וועלט־מייסטער ער געפינט אזוי, אז אלץ וואס מיר זעהען ארום זיך אין דער נאטור, אלץ וואס מיר קענען מיט אונזערע חושים בעגרייפען, איז ג א נ ץ און

ה אַ ר מ אָ נ י ש. הערסט, ברוך, — אין אַלץ וואָס אַרום אונז! אַט אין וואָס אונזער טראַגעדיע בעשטעהט, ברוך; כ'מיין מיין טראַגעדיע. איך וואָג נישט צו טראַכטען אַנדערש. איך קען עס נישט פערגעסען: מיינע פענסטער קומען צו מזרח אַרויס און יעדעס מאָל, נאָך אַ גרויסען געוויטער, נאָך שטורם און רעגען, ווען דאָס האַרץ הייבט אָן צו צווייפלען אין דער פאָלקאָמענהייט און אין דער גאַנצקייט פון גאָטס וועלט — דאַן בויגט ער זיך, דער רעגענבויגען. אויס מיט גבורה אין וואָלקען אַנטקעגען מיינע פענסטער, ער קוקט מיט עקשנות צו מיר און ווינקט: פון מיר זאָלסטו אַ ביישפּיעל נעהמען אין אַלע דיינע שעפּפונגען, אין אַלע דיינע חלומות, פון מיר זאָלסטו אַ ביישפּיעל נעהמען. און ווי קליין ווער איך דעמאָלט. איך קוק צו די טויטע אונבעהאָלפענע פאַרבען און קוק אויף דער גרויסער ליכטיגער וועלט, וועלכע האַלט זיך אין איין בעווענען...

ב ר ו ך

גאָר ניט צופעליג האָבען מיר זיך היינט ביידע געטראָפען.

מ י כ א ל

נישט צופעליג זאָגסטו? מערקווירדיג, ווי דאָס האַרץ מיינס האָט זיך די לעצטע צייט געוועקט. ווייסטו, נעכטען בין איך אַ צייט אין דעם צימער געזעסען און אפשר אין אַן אַנדערן — איך געדענק ניט אויף קלאָר — און איך האָב ווי אויף עמיצען געוואַרט. ס'האָט מיך פון דער אַרבייט געריסען. אַ פרעמדער געפיהל, גאָר אונפערשטענדליך פאַר מיר אַליין, האָט מיך געצווינגען צום שלאָס פון מיין טיר — זי צו עפענען: איינמאָל פאַר אַלעמאָל זי צו עפענען. איך שעהם מיך... ברוך, איך שעהם מיך... מהום, ווי שרעקליך דאָס איז! ס'איז אונערטרעגליך, ברוך...

ב ר ו ך

הויבט אויף דעם קאָפּ, וועלכער איז געווען אויפ'ן ברוסט געזונקען, וועהרענד מיכאל האָט גערעדט. זיין געזיכט איז בלאַס.

און דאַרא?

מ י כ א ל

דאָרא מיינסטו?

ב ר ו ך

קומט זי אַמאָל אַריין אין דיין אַטעליע?

מ י כ א ל

זי גלויבט נאָך אַלץ אין מיין אַרבייט... זי גלויבט, אַז איך וועל די טירען עפענען — הער זיך נאָר גוט איין, ברוך, — איך וועל די טירען פון מיין אַרבייט־צימער עפענען און פון דאָרט וועט פאַר איהרע אויגען עטוואָס גרויסעס, עטוואָס ליכטיגעס ערשיינען. ליכטיגעס — ווי איך האָב עס איהר אַמאָל צוגעזאָגט.

ב ר ו ך

האָסטו איהר, ווירקליך, אַזעלכעס צוגעזאָגט?

מ י כ א ל

געשוואָרען ביי דאָס הייליגסטע.

ב ר ו ך

צו וועלכער צייט?

מ י כ א ל

ס'איז קיין אונטערשייד ניט. דאָס, וואָס כ'האָב ביז איצטער גע־שאַפען, פון מיין קינדהייט אָן... איך זאָג, פון מיין קינדהייט אָן— ווען איך האָב צום ערשטען מאָל געזעהען, ווי איבער דער ערד, אין פריהלינג, רוקט זיך אַ געוויטער אָן — מיין ערשטע בעוואונדע־רונג, מיין ערשטע אויפרעגונג איז שוין געווען דער אָנהייב פון מיין איצטיגען גוסס'דיגען אידעאַל.

ב ר ו ך

און איצטער?

מ י כ א ל

איך בין מיעד. פינסטער איז מיר אַרום און אַרום, ווי דורך מיינע גרויסע פענסטער וואָלט גאָר קיין ליכט ניט אַריינגעשיינט; ווי גאָר נישט אַנטקעגען מיינע פענסטער וואָלט טעגליך די זון אויפגעהן. איך עפען שטיל די טיר און גנב'ע זיך אַרויס פון מיין אַטעליע און

דרע מיך אום מיט ליידיגע הענד אין די צימערן, וועלכע זעהען פאר מיר ווי פרעמדע אויס... און טרעף איך מיך מיט מיינס א קינד, האָב איך פאר דעם קיין ווערטער ניט, דאָס האַרץ קלעמט און אין מויל איז קיין ווערטער ניטאָ... ווייסטו וואָס דאָס בע־דייט, ווען דיר פעהלען ווערטער פאר דיין ליעבסטען? ווען ארום דיינע ליפּען פעהלט דער שמייכעל פאר דעם, וואָס חלום'ט אפשר פון דיר טאָג און נאכט. טאָג און נאכט?...

ב ר ו ך

און דיין ארבייט?

מ י כ א ל

האַלט ביים אונטערגעהן.

ב ר ו ך

ביים אונטערגעהן...

מ י כ א ל

עס פעהלט מיר די געטליכע קראפט.

ב ר ו ך

צו פערענדיגען?

מ י כ א ל

ניין! מיר פעהלט די געטליכע קראפט, איך זאָל מיט מיינע איי־גענע הענד אָבווישען פון'ם לייוועגט אלץ, וואָס כ'האָב מיט מיין געדאנק, מיט מיין האַרץ געשאַפען!... געדענקסט, ברוך, ווי מיר זענען אין דער יוגענד געווען עהנליך איינער צום אנדערן?

ב ר ו ך

יאָ, זעהר עהנליך, אלע פּראָפעסאָרען האָבען עס געזאָגט.

מ י כ א ל

כאפּט ברוכ'ן פאר'ן האַנד.

ווערסט געהן מיט מיר?

ב ר ו ך

וואוהין מיינסטו?

מיכאל

צו מיר, אין מיין אטעליע.

ברוך

קענסט עס נאָך ביי זיך פועל'ן? מיך פיהרען אהין, צו דיר?

מיכאל

ווארום וואָס — ס'איז דען אזוי שרעקליך, מיינסטו?... יאָ, דו מיינסט אזוי? וואָס שוויינסטו?

ברוך

ענטפערט ניט.

מיכאל

מיינסטו עס ווירקליך, ברוך? מיר זענען דאָך אין דער יוגענד אזוי עהנליך געווען איינער צום אנדערן.

ברוך

איצטער זענען מיר נאָך פיעל עהנליכער איינער צום אנדערן.

מיכאל

דו געפינסט עס?

ברוך

יאָ, איך געפין עס און דעריבער וויל איך צו דיר, אין דיין אטעליע ניט געהן.

מיכאל

ווילסט עס נישט טהאָן דיין חבר פון דער יוגענד?

ברוך

איך האָב מורא.

מיכאל

האָסט מורא, מהום... כ'מיין, כ'וויל, דו זאָלסט מיט דיין האנד צו מיין ארבייט עטליכע שטריכען צוגעבען — מיט דיין האנד; איך אליין וועל שטעהן פון וויטען — פיליכט וועט עס מיר צוריק מיין גלויבען, מיין כח...

ברוך

דו, מיכאל, פערלאנגסט פון מיר הילף?!

מ י כ א ל

עס פעהלט איהם אויס אָטעם, ער ווערגט זיך מיט די ווערטער.

אַך, ניין, נישט דאָס, נישט דאָס...

ב ר ו ך

מיין האנד ציטערט אויך; ניט זיכער איז שוין דער פּינזעל אין מיין האנד.

מ י כ א ל

גאָר אזוי. ציטערט אויך. ניט זיכער... אבער ניט דאָס האָב איך געמיינט; אַך, אז גאָר נישט דאָס... פערשטעהסטו, איך וויל נאָר, אז דו זאָלסט דערביי שטעהן; פערשטעהסטו, מיך וועט עס שטאַרקען, ווען איך וועל דיך שפּירען הינטער מיינע פּלייצעס.

ב ר ו ך

און דו וואָס?

מ י כ א ל

איך וועל מיט א פּינזעל שווארצען פארב פערשמירען אלץ — אלע מיינע אידעען; אלץ, וואָס כ'האָב געשאפען; אלץ, וואָס כ'האָב געוואָלט...

ב ר ו ך

שווייג, דאָס איז שרעקליך! ס'איז שרעקליך, מיכאל...

ביידע שטעהען מיר ביים ברעג פון'ם פינסטערען אבגרונד.

מ י כ א ל

וואָס רעדסטו?...

ב ר ו ך

איך בין שוין לאנג אנטלאָפען געוואָרען פון מיין ארבייטס־צימער. איך בין פערוואָגעלט געוואָרען. כ'האָב אלץ אין מיטען געלאָזען. און וואו איך קעהר מיך און וואו איך ווענד מיך — הער איך אלץ דאָס הארצרייסענדע געוויין פון מיינע ניט־פערענדיגטע שעפּפונגען. זיי וויינען, איך זאָל זיך צוריק צו זיי אומקעהרען. איך זאָל זיי דאָס אמת'ע לעבען געבען. זיי ווילען ניט קיין פערקריפּעלטע

אויף דער וועלט ערשיינען. און מיר פעהלט די קראפט, מיינע שעפּ־
בונגען דאָס לעבען צו געבען.

מיכאל

דאָס לעבען זיי געבען — לעבען און הארמאָניע, —
מירביידע שטרעבען דאָך צו איין גרויס, אונשטערבליך ווערק.

ברוך

איצטער, מיכאל, איז אונזער וועג איינער.

מיכאל

כאפט איהם פאר ביידע הענד.

לאָמיר אונזערביידענס קראפט פעראייניגען!

ברוך

אומזיסט; מיר וועלען נאָר בלויז אונזער טרויער פערדאָפּלען.

מיכאל

אויב אונזער פעראייניגטער כח וועט אונז נישט גענוג זיין אויף צו שאפען איין גרויס, ליכטיג און לעבעדיג ווערק, דאן זאָל... דאן זאָלען אונזערע פעראייניגטע קרעפטען פערניכטען אליז, וואָס האָט פאר אונז אזא פינסטערען אָבגרונד אויפגעעפענט. קום מיט מיר, מיין ברודער! ביזט דאָך איצטער מיין ברודער...

ברוך

ס'איז אונערטרעגליך.

מיכאל

כחות פרישע, איצטער איז די צייט, ברוך!

ברוך

יאָ, לאָמיר ביידע אונזערע כחות פעראייניגען.

מיכאל

כא־כא... דו ביזט גרייט?

ברוך

יאָ, לאָמיר אונזערע ביידענס כחות פעראייניגען, מיר זאָלען אין דעם פינסטערען אָבגרונד ניט ארייַנפאלען.

זיי שטעהעןביידע ווי פער'שכור'טע, האַלטען זיך ביידע פאר די הענד, עס זעהט אויס, אַז ווען זיי וואָלטען איינער דעם צווייטענס האַנד אָבגעלאָזט, וואָלט ביי זיי קיין כח ניט געקלעקט אויף די פיס זיך צו האַלטען. פון צווייטען צימער הויבט זיך ווידער אָן צו הערען עכּאָס שטימע זינגענדיג. זיי הערען זיך ביידע צו אָנגעשטרענגט, ווי פון אַנ־דערע וועלטען וואָלט צו זיי דאָס געזאַנג ציהען.

מיכאַל

שעפּטשעט.

שרעקליך, ווען די זון געהט אויף נאָך האַלבער נאַכט!...

דאָרא

בעווייזט זיך אין טיר. בעמערקענדיג די אַנוועזענדע, ווערט איהר פרעהליך געזיכט גלייך פערוואָלקענט. זי מאַכט אַ פּאָר טריט, ווי זי וואָלט וועלען עפּעס זאָגען, נאָר באַלד ציהט זי זיך צוריק, קוקענדיג צו זיי מיט שמערצליכע בליקען.

דריטער אקט.

בײ מיכאל העלמאַן.

אַ גרויסער גאַסט־צימער, צוגעקליבען מיט גרויס געשמאַק אין אַ העל גרינעם טאָן. רעכטס דרײ גרויסע פענסטער. לינקס איין טיר, וועלכע פיהרט צום אַלגעמיינעם קאָרידאָר. אין דעם הינטערגרונד אַ טיר צו מיכאל העלמאַן׳ס אַטעליע. די טיר איז פערמאַכט. אויף די ווענד קאַנדילאַברען. אין מיטען זאַל הענגט אַ גרויסער קריסטאַלענער זשיראַנדאָל. אָווענד. אין איין קאַנדעלבאַר ברענען צוויי ליכט.

ב ר ו ך

זיצט אויף אַ זאָפע רעכטס צווישען די פענסטער. זיין קאָפּ אויף די הענד אָנגעשפּאַרט.

ד אָ ר אָ

זי קומט אַן פון טיר לינקס. טראָגט אַ העל־בלויע אָווענד־קלייד, ווי זי וואָלט עמיצען זוכען. זי בעמערקט ברוך׳ן.

גאָר דאָ זיצט איהר? כ׳האָב געמיינט, איהר זענט שוין אוועקגע־גאַנגען.

ב ר ו ך

ער הויבט אויף זיין קאָפּ. ס׳איז צו מערקען, אז פאַר די לעצטע עטליכע טעג איז ער שטאַרק געעלטערט געוואָרען. זיין שטימע איז פינסטערער געוואָרען.

יאָ, איך האָב שוין געוואָלט אוועקגעהן.

ד אָ ר אָ

איך מיין, אז איהר וועט עם מיר ניט טהאָן. איהר וועט דאָך בלייבען... וואָרום ענטפערט איהר מיר ניט, הערר שנייערזאָן? איהר

שווייגט: אבער ניט שטענדיג קען מען מיט'ן שווייגען דעם צווייטען פיעל־וועניג מיטטיילען.

ב ר ו ך

איך וועל באלד געהן.

ד אָ ר א

איהר וועט בלייבען.

ב ר ו ך

דאָס קען ניט געמאָלט זיין. מיר איז זאָגאר שווער אייך אן ערקלערונג אויף דעם צו געבען. היינט בין איך אהער געקומען געגען מיין ווילען. איהר פערשטעהט, איך האָב היינט קיין רעכט נישט געהאט דאָ צו זיין. איך האָב געקענט מיכאל'ן ווידער בעגעגנען — און דאָס וואָלט שוין פאר אונזביידען געוועזן איבער די קרעפטען.

ד אָ ר א

און וואָס צווישען אייך איז פאָרגעקומען — בלייבט פאר מיר אן אונהיימליכער סוד. איך וועל מיך בעמיהען היינט וועגען דעם ניט צו קלערען... איהר האָט קיין רעכט ניט געהאט צו זיין, — זאָגט איהר — אָבער איהר זענט דאָך געקומען...

ב ר ו ך

מיר האָט זיך געדאכט, אז איך האָב נאָך נויטיג געהאט מיט אייך צו רעדען וועגען מיין קינד, וועלכעס איך האָב אויף אייערע זיכערע הענד געלאָזען... נאָר קומענדיג אהער, האָב איך געשפירט, אז ס'איז גאנץ איבעריג. איך בין זיכער און מיין הארץ איז רוהיג.

ד אָ ר א

פון איין זייט פערשאפט עס מיר פיעל פערגניגען, נאָר אייער רוהיגקייט — דאָס בעאונרוהיגט מיך.

ב ר ו ך

כּו געוויס בין איך רוהיג, ווען איך האָב פאר איהר אזא מוטער אויסגעפונען.

ד אָ ר א

זאָל זיין אזוי, איך וועל מיך בעמיהען אייך צו גלויבען. און אינ־

גאַנצען וועט איהר ערשט פערטרייבען פון מיין קאָפּ דעם געדאַנק, וואָס בעאונרוהיגט מיך. ווען איהר וועט דאָ הייגט בלייבען אויף אונזער היימישען קינדער־באַל. די קינדער וועט עס זעהר פיעל פערגניגען פערשאַפען. זיי האָבען זיך דאָך אזוי פיעל געגרייט.

ב ר ו ך

איך קען אייך ניט זאָגען וויפיעל שמערצען דאָס פערשאַפט מיר, איך זאָל אייך בעדאַרפען ענטזאַגען. איך וואָלט, דאַכט מיר, גאָר קיינמאָל קיין דרייסט ניט געהאַט אייך צו ענטזאַגען — נאָר דאָס־מאָל...

ד אָ ר א

בעדאַרף מען ניט. ענטשולדיגט מיר, וואָס כ׳האָב אזוי פיעל וועגען דעם גערעדט. ס׳איז ווירקליך נאַריש פון מיר.

ב ר ו ך

אָך, וואָס רעדט איהר, דאָרא? צי דען פערשטעה איך ניט אייער האַרץ הייגטיגען אָווענד? כ׳האָב דאָך אַלץ געקענט בעמערקען. איך וויים, מיין פריינד, וואָס פאַר א בעדייט הייגטיגער טאָג האָט פאַר אייך, און דעריבער קען איך דאָ לענגער ניט בלייבען.

ד אָ ר א

איך האָב גאָרניט צו אייך.

ב ר ו ך

וויבאַלד אזוי, קען איך איצטער רוהיג פון דאַנען אוועקגעהן. דריקט איהר האַנד. איך דאַנק אייך פאַר אַלץ, דאָרא; איך דאַנק אייך פאַר אַלץ. אפשר האָב איך הייגט ניט אזוי דייטליך זיך אויסגעדריקט— איז עס דערפאַר, ווייל כ׳האָב ניט געקענט; ווייל... איינס וויל איך אייך נאָר זאָגען, נאָר דאָס בעדאַרפט איהר וויסען...

ד אָ ר א

איך האָב אין אונזערע געשפּרעכען קיינמאָל ניט אויסען געוועזן, מיט וועלכען ס׳איז געדאַנק איך אונאַנגענעהם צו מאַכען.

ב ר ו ך

ניט דאָס, ניט דאָס... איך קען היינט מיט מיין קינד ניט בלייבען צוזאמען: קינדער טאָרען ניט זעהן זייערע עלטערן אין א טרויע־ריגען צושטאנד. זיי טראָגען ניט וויסען, אז ביי זייערע עלטערן איז דאָס הארץ צוריסען. פערשטעהט עס... איך זאָל זיך אָבער איצ־טער צוריק אין א קינד פערוואנדלען, — דאָס קען שוין איצטער ניט געשעהן... א גוטע נאכט!

ד אָ ר א

א גוטע נאכט!

ב ר ו ך

יאָ, א גוטע נאכט.

געהט געשווינד ארויס.

ד אָ ר א

זי בלייבט אַ ווײַלע אויף איהר אָרט. קוקט נאָך ברוכ'ן.

ב ר ו ך

ער בעווייזט זיך אין טיר.

און מיין קינד זאָלט איהר זאָגען, אז איך וועל... אך, ניין! גלייכער, אז איהר וועט איהר גאָרנישט זאָגען, גאָרנישט זאָגען...

פערשווינדט.

ד אָ ר א

געהט איהם נאָך.

ניין, איך וועל איהר גאָרנישט זאָגען... פיליכט וועל איך איהר אַט וואָס זאָגען...

איז שוין אויף יענער זייט טיר, שטיל. עס הערט זיך דאָס קלאַ־פען פון דער ארויסגאַנגס־טיר.

ד אָ ר א

קומט צוריק דורך דער אייגענער טיר; איז אויפגערעגט און דאָך דריקט איהר געזיכט אויס דערהויבענקייט. אַ ווײַלע בלייבט זי נעבען טיר, ווי זי וואָלט זיך בעדענקען. זי געהט שטיל צו מיכאַלס טיר. זי בעמיהט צו געוועלטיגען אַליין מיט זיך, נאָר דער אינערליכער שטורם

שטאַרקט אַלץ איבער. ענדליך קלאַפּט זי גאַנץ פּאַרזיכטיג אין מיכאַלס טיר. עס קלינגט דער שלאָס פון אינוועניג, די טיר עפענט זיך און עס בעווייזט זיך מיכאל.

מ י כ א ל

איז בלאַס, מיעד. קוקט פערוואונדערט צו דאָרען.

ד אָ ר א

האָט אָבגעטרעטען אָן אַ זייט. זעהט אויס ווי אַ קינד, וואָס מען האָט בעמערקט ביי וועלכען ס'איז פערברעכען, רעדט מיט א ציטערנדער שטימע.

דאָס בין איך, מיכאל.

מ י כ א ל

דאָרא...

ד אָ ר א

ענטשולדיג מיר, אויב איך האָב דיר געשטערט.

מ י כ א ל

דו ביזט עס, דאָרא... ביזט לאַנג געווים הינטער דער טיר גע־שטאַנען. כ'האָב עס געשפּירט.

ד אָ ר א

האָסט געשפּירט, מיכאל? איך בין דאָך אזוי שטיל צוגעגאַנגען.... איך האָב דאָך אזוי שטיל אָנגעקלאַפּט, מיכאל...

מ י כ א ל

און דו, דאָרא, האָסט אין מיין טיר אָנגעקלאַפּט... דו, דאָרא... אַ, ווי לאַנג דאָ סאיז שוין נישט געשעהן!

ד אָ ר א

נאָך מעהר אויפגערעגט.

און ווי איך האָב הינטער דער טיר געציטערט האָסטו געהערט, מיכאל? מיכאל מיין...

מ י כ א ל

באַפּט זי אָרום.

מיין קינד! ווי לאנג דאָס איז שוין נישט געשעהן! ווי לאנג, דאָרא, דאָס איז שוין נישט געשעהן!

ד אָ ר א

טרוימער מיינער, טרוימער מיינער...

מ י כ א ל

יאָ, דאָרא, א טרוימער בין איך. לאנג, לאנג ציהט ער זיך, דער טרוים. און ווען דו בעווייזט זיך פאר מיין טיר, ביזטו געגליכען פאר מיר צו דער זון, וואָס בעלייכט מיר דעם לאנגען אונענדליכען חלום מיינעם.

ד אָ ר א

געוועזען צייטען, ווען כ'האָב געמיינט, אז די טיר וועט זיך שוין קיינמאָל ניט עפענען... אך, ניט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגען... ניין, איצטער וועל איך דיר גאָרנישט זאָגען... אלץ האָב איך פערגעסען.... אלץ האָב איך פערגעסען...

ביידע שווייגען אַ צייט.

מ י כ א ל

וואָס ציטערסטו אזוי, מיין קינד?

ד אָ ר א

פאר גליק. מיר איז שווער מיין גליק צו פערטראָגען...

אַ, מיכאל!...

מ י כ א ל

מהום... דיין גליק...

ד אָ ר א

די צוואנציג פערגאנגענע יאָהרען האָבען זיך אלע צו מיר אומגעקעהרט און זיי האָבען מיך אלע, ווי א ווירבעל-ווינד, אין מיטען ארייגעכאפט.

מ י כ א ל

וואָס פאר א צוואנציג יאָהר?

ד אָ ר א

שפעטער, שפעטער.

מ י כ א ל

בערוהיג דיך מיין קינד...

ד אָ ר א

איך בין שוין רוהיג... כ'האָב מיך ווי א קליין קינד פערגעסען. אויף איין ווײַלע פערגעסען. איך בין שוין רוהיג, מיכאל... מיר האָבען דאָך אזוי פיעל צו רעדען און איך האָב מיך ווי א קליין קינד פער־געסען, וואָס מיט מיר איז... זעהסטו, איך בין שוין רוהיג.

מ י כ א ל

קוקט זיך אַרום.

דאכט זיך, דאָס מעבעל האָט מען איבערגעצויגען דאָ אין צימער; ראָז איז עס אמאָל געווען.

ד אָ ר א

יאָ, ראָז איז עס געווען, ראָזע זייד און אטלאס.

מ י כ א ל

מיר דוכט, אז ראָזע סאמעט.

ד אָ ר א

שמייכעלט.

שוין צוויי יאָהר, אז כ'האָב דאָס מעבעל ניט איבערגעצויגען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

צוויי יאָהר...

ד אָ ר א

נו, און איצטער ווי זעהט עס דען אויס?

מ י כ א ל

דאכט מיר, גרין. ס'איז שווער אונטערצושיידען אין דער דאָזיגער בעלויכטונג. ווארום איז דאָ נישט ווי געהעריג ליכטיג?

ד אָ ר א

ס'איז דאָך בלויז אונזער גאסט־צימער.

און מיר אליין זענען די געסט אין איהם... יאָ; און מיר אליין זע־נען די געסט אין איהם.

מ י כ א ל

זיי זעצען זיך אויפ'ן דיוואן רעכטס.

ד א ר א

דו האסט זיך אזוי דערוויטערט פון אלעמען; קיינער קומט ניט אהער — זענען מיר אליין דא געבליבען די איינציגע געסט.

מ י כ א ל

יא, איך האב זיך דערוויטערט.

ד א ר א

נאר איך פערלאנג פון דיר קיין זאך ניט. ווי ווייט דו זאלסט ניט זיין פון מיר, ביזטו פאר מיר דאס גאנצע לעבען מיט אלע זיינע רייכקייטען און פריידען.

מ י כ א ל

זאג מיר, דארא, וואס איז פארהאנען אזעלכעס אויסער דעם דא־זיגען גאסט־צימער, וועלכעס איך מערק נישט? מיר דאכט, אז דו ברענגסט שטענדיג, פון יענער זייט פענסטער אונזערע, ברענגסטו דאס ליכט אין הויז אריין צו טראגען.

ד א ר א

דאס גאנצע לעבען האט צו מיר שטענדיג געשטראמט פון דאר־טען.

בעווייזט צו מיכאלס טיר.

מ י כ א ל

וויפיעל גלויבען דו טראגסט נאך אין דיין הארצען! וואו זענען אונ־זערע קינדער?

ד א ר א

מיין טייערער! וועגען דעם טראכט איך די גאנצע צייט. האסט מיך קיין איין מאל וועגען זיי ניט געפרעגט. וויפיעל שמערצען דאס פערשאפט מיר, מיכאל!

מ י כ א ל

מיינסטו, איך טראכט גאר קיינמאל נישט וועגען זיי?

ד אָ ר א

מיר דאכט, אז קיינמאָל ניט; דו טראכסט קיינמאָל ניט וועגן זיי. זיי מערקסט גאָר ניט, ווי זיי וואקסען.

מ י כ א ל

ניין, דאָרא; נישט דאָס... צוויי הענד האָט דער מענש, פון וועלכע ער ווייסט. נאָר מיט יעדען מענשען ווערט נאָך א דריטע האנד, אומ־בעמערקט פון איהם, ווערט זי געבוירען. דער מענש ווייסט ניט פון איהר. דער מענש מערקט זי נישט. און ווען דער מענש בויט עט־וואָס — בויט די אומבעקאנטע האנד נאָר דאָס פערקעהרטע. און קיינמאָל איז קיין גאנצקייט נישטאָ אין דעם מענשענס ארבייט.

ד אָ ר א

קיינמאָל נישט?

מ י כ א ל

און ווער ווייס, ווי לאנג נאָך דער מענש וועט מלחמה האלטען אליין מיט זיך: ער וועט בויען, גאָר ניט מערקענדיג, אז די פערבארגע־נע האנד שלעפט איינציגווייז ארוים די ציגעל פון דעם באָדען.

ד אָ ר א

פארוואָס רעדסטו איבער דעם גראָד אין דער צייט, ווען איך האָב וועגען די קינדער דערמאָהנט?

מ י כ א ל

ווער האָט אין דיין נשמה אזוי פיעל גלויבען פערפלאנצט? פון וועלכען קוואל האָסטו עס געשעפט?

ד אָ ר א

דו האָסט דאָך עס מיר געלערנט.

מ י כ א ל

איך?

ד אָ ר א

דו האָסט דאָך מיך געלערנט, אז ווען די זון פערגעהט, זאָל איך גלויבען, אז מאָרגען וועט זי אויפגעהן, לויטער און ליכטיג.

מ י כ א ל

און די זון פערגעהט טאָג איין טאָג...

ד אָ ר א

און די זון געהט אויף טאָג איין טאָג. און איינמאָל — האסטו מיר דערצעהלט — וועט קומען א טאָג, ווען די זון וועט אויפגעהן, און אז זי וועט דערגרייכען דעם רעכטען מיטען הימעל, וועט זי שוין דאָרט בלייבען אויף איהר אָרט, אין מיטען הימעל, און קיינ־מאָל וועט זי שוין מעהר ניט פערגעהן. און אזוי, פון איהר גרעס־טער הויך, וועט זי בעלייכטען אונזער לעבען.

מ י כ א ל

פערוואונדערט.

איך האָב עס דיר געזאָגט?

ד אָ ר א

יאָ, דו, און איך האָב נאָך ניט אויפגעהערט צו גלויבען און צו האָ־פען. און דאָס וועט געשעהן דאן, ווען דער מענש וועט מיט אָפענע אויגען דעם לעבען אין די אויגען אריינקוקען...

מ י כ א ל

דאָס לעבען, דאָס לעבען... ווער האָט פון זיין אמת׳ן קוואל געטרונ־קען?...

ד אָ ר א

זי קושט איהם אויפ׳ן קאָפ.

איך טרינק פון איהם, מיכאל... צוואנציג יאָהר זענען שוין פער־בייגעגאנגען, און ווי איך וואָלט דיך היינט צום ערשטען מאָל גע־טראָפען... צי ווייסטו עס, מיכאל, אז צוואנציג יאָהר זענען שוין פארבייגעגאנגען?...

מ י כ א ל

צוואָנציג יאָהר...

ד אָ ר א

צוואנציג יאָהר זענען אריבער — און יעדעס מאָל פלעג איך מיך

ווי די קליינע טילע פער'גנב'ענעז הינטער דיין טיר, מיט הארצקלאפ דארט שטעהן און פערגעסען אן אליץ...

ביידע שווייגען א צייט.

מ י כ א ל

מיט צוואנציג יאהר צוריק, ווען מיר האבען זיך ביידע געטראפען צום ערשטען מאל, האבען מיר אויך דעמאלט ביידע ווי איצטער גע־שוויגען. איך האב דאן געהאפט אין דיר צו געפינען יענעם פעסטען באדען פאר מיין קינפטיגען אידעאל.

ד א ר א

און האסט ניט געפונען?

מ י כ א ל

איך האלט נאך אין זוכען.

ד א ר א

און אין אונזערע קינדער מיינסטו גארנישט צו געפינען?

מ י כ א ל

ענדליך האסטו זיך אליין אין מיין לעבענסבילד פערוואנדעלט.

ד א ר א

איך? אין דיין לעבענסבילד?

מ י כ א ל

דו, דארא, דו.

ד א ר א

און די קינדער אונזערע? און זיי?... צוואנציג יאהר זענען פאר־בייגעגאנגען. היינט האט דער צוואנציגסטער יאהר געמיטען.

מ י כ א ל

היינט?

ד א ר א

יא, היינט. דערמאן זיך. ווי א קליין מיידעלע בין איך היינט צו דיר הינטער דער טיר געקומען און כ'האב מיט א פערשלאגענעם אטעם געשעפטשעט: מיכאל, צוואנציג יאהר זענען שוין פארבייגעגאנ־גען... צוואנציג יאהר זענען שוין פארבייגעגאנגען... מיכאל...

מ י כ א ל

ערינערט זיך.

מיט צוואנציג יאָהר צוריק — ווי איצטער איז עס געווען. איך האָב דאן מיין ערשטען טריט געמאכט, מיין ערשטען ל ע ב ע־ דיגען אידעאל אין א ל ע ב ע נ ס ־ ב י ל ד צו פערקערפערן. איך בין געשטאַנען פאר׳ן שוועל פון לעבען מיט אן אויסגעשטרעק־ טער האנד, געווארט, עמיצער זאָל פון ערגעץ קומען, מיך פאר׳ן האנד נעהמען און איבער דער שוועל אריבערפיהרען... און דאן האָב איך דיך צום ערשטען מאָל דערזעהן. דו האָסט דיך פלוצלונג ווי א פריהלינג־טרוים פאר מיר בעוויזען. „קום מיט מיר“... האָסטו שטאָלץ געזאָגט — „לאָמירביידע אונזער וועג אין לעבען אריין פאר זיך מאכען“... און אזוי זיכער האָט דעמאָלט דיין שטימע גע־ קלונגען...

ד אָ ר א

זיכער בין איך שטענדיג געווען.

מ י כ א ל

און דאָך אויף דער זייט שוועל געבליבען.

ד אָ ר א

ניין, מיכאל, איך בין ווייט פון׳ם שוועל שוין אבגעגאנגען. און דער־ פאר וואָס איך בין מוטער געווען און צוזאמען מיט מיינע קינדער געוואקסען.

מ י כ א ל

און מעהר האָסטו שוין נישט פערלאנגט? קיין זאך נישט געזוכט?

ד אָ ר א

איך האָב אין דער געגענווארט מיין לעבען געפונען.

מ י כ א ל

נאָר דאָס דערוויילינגע?

ד אָ ר א

אין דער געגענווארט ליעגט אונזער צוקונפט!... צי דען ווייסטו

עס ניט?... די קינדער זענען ד י י נ ע, ווי מ י י נ ע. און אזוי זעלטען הער איך פון דיר דאָס וואָרט: מיינע קינדער.

מ י כ א ל

רעד ווייטער — ווי ביטער ס'זאָל נישט זיין.

ד אָ ר א

געגען מיר האָסטו קיין שולד ניט. עס קען זיין, אז איך בין געגען דיר שולדיג. אפשר האָב איך זיך ווירקליך צופיעל דער געגענ־וואָרט אָבגעגעבען. אָבער די קינדער — געגען זיי ביזטו שולדיג, מיכאל. צו ענדע בעדאַרף מען אַלע ווערק ברענגען צופיהרען. דו האָסט אין דיינע קינדער קיינמאָל דיין אידעאל ניט געזוכט. אין דער צייט, וואָס אפשר ניט פיהלענדיג און ניט ווילענדיג, זענען זיי א שטיק פון דיין לייב, פון דיין נשמה, א טייל פון דיין שעהנס־טען לעבען.

מ י כ א ל

ס'איז גרויזאם דאָרא, אפילו דעם אמת מוז מען אויך אמאָל אין דעם אייגענעם הארצען בעגראָבען. פערצייה מיר, מיין קינד...

זיי שווייגען בײדע אַ צייט, איהר קאָפּ אויף זיין ברוסט פער־באָרגען.

ד אָ ר א

זי הויבט אויף איהר קאָפּ, דאָס געזיכט פערווײנט.

ניין, מיכאל, קיינער איז ניט שולדיג.

מ י כ א ל

וואָס טהוסטו, דאָרא? דו וויינסט? דו, דאָרא? איך האָב קיינמאָל קיין טרעהרען אין דיינע אויגען ניט געזעהן — וואָס טהוסטו?

ד אָ ר א

ס'איז פאר שמחה. ס'הארץ איז איבערפולט. כ'בין אזוי נאָהנט צו דיר. איך פלעג שטענדיג אין דעם צימער אומגעהן איינע אליין. איינע אליין; אין דער שטיל זיך צוהערען ביים טיר, — אפשר וועל איך דורך דער פערשלאָסענער טיר דערהערען, ווי ס'הארץ דיינס קלאַפּט. איך פלעג מיך אין דער שטיל אהער אריינשלייכען,

ליעגען פאר דיין טיר און ניט געוואגט אין איהר אַנצוקלאפּען. כאַטש איך האָב געשפּירט, ווי מיין לעבען גיעהט מיר אוים אזוי אַליין ביי דער שוועל זיצענדיג. אין די איינזאמע נעכט... איים ליעבע האָב איך עס געטהאָן. כ'האָב קיינמאָל ניט געוואגט צו טראכטען אזוינס, וואָס זאָל געגען דיר זיין. אויב אמאָל האָט זיך אַ וואָרט אַ בייזעס פון מיינע ליפּען ארויסגעריסען, איז עס ניט פון מיין הארצען געווען. מיין הארץ האָט שטענדיג געטראָגען די הייליגסטע געפיהלען פאר דיר! מיין נשמה האָט אין איהר פער־באָרגענער טיעפעניש שטענדיג דיין געשטאַלט געטראָגען — חאָטש ציימען זענען פאַריבער און איך האָב דיין געזיכט ניט געזעהן.

מ י כ א ל

פארוואָס האָסטו אין מיין טיר נישט אָנגעקלאפּט?

ד אָ ר א

איך וואָלט עס נאָך היינט אויך ניט געטהאָן. נאָר ס'איז שוין איבער מיינע קרעפטען געווען. מעהר ווארטען האָב איך שוין ניט גע־קענט.

מ י כ א ל

אך, מיין קינד, איך בין אַ טרוימער געבאָרען געוואָרען און מיין גאנץ לעבען איז מיר אין זוכען אריבערגעגאנגען. מיין גאנץ לע־בען איז מיר פאַריבער אין זוכען מיין אייגענעם חלום. נאָר איצ־טער, איך שעהם מיך פאר דיר... צי זאָל איך דיר דערצעהלען, אז אַלץ, וואָס איך האָב פאר די צוואנציג יאָהר געשאפען, ליעגט שוין האַלב פערניכטעט? ווען דו וואָלסט וויסען, ווי עלענד און נידער־געשלאָגען איך האָב מיך געשפּירט, יעדעס מאָל, איבערהויפּט, ווען מיין נייער בנין איז איינגעפאַלען — ווען מיין אייגען קינד פליעגט פאר דער צייט שטארבען...

ד אָ ר א

דיינע קינדער לעבען... דיינע אייגענע קינדער...

מ י כ א ל

דו זאָגסט עס?

דאָרא

טרערען שטיקען איהרע ווערטער.

ניט עלענד ביזטו געווען. איך בין שטענדיג הינטער דיין טיר גע־ווען. און ווען די קינדער זענען נאָך קליין געווען, פלעג איך זיי מיט זיך מיטנעהמען... וואו איז פאָפאָ? האָבען זיי געפּרעפּעלט, און איך האָב זיי אויף דיין טיר אָנגעוויזען.

מיכאל

נעהמט זי פאַר'ן האַנד.

קום מיט מיר, דאָרא. קום מיט מיר אהין... איך וויל דיר מיינע צוואנציג יאָהר בעווייזען.

ער עפענט אויף די טיר וואָס אין הינטערגרונד. עס בעווייזט זיך אַ גרויסער אַטעליע. מאָסען לייוועגדען מיט אָנגעפאנגענע בילדער; טייל פערענדיגטע.

דאָרא

זי פערדעקט דאָס געזיכט.

ניין, איצטער ניט. איצטער געה איך ניט.

מיכאל

דאָרא, איך וויל, דו זאָלסט צו מיר אריינגעהן.

דאָרא

מיכאל! היינט האָב איך צו דיר אָנגעקלאפּט... איך האָב דיך ארויס־גערופען — ביזט דאָך איינמאָל צו מיר ארויסגעקומען — פער־שלים דיין טיר!

מיכאל

ער פערשליסט זיין טיר.

ווי שרעקליך דיינע ווערטער זענען היינט! ווי אונערבארעמדיג זענען דיינע ליידען געווען!... ווען איך הויב איצטער אָן דאָס אלץ צו איבערלעגען אין מיין געדאנק — איך האָב קיין ווערטער ניט, דאָרא! זאָל איך פאַר דיינע פיס פאַלען און בעטען ביי דיר, דו זאָלסט מיר מיין שווערע זינד פערגעבען? — איך זעה אזוי אויף דיין שטאָלצען קאָפּ נישט ארוים.

ד אָ ר א

איך האָב געוואָלט אַלץ צו ענדע ברענגען, און צו אונזער צוואַנ־ציג־יאָהריגען יום־טוב דיר א מתנה ברענגען. מיר איז גוט, מי־כאל... איצטער איז מיר גוט. דאָס גליק שטראָמט איבער מיין האַרץ. כ'האָב היינט מיט וועמען דאָס גליק מיינס זיך צוטיילען... וואָס פעהלט מיר? דו ביזט דאָך אזוי נאָהנט צו מיר — ווי דאַן... נאָך גאָר אין די ערשטע צייטען. מיר דאַכט איך זעה ווידער יענע צייט אין חלום: מיר האָבען זיך צום ערשטען מאָל בעגעגענט אין מיין פאָטערס גאָרטען, אין דעם יונגען פערפלאַנצטען פרוכטגאָר־טען... איך האָב דיך געבעטען, דו זאָלסט מיר צום אָנדענקען, אין יענעם טאָג, אויסמאָלען דאָס בילד, ווי מען שטיצט אונטער יונגע פערפלאנצטע בוימלעך, דער ווינד זאָל זיי נישט ברעכען. האָסט עס מיר דאַן צוגעזאָגט, מיכאל, און האָסט עס ניט געטהאָן. נאָר דאָס בילד איז אַליין פון זיך געוואָרען. דער גאָרטען איז פאַר די צוואַנציג יאָהר אויסגעוואַקסען. גלייך און פרוכטבאַר איז יעדער בוים אין איהם. ווי דאַן, מיכאל, ביזטו ווידער צו מיר געקומען. פאַר דיר האָב איך דעם גאַנצען זאָל אין גרינעם אויסגעפוצט. פאַר דיר... פאַר דיר... פאַר דיר...

מ י כ א ל

דאָרא...

ד אָ ר א

דיינע פענסטער קומען דאָך גלייך צום זונענאויפגאַנג אַרוים. אַלע פענסטער. די ערשטע שטראַהלען פון פריהמאָרגען קלאַפּען אין דיינע שויבען... יעדען פריהמאָרגען קלאַפען זיי אין דיינע שויבען...

מ י כ א ל

ליכטיגער מאַך מיר, דאָרא.

ד אָ ר א

ליכטיגער, ליכטיגער...

מיכאל

היינט וועסטו מיר מיינע קינדער ווייזען.

דאָרא

היינט וועל איך דיר אונזערע קינדער ווייזען.

מיכאל

ליכטיגער מאַך מיר, דאָרא.

בלייבען אַ ווײַלע שוויגענדיג.

דאָרא

גלייכט זיך אויס. פיהרט דורך איהר האַנד איבער'ן געזיכט, ווי זי וואָלט וועלען פון איהר בלאַס, צושטרייט געזיכט אַ שווערען חלום אָבווישען. זי בעפרייט זיך אינגאַנצען פון מיכאל'ן. זי געהט צום ליכטער, אין וועלכען ס'ברענען צוויי ליכט. זי נעהמט פון דאָרט איין אָנגעצונדענע ליכט און הויבט אָן מיט איהר פאַמעליך, טרוימעריש אָנצינדען די אַלע איבעריגע ליכט. ווען זי טהוט עס, ווערט איהר געזיכט אַלץ ליכטיגער און דערהויבענער. זי רעדט ווי פאַר זיך אַליין. איין ליכט נאָך דער אַנדערער וועל איך צינדען... ליכטיגער זאָל דיר זיין...

מיכאל

קוקט פון דער ווייטען צו יעדער בעוועגונג איהרער, ווי עטוואָס אונגעוועהנליכעס וואָלט פאַר זיינע אויגען פאָרגעקומען.

דאָרא

איין ליכט נאָך דער אַנדערער וועל איך אָנצינדען... איין ליכט נאָך דער אַנדערער. אַלץ ליכטיגער און ליכטיגער וועט ווערען. און דער־נאָך וועל איך דעם הויכסטען אָנצינדען... איך וועל מיך אויף אַ שטוהל שטעלען, און דו וועסט מיך, דיין קליין קינד, שטיצען.

מיכאל

דערלאַנגט איהר אַ שטוהל און ער העלפט איהר זיך שטעלען אויף איהם. זי צינדט די ליכט אין זשיראַנדאָל, וועהרענד איהרע לינקע האַנד איז אין זיין רעכטער האַנד. מיכאל פּערוואונדערט.

ווי ליכטיג ס'איז שוין ארום! ס'האָבען דאָך קיינמאָל אין דעם זאָל נישט געברענט אזוי פיעל ליכט.

ד אָ ר א

איצטער וועל איך די מיטעלסטע ליכט אָנצינדען. די מיטעלסטע און די הויכסטע.

מ י כ א ל

דאָ האָבען דאָך קיינמאָל אזוי פיעל ליכט נישט געברענט.

ד אָ ר א

איינציגווייז האָב איך דאָ אין יעדען ווינקעל די לייכטער אויפגעהאנגען.

מ י כ א ל

דאכט מיר, אז אלע ליכט האָסטו שוין אָנגעצונדען.

ד אָ ר א

און איבער דיין טיר מערקסטו נים?

מ י כ א ל

אך... וועז איז עס געשעהן? דער שעהנסטער לייכטער איבער מיין טיר...

ד אָ ר א

האָסט קיינמאָל נים געשפירט, ווי איבער דיין טיר האָט דאָס ליכט געברענט. האָב איך נים געקענט צו דיר אינוועניג אריינקומען, האָב איך אויסענווענינ, איבער דיין טיר, ליכט אָנגעצונדען. זי שטעלט זיך אויף אַ שטוהל און צינדט אָן די ליכט איבער זיין טיר. איצטער וועט ווידער איבער דיין טיר ליכטיג זיין. איצטער וועסטו אויף איהר אָרט שטעלען די ליכט, וואָס האָט אלע איבריגע ארום אָנגעצונדען.

זי דערלאנגט איהם די ליכט וואָס אין איהר האַנד, ער שטעלט זי אויף איהר אָרט. זי קוקט ארום דעם זאָל, אויף דעם שטוהל שטעהענדיג.

מ י כ א ל

דאַרא, וואו זענען די צוואַנציג יאָהר פערשוואונדען געוואָרען?...

ד אַ ר א

און ווי מיט צוואַנציג יאָהר צוריק וועל איך פון שטוהל אראָב־שפּרינגען.

זי שפּרינגט אַראָב און פאלט אין זיינע אָרעמס. שווייגען אַ צייט.

מ י כ א ל

ווי שעהן איז די יוגענד!

ד אַ ר א

ווי שעהן איז אונזער יוגענד!... זי בעפרייט זיך פון איהם, רופט. קינדער מיינע! קינדער מיינע!...

די טיר אין הינטערגרונד, פון מיכאלס אַטעליע, פראלט זיך אויף, און עס קומען פון דאָרט ארויס אין מאַסקען־קליידער ע מ אַ, פ ר י־ ד ע, י ו ל י א ן און ט י ל ע.

ע מ אַ

געקליידעט אין הימעל־בלויען זייד און אויף איהר, ארום, פינקלען שטערען. אויף׳ן קאָפּ אַ קרוין מיט אַ האַלבע לבנה. זי פיהרט פאר׳ן האַנד פ ר י ד ע ן.

פ ר י ד ע

געקליידט אין אונשולד־ווייס. אויף איהרע הענד, אַקסעל און קאָפּ שטעהען טויבען קלאָר־ווייסע.

י ו ל י א ן

אין וועכטער־קליידער. אין איין האַנד אַ שטעקען, אין דער צווייטער אַ לאַמטערן. זיין אויסזעהן שטאָלץ און דרייסט. פיהרט פאר׳ן האַנד ט י ל ע ן.

ט י ל ע

געקליידט הימעל־בלוי. וואָס העכער צו אַקסלען צו, ווערט דער שטאָף פון איהר קלייד אַלץ העלער און העלער. זי טראָגט אויפ׳ן קאָפּ אַ ליכטיגע אָנגעצונדענע זון, וועלכע ווארפט שטראהלען אויף אַלע זייטען

פערגאפט.

קינדער מיינע! קינדער מיינע! פון מיין טיר זענט איהר ארויסגע־קומען. ווי שעהן איהר זענט!

ע מ א

ווי שעהן ביזטו, אונזער פאטער...

מ י כ א ל

און דו אין וועכטער־קליידער פון וואנען געהסטו?

י ו ל י א ן

איך קלייב זיך נאך איצטער אין וועג אריין.

מ י כ א ל

און דו, פרידע, ביזט אויך דא?

פ ר י ד ע

מיט אייערע קינדער וואקס איך איצטער.

מ י כ א ל

צו טילען.

וואס טראגסטו אזעלכעס אויף דיין קאפ?

ט י ל ע

איך טראג די זון אויף מיין קאפ.

ע מ א

צי דערקענסטו, פאטער, דיינע קינדער?

מ י כ א ל

אום טרערען.

איך דערקען איך, מיינע קינדער. הינטער מיינע פלייצעס זענט איהר אויסגעוואקסען. אייער פאטער האט זיין טרוים געזוכט אין איהר... שעהן ווי דיין מוטער ביזטו...

י ו ל י א ן

וואס וועסטו זאגען דיין זוהן, איידער ער וועט פון דיין שטוב ארויסגעהן?

מ י כ א ל

וואוהין, מיין קינד, געהסטו דען?

יוליאן

איך געה אלע פערשלאָפענע טרוימער צום לעבען וועקען.

מיכאל

אלע טרוימער, אלע טרוימער; און דיין פאָטער מיינסטו?

עמא

אונזער פאָטער האָט די מוטער וואך געמאכט.

מיכאל

צו עמען.

וואוהין געהסטו, מיין קינד?

עמא

די נאכט איז גרויס; איך פיהר ארוים די לבנה מיט די שטערען, זיי זאָלען די נאכט בעלויכטען.

מיכאל

צו פרידען.

און דו וואוהין געהסטו?

פרידע

ס'איז נאכט, אלע שלאָפען — איך וועל פאר דעם פערשלאָפענעם לעבען דער טרוים פון בעגינען זיין.

מיכאל

צו טילען.

און דו מיין אינגסטע טאָכטער?

טילע

איך טראָג די זון אויף מיין קאָפּ.

מיכאל

ווער האָט דיר זון איבער דיין קאָפּ אָנגעצונדען?

טילע

די מאַמא האָט זי מיר אויפ'ן קאָפּ אָנגעצונדען.

דאָרא

פראלט אויף די טיר לינקס.

איצטער, קינדער אונזערע, געהט דורך דער פרייער און ברייטער טיר!...

ע מ א, דערנאָך פ ר י ד ע, נאָך איהר י ו ל י א ן, צו־לעצט די קליינע ט י ל ע מאַרשערירען ארוים דורך דער ברייט געעפענטער טיר.

מ י כ אַ ל

ער קוקט מיט ברייט געעפענטע אויגען אין דער זייט, וואו זיינע קינדער ווערען פערשוואונדען. מורמעלט.

ווי גרויס זענען דיינע וואונדער... ווי גרויס זענען דיינע וואונ־דער...

ד אָ ר א

קוקט אין דער אָפענער טיר שרייט זיי נאָך, איהרע קינדער.

מונטערער, מונטערער!... די זון לעשט ניט אוים!...

ע נ ד ע.